

Riksdagens protokoll

1988/89:90

Protokoll
1988/89:90

5 april 1989

Debatter m. m.

Onsdagen den 5 april

Arbetsmarknadspolitiken	3
Arbetslivsfrågor	48
Meddelande om information från regeringssammanträde	93
Sjukförsäkringen m. m.	93
Pensioner	116
Riksbyggnaderna, minneshögtidlighet m. m.	138
Kontroll genom teknisk provning, m. m.	146
Affärstider	160
Meddelande om interpellationer	
1988/89:187 av Elver Jonsson (fp) om ökad trafiksäkerhet	166
1988/89:188 av Carl Frick (mp) om miljöhänsynen vid byggande av idrottsanläggningar	167
1988/89:189 av Sten Andersson i Malmö (m) om kärnkrafts- vecklingens betydelse för ekonomin	168
1988/89:190 av Olof Johansson (c) om energipolitiken	169
1988/89:191 av Bertil Danielsson (m) om kostnaderna för ombyggnad och renovering av bostäder	172
Meddelande om frågor	
1988/89:564 av Ulla Pettersson (s) om arbetsmiljön inom plastindustrin	173
1988/89:565 av Åsa Domeij (mp) om Indalsälvens delta	173
1988/89:566 av Åsa Domeij (mp) om vissa förslag till ändringar i terrängkörningsförordningen	174
1988/89:567 av Åsa Domeij (mp) om sammansättningen av delegation för miljöprojekt i Sundsvallsområdet	174
1988/89:568 av Ingrid Hemmingsson (m) om brottsoffers rätt till skadestånd	175

Prot.
1988/89:90

Avgjorda ärenden

Onsdagen den 5 april

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden
1988/89:AU11 Arbetsmarknadspolitiken
1988/89:AU12 Arbetslivsfrågor

Socialförsäkringsutskottets betänkande
1988/89:SfU14 Sjukförsäkringen m.m.

Onsdagen den 5 april

Kl. 09.00

Arbetsmarknads-
politiken

Förhandlingarna leddes till en början av andre vice talmannen.

1 § Föredrogs och hänvisades

Motionerna

1988/89:K12–K14 till konstitutionsutskottet

1988/89:Sk46 till skatteutskottet

2 § Föredrogs men bordlades åter

Konstitutionsutskottets betänkande 1988/89:KU25

Skatteutskottets betänkande 1988/89:SkU21

Justitieutskottets betänkanden 1988/89:JuU13 och JuU16

Lagutskottets betänkanden 1988/89:LU22–LU26

Kulturutskottets betänkanden 1988/89:KrU13 och KrU14

Trafikutskottets betänkanden 1988/89:TU11–TU14

3 § Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1988/89:AU11 Arbetsmarknadspolitik (prop. 1988/89:100 delvis).

Arbetsmarknadspolitik

Anf. 1 SONJA REMBO (m):

Herr talman! Arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 11 andas stor förnöjsamhet med tillståndet i landet i allmänhet och på arbetsmarknaden i synnerhet. Visserligen noterar utskottsmajoriteten att pris- och lönestegringstakten på sikt utgör ett hot mot konkurrenskraften och sysselsättningen och att bristen på arbetskraft hämmar produktionstillväxten inom flera sektorer. Men dessa konstateranden leder inte till några försök att analysera orsakerna, än mindre till några slutsatser om den politik som måste föras. Den påtagliga oro över utvecklingen som präglar de borgerliga partiernas motioner och konkreta förslag slår utskottsmajoriteten bort med hänvisning till att vad göras skall är redan gjort och att allt är i stort sett bra som det är. Den tredje vägens ekonomiska politik anses ha varit lyckosam och arbetsmarknaden anses utvecklas gynnsamt.

Det är bara det, herr talman, att detta inte överensstämmer med verkligheten.

Därom ger nu senast konjunkturinstitutets rapport besked, liksom den aktuella debatten, där fackekonomerna allvarligt varnar för utvecklingen och dess konsekvenser och efterlyser delvis drastiska åtgärder. Jämfört med andra OECD-länder ligger tillväxten lågt, liksom produktiviteten, medan inflationen ligger högt och underskottet i våra affärer med utlandet ökar. Bristen på arbetskraft leder till alltför höga lönekostnader och hämmar industrins utveckling. Ändå har den svenske industriarbetaren en lägre nettolön än nästan alla sina kolleger inom OECD för i fråga om skatter ligger Sverige på topp. Sverige har på en gång inflation och stagnation. 1989 betraktas redan som ett "förlorat år". Också 1990 hotar att kunna räknas in bland de förlorade åren. Kort sagt: Sverige halkar efter. Det är resultatet av den tredje vägens politik.

Arbetsmarknaden visar upp en motsägelsefull bild. Samtidigt som den är starkt överhettad med besvärande brist på arbetskraft, har vi en avsevärd lokal arbetslöshet och arbetslöshet bland vissa grupper, t.ex. ungdomar och invandrare. Trots de gynnsamma sysselsättningstalen ser sig därför regeringen föranlåten att lägga fram en arbetsmarknadsbudget som totalt belöper sig till 20 miljarder kronor. Mest anmärkningsvärt är att till denna summa skall läggas 8 miljarder som beräknas för ersättningar ur arbetslöshetskassorna.

Vi har en anmärkningsvärt hög sysselsättningsfrekvens jämfört med andra länder. Sedan 1970 har antalet sysselsatta ökat med mellan 600 000 och 700 000. Mest anmärkningsvärt är då det höga kvinnliga deltagandet i arbetslivet utanför hemmet. Det är emellertid bara en del av sanningen.

Utslagningen från arbetsmarknaden är också omfattande. 350 000 är förtidspensionärer. Under förra året uppbar 300 000 personer någon gång ersättning från arbetslöshetskassa. 11 000–12 000 blir varje år utförsäkrade från A-kassorna. Många av de drygt 1 miljon som arbetar deltid vill ha heltid.

Långtidsfrånvaron ökar dramatiskt. Från många arbetsplatser rapporteras också extremt hög korttidsfrånvaro.

Nästan 1 miljon arbetstagare, dvs. i det närmaste var fjärde, är av en eller annan anledning borta från arbetet längre eller kortare tid. Frånvaron uppskattas till 29 miljoner timmar per vecka.

Trots att vi blivit så många fler på arbetsmarknaden, så arbetar vi i dag inte mer än vi gjorde 1970 totalt sett. Man kan alltså med fog påstå att allt fler arbetar i Sverige men att färre är på jobbet.

Detta kan vara en av förklaringarna till den blygsamma produktivitetens utveckling som utgör ett av de stora hoten mot den svenska ekonomin. En stor del av den ökade sysselsättningen är säkerligen en effekt av dubbelbemannning till följd av hög frånvaro.

Herr talman! Det råder i Sverige en avsevärd samstämmighet om arbetsmarknadspolitikens inriktning. Vi är i stort sett helt eniga om att det är bättre att människor vid arbetslöshet får någon form av sysselsättning och framför allt utbildning så att de får möjligheter att komma in på eller tillbaka till arbetsmarknaden i stället för att gå sysslösa, även om den ekonomiska försörjningen skulle vara något så när tryggad också vid arbetslöshet.

En arbetsmarknadspolitik som gör anspråk på att vara aktiv och hävda arbetslinjen kan emellertid inte nöja sig med att passivt korrigera de negativa effekterna av den politik som förs på andra områden. Arbetsmarknaden kan aldrig ses isolerad. Den är ett resultat av den politik som förs på en rad andra områden.

Då kan vi konstatera att mycket brister i den socialdemokratiska politik som påverkar arbetsmarknaden. Den svenska konkurrenskraften såväl på hemmamarknaden som internationellt gynnas inte av det konfiskatoriska skattesystemet, det höga kostnadsläget och den låga produktivitet-utvecklingen. Den gynnas inte heller av osäkerheten om vår framtida energiförsörjning eller osäkerheten om vårt framtida förhållande till den gemensamma marknaden, inte heller av den kärva attityden till småföretagen. Den gynnas inte av en övertung och ineffektiv offentlig sektor, inte heller av en extrem ryckig och inkonsekvent bostadspolitik som än leder till överskott än underskott på bostäder.

Inte heller de arbetande gynnas av denna politik. Det gäller inte minst de som i dag är helt beroende av offentliga arbetsgivare och politiska beslut.

Arbetsituationen för de offentliganställda är otillfredsställande. Trots engagerade arbetsinsatser, ser de hur problemen växer. En del som kan söka sig till andra arbetsgivare gör det. De som på grund av monopolsituationen är hänvisade till en enda arbetsgivare inom yrkesområdet – det gäller framför allt de kvinnligt dominerade utbildnings-, vård- och omsorgssektorerna – drabbas ofta av vantrivsel och arbetsmiljöproblem. Frånvaron ökar och den redan besvärliga arbetsituationen blir än svårare för dem som är kvar. Omsättningen på personal ökar och nyrekryteringen blir allt svårare. Produktiviteten minskar än mer.

Problemen kan inte som tidigare mötas med ytterligare tillskott av skattemedel eller fler tjänster. Man måste finna vägar att decentralisera en i dag alltför tung, centraliserad beslutsapparat. Fler producenter inom de i dag monopoliserade verksamhetsområdena, skulle innebära en livgivande konkurrens mellan olika alternativ och valfrihet inte bara för dem som behöver tjänsterna utan också för alla dem som i dag är beroende av en enda offentlig arbetsgivare. De skulle finna en bredare arbetsmarknad med olika arbetsgivare.

Andra som har fått känna på nackdelarna med att arbeta inom en sektor som är helt beroende av politiska beslut är byggnadsarbetarna. Den ryckiga bostadspolitiken medverkar till utslagningen.

Det ställs följaktligen krav på särskilda åtgärder för utslagna byggnadsarbetare. En ny sorts samhällsföretag, Galaxen, har tillkommit av detta skäl. Vi moderater anser att statsbidraget till Galaxen i den nuvarande goda byggkonjunkturen successivt bör trappas ned. Byggnadsarbetarna är otvivelaktigt mer hjälpta av stabila spelregler för branschen. Ett sätt att få till stånd sådana är att avskaffa byggnadstillståndsplikten.

Utbildningssystemet lämnar en hel del övrigt att önska. Alltför många måste efter avslutad gymnasieutbildning gå direkt in i omskolning för att få ett jobb. Utbildningen kommer i framtiden att spela en nyckelroll då det gäller såväl Sveriges som de enskilda arbetstagarnas möjligheter att hävda sig i konkurrensen. Min kollega Anders G Högmark kommer senare under

monopol. Detta är några av de svårigheter på arbetsmarknaden som vi har att brottas med.

I den ekonomiska politiken är full sysselsättning ett högt prioriterat mål. Från folkpartiets sida har vi i de arbetsmarknadspolitiska motionerna betonat att vi aldrig kan acceptera att arbetslöshet används som medel för att uppnå andra mål. En hög sysselsättning är, jämsides med en låg inflation, av avgörande betydelse för att uppnå viktiga fördelningspolitiska mål samt för att få en ökad jämställdhet i arbetslivet.

Arbetsmarknaden har fortlöpande förändrats. Medan brist på arbete länge varit ett dominerande problem upplever vi i dag brist på arbetskraft inom flera sektorer. Mycket talar dessutom för att problem knutna till arbetskraftsutbudet bl.a. beroende på demografiska faktorer kommer att äga hög aktualitet under lång tid framöver, långt in på 2000-talet.

Det är viktigt att de åtgärder som nu vidtas för att minska dagens konjunkturbetingade arbetskraftsbrist sätts in i ett långsiktigt perspektiv. Åtgärder måste sättas in för att öka arbetsutbudet. Trots den bristsituation som vi upplever i dag finns det grupper som ofrivilligt ställs utanför arbetsmarknaden. Politiken måste alltså inriktas på bättre tillvaratagande av dessa gruppers vilja att få ett eget arbete. Vidare måste effektiviteten på arbetsmarknaden höjas. Det är av mycket stor vikt att den arbetskraft som kommer att finnas tillgänglig framöver sysselsätts rationellt.

I folkpartiets stora partimotion om arbetskraftsutbudet har vi fört ett långtgående resonemang om hur en framtida rationell men socialt inriktad arbetsmarknad skall se ut. Problemen med bristerna på dagens och framtidens arbetsmarknad kan inte lösas med aldrig så effektiva åtgärder för att öka kvantiteten, om inte också kvaliteten förbättras. Lika litet kan ständigt ökade insatser av mängden energi och råvaror i produktionen och en ökning av den totala arbetsinsatsen i det långa loppet vara lösningen. Målet måste vara att produktiviteten hela tiden förbättras, dvs. att värdet av produktionen, oavsett om det är varor eller tjänster, ökar mer än värdet av de resurser som används.

Sambandet mellan arbetsutbud och skatter har länge varit välkänt för alla. Folkpartiets devis "Det måste löna sig att arbeta" äger högre aktualitet än någonsin. Men en välgörande skattereform med bl.a. lägre marginalskatter har låtit vänta på sig. Visserligen har regeringen till slut insett allvaret i dessa brister, men situationen skulle verkligen varit gynnsammare om denna insikt kommit tidigare. Skatteöverenskommelsen 1981 mellan dåvarande mittenregeringen och oppositionen har socialdemokraterna i regeringsställning sedermera förfuskat genom att ta bort inflationskyddet i skatteskalorna!

Arbetsutbudet ökar när marginalskatterna sänks, eftersom det då lönar sig mera att arbeta. När människor arbetar mer ökar också de totala skatteintäkterna och därmed tillväxten. Detta är viktigt om vi skall säkra de sociala åtagandena för pensionärer och sjukvårdsbehövande och inte minst för den explosionsartade ökningen av antalet människor i hög ålder.

Herr talman! Det fordras en omläggning på många områden av den förda politiken så att en god ekonomisk utveckling främjas och en långsiktig positiv sysselsättningsutveckling underlättas. Det är viktigt att en sådan förändring kommer hela landet till del. Annars kommer vi att få stora problem såväl i

storstadsområdena som i glesbygden. I en sådan förändring är det också viktigt att staten respekterar både löntagarnas och företagarnas krav på stabila spelregler.

En god utveckling av produktiviteten inom såväl enskilda företag som inom den offentliga sektorn är en nödvändig förutsättning. Den situation vi har är att inflationen och löneökningstakten fortsätter att stiga samtidigt som utvecklingen av produktiviteten är svag och den regionala utvecklingen är synnerligen ojämn. Vi har en arbetsmarknad som på många håll är överhettad och på andra ställen klart underdimensionerad. Trots det goda konjunkturläget har vi ett stort antal människor utanför den reguljära arbetsmarknaden. Kostnaderna för arbetslöshetsersättning och kontant arbetsmarknadsstöd ökar. Detta är en oroande utveckling med tanke på vad som inträffar i en svagare konjunktur. När det gäller att undanröja utvecklings- och tillväxthinder är det viktigt att dörrarna till de många monopolen öppnas eller att man åtminstone gläntar på dörren. Såväl inom den offentliga sektorn som fristående från den offentliga sektorn måste enskilda entreprenörer och kooperativa alternativ främjas.

Detta är idéer som vi har fört fram i reservation nr 1 och som vi framhåller värdet av, och jag yrkar självfallet bifall till just den reservationen. Möjligheter skulle då också ges till jämförelser och positiva erfarenhetsutbyten. Det ger en ökad och sund konkurrens men också de enskilda medborgarna en ökad valfrihet.

Herr talman! Hur ser då regeringen och socialdemokraterna på läget? I den allmänna analysen är regeringen och den borgerliga oppositionen i hög grad samstämda. Ändå kan man konstatera att det är långt mellan ord och handling för både regeringen och socialdemokraterna i arbetsmarknadsutskottet. Trots att socialdemokraterna talar om de extra insatserna för de långtidsarbetslösa, de handikappade och invandrarna så är det just på dessa punkter viljan har saknats då vi har kommit till konkreta ställningstaganden. För flyktingar och invandrare är den långa tid av sysslöshet de tvingas leva med ofta förödande. Från folkpartiets sida har vi framhållit hur oehört viktigt det är för flyktingar att få en meningsfull sysselsättning. Man bör ta till vara deras arbetsintresse redan före det att arbets- och uppehållstillstånd beviljas, och vi har poängterat vikten av att arbetsförmedlingarna utöver satsningen på att skaffa invandrarna arbete också ser till att arbetena motsvarar deras egen yrkeskompetens. Att som nu låta samhällets kostnader i hög grad gå via socialbidrag är samhällsekonomiskt slöseri, men det är också mänskligt tragiskt att människor går sysslösa samtidigt som både industri och offentlig verksamhet ropar efter arbetskraft.

Längre fram i dagens debatt kommer vi att också beröra de handikappades situation på arbetsmarknaden. Från folkpartiets sida vill vi öka möjligheterna för dessa grupper att få ett fäste på arbetsmarknaden men också ett långsiktigt meningsfullt arbete. Därför har vi föreslagit att utbudet inom Samhall – både det institutionella och de inbyggda verkstäderna i industrin – skall kraftigt öka. Vidare har vi medverkat till att anslaget för lönebidrag kraftigt räknas upp. I det senare fallet är det märkligt och uppseendeväckande att socialdemokraterna har valt att slå till bromsarna i stället för att bygga ut möjligheterna för unga svårt handikappade att få ett arbete.

Herr talman! Från folkpartiets sida har vi velat fullfölja en linje som tar sikte på de svaga på arbetsmarknaden. Här känner vi besvikelse över att socialdemokraterna så ofta är motståndare till förändringar som skulle gynna de mest utsatta grupperna. I ett läge då de handikappade och svaga på arbetsmarknaden relativt sett får en sämre situation borde det vara självklart också för socialdemokrater att vara med om en förstärkning av insatserna.

Det är viktigt att inse att dagens system, där många arbetslösa blir hänvisade till socialbidrag, ger en falsk bild av vad arbetslösheten kostar samhället. Folkpartiet har under lång tid hävdad värdet av att överföra medel från socialförsäkringssystemet till arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Som det sades i det förra inlägget finns det i dag ca 60 miljarder kronor för att ge inkomsttrygghet för dem som står utanför arbetslivet. Men det saknas pengar till aktiva åtgärder. Det gäller såväl utbildning som vägledning och rehabilitering. En omfördelning av resurserna så att det skulle kunna sättas in rätt åtgärd vid rätt tidpunkt och till rätt människor skulle ge fler möjlighet till arbete. Detta är tankar som inte bara folkpartiet utan också numera AMS-chefen Allan Larsson starkt pläderar för. Regeringen borde mera och framför allt snabbare ta till sig dessa intryck för att omsätta dem i praktisk handling.

Årets budgetproposition beträffande arbetsmarknadspolitiken antyder en viss öppenhet. Men bristen på handlingskraft och konkreta åtgärder tillsammans med det socialdemokratiska motståndet i utskottet gör mig mer pessimistisk än vad som borde vara nödvändigt. Det behöver blåsa en friskare förnyelsens och förändringens vind genom både kanslihuset och de socialdemokratiska partikorridorerna. Vi skulle, herr talman, behöva både glasnost och perestrojka – på svenska!

Från liberala utgångspunkter tror vi inte att staten och några centrala byråkrater kan peka ut vad som är framtidsbranscher, dvs. med säkerhet säga vem som blir vinnare eller förlorare på en framtida arbetsmarknad. Det är därför det är så viktigt med en decentraliserad marknadsekonomi där det kan handla om att de många människornas intentioner och de många företagens och löntagarnas beslut får en chans att bli förverkligade. Ett sådant system är vida överlägset de enstaka och övergripande politiska centrala besluten. Vi tror också att det ytterst handlar om att enskilda människors initiativ till kreativitet och arbetsvilja skall få ett sunt utlopp. Det är bara på så sätt man kan vaska fram de goda framtidsprojekten. Men då gäller det att inte statsmakten i halsstarrighet hindrar experiment och nytänkande.

Mot den bakgrunden skall vi se folkpartiets inställning till grundlagsskyddad näringsfrihet, slopande av etableringshinder, betoning av upphandling under konkurrens och slopande av formella och informella monopol. Det sistnämnda är inte minst viktigt inom den sociala sektorn där vi tror att de enskilda människorna som ges möjlighet att pröva och försöka är de som kan hitta bärkraftiga framkomstvägar. Det är denna sida av saken vi vill hävda när vi talar om arbetslinjen som ett gott mål i sig. Men då gäller det att vara öppen för både behov och positiva förändringar. Vårt hävdande av den fulla sysselsättningen måste vara det högst prioriterade målet också för den ekonomiska politiken. Det är därför de olika politikerområdena hänger ihop. Här brister det i samhällets hantering vad det gäller formerna men

också i fråga om att ta sig an nya behov. I denna förändring är det viktigt med en större frihet för just nytänkande och kreativitet. Men inriktningen, herr talman, måste ha en klart social prägel. Om denna grundläggande filosofi finns det – är jag glad att kunna säga – en bred politisk uppslutning både i och utanför riksdagen. I detta ligger ett stort värde. Detta faktum får inte skymmas, trots att vi från folkpartiets sida inför dagens ärendebehandling beträffande arbetsmarknadspolitiken i hela dess vidd hade velat komma längre.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till folkpartiets reservationer och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 3 BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Centerpartiet har fyra tunga målsättningar för sin arbetsmarknadspolitik:

1. En god ekonomisk utveckling.
2. Hela landet skall leva och positivt utvecklas.
3. En arbetslinje som omfattar alla oavsett bostadsort och oavsett om man är topputbildad, lågutbildad, hyperstark eller gravt handikappad.
4. Rättvisa och jämställdhet mellan kvinnor och män.

Centern har därför i sitt budgetalternativ avdelat 5 miljarder kronor till offensiva satsningar. Tunga förslag är en kraftfull kommunal skatteutjämning syftande till lika möjligheter till service, vård och omsorg över hela vårt land, oberoende av inkomst.

Vi föreslår betydande satsningar på småföretagsamheten.

Centern föreslår insatser för utbildning och forskning, med bl.a. en stark satsning på små högskolor, sammanlagt 500 milj. kr.

Vi föreslår dessutom ökade resurser till arbetsmarknadsutbildning. Sammantaget ger de här båda sista förslagen en klar och kraftfull utbildningslinje.

Centern föreslår också dels 2 000 nya jobb för handikappade i dels Samhällsföretag, dels en ordentlig summa till lönebidrag.

Vi har föreslagit ett tioårigt program för förstärkning och upprustning av länsvägnätets grusvägar. I kommande års budget vill vi anslå 500 miljoner i riktade pengar till grusvägnätet. Grusvägar finns ofta på orter med ledig entreprenörskapacitet. Vägupprustning skapar förutsättningar för näringsliv och genererar framtidstro.

Centern föreslår en uppräknig av länsanslagen med 650 milj. kr.

Vi föreslår 200 milj. kr. i särskilda medel till landsbygdsutveckling.

Vi föreslår också att det till de kommuner som har byggt ut sin vattenkraft och skickar miljarder kronor i vinster från sina områden skall gå tillbaka ett öre per kilowatt till näringslivsutbyggnad och till vissa infrastrukturella satsningar.

Vi föreslår satsningar på smålägenheter. Vi vill att man skall börja rusta upp VA-nätet, i första hand på de orter som har ledig entreprenörskapacitet.

Vi föreslår en kvarts miljard för en viss omställning av moderneringen till fiberproduktion m.m. Vi har litet svårt att förstå att inte alla kan sluta upp bakom det kravet. När det var kris på varvsområdet anslog denna kammare

ca 30 miljarder kronor till omställning. Vi föreslår inte ens en hundradel härav till en näring som täcker hela vårt land och som kommer att ha en viktig framtidsfunktion, men då vill socialdemokratin inte lyssna.

Vi föreslår kraftfulla satsningar på inhemska förnybara bränslen. Vi föreslår utvecklat energisparande. Det ger bättre miljö, bättre bytesbalans, och arbetstillfällen där de bäst behövs.

Sammantaget föreslår vi alltså 5 miljarder kronor till offensiva satsningar för en bättre arbetsmarknad. Våra förslag leder utan tvivel till att arbetsmarknaden breddas, just där det bäst behövs, och de skapar arbetstillfällen, också just där de bäst behövs.

Våra förslag lättar på trycket i överhettade regioner och gör det lättare att där klara rekrytering, få fram bostäder, klara en rimlig löneglidning, inflation osv. Våra förslag skapar jobb åt långtidsarbetslösa och åt handikappade. Våra förslag leder till klart lägre arbetslöshet och till högre tillväxt. De fördelar tillväxten rättvisare över landet och rättvisare mellan invånare. De ger män och kvinnor samma rätt och samma möjligheter i arbetslivet. Våra förslag ger bättre statsfinanser och bättre ekonomi åt alla. Våra förslag leder också till att kostnaden för arbetslöshetsföräkringen sjunker med över 2 miljarder kronor utan att någon enskild drabbas.

Herr talman! Det här skall ställas mot socialdemokratin halv hjärtade arbetslinje. Det skall ställas mot socialdemokraternas koncentrationslinje och mot deras utarmningslinje, vad gäller nära tre fjärdedelar av vårt land, en politik som varit inriktad på ungdomsutflyttning, en förödande politik. Det skall ställas mot socialdemokraternas sätt att klara jobben för handikappade och andra som har svårt att klara inträdet på arbetsmarknaden. Det skall ställas mot en socialdemokratisk politik som leder till överhettning och som riskerar att prissätta oss ut ur världsmarknaden.

Jag vill ge ett exempel på socialdemokraternas halv hjärtade politik. Under sex år har statsråden Leijon och Thalén sett till att arbetslösa ungdomar har fått arbeta halvtid i ungdomslag. De har sett till att dessa ungdomar i stort sett enbart har fått jobba inom den offentliga sektorn. Vi har sagt att det i stället skall vara heltidsarbeten och att dessa skall finnas inom hela arbetsmarknaden. Arbetet i ungdomslag skall vara ett led i den unges utbildning – den unge skall kunna välja den väg han eller hon vill gå.

Ännu mer förvånande är den förda politiken mot den bakgrund som de här båda Järfällatöserna har. De gjorde sig ju en gång i tiden berömda för att sätta åt förstockade manliga partikamrater i sin hemkommun. Ungdomslagen har framför allt bestått av unga flickor, som alltså har fått en onödigt dålig start. Sett ur den enskildes synpunkt är det här naturligtvis inte bra.

Oppositionen har i riksdagen under sex år slagit sin panna blodig på det här området; men när AMS representanter sätter sig ned med parterna och resonerar om dessa frågor är klockan slagen för de här båda socialdemokratiska politikerna – då kommer de förslag som vi har efterlyst under sex år. Det skulle i dag ha sett annorlunda ut om tiotusentals och åter tiotusentals unga flickor och unga pojkar hade fått börja på det sätt som oppositionen i riksdagen hade önskat. Det hade inneburit en bättre tillgång av arbetskraft till näringslivet och en bättre tillgång av utbildad arbetskraft i vården, vilket i sin tur skulle ha lett till bättre vård och omsorg.

Det här är ett exempel på socialdemokratiens enögdhet. Jag får väl inte använda mycket starkare ord, även om det egentligen skulle behövas. Jag vill avslutningsvis säga att vi i dag har en hygglig arbetsmarknad, på grund av att vi har haft en mycket god världskonjunktur. Vi har haft mycket goda priser på viktiga exportprodukter, framför allt på skogsområdet men nu också på mineralområdet. Det är *trots* regeringen som det är ett hyggligt läge på arbetsmarknaden i dag. Vi klarar nätt och jämnt bytesbalans m.m. Vi klarar oss tack vare den internationella hjälpen.

Jag vill sammanfatta centerns politik med att säga att vi kommer att fortsätta att slåss stenhårt för arbets- och utbildningslinjen, för en linje som ger bättre miljö och bättre tillväxt, för en linje som utvecklar hela vårt land.

Nu skall jag övergå till en delfråga. Den är liten, kanske någon säger, men för dem som jag vill att den skall beröra är frågan stor. Regeringen har föreslagit att KAS-administrationen skall effektiviseras på ett eller två ställen i landet. AMS kommer att besluta om var dessa båda poler skall förläggas. Här får vi se om det bara är vackra ord när man säger att tekniken skall spridas, att jobben skall förläggas där de bäst behövs, eller om det ligger någonting bakom dessa uttalanden.

Vi har föreslagit – jag och Roland Brännström från mitt län – att Åsele skall vara en sådan här ort. Åsele har drabbats av en mycket kraftig utflyttning. Hundratals ungdomar har fått flytta till övriga Sverige, och nu har Åsele en mycket gammal befolkning. Det kostar ingenting att förlägga en KAS-administration dit. Det finns en annan motion, där man pekar på Gotland. Ja, blir det två, så är det två bra orter som här är föreslagna.

Jag vill nu vända mig till generaldirektör Allan Larsson, som väl rimligen skall fatta beslut i det här ärendet innan han avgår framåt sommaren. Visa nu, Allan Larsson, att du är klok! Tänk på de utsatta kommunerna, dem som med regeringens och din politik har förlorat väldigt många ungdomar! Låt dem nu få något tillbaka! Om Bertil Olsson hade varit den ansvarige, skulle han inte ha tvekat att ta den här typen av radikala grepp. Ge Åsele en chans! Blir det en central till – ge Gotland en chans!

Vi har från centerns sida varit nödsakade att i detta betänkande anföra inte mindre än 22 avvikande meningar och ett antal särskilda yttranden. Jag yrkar bifall till samtliga reservationer där centernamn ingår. Göran Engström kommer senare här i dag att tala för en del av reservationerna.

Anf. 4 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Regeringen berömmar sig och skryter över arbetsmarknadspolitiken. Det är ju egentligen också en regeringsprivilegium att ta åt sig äran av framgångar, även om det kanske inte helt och hållet är regeringens förtjänst att utvecklingen internationellt är sådan att vi har en högkonjunktur i världen. Men regeringen har ju ändå sitt ansvar för den här politiken – ansvaret för att man anpassar sig till en utveckling som inger oro. Man garderar sig inte för den lågkonjunktur som väntas komma. Man ger inte heller garantier för det svenska näringslivets egna utveckling. Man har en enorm tilltro till monopoliseringen och maktkoncentrationen, den extrema anpassningen till EG och exportkapitalets villkor. Vi kan väl säga att priset för den här politiken – som kommer och redan har kommit – drabbar flertalet

vanliga människor. De regionala obalanserna finns kvar. Människor tvingas fortfarande flytta, och regionernas framtid hotas.

Löne-, inkomst- och utbildningsklyftorna ökar i det här samhället, trots högkonjunkturen. Man slås ut ur arbetslivet trots högkonjunkturen. Antalet förtidspensionerade ökar trots högkonjunkturen. 363 000 personer beräknas vara förtidspensionerade innan det här året är slut. Och antalet långtidssjuk-skrivna ökar. Ja, detta är en del av priset, en del av baksidan av det som regeringen säger sig vara så duktig på, nämligen arbetsmarknadspolitiken.

Utöver detta vet vi att antalet öppet arbetslösa i februari var 69 000 och att 150 000 omfattas av någon form av arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Man har beräknat att det finns 175 000 latent arbetslösa eller undersysselsatta.

Det är alltså läget i dag. Trots en högkonjunktur som inte kan vara bättre för ett kapitalistiskt samhället har vi de här stora avigsidorna.

Det måste löna sig att arbeta, säger folkpartiet och Elver Jonsson. Men jag säger: Det måste löna sig att arbeta både för kroppen och för själen – och inte bara från ekonomiska utgångspunkter. Den kortsiktiga ekonomiska politik som både regeringen och de borgerliga bedriver är ju resultatet av den inställning man har.

I det här sammanhanget kan jag också göra en kommentar till Allan Larssons förslag. Arbetsmarknadsutskottet blir ju mycket imponerat så fort en generaldirektör kastar fram nya förslag. Och det är väl riktigt när man påpekar att 60 miljarder går till dem som står utanför arbetsmarknaden. Men förslaget att låta dem komma in på den reguljära arbetsmarknaden genom någon form av subventioner löser ju inte grundproblemet – varför man slås ut i dag – nämligen arbetslivets orimliga villkor. Det är ju huvudproblemet som man måste komma åt. I annat fall är det ett sätt att bara låta det gå, och subventionera det hela framöver.

Det är alltså en mycket motsägelsefull politik som vi har i dag. Det finns väl ingen förnyelse och öppenhet – mer än det som någon här sade om glasnost och perestrojka. Förnyelsen kommer ju från ett visst håll, och även historiskt sett är det ju så. Kapitalismen är gammal. Man strävar med problemet att försöka bevara det man har, koncentrera sig i EG och andra motpolar i världen i dag. Till min glädje kan jag se att det unga socialistiska bygget i världen tar tillfället i akt att försöka vitalisera sig och genomföra de alternativ som behövs. Då är det ju, om man ser till Sverige, bakåtsträvande att närma sig EG. På arbetsmarknadens område kan man verkligen vara orolig med tanke på den enorma arbetslöshet som det kapitalistiska systemet har medfört i de här länderna.

Om vi har lyckats klara oss bra genom historiens förlopp, så skall vi inte göra det sämre, söka oss bakåt i tiden. Eller är det kanske så att vi fortfarande i bakhuvudet har Bertil Ohlins och kapitalismens tes att det nog är bra att ha en liten arbetslöshetsreserv i bakgrunden, så att vi kan pressa ner löner och arbetsförhållanden och öka vinsterna?

Den naturliga rätten till ett meningsfullt arbete går inte hand i hand med kapitalet och storfinsans. Vi kan se de här dragen i samhället i dag – kapitalets exportinriktning, otillräckliga investeringar för framtiden i Sverige för att vi skall kunna vara någorlunda självförsörjande och självstyrande. Den nya tekniken på kapitalets villkor, och inte på de arbetandes, inger

naturligtvis oro för framtiden. Att den offentliga sektorn stryps är ännu mer oroande. Arbetstidsförkortningen används inte som ett instrument, aktivt för att förhindra utslagningen. Regionalpolitiken är passiv och underordnas hela tiden den strukturuomvandling som innebär koncentration.

Så upplever vi en försämring av den totala livsmiljön, inte minst arbetsmiljön. Accepterar man den här utvecklingen, då accepterar man ju någon form av permanent arbetslöshet och utsortering från arbetsmarknaden, och då blir alla åtgärder egentligen tillfälliga lösningar. Man måste komma åt huvudproblemet framöver, annars klarar man det inte.

De här problemen vill man inte komma åt genom den ekonomiska politik som förs i dagens samhälle. I stället ägnar man sig framför allt åt att se till att de arbetandes löner och köpkraft minskas till förmån för dem som gör de stora vinsterna. Inte minst är det avtal för 1989 som har träffats på arbetsmarknadens område en katastrof ur de arbetandes synpunkt. I förlängningen är det också ett hot mot arbetsmarknadspolitiken och sysselsättningen. Inom ramen för den statliga inkomstpolicen avsätts kapital till spekulation och företagsvinster. Det kommer naturligtvis att få sina effekter när bolag och spekulanter härskar över kapitalet. I stället bör detta dras in till de arbetande och till offentlig verksamhet. Man utnyttjar alltså inte de samlade resurserna på ett sätt som vore möjligt.

En marginalskattereform tycks vara det allra viktigaste för att så att säga få fart på Sverige. Vi vet att en sådan reform bygger på att de stora företagens vinster skall vara orubbade och att de bemedlade i samhället, vilka kanske redan har en hygglig utbildning och är attraktiva på kapitalmarknaden, skall gynnas. De många vanliga arbetarna i offentlig tjänst samt inom service- och industrisektorn drabbas däremot. Det finns alltså inget hopp om att ge människor rätt till ett meningsfyllt arbete och en god arbetsmiljö inom ramen för den socialdemokratiska eller den borgerliga ekonomiska politiken.

Vpk anser att arbetsmarknadspolicens inriktning i grunden måste ändras. Allt arbete måste vara utvecklande. Det räcker alltså inte bara med att ha ett arbete. I dag råder orimliga förhållanden på arbetsmarknaden, och det finns ingen beredskap för en kommande lågkonjunktur. Sårbarheten är dessutom stor.

Vi i vpk vill sätta in en stöt för att ge näringslivet en ny struktur. Statsföretag, löntagarfonder, regionalpolitik och andra redskap borde samordnas på ett helt annat sätt än för närvarande och inte underordnas kapitalets utveckling. Det behövs alltså ett industrialiseringsprogram. Det behövs också en arbetstidsförkortning med hjälp av vilken man kan tillgodose väsentliga sociala behov och öka antalet människor i arbete.

AMS roll är att vara förvaltare av arbetsmarknadspolitiken. Serviceinriktningen har naturligtvis en mycket stark slagsida mot näringslivet på grund av den ekonomiska politik och den politik i övrigt som förs i samhället. Serviceinriktningen är naturligtvis bra för den enskilde, som kanske får en god behandling av duktiga arbetsförmedlare, som försöker göra allt vad de kan inom ramen för sina befogenheter för att ge människor arbete. Men inom vilka ramar måste de hålla sig? Jo, de utgörs av en mycket smal sektor. Vi anser att det måste ske en samordning med näringspolitiken och regionalpoli-

tiken så att AMS verksamhet kan inriktas på att ge människor fler jobb och fasta jobb. Det är inte fallet i dag.

Vi som har erfarenheter av arbetsmarknadsverkets sätt att arbeta känner till detta. Det finns ingen koppling till näringspolitiken och regionalpolitiken, trots att det inom AMS finns enorma kunskaper med vilkas hjälp andra områden kunde få impulser till insatser för att ge människor fasta jobb. I slutändan, när det inte finns några arbeten, när allt skall göras på kapitalets villkor, får man hänvisa till arbetsområden med ny teknik som finns koncentrerade till vissa områden, dock icke i av arbetslöshet utsatta regioner. Det blir den slutliga följden av AMS verksamhet, som alltså sker på kapitalets villkor.

Arbetsmarknadspolitikerna skulle förbättras avsevärt om man satsade på den offentliga sektorn. Den har krympt, snörpts åt, trots att behovet av arbetskraft har ökat. Vi föreslår att två miljarder satsas på det området, bl. a. för att förbättra arbetsmiljön, öka personaltätheten och värdera upp arbetsuppgifterna inom vård, omsorg och skola. Det behövs för att behålla de arbetande inom dessa sektorer och undvika att människor slås ut. Det är faktiskt helt nödvändigt.

Många faktorer i arbetsmarknadspolitikerna är viktiga. Inte minst gäller det arbetsmarknadsutbildningen och den roll som AMS där har tilldelats. Enligt det senaste beslutet skall dagens arbetsmarknadsutbildning i stort sett gå ifrån de sociala målen eller i andra hand undervärdera dem. Man vill alltså kortsiktigt tillgodose näringslivets behov av utbildning. Men det egentliga och stora problemet är att så många framöver inte får del av utbildningen. Det är bara ett fåtal som får del av de "nya" kunskaperna. Vi har hänvisat till vad Ingvar Carlsson sade i Gävle 1984. Han utlovade då ett nationellt folkbildningsprogram med sikte på den nya tekniken och ett rättvist arbetsliv. Dagens arbetsmarknadsutbildning går i en helt annan riktning. Den är mycket kortsiktig och kan knappast räknas som någon större folkbildningsinsats.

Vi anser att en teknisk-humanistisk utbildningsreform verkligen vore att understödja arbetsmarknadspolitikerna och ge den ett innehåll. Alla bör få chans till en grundläggande utbildning. Här för krävs naturligtvis resurser. Men man tycks hela tiden förlita sig på att näringslivet självt skall klara det här, och då blir det inget av. Statsmakterna måste, som jag ser det, genomföra denna utbildningsreform så att alla i arbetslivet får en chans. Då får vi också ett helt annat arbetsliv i vårt land och fler människor i arbete. Anledningen till att det råder brist på arbetskraft på vissa områden och arbetslöshet på andra är försummelse i utbildningsavseende.

Helt avgörande är frågan om man kan sätta alla i arbetslivet på skolbänken. Några sådana intentioner tycks inte regeringen ha.

En till synes liten fråga som ändå är av socialt stor betydelse för många människor berör vårdpersonalen och hemtjänsten. Vi har föreslagit att människor inom dessa yrkesområden skall få en helt annan utbildning. I dag är situationen katastrofal med en stor genomströmning av människor i hemtjänsten och med förfärliga arbetsvillkor. Framför allt är det kvinnor som är utsatta. Där behövs både utbildning och en uppvärdering av arbetsuppgifterna samt övriga förändringar, om man menar allvar med talet

om att vi skall ha en god social omsorg. Många tvivlar i dag på att den ekonomiska politiken, arbetsmarknadspolitiken och arbetslivspolitiken har den inriktningen.

Låt mig till slut säga några ord om arbetslöshetsförsäkringen. Till arbetsmarknadsutskottets betänkande 11 har vi fogat en reservation och en motivering. Vi är för en utredning, vars direktiv är att föreslå sådana förbättringar av arbetslöshetsförsäkringen som ger en social trygghetsförsäkring. Vi hoppas att vi snart kan få gehör för en sådan inriktning på utredningen, och då är vi beredda att ställa upp. Det förslag som i dag föreligger från de borgerliga har rakt motsatt effekt.

Med det, herr talman, yrkar jag bifall till vpk:s reservationer till betänkandet AU11.

Anf. 5 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Jag vill ge en kort replik med anledning av Lars-Ove Hagbergs komplexfyllda avsnitt i sitt tal, där han kände hämningar inför att vi i folkpartiet bygger vår inställning på att en liberal arbetsmarknadspolitik har marknadsekonomin som grund. Jag kan förstå att man från kommunistiskt håll känner sig besvärad.

Det har nämnts namn här, och till skillnad från många andra ideriktningar här i kammaren är vi från liberalt håll mycket stolta över att tala om både Bertil Ohlins aktiva konjunkturpolitik, Karl Staaffs reformarbete som ledde till folkpensioneringen och en förkortad arbetsdag och S. A. Hedins motioner om arbetsmiljö, som är mer än 100 år gamla men som fortfarande med behållning går att läsa.

Lars-Ove Hagberg säger att kapitalismen är gammal. Ja, det är klart att den kan behöva förnyas, men det behövs fortfarande en socialt styrd marknadsekonomi. Om nu kapitalismen är gammal så är kommunismen *förlegad!*

Jag skall inte underlåta att säga, herr talman, att jag är glad över den förnyelse som sker i de östliga diktaturerna, därför att det är där som förnyelsen bäst behövs. Med demokratiska inslag kommer den att höja livskvaliteten och framför allt förbättra arbetslivets villkor. Vad svensk arbetsmarknadspolitik behöver är förnyelse, inte mera inslag av socialism.

Anf. 6 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! När Elver Jonsson nu vill göra liberalismen till det som är framtiden, kan jag säga att han hänvisar till det förgångna, till det som har gjorts. Jag skall inte förneka att liberaler en gång i tiden har haft ett socialt patos, men vi kommer ändå inte ifrån vissa faktorer i historiens utveckling. Elver Jonsson. Om vi skall klara de globala problemen, dvs. miljöproblemen, arbetslösheten och den sociala dimensionen, kan vi inte överlåta bestämmanderätten över det till några få maktgrupper i Sverige, i Europa eller i världen, utan det måste väl i djup demokratisk mening vara en social marknad. Den enda framtidslösningen är då socialismens utgångspunkter, som kan förverkliga det människor emellan i demokratisk ordning. Det är därför som jag hälsar att socialismens grundprinciper återställs undan för

undan i Östeuropa och vitaliseras med utgångspunkt i 1800-talets grundläggande faktorer.

Men vad gör kapitalismen i dag? Jo, i EG sluter den sig och stänger ute alla andra i världen vilket ej är global solidaritet, tvärtemot den liberala andan. Tillskyndarna till detta är bl.a. det liberala partiet i Sverige, som vill vara så enormt internationellt solidaritetsinriktat i andra sammanhang.

Visst finns det en väldig klivenhet i det liberala budskapet, Elver Jonsson. Jag förnekar inte det sociala patoset i folkpartiet, men det har inte framträtt så förfärligt tydligt under 1980-talet. Tvärtom har det varit de nyliberala inslagen i folkpartiet och kapitalismen som har gjort sig hörda.

Man skulle på många olika fält kunna ställa sig frågan: Hur skall kapitalismen klara av arbetslösheten i Europa om man inte i demokratisk ordning måste styra, göra insatser och omfördela resurser i hela Europa och hela världen? Jag kan aldrig tänka mig att maktgrupper i samhället som har som främsta uppgift att skapa stora vinster, öka sin makt och ha herravälde över både människor och råvaror är de som klarar den uppgiften.

Historiskt sett tror jag, Elver Jonsson, att tiden är inne för de socialistiska värderingarna att erövra inte bara Östeuropa utan kanske hela världen, för att dessa stora problem skall kunna lösas. Det räcker inte att tala om problemen; man måste någonstans veta vad man skall styra.

Anf. 7 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! Det är nödvändigt att komma ifrån de socialistiska och kommunistiska idéerna. Det är dem som östlänterna främjar sig från, vilket jag hälsar med tillfredsställelse.

Lars-Ove Hagberg undrar hur de stora arbetsmarknadsproblemen, som också gäller hela Europa, skall lösas. Jag skall naturligtvis inte försvara den svenska regeringen, men låt mig försvara den svenska arbetsmarknadspolitiken, som folkpartiet har varit med om att forma och som vi tar ett stort ansvar för. Jag sade i mitt huvudanförande att det råder en betydande enighet om de grundläggande dragen, som vi skall både vara aktsamma om och hålla i helgd, därför att de har burit. Sverige har en internationellt sett god arbetsmarknad.

Jag märker att Lars-Ove Hagberg måste frivåra sig åtminstone något hundratal år tillbaka i tiden för att våga hänvisa till de egna politiska urkunderna. Han har helt rätt i att det inte behövs några maktgrupper, men det är ju de som finns i de politiska system som han hyllar.

Herr talman, vad som behövs är en socialt styrd marknadsekonomi, där arbetslivets förnyelse ingår som en viktig del. I det arbetet har liberaler i alla tider ställt upp och verkat. Också i 70- och 80-talets Sverige.

Anf. 8 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det är anmärkningsvärt att Elver Jonsson säger att han ställer sig bakom den svenska utvecklingen, som har varit bra, samtidigt som han med hull och hår vill kasta Sverige in i EG, med en jättelik arbetslöshet, en fri arbetsmarknad och rörlighet över gränserna. Hur skall man klara det, Elver Jonsson?

Jag har inte sagt att arbetsmarknadspolitiken har varit helt värdelös i

Sverige, men jag kan inte se att den i Europa har något som helst att göra med de sociala inslag som den har haft i vårt land, framför allt framdrivna av arbetarrörelsen. I grunden är det de socialistiska värderingarna i arbetarrörelsen som har tvingat fram denna arbetsmarknadspolitik. Det är sanningen, Elver Jonsson.

Jag försöker inte komma ifrån vare sig socialism eller kommunism. Jag försöker bara säga, att när den förvanskning som har skett under årtionden i Östeuropa nu kastas bort frigörs möjligheter att utveckla socialismen och klara de problem i världen som kapitalismen i dag inte klarar. Elver Jonsson kan inte peka på några problem som kapitalismen klarar. Den klarar inte miljöproblemen, inte frågan om fred i världen och inte frågan om alla människors rätt till en rättvis försörjning:

Elver Jonsson hänvisar till en social marknad. Var någonstans i världen finns det en kapitalism med en social marknad? Det handlar bara om nyliberala marknader, där människan blir än mer egoistisk och tänker på sig själv.

Lyssna på P 1, som hela denna vecka har program om folkbildningen! Där kan Elver Jonsson få en lektion i hur folkbildningen i Sverige går mot de nyliberala idéerna, där man undan för undan frånsvar sig de vidare perspektiven och något innehåll för själen.

Anf. 9 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp):

Herr talman! Sonja Rembo inledde dagens debatt med att nämna att det behövs en analys av orsakerna till arbetsmarknadens brister i dag. Vi i miljöpartiet de gröna har verkligen försökt att analysera arbetsmarknadsläget i ett betydligt mera framåtblickande perspektiv än de har gjort som har talat tidigare i dag. Därför vill jag, hellre än att gå in i detalj på dagens situation, tala om vart miljöpartiet strävar, varför vi gör det och de första stegen på vägen dit. Jag skall citera ännu en talare. Elver Jonsson talade om "en friskare och kraftigare förändringens vind". Han talade om "experiment och nytänkande", och visst behövs det.

"Arbete åt alla" har blivit ett slentrianmässigt uttryck, som borde synas och analyseras på många plan. Vi måste försörja oss genom arbete – det är i de flesta fall sant. Arbete ger livet innehåll – det kan genast ifrågasättas; man måste fråga sig vilket slags arbete som ger livet innehåll jämfört med sådana icke-arbeten som att gå i levande skog, vara tillsammans med andra och utbyta ord och tankar, att skriva på en bok eller bara fundera ut dess innehåll, något som många räknar som ett icke-arbete. Med arbete menar vi i dag oftast lönearbete med lönen i pengar, inte det som ger lön i form av "enbart" tillfredsställelse, glädje, mänskliga kontakter eller de många formerna av kultur.

Ändå har vi i dag så många hjälpmedel för att göra lönearbetet lättare och snabbare för att vi skall kunna ägna oss åt alltmer av oavlönad vila, hobbyer eller ideellt arbete. Men samtidigt måste vi tjäna mer för att köpa allt det som gör arbetet lättare och sinnena materiellt tillfredsställda. Men tiden bara försvinner och stressen pressar på. Företagsägarna vill – och måste ibland – tillverka så mycket som möjligt, så snabbt som möjligt och till lägsta möjliga kostnad. Förbrukningen av råvaror och energi växer, sopbergen likaså. Vi

har hamnat i en tillväxtens onda cirkel, där människan är en i bästa fall lönsam arbetskraft.

I miljöpartiet de gröna tror vi inte på den eviga ekonomiska och materiella tillväxten efter dagens mönster. Alla ser vi de avigsidor som den har framkallat och som i dag hotar vår existens från många håll. Varför skall vi arbeta för att dränkas i vårt överflöd men inte hinna med att upptäcka livets djupare värden?

Vi tror att det postindustriella samhället kommer att grundas på andra värderingar. Där kommer lönearbetstiden att vara kortare, med en normal arbetstid på 30 timmar per vecka. Ett första steg är att införa laglig rätt att sänka sin arbetstid till sex eller fyra timmars arbetsdag med motsvarande sänkt lön. Därtill kan man efter önskan och behov lägga några friare obetalda arbetstimmar eller lediga timmar eller byta varor och tjänster. Ackordslön bör förbjudas eftersom den leder till hets och psykiska störningar samt onödiga vårdkostnader längre fram.

Arbetsmarknadspolitiken förändras utifrån det nya synsättet. Arbetslösheten minskar i och med godtagandet av den informella ekonomin, värddyrkena belastas inte så som i dag. Produktionen av varor ändrar karaktär och ligger mer på återvinning, energi- och materialsparande teknik och mer lokal produktion. Med mindre utsläppsmängder blir miljö och hälsa bättre. Närheten mellan producent och konsument är viktig på många sätt. På det personliga planet väcker närhet oftast ansvar; det är lättare att lura på en främling än en granne dåliga varor.

Arbetsmarknadsutbildningen utvidgas och ges nya former, eftersom de flesta vill bli mer av mångsysslare och överlevnadskonstnärer. Denna arbetsmarknad och detta mångformiga arbetsliv kräver en förändrad inställning till mycket av det som i dag ses som självklart. Valfriheten blir så mycket större. Utrymmet växer för valet mellan att lönearbete och inte lönearbete – något som bl.a. kan lösa familjens och samhällets problem med att kunna vårda barn, sjuka och gamla med tidskrävande omsorg.

Vi är inte där ännu. Men med de beslut vi tar, de förslag vi röstar på, försöker vi styra så att vi närmar oss detta goda och långlivade framtidssamhälle. Arbetsinsatserna måste fördelas så att vi kan få lika möjligheter till arbete och utbildning i geografisk och individuell jämställdhet, mellan män och kvinnor, unga och gamla, friska och handikappade i mån av individens möjligheter. För detta är den lokala produktionen viktig liksom småföretagandet, datateknik och bruket av nya energibärare likaså.

Vi vill sträva efter att så vitt möjligt erbjuda de arbetslösa arbete i stället för ekonomiskt understöd. Med bl.a. en kraftfullt tillämpad främjandelag – som ju gäller anställningsfrämjande åtgärder – med arbetsmiljölag och jämställdhetslag kan arbetsmarknaden hållas i trim något så när.

Invandrare har i alla tider tagits emot mer eller mindre vänligt eller kallats hit för sin duglighets skull; tyskar, valloner, fransmän, italienare m.fl. De har varit och är en tillgång med nya kunskaper, nya seder. I dag tillkommer flyktingarna, också de ofta med yrkesutbildning och kunskaper i bagaget. Naturligtvis har nykomlingarna i ett främmande land svårare än våra landsmän att få arbete. Men vi vill verka för att deras yrkeskunskaper skall kunna komma till snar användning och bidra till att de klarar sin egen

försörjning och känner sig behövda. Därför skall meriter och betyg från andra länder godkännas i Sverige när så behövs, med kravet och möjligheten att komplettera meriterna. Vid ansökan till vård- och serviceyrken skall kunskaper i något av de stora invandrarspråken ses som en merit.

Vi vill också höja vårdpersonalens status på löne marknaden och ge dem den erkänsla vi är skyldiga dem för att de utför ett hårt och nödvändigt arbete. Detta kan åstadkommas bl.a. med en bättre utbildning.

Vi stöder fullt ut strävandena att behålla och förbättra landsbygdens alla möjligheter till ett rikt arbetsliv och en kraftfullare arbetsmarknad än dagens. Det kräver regionalpolitiska insatser – bidrag till flyttning från de överhettade regionerna, bättre avbytarutbildning, en trygg ekonomisk grund för kultur- och naturvård och ett optimalt uttag av naturresurser.

Vi hoppas att den i höstas tillsatta arbetsmiljökommissionens arbete med att synliggöra de farligaste jobben kommer att leda till förebyggande åtgärder och andra effektiva insatser och därmed till en bättre arbetsmiljö. Mycket av samlade erfarenheter och fakta från andra myndigheter med arbetsmiljö inom sitt ansvarsområde skall naturligtvis kunna nyttjas av kommissionen så att inte onödigt dubbelarbete utförs.

Samhalls arbete ser vi som nödvändigt och rätt inriktat. Genom arbetsledarnas ansträngningar att utbilda och träna de anställda kan de i allt större omfattning slussas ut på den öppna arbetsmarknaden. Genomströmningen ökar – till glädje också för de handikappade.

För att få en bättre arbetsmiljö måste vi tillämpa skärpta gränsvärden som inte får överskridas av ekonomiska skäl. Hit hör kvicksilver och många lösningsmedel. Den kemiska produktkontrollen måste skärpas och maskinernas utformning fortlöpande förbättras för att minska bl.a. bullerskador och förslitning. För jämställdhetens skull skall maskiner och verktyg utformas så att män såväl som kvinnor kan använda dem utan framtida men. Arbetsmiljön inom vård- och jordbruksområdet behöver särskild översyn.

Vi kommer naturligtvis här i riksdagen att med hjälp av frågor, interpellationer och motioner driva vårt arbete för en mänskligare och miljövänligare samt i längden stabilare arbetsmarknad och arbetsmiljö. Eftersom vi i vår första allmänna motionsomgång inte hann med att täcka ens alla de viktigaste delområdena gällande arbetsmarknad och arbetsmiljö har vi i stället stött många av de motioner som i sak överensstämmer med vår politik.

Med stöd av det jag här har anfört yrkar jag bifall till våra motioner och till motivreservationen 7 till AU11 mom. 2.

Anf. 10 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Det är alltid förtjusande att lyssna på Anna Horn af Rantzien, när hon beskriver den lycksalighetens ö som hon ser Sverige bli med miljöpartiets politik. Det är en vacker vision men inte mycket mer. Anna Horn af Rantzien tror inte på tillväxt efter dagens mönster. I stället skall man ha lokalsamhällen som producerar för lokala behov. Människor skall ha kortare arbetstid – hon vill ha lag om det. Det behövs ingen lag om kortare arbetstid, Anna Horn af Rantzien. Varje människa har i dag rätt att ta kortare arbetstid, om hon eller han vill. Över en miljon människor utnvttiar den möiligheten och arbetar deltid. Vad Anna Horn af Rantzien

menar är förmodligen att de skall ha betalt som om de arbetade åtta timmar, men då ställer det sig på ett helt annorlunda sätt.

I miljöpartiets reservation till betänkandet skriver man att informellt arbete skall gynnas med skattefrihet. Från moderat håll talar vi om skattefrihet för idrottsledare, men vi föreställer oss ingalunda att en sådan reform skulle ha någon revolutionerande effekt på arbetsmarknaden. Anna Horn af Rantzien måste alltså mena något helt annat. Såvitt jag förstår menar miljöpartiet egentligen inte bara skattebefriat informellt arbete utan inkomstbefriat informellt arbete. Det är ju en förutsättning för att detta skall gå ekonomiskt ihop. Ekonomiskt måste det gå ihop för miljöpartiet, för man vill ju samtidigt med hjälp av främjandelag, arbetsmiljölag etc. förbättra förhållandena på arbetsmarknaden. Man vill få ut fler handikappade på denna begränsade arbetsmarknad, man vill med tvångsåtgärder få ut människor till lokala arbetsmarknader och man vill med regionalpolitiska insatser tvångsvis åstadkomma sysselsättning för människor, samtidigt som man säger nej till den internationella ekonomin och det internationella samarbetet inom handel och näringsliv.

Vem skall köpa produkterna som tillverkas på denna lilla gulliga lokala arbetsmarknad, där man har placerat människor som inte får arbete på annat sätt? Och vem skall betala fiolerna, Anna Horn af Rantzien? Det skulle jag gärna vilja ha svar på.

Anf. 11 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp) replik:

Herr talman! Det var av den anledningen att jag ville skissera vårt helhetstänkande som jag gjorde den här översikten. Det är klart att det är mycket svårt att se alla detaljer, och man kan ännu slå ner på vilken detalj som helst. Men vi har faktiskt en balanserad budget som täcker dessa förändringar genom att vi lägger mer skatt på råvaror, energi och miljöförstöring, medan vi däremot gör vissa skattebefrielser för det informella arbetet.

Jag tror att det svåraste med den här framtida politiken är att vi från grunden måste förändra det verkligt förödande levnadssätt som vi har i dag. Vi måste leva på ett enklare sätt. Men därmed tänker jag inte utrota storstäder eller helt och hållet avgränsa exporten – det är alldeles fel uppfattat. Det är klart att vi skall ha kvar export, men den kan naturligtvis minska. I dag är det fråga om ofta fullkomligt onödiga transporter över gränserna. Vi importerar kålrötter från Kalifornien, och vi importerar pannkakspulver från Tyskland till våra norrländska militära förband. Det är två av de vanligaste exemplen på hur vansinnigt vi betar oss och hur vi ökar trafiken på ett nästan otroligt sätt med alla de miljöförstörelser som blir följderna. Denna hela tiden ökande produktion, som jag talade om nyss, för oss in i en sådan virvel att vi inte vet hur den slutar. Det är dock ett mycket dystert slut som vi kan vänta, om vi inte försöker anpassa oss till de givna ekologiska kraven.

Anf. 12 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Det var inte särskilt klargörande. Anna Horn af Rantzien säger att hon har försökt skissera helheten i miljöpartiets politik. Det var just den helheten jag saknade, och jag saknar den fortfarande.

Anna Horn af Rantzien talar om att det är onödigt med export och import av vissa produkter. Men vem skall tala om vad som är onödigt? Vem skall avgöra det? Vad Anna Horn af Rantzien förutsätter är ju en våldsam byråkrati, som detaljreglerar människors tillvaro. Hon har ännu inte på ett klargörande sätt talat om hur man skall lyckas finansiera allt detta. Nya skatter har vi levtt med länge här i Sverige. Det är socialdemokraterna experter på. Fråga Kjell-Olof Feldt! Han håller tydligen på med att sätta ihop ett nytt skattesystem, som skall öka skattetrycket ganska rejält. Det borde då Anna Horn af Rantzien vara nöjd med, såvitt jag kan förstå. Är det sådana lösningar Anna Horn af Rantzien ser, nämligen ytterligare planeekonomi och indragning av människornas pengar till staten för att sedan fördelas via en byråkrati, centralt styrd av politiska beslut? Är det det samhället Anna Horn af Rantzien ser framför sig?

Anf. 13 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp) replik:

Herr talman! Vi har många spännande dueller framför oss, märker jag. Jag tror inte alls att miljöpartiets politik för oss in i en starkare planeekonomi, utan tvärtom ser jag individens frihet som något av det viktigaste vi arbetar för.

Jag skulle ännu en gång vilja beröra detta med informell ekonomi, som ju också innefattar ett byte av varor och tjänster. Det innebär verkligen den stora friheten för människor och för oss in i ett mer humant samhälle med litet av det gamla men också i ett större nytänkande perspektiv. I dag skall vi betala skatt, och vi har inte ens råd att ta emot tjänster, eftersom de skatter som Sonja Rembo talar om med viss avsmak – och det förstår jag – gör att vi i dag inte kan hjälpa varandra. Där kommer också något av lokalsamhället in, där vi kan utnyttja ett mänskligare förhållande och hjälp människor emellan.

Anf. 14 LAHJA EXNER (s):

Herr talman! Det har varit ganska spännande att lyssna på inledningen av denna arbetsmarknadspolitiska debatt, trots att den inte har rört sig särskilt mycket om arbetsmarknadspolitiska frågor. Debatten har rört sig om finanspolitik, skattepolitik, handikappolitik, arbetsmiljöpolitik, ungdomsfrågor, utbildningspolitik, trafik- och energipolitik och mycket annat. Liberalerna och kommunisterna har slagits om att vara det bästa stödet för den svenska arbetsmarknadspolitiken. Vi socialdemokrater kan naturligtvis aldrig ha någonting emot att de övriga partierna också ställer upp för arbetsmarknadspolitiken. Det välkomnar vi.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande om arbetsmarknadspolitiken ligger i dag på riksdagens bord. Till skillnad från flera föregående år kan vi glädja oss åt en god sysselsättning och låga samt fortfarande sjunkande arbetslöshetssiffror. Detta föranleder ändå inte någon passiv glädje eller ett passivt konstaterande vare sig från regeringens sida eller från oss här i den svenska riksdagen.

Regeringens förslag om drygt 10,5 miljarder kronor till arbetsmarknadspolitiska åtgärder under det kommande budgetåret och det stora antalet motioner på detta område vittnar om ett brett intresse för full sysselsättning i hela det svenska samhället.

Innan jag går närmare in på en presentation av viktiga delar av betänkandet vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på alla reservationer som fogats till betänkandet. Antalet reservationer är nu som tidigare år ganska stort. Många av motionerna och reservationerna har behandlats en eller flera gånger av riksdagen, och i sådana fall vill jag hänvisa till utskottets motiveringar i betänkandet och till tidigare debatter här i kammaren.

Arbetsmarknadspolitikens förutsättningar och inriktning är av naturliga skäl centrala och avgörande frågor för våra strävanden att bereda arbete åt alla. Vid bedömningar av regeringens ekonomiska politik – både den hittills tillämpade och den för kommande budgetåret förordade – finns det diametralt skilda uppfattningar, vilka regelbundet upprepas både från de borgerliga partierna och från vänsterpartiet kommunisterna. Höga skatter, för stora löneökningar och för många regleringar anförs från de borgerliga partierna som generell kritik. Kapitalet styr och hoten tornar upp sig i det svenska samhället, heter det från vänstern. Svårmodet är ungefär lika stort hos båda sidor.

Våra egna bedömningar av arbetsmarknadens förutsättningar ger för handen att den förda politiken har varit gynnsam för det svenska samhället och för sysselsättningen. Detta innebär inte att vi slår oss till ro. Det övergripande målet för vår politik är arbete åt alla. Det innebär inte att politiken bara inriktas på bekämpning av fortfarande existerande arbetslöshet, utan politiken skall också stimulera allas deltagande i arbetslivet. Detta innebär ytterligare intensifierade åtgärder för just de grupper som trots allt har svårigheter på arbetsmarknaden – grupper, som har svårt att ta sig in på arbetsmarknaden och som löper större risker att bli utslagna därifrån. Invandrare, flyktingar, arbetshandikappade, kvinnor och människor på orter med ensidigt näringsliv behöver specialinsatser, om vi skall nå målet arbete åt alla. Det är lika viktigt att arbetsmarknadspolitikerna – med hjälp av främst förmedlings- och utbildningsinsatser – inriktas mot att tillgodose efterfrågan på arbetskraft och att de lediga platserna besätts utan dröjsmål.

När det gäller arbetsmarknadspolitikens inriktning under det kommande budgetåret, så har fem reservationer fogats till betänkandet. Olika förslag om att öka de redan arbetandes arbetsutbud, rätt att rekrytera arbetskraft utifrån, socialförsäkringssystemet som hinder, offentliga sektorn som hinder för kvinnors arbete, arbete utanför hemorten som hinder och arbetsförmedlingarnas aktiva arbete gentemot ortens företag och näringsliv är några av föremålen för reservanternas kritik av den förordade arbetsmarknadspolitikerna.

Det är självklart för oss socialdemokrater att instrumenten för arbetsmarknadspolitikerna måste granskas och finslipas. Detta sker också kontinuerligt så, att medlen motsvarar de aktuella behoven. Arbetsförmedlingarnas personal gör ett fantastiskt fint arbete i den förnyade organisationen, där många blommor blommar och där många nya och flexiblare medel kan ge god hjälp i arbetet att hitta rätt jobb för rätt person.

Utskottet avstyrker ett yrkande från moderata samlingspartiet om mindre personal i jämförelse med regeringens förslag. Vidare avstyrker utskottet ett förslag om att minska antalet anställda vid AMS och länsarbetsnämnderna

med 300 personer – ett förslag som centerpartiet står bakom, samtidigt som partiet tycks kritisera arbetsförmedlingar för att enbart vara passiva mottagare av uppgifter om tillgängliga arbeten. Jag tror att arbetsförmedlarna ute i landet har svårt att känna igen sig i den beskrivningen, vilket naturligtvis inte har sin orsak i brist på självkritik. Jag skulle vilja hävda motsatsen. I dag, när de arbetslösa är färre och de utbytessökande ökar i antal samtidigt som arbetsgivarna ropar efter arbetskraft, arbetar arbetsförmedlarna intensivare än någonsin. De har variationsrika instrument att arbeta med, och de arbetar intensivt med både arbetssökande och arbetsgivare. Den nya tekniken är till stor nytta och glädje för alla parter.

Arbetsmarknadens parter är företrädade i AMS styrelse, i länsarbetsnämnderna och i de lokala arbetsförmedlingsnämnderna. Deras kunnande om näringslivets behov och arbetsmarknadens villkor är värdefullt att ha med när beslut skall fattas om utbildningsinsatser eller andra arbetsmarknadspolitiska insatser, som skall leda till arbete åt alla och till att företagen får den arbetskraft som de verkligen behöver. Dessa partssammansatta organ skall ju också arbeta särskilt med de utsatta grupperna, såsom anställda inom Samhall och andra grupper som är på väg in på den reguljära arbetsmarknaden.

Herr talman! Invandrare och flyktingar har det fortfarande arbetsamt att få ordentligt fotfäste på arbetsmarknaden och att verkligen få ett arbete som motsvarar deras utbildning, yrkeserfarenhet och önskemål. Kunskaperna i svenska är naturligtvis en viktig nyckel till framgång i dessa strävanden, men det behövs också större vilja och öppnare attityder från alla parter, om invandrare och flyktingar skall ingå i målet arbete åt alla. Många av våra invandrare, och t.o.m. andra generationens invandrare, har trots svenska examina tvingats till arbetslöshet, fastän vi har skriande behov av utbildad arbetskraft. Utskottet välkomnar regeringens förslag om särskilda insatser, som innebär att 25 extra tjänster under det innevarande budgetåret, att de ambulerande arbetsförmedlingarna förstärks genom att de för nästa budgetår tillförs 50 tillfälliga tjänster och att den rörliga arbetsförmedlingens verksamhet får 30 milj. kr. av beredskapsmedel till sitt förfogande. Dessutom föreslås i propositionen att den tillfälliga förstärkning av förmedlingsservicen som sedan några år har tilldelats arbetsmarknadsverket också får disponeras under nästa budgetår. Insatser för en kartläggning av flyktingars och arbetsmarknadens behov, informationsinsatser och AMS utvecklingsprojekt med databaserad kunskapsbank samt UHÅ:s arbete med bedömning och utvärdering av utländska högskoleutbildningar är några exempel på insatser som skall hjälpa invandrare och flyktingar in på arbetsmarknaden och därmed ge oss välbehövlig arbetskraft. Det är enligt utskottets mening synnerligen angeläget att ansträngningarna från myndigheternas sida intensifieras i detta viktiga arbete.

Herr talman! Arbetsmarknadsutbildningen är vid sidan om arbetsförmedlingen det viktigaste arbetsmarknadspolitiska instrumentet, och den spelar en central roll när det gäller att underlätta anpassningen på arbetsmarknaden. Den är också ett aktivt instrument som förbättrar individens möjligheter att få arbete. Arbetsmarknadsutbildningen underlättar den nödvändiga strukturomvandlingen och förbättrar företagets produktionsförutsättning-

ar. Vi vet alla att behovet av utbildad arbetskraft och förändrade kompetenskrav fordrar omfattande utbildningsinsatser. Det är nödvändigt att arbetsmarknadsutbildningen ligger på en hög nivå även i det rådande goda sysselsättningsläget, och att den används som ett aktivt instrument för att bredda både kvinnors och mäns utbildnings- och yrkesval, så att vi därigenom kan bryta den könsuppdelade arbetsmarknaden. Arbetsmarknadsutbildningen har hög ambitionsnivå. Den bedrivs på våra AMU-centra, i det reguljära utbildningsväsendet och ute i företagen. Den har ständigt blivit mångsidigare, men den är – och skall också vara – ett komplement till den utbildning som bedrivs inom det reguljära utbildningsväsendet. Arbetsmarknadsutbildningen har således inte till uppgift att tillgodose det långsiktiga behovet av allmän och yrkesinriktad utbildning i samhället. Utskottet fastslår, i likhet med tidigare års uttalanden, att det fördelningspolitiska målet för arbetsmarknadsutbildningen ligger fast.

Herr talman! Jag vill med dessa ord yrka bifall till hemställan i utskottets betänkande och rekommendera detta för närmare studier såväl för kolleger här i riksdagen som för alla människor utanför det här huset som arbetar för målet arbete åt alla.

Anf. 15 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Jag förstår att Lahja Exner var litet störd av det förhållandet att oppositionspartierna huvudsakligen diskuterade förutsättningarna för arbetsmarknadspolitiken. Det är nödvändigt att vi gör det. Om det inte finns förutsättningar för en väl fungerande arbetsmarknad, så finns inte heller förutsättningar för att arbetsmarknadspolitiken skall fungera. Då hjälper det inte hur mycket myndigheterna än anstränger sig.

Detta visar också situationen vid arbetsförmedlingarna. Jag håller med Lahja Exner om att arbetsförmedlingarna gör ett mycket gott arbete. Jag nämnde i mitt inledningsanförande särskilt att den nuvarande AMS-chefen har gjort ett mycket gott arbete för att effektivisera hela verksamheten. Ändå fungerar det inte – det säger ju Lahja Exner själv. Invandrare får inte arbete, trots att de kan svenska.

Regionalpolitiken fungerar inte. I nästa debatt skall vi diskutera handikappades situation på arbetsmarknaden. Det fungerar inte för dem heller.

Situationen är sådan att det inte hjälper hur goda insatser arbetsförmedlingarna än gör när inte arbetsmarknaden i sig fungerar. Det är därför vi framför allt måste diskutera arbetsmarknadens förutsättningar. Det kan inte vara rimligt att människor slås ut från arbetsmarknaden i den utsträckning som sker i dag, att vi har en frånvaro – för att bara ta en grupp som exempel – bland de 40 000 ekonomi- och vårdbiträdena inom landstingen som uppgår till 45 à 60 dagar per år, och genomsnittet för landet i dess helhet ligger på rekordhøga 24 dagar per år.

Arbetsmarknadsministern sitter i kammaren. Jag hoppas att hon är beredd att gå upp i debatten och diskutera arbetsmarknadspolitikens förutsättningar. Det är nämligen den debatten som är den väsentliga i dag.

Anf. 16 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! När utskottets talesman, Lahja Exner, tog till orda och med en blandning av vänlighet och förebråelser förvånat sade att den här debatten har handlat om mycket annat, så blev jag osäker om huruvida Lahja Exner verkligen har läst det betänkande hon själv varit med om att skriva. Om hon slår upp s. 14 skall hon finna att där står om inte mindre än sju olika områden som har med arbetsmarknadspolitik att göra. Jag trodde det var det vi skulle diskutera.

Där sägs att "arbetsmarknadspolitikerna fungerar som ett komplement till de generella ekonomisk-politiska åtgärderna. Det krävs också en gynnsam närings- och industripolitik, utbildningspolitik osv".

Därefter refereras till hur viktigt det är att pressa tillbaka inflationen, där står om hur stor bruttonationalproduktstillväxten har varit, om näringslivets investeringsvolym, om de statliga budgetunderskotten, och så småningom kommer man in på produktionstillväxten.

Herr talman! Detta är mycket viktiga områden, men det visar också att allt detta hänger ihop. Arbetsmarknadspolitikerna är icke någon isolerad företeelse. När vi diskuterar arbetsmarknadspolitikens förutsättningar och inriktning, då måste vi faktiskt ta med alltihop, annars blir de isolerade företeelser som inte fungerar.

Jag sade i mitt inlägg att det fanns mycket som var gynnsamt, framför allt förutsättningarna, men att vi har missat att tillvarata dem. Att det fanns en betydande enighet om mycket av det vi har gjort genom åren finns det anledning att slå fast, när vi nu också talar om skillnaderna.

Det är viktigt att behovet av förnyelse återkommit flera gånger i debatten. Från folkpartiets sida har vi framhållit hur viktigt det är att iakttä de sociala målen, som vi i och för sig är överens om. Men när man kommer till ett konkret ställningstagande är det svårt att få med socialdemokrater.

Därför finns det anledning att upprepa att för folkpartiets del är hög sysselsättning ett mycket högt prioriterat ekonomiskt område.

Herr talman! Vi kom senare i slutsatserna att tala mer om möjligheterna. Då har vi beklagat att socialdemokraterna inte har kunnat vara med om en satsning på just handikappområdet.

Anf. 17 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det är klart att den del av landets ekonomi som sköts utanför parlamentet och den demokratiska kontrollen är den som betyder mest. Eftersom regeringen avstår från att kontrollera den utan bara kontrollerar en del av ekonomin har vi väl kanske för närvarande att besluta om den.

Riksdagen skulle väl kunna göra kraftiga omfördelningar i samhället som skulle gynna arbetsmarknadspolitikerna värdeliga. Riksdagen skulle ändå kunna se till att vi hade en social och miljömässig konsumtion i det här landet som skulle ge mängder av arbetstillfällen och möjligheter att försörja sig på ett rimligt sätt och leva bra i det här samhället. Men jag kan inte se att denna ekonomiska politik klarar av att lösa de problem som jag har pekat på förut.

Varför slås människor ut? Varför stampas så många människor ut från arbetsmarknaden? Det är ju de ekonomiska faktorerna i detta samhälle som gör sådana saker.

Det är ju inte så att folk inte vill arbeta. Kraven på arbetstagarna är så högt ställda, eller felaktigt ställda, eller organiserade på ett sådant vansinnigt sätt att den enskilda människan ställs utanför.

Det borde vara en huvuduppgift för socialdemokratien att se till att det icke är så.

Jag menar även att årets avtalsrörelse i arbetsmarknadspolitiskt avseende är en katastrof! Till att binda ihop de olika politikområdena, som det så vackert heter här i riksdagen, är ju AMS typexemplet. Jag kan säga till Lahja Exner: AMS roll blir ju väldigt begränsad om den inte är samordnad med ekonomisk politik, näringspolitik och regionalpolitik, så att vi får aktiva, verkliga insatser på de områdena.

Den väldiga kunskap som finns inom AMS går värdshus förbi i många fall, så att säga.

Som sagt, Lahja Exner, varför slås människor ut från arbetsmarknaden, och vad tänker regeringen göra åt det, åt ett bättre innehåll i arbetet – vi kommer till det i nästa debatt? Hur skall vi lösa problemen med arbetsorganisationen?

För att komma tillbaka till frågan om skolbanken skall AMU:s verksamhet breddas, men den verkliga breddningen är väl ändå att se till att vi får en allmän höjning av kunskapsnivån hos de flesta arbetare? Det saknas i dag. Ingvar Carlsson som framtidsminister är tydligen helt försvunnen i den svenska politiken.

En fråga till, Lahja Exner: Hur tänker socialdemokratien klara de kämpande kvinnorna i hemtjänsten? Tänker ni bara se på hur kvinnor slås ut? Vi skulle kunna rädda många kvar i arbetet om vi hade en helt annan inriktning på den verksamheten.

Anf. 18 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Utskottets socialdemokratiska taleskvinna tog upp frågan om arbetsförmedlarnas arbetssituation. Jag tror Lahja Exner innan hon tar upp den frågan skulle se igenom centerpartiets motion och reservationer över ett antal mermedel som vi sätter i händerna på arbetsförmedlingarna, som gör att de får flera att placera i Samhällsföretag – handikappade människor, långtidsarbetslösa –, som gör att de får flera att placera med lönebidrag och som gör att de får arbeta med flexibla lönebidrag över hela Sverige för att placera gravt handikappade. På det sättet får man naturligtvis mycket, mycket mera gjort. Dessutom hör till saken att trots att det nu jämfört med för ett par år sedan är ett klart bättre arbetsmarknadsläge, tar vi inte bort en enda arbetsförmedlare när de har färre människor att arbeta med. Med våra medel och med vårt antal arbetsförmedlare åstadkommer man mer på arbetsmarknaden, framför allt för de utsatta grupperna, än vad socialdemokraterna vill göra.

Lahja Exner talar också väl om arbetsmarknadsutbildningen. Ja, men även där tänker Lahja Exner senare rösta ned ett centerförslag om mer resurser. Det räcker alltså inte att tala väl, utan man måste också ställa upp i sak.

Jag vill avsluta med att ställa en fråga till Lahja Exner. I sex år har Lahja Exner röstat för halvtid för tiotusentals ungdomar – allt inom offentlig

sektor. Senare i år kommer vi att rösta så att det blir en annan ordning. Ångrar inte Lahja Exner, med sin kunskap och sin riksdagserfarenhet, att hon varit så lojal mot de statsråd som vägrat att ge sig och inte brytt sig om oppositionen? Först när parterna i AMS säger till blir det resultat!

Anf. 19 LAHJA EXNER (s) replik:

Herr talman! Det var många frågor. Jag skall se vad jag hinner med.

Som svar till Sonja Rembo vill jag nämna litet aktuella uppgifter om hur det ser ut i Sverige i dag och vad man gör för bedömningar om arbetsmarknadsutsikterna. Det här är uppgifter som vi har erhållit i går, så de är purfärska.

När det gäller Sverige bedömer arbetsmarknadsmyndigheterna att efterfrågan på arbetskraft fortfarande är mycket hög även under 1989, samtidigt som ökningstakten i fråga om arbetskraftsutbudet kommer att minska, innebär detta att arbetslösheten förväntas komma att ytterligare kunna reduceras, dvs. månad för månad kommer arbetslöshetstalen att ligga under förra årets siffror, även om skillnaden successivt blir allt mindre. Den skillnaden kan gärna jämföras med den som finns i OECD-länderna. I samma rapport sägs nämligen följande:

”Arbetslösheten har sjunkit något i flertalet av OECD-länderna. Nedgången är särskilt tydlig i Nordamerika. Arbetslösheten i USA är nu nere i 5,4 procent, vilket är den lägsta noteringen sedan 1973.” Den har alltså gått ned men ligger fortfarande på en mycket hög nivå. ”Totalt i OECD-området var i genomsnitt” – hör och häpna! – ”28,5 miljoner eller 7,3 procent av arbetskraften arbetslösa 1988, vilket skall jämföras med 30 miljoner eller 7,9 procent 1987. Arbetslösheten förutses i stort sett komma att kvarstå på nuvarande nivå under 1989 och 1990.”

När det sedan gäller invandrarna är det ju så, Sonja Rembo, att den övervägande majoriteten har arbete. Vi kan inte heller blunda för den roll som arbetsgivarna har – det är ju arbetsgivaren som anställer. Där måste det också till attitydförändringar och en öppnare attityd till att ta emot invandrare. Särskilt gäller detta naturligtvis den andra generationens invandrare, som kan vara födda och uppvuxna här i landet och ha fått sin utbildning här.

Till Elver Jonsson får jag visst återkomma i nästa replik.

Anf. 20 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Lahja Exner har uppenbarligen inte förstått debatten. Hon refererar AMS och säger att efterfrågan är hög och utbudet minskar. Ja, det är precis detta som är problemet! Här ligger ju en latent bomb. Vad hon inte citerar är OECD:s varning för löneökningstakten och inflationstakten.

Om nu Lahja Exner inte vill lyssna på dem, kanske hon i alla fall kan lyssna på Villy Bergström vid Fackföreningsrörelsens institut för ekonomisk forskning, som säger att han har ett bestämt intryck av att vårt ekonomiska läge tycks mycket mer idylliskt än vad det faktiskt är: ekonomin dras med en rad svåra problem, som tenderat att bli permanenta. Risken är att vi återigen hamnar i samma situation som vi hade för 15 år sedan, med bl.a. en alltför låg

produktivitetens ökning, säger han. Han konstaterar vidare att vi i dag har en mycket lägre tolerans för en svår recession.

Jag kan också visa siffror. Utbetalningarna över arbetslöshetsersättningen uppgick 1980 till 3,4 ersättningsdagar per medlem. 1982 var de 6,2 dagar och 1987 var de 7,0. I den nu föreliggande budgeten, som statistiskt sett visar det kanske gynnsammaste arbetsmarknadsläget någonsin, budgeteras inte mindre än 6,5 dagar – nästan dubbelt så mycket som 1980 – till en kostnad av 8 miljarder kronor. Detta om något är väl ett tecken på att politiken har misslyckats?

Vi moderater har på område efter område visat vägen till en politik som leder till en stabil ekonomi, till stabila spelregler och till en god arbetsmarknad.

Jag är litet förvånad över att arbetsmarknadsministern än så länge inte har deltagit i debatten; jag hoppas att hon ställer upp. Utskottets ordförande har inte anmält sig till den, och det tar jag som ett illavarslande tecken. Vad vi behöver diskutera i denna kammare är nämligen förutsättningarna för arbetsmarknadspolitik. Vi har ännu icke fått någon sådan debatt.

Anf. 21 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag ville bara göra Lahja Exner uppmärksam på, när hon tar fram statistik för att glädja Sverige med att vi har en bra utveckling och brist på arbetskraft framöver, att arbetsmarknadsutskottet tänker yttra sig mycket välvilligt till utrikesutskottet om att nästan i sin helhet ingå i just denna marknad, med sin förfärliga arbetslöshet. Man kan ju fundera över hur det här egentligen stämmer. Hur skall ni kunna bevara den goda politik som Lahja Exner för i en värld av harmonisering med andra krafter, som ger en sådan arbetslöshet? Inte går det särskilt bra ihop – eller har ni tänkt er väldiga skyddsmurar runt Sverige? Får man vara hur aningslös som helst i fråga om att gå nära EG?

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 22 ELVER JONSSON (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker att Lahja Exners inlägg här väl illustrerar en socialdemokratisk metod att hantera diskussionen. Det är att allmänt tala väl om olika förslag, främst utanför riksdagen och inte minst i valrörelser, men gå emot dem när man kommer till riksdagen. De framstötter från oppositionen som gjorts beträffande invandrarnas möjligheter föreslår socialdemokraterna i utskottet att kammaren avslår och när det gäller könsuppdelad arbetsmarknad, en fråga som Lahja Exner är engagerad i och talade om, avvisar socialdemokraterna oftast de förstärkningar som folkpartiet väcker förslag om.

För att nu gå tillbaka i historien, tycker jag att det finns anledning erinra om att socialdemokraterna var de ivrigaste motståndarna till den jämställdhetslag vi har i dag. Hade det inte funnits en annan regering som drivit igenom den lagen, kanske vi fortfarande hade saknat den.

De åtgärder som nu vidtas för att minska dagens konjunkturbetingade arbetskraftsbrist måste sättas in i ett mycket långsiktigt perspektiv. Där tror

jag att det handlar om ett par linjer. Den ena är att effektiviteten på arbetsmarknaden måste höjas. Det är mycket viktigt att den arbetskraft som kommer att finnas tillgänglig framöver sysselsätts rationellt.

Det andra som måste åtgärdas är att se till att arbetsutbudet ökar. Även i dag, med den arbetskraftsbrist som vi nu upplever, finns det grupper som ofrivilligt ställs utanför arbetsmarknaden. Det är därför jag menar att den offentliga politiken måste inriktas på att bättre tillvarata dessa gruppers vilja att ta ett eget arbete.

Anf. 23 LAHJA EXNER (s) replik:

Fru talman! Till Elver Jonsson vill jag säga att de aktiva insatser som kammaren med stor majoritet har beslutat om säkert har betytt mera än själva jämställdhetslagen.

Sedan tycker jag, Sonja Rembo, att det inte råder särskilt stor enighet här i kammaren om de insatser som krävs för att utveckla arbetsmarknadspolitiken, när det finns fem stycken reservationer – och vitt skilda reservationer. Det är därför väldigt svårt att skönja något alternativ till den socialdemokratiska politiken. Det betyder inte att vi är nöjda med dagens situation, utan vi är beredda att utveckla arbetsmarknadspolitiken ytterligare.

Lars-Ove Hagberg frågar: Varför slås människor ut? Och varför säger socialdemokraterna nej till förändringar?

Jag tycker att det ibland är svårt att känna igen den verklighet som Lars-Ove Hagberg beskriver, även om jag visserligen är mycket väl medveten om att vi fortfarande har arbetsmiljöer – såväl i industrin som inom vård och omsorg – som behöver totalt förändras. Jag menar då både i fråga om den fysiska miljön och när det gäller arbetsorganisationen, så att människor ges inflytande över sin egen situation. Det är därför som regeringen har tillsatt en arbetsmiljökommission, och jag hoppas att Lars-Ove Hagberg kommer att medverka i positiv anda till att det blir ett bra resultat av kommissionens arbete.

Börje Hörnlund säger att han är beredd att sätta flera medel i händerna på arbetsförmedlarna för att de arbetshandikappade skall kunna få arbete. Den frågan kommer att debatteras när vi behandlar nästa betänkande, nr 12 från arbetsmarknadsutskottet.

Ungdomslagen kom till under den borgerliga regeringstiden. Det var ju då som arbetslösheten bland ungdomarna ökade med ca 50 % på två år, trots att det då var betydligt mindre ungdomskullar som kom ut på arbetsmarknaden än vad det har gjort under de senaste åren.

Förste vice talmannen anmälde att Sonja Rembo, Elver Jonsson, Lars-Ove Hagberg och Börje Hörnlund anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 24 ANDERS G HÖGMARK (m):

Fru talman! I moderaternas arbetsmarknadspolitiska motion skriver vi att arbetsmarknadsutbildning är den viktigaste insatsen för att bekämpa existerande arbetslöshet. Vi kunde vidga detta påstående och säga att utbildning, kunskap och kompetens är bästa sättet att både förebygga arbetslöshet och

bekämpa existerande arbetslöshet och också bästa sättet att dra nytta av den arbetskraft som finns i landet och som vi framöver med mycket stor säkerhet kommer att lida brist på.

Det finns ett klart samband mellan å ena sidan god utbildning och å andra sidan dels individens möjlighet att få arbete, dels företagens möjlighet att skaffa sig väl utbildad personal, dels också en regions möjlighet att upprätthålla en god kompetens och därmed få en allsidig utveckling.

Det här är en återspeglning av hur kunskaps- och kompetensfaktorn flyttar fram sina positioner. Man kan säga att humankapitalet, "mjukvaran", har blivit allt viktigare för individens välfärd och utveckling, för företagens utveckling och för hela regioners och länders utveckling. Det är alldeles uppenbart att den diskussion vi för om såväl utbildningspolitik som arbetsmarknadspolitik och regionalpolitik måste präglas av den insikten.

Det kan också vara viktigt att se på några basfakta kring utbildningens och kompetensens fördelning och hur hårt kopplad den är till olika faktorer. Inom regionalpolitiska utredningen, som jag tillhör, har vi lagt ner en hel del arbete på att studera de sakerna, och vi har funnit att just den fördelningen betyder ganska mycket och att det är viktigt att kunna påverka den om man önskar åstadkomma förbättringar i fråga om regionalpolitiken.

I stort sett alla ungdomar i åldern 16–20 år får i dag en gymnasial utbildning, vilket kanske inte är förvånande. Av hela arbetskraften mellan 16 och 64 år har ca 60 % tvåårig eller längre gymnasieutbildning. Men om man tittar på den äldre delen av arbetskraften – den mellan 45 och 64 år – finner man att bara ungefär 25 % har gymnasieutbildning. Det innebär att antalet arbetstagare som endast har genomgått folkskola uppgår till mellan en och en och en halv miljon. Det är kanske något som väcker förvåning hos en yngre generation, som är van vid gymnasieutbildning och högskoleutbildning.

Över en miljon arbetstagare, framför allt personer mellan 45 och 65 år, har "bara" folkskola, och det är alldeles uppenbart att detta kommer att påverka utbildningspolitiken framöver i något avseende. Det är ganska naturligt att det är just den del av arbetskraften som har en så pass svag utbildningsbakgrund som kommer att ha svårast att klara omställningar inom ett företag och mellan företag och att kunna ta stötar när olika branscher omstruktureras.

Något som också är av intresse att studera är utbildningens fördelning regionalt. Det är nästan kusligt att se sambandet mellan å ena sidan regioner som blomstrar och regioner som har problem och å andra sidan vilken utbildningsbakgrund som finns i regionerna. Väldigt koncentrerad är då utbildningsnivån i regioner där man har ett väl utvecklat näringsliv och ett blomstrande ekonomiskt och kulturellt liv.

Ett viktigt begrepp inom arbetsmarknadspolitikerna är inträdet på arbetsmarknaden. Där har vi moderater under några år framför allt drivit tesen att det måste bli lättare att komma in på arbetsmarknaden. Vi har uppmärksammat ungdomsutbildningen och ungdomarnas situation. När det gäller den reguljära ungdomsutbildningen har vi menat att kvalitet, ökade språkkunskaper och ökade basfärdigheter är viktiga för att klara arbetsmarknadens växande krav. I fråga om den praktiska yrkesutbildningen anser vi att det finns mycket övrigt att önska och att ett bättre samarbete mellan näringslivet och utbildningsväsendet är nödvändigt. Yrkesutbildningen måste göras mera

attraktiv. Den måste fånga upp dagens och morgondagens problem och krav.

Ett annat viktigt begrepp är rörligheten. Många uppfattar rörligheten som ett hot, andra ser den som en möjlighet; många tänker kanske på att de kan tvingas flytta från en region till en annan. Jag tror att det är viktigare att lyfta fram den rörlighet som i större utsträckning bör finnas också inom ett företag, mellan olika arbetsuppgifter och mellan olika yrken, men också självfallet en rörlighet mellan olika orter och regioner.

Jag tror att aktiv både arbetsmarknadsutbildning och annan form av vuxenutbildning kan omvandla det som många människor uppfattar som ett hot till en möjlighet att frigöra sig från gamla arbetsuppgifter och pröva nya. Utbildningen ser vi moderater som ett instrument för att omvandla hotet till en möjlighet för individen, för företagen, för regionerna och för hela landet.

Med de fakta vi har om utbildningens fördelning både mellan olika åldersgrupper och mellan olika regioner är det nödvändigt att se över utbildningsfrågorna inför framtiden, framför allt vuxenutbildningsfrågorna. Det är väl ingen djärv hypotes att tänka sig att man framöver under 90-talet måste lägga ner betydligt större resurser på just att klara vuxenutbildningens problem parallellt med att man får en allt bättre fungerande ungdomsutbildning.

Vi moderater tror att det finns stora vinster att hämta i att man renodlar vissa olika utbildningsgivares uppgifter. Utan tvivel utförs det nu ett dubbelarbete. Men renodlingen får inte innebära en stel uppdelning och att man inte kan samverka på ett konstruktivt sätt. Vi måste få en ökad flexibilitet mellan och inom olika utbildningsgivare. Man måste kunna engagera näringslivet hårdare. Om man anser att det finns ett vidgat behov av vidareutbildning, fortbildning och i vissa fall grundutbildning för äldre, är det ganska naturligt att den arbetsgivare vederbörande i dag har står för merparten av kostnaderna men att utbildningen kan ske i samverkan med befintliga utbildningssystem, som bör kunna bli effektivare.

Från moderat sida har vi under flera år mycket aktivt både drivit och stött arbetet med att göra AMU effektivare. Tidigare i debatten har man pekat på arbetsmarknadsverkets förbättring och effektivisering, och på samma sätt har den reform som ledde fram till den nya AMU medfört mycket positiva förändringar. Det finns säkert ytterligare att göra där, och det har vi utvecklat i vår motion, men jag tycker att det också finns anledning att peka på det positiva som inträffat. Detta kan vara ett av flera instrument för att ytterligare förbättra vuxenutbildningen och arbetsmarknadsutbildningen.

Jag nämnde tidigare någonting om den regionala fördelningen av utbildningen. Om man ser efter hur vi satsar våra pengar, finner man att en förhållandevis stor andel av pengarna går till en relativt liten del av landet, åtminstone befolkningsmässigt. Då är frågan, om det är något som man kommer att fortsätta med år efter år eller om man börjar fundera över sambanden mellan utbildningsnivå och välbefinnande för individer, företag och regioner. Samtidigt kan vi göra iakttagelsen att just inom de regionala problemområdena, litet värdeslöst uttryckt, har man en mycket lägre generell utbildningsnivå. I företagen finns, enligt många studier, i allmänhet en lägre kompetensprofil. Man har ett lägre utbildningsutbud. Vilka slutsatser drar

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

*Arbetsmarknads-
politiken*

man, när man skall forma den framtida regionalpolitiken? Utredningen skall inom några månader lägga fram ett betänkande, och vi funderar ganska mycket på den saken.

Från moderat sida ser vi det som helt klart att just utbildningspolitiken spelar en helt avgörande roll för om man i framtiden på något sätt skall kunna påverka de här problemen och delvis lösa dem. Nu kan det sägas att det här är ett arbete på mycket lång sikt, och det skall jag inte förneka, men bara därför att det är på mycket lång sikt är jag övertygad om att man måste börja ganska omgående.

Vi ser exempelvis i stora delar av problemområdena vilken enormt viktig roll gymnasieskolan spelar. I regioner med sviktande befolkningsunderlag hotas olika gymnasieskolor. Jag vill påstå, utan att darra på manschetten ett ögonblick, att om man undandrar vissa regioner gymnasial utbildning är det ett dråpslag mot dem. Här spelar alltså en gymnasial utbildning en helt avgörande roll för om man skall kunna behålla kompetensprofilen. Skall man ha någon möjlighet att stoppa utflyttningen av ungdomar, inte minst flickor, måste man se till, att gymnasieutbildningen hålles intakt eller helst förbättras, även om det skulle innebära krav på ändrade regler för delningstal och annat.

I dag fattas det alltså kompetens inom dessa områden, vilket gör att det blir så stora arbetsmarknadsproblem som måste lösas via några andra konton, och jag tror därför att det är nödvändigt att få en aktiv rekrytering av kvalificerade arbetstagare, nyckelarbetskraft. Här finns en del halvdåliga och halvbra förslag lagda i riksdagen under de senaste årens lopp. Inte minst inom den regionalpolitiska kommittén måste man överväga litet fräschare, djärvare och i ordets genuina bemärkelse mera okonventionella förslag.

Jag har sedan några år motionerat exempelvis om en villkorad avskrivning av studiemedel, och jag ser att det finns flera som har väckt den tanken. Jag kan inte påstå att det är någon milimetterättvisa, om vissa människor får vissa medel avskrivna, kopplat till hur länge de har arbetat i dessa regioner, men prövar vi inte nya vägar, vågar vi inte försöka något nytt, även om vi kan misslyckas, kommer vi aldrig att klara försörjningen med kompetent arbetskraft till de här områdena. Och med bristen på sådan kompetent arbetskraft kommer ett stort antal andra problem att hänga kvar envetet år efter år. Skall vi ha någon möjlighet att på 90-talet minska insatserna när det gäller arbetsmarknadspolitik och försöka satsa på arbetslinjen i dess genuina bemärkelse i de här områdena, är rekryteringen av kompetent arbetskraft via utbildningsväsendet eller låt oss säga genom import till dessa regioner en förutsättning. Eljest lär vi få fortsätta med att satsa onödigt stora summor via arbetsmarknadspolitik. En god utbildningspolitik för att höja kunskapsprofilen här och inom andra områden är det bästa sättet att ge såväl individer som företag och regioner en positiv utveckling. Fru talman! Det kommer att ta tid innan man ser något resultat av denna investering, men det är en investering som kommer att ge god utdelning, rent materiellt, rent personligt och mänskligt. Det är därför som vi moderater driver denna utbildningslinje.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga reservationer med moderata namn.

Anf. 25 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Fru talman! I detta skede av debatten skall jag nöja mig med att kommentera några av folkpartiets reservationer. Elver Jonsson har tidigare i debatten redogjort för principerna för folkpartiets arbetsmarknadspolitik och då speciellt poängterat vårt ansvar för de svaga grupperna. Jag skall återkomma till detta i ett senare anförande när vi skall behandla arbetsmarknadsutskottets betänkande 12.

I reservation 14 pekar folkpartiet på det slöseri med mänskliga resurser som det innebär att vi inte bättre tar till vara våra invandrades kunskaper. Enligt en enkät som SIPA, en organisation för invandrade akademiker, har gjort var minst hälften av de invandrade akademikerna sysselsatta med uppgifter långt under deras utbildnings- och kunskapsnivå. Det är faktiskt bedrövligt att många invandrare som bott länge i Sverige och som ibland skaffat sig svensk utbildning och i många fall även svenskt medborgarskap inte har fått bättre chanser till en anställning som motsvarar deras kvalifikationer.

Vad som krävs i den motion som ligger till grund för reservation 14 är en riksomfattande inventering av invandrare med akademisk bakgrund. En sådan inventering skulle omfatta invandrare med utländsk akademisk examen men också invandrare med svensk akademisk examen. Det skulle alltså göras en kartläggning av dessa människors kvalifikationer och arbetsuppgifter.

Först när en sådan inventering har gjorts kan man sätta in de mest effektiva arbetsmarknadspolitiska insatserna för att förbättra arbetsmarknadssituationen för invandrare och flyktingar. Utskottets majoritet säger att en sådan inventering skulle möta alltför stora praktiska hinder. Men jag menar att det i dagens läge med alla tekniska hjälpmedel skulle vara ganska enkelt att göra en sådan inventering om man verkligen ville. Jag är övertygad om att en sådan inventering på sikt skulle vara lönsam, eftersom man skulle få en ökad kunskap om invandrarna.

Folkpartiet vänder sig naturligtvis inte mot de åtgärder för flyktingar som har redovisats av utskottets majoritet, vilket Lahja Exner poängterade i sitt anförande. Men folkpartiet menar att en sådan inventering skulle hjälpa oss att för framtiden göra situationen ännu bättre framför allt för invandrare med akademisk bakgrund.

Fru talman! Folkpartiet, moderaterna och centern, och även vpk, har under lång tid drivit kravet på en allmän arbetslöshetsförsäkring. Tyvärr har socialdemokraternas motstånd mot en sådan inte heller i år brutits. Argumenten för en sådan försäkring är väl kända. Det är i alla fall sorgligt att socialdemokraterna inte ger upp sitt motstånd mot en sådan försäkring. De måste ju ändå vara medvetna om att nästan en tredjedel av de arbetssökande hos arbetsförmedlingarna i dag inte har rätt till arbetslöshetsersättning. Folkpartiet menar att en socialförsäkring som i dag praktiskt taget helt finansieras med allmänna medel också borde komma alla till del på likvärdiga villkor. Folkpartiet har inte bundit sig för hur försäkringen i detalj skulle se ut utan vill att en parlamentarisk utredning skall tillsättas. Och nu borde det vara dags för socialdemokraterna att bryta sitt hårdnackade motstånd mot en allmän obligatorisk arbetslöshetsförsäkring.

Jag skulle också vilja ha svar från någon socialdemokratisk representant på frågan varför det skall vara så krångligt för en icke facklig medlem att bli medlem i arbetslöshetskassan.

I dessa dagar med landsbygdsriksdag och Hela Sverige skall levakampanjer talas det bl.a. mycket om hur viktigt det är att vi bevarar det äldre odlingslandskapet och känner ansvar inför kommande generationer. Detta arbete har i stor utsträckning skötts av beredskapsarbetare. Och i takt med arbetsmarknadslägets förbättring har dessa resurser, helt riktigt, minskat. Men det får inte föra med sig att samhällets ansvar för landskapsvården minskar. Men det har det faktiskt gjort, trots att utskottet också i fjol uttalade att dessa insatser skulle prioriteras. Av den anledningen har folkpartiet i reservation 46 krävt att regeringen nu måste komma tillbaka till riksdagen med ett förslag om hur vården av kulturlandskapet skall förstärkas och också bli mindre beroende av arbetsmarknadspolitiska medel.

Till sist vill jag säga några ord om reservation 48, där det krävs en förlängning av starta-egget-bidraget. Folkpartiet vill att detta bidrag skall förlängas från sex månader till ett år. Utskottsmajoriteten avstyrker detta motionskrav på grund av att 80 % av bidragstagarna klarar sig. Men vad händer med övriga 20 %? En del hade kanske klarat sig på sikt om de hade fått hjälp under litet längre tid. Folkpartiet menar att en förlängning är en billig åtgärd som skulle hjälpa framför allt en del ungdomar som vill pröva en ny affärsidé. Jag tror att även en del flickor skulle bli hjälpta. Det utesluter naturligtvis inte att de nya företagen har stort behov av, som utskottet säger, information, utbildning och fadderverksamhet – självklart inte. Men en utökning till ett år av starta-egget-bidraget för ungdomar vore en annan god hjälp.

Lahja Exner talade sig varm för förändringar av den könsuppdelade arbetsmarknaden. Jag kan verkligen instämma i detta. Men jag vill ändå påminna kammaren om att det mot denna bakgrund är märkligt att socialdemokraterna går emot folkpartiets förslag om att öka satsningen på JämO, som ju just sysslar med aktiva åtgärder på arbetsmarknaden.

Jag vill till Lahja Exner även säga att ungdomslagen kom till under en socialdemokratisk regering. Sedan har vi från oppositionens sida många gånger påpekat bristerna i ungdomslagen. Därför är vi nu glada över att vissa förändringar har skett i det nya systemet.

Jag vill, fru talman, yrka bifall till samtliga reservationer med folkpartinamn.

Anf. 26 GÖRAN ENGSTRÖM (c):

Fru talman! Jag vill först instämma i Börje Hörnlunds inlägg beträffande de allmänna förutsättningarna för arbetsmarknadspolitiken under den närmaste tiden.

Både regeringen i propositionen och utskottet i betänkandet tecknar en utomordentligt ljus bild av den nuvarande situationen på arbetsmarknaden. Generellt sett måste alla vara mycket nöjda med att det är en riktig bild av verkligheten. Men jag tror att det är nödvändigt att, som någon tidigare talare gjorde, varna för utvecklingen under de kommande åren. Jag tror inte att det är någon tillfällighet att det under senare tid, givetvis mot bakgrund av

ytterligare en felaktig lönerörelse, har staplats inlägg på varandra från fackekonomen och andra med varningar för att regeringen har abdikerat från stabiliseringspolitiken. Med det menar man att vi inom kort riskerar att få en inflationsutveckling som leder till att svårigheterna på arbetsmarknaden blir betydligt större än vad de är i dag. Jag tror att det finns skäl att understryka detta. Kanske borde utskottet ha gjort skarpare markeringar.

När man kommer sent in i debatten noterar man naturligtvis skillnaderna i verklighetsbeskrivningar, alltifrån utskottsmajoritetens och de borgerliga reservationernas i stort sett korrekta bild av verkligheten till vpk:s Lars-Ove Hagbergs utomordentligt dystra teckning av verkligheten. Anna Horn af Rantzen å sin sida – jag skall återkomma till det senare – in-tecknar framtiden å det vådligaste, vill jag påstå.

Jag skall nu gå över till att något kommentera de viktigaste uppgifterna för den närmaste tiden. Jag tror att det är riktigt, som sagts, att det i dag gäller att stimulera utbudet på arbetsmarknaden. Vi måste få in olika nya grupper i arbete, som handikappade, långtidsarbetslösa, flyktingar och invandrare. Det här är en utomordentlig utmaning och egentligen till vissa delar nytt i den svenska arbetsmarknadspolitiken. Här måste vi helt enkelt lyckas, inte minst av sociala skäl. Det gäller också att nyttja den nuvarande högkonjunkturen för att etablera en rejäl regionalpolitisk satsning. Den vägen kan vi reducera kommande belastningar på arbetsmarknadspolitiken. Det är väldigt viktigt att vi nu inte rustar ner när det gäller regionalpolitiska medel utan håller oss på en mycket hög och ambitiös nivå.

En bra utbildningspolitik i arbetsmarknadsregi är naturligtvis ett av de mest effektiva medlen i en bra utbudspolitik och förenlig med god svensk tradition på detta område. Vi från centern vill gärna trycka extra på detta, och gör det i våra förslag.

Sedan tänkte jag beröra några av de reservationer som vi från centern har fogat till betänkandet och börja med frågan om allmän arbetslöshetsförsäkring. Även om situationen i dag är bra, och vi hoppas att den blir det framöver, kommer det alltid i en dynamisk ekonomi att finnas s.k. friktionsarbetslöshet: folk byter arbete, väntar på nytt arbete och det finns grupper som väntar på inträde på arbetsmarknaden, som jag nämnde förut. Här menar vi att skyddet, som Charlotte Branting påpekade, i dag är otillfredsställande. Om nära en tredjedel står utanför en försäkring, som i allt väsentligt är finansierad med allmänna medel, då kan man inte vänta med att vidta åtgärder så som den socialdemokratiska majoriteten anser att vi bör göra. Centern m.fl. har i många år rest krav på att en utredning bör komma till stånd där man tar itu med den här problematiken. De kraven måste tillgodoses. Alla bör omfattas av den här försäkringen, löntagare såväl som egenföretagare. Det är speciellt viktigt, som jag sade, mot bakgrund av att det i huvudsak är ett statligt finansierat ekonomiskt stöd. Det bör då ge ett rimligt grundskydd. Sedan bör man ha möjlighet att bygga på med egna försäkringar eller avtalsvägen.

Jag måste fråga socialdemokraternas företrädare: Varför vill ni egentligen fortsätta att vänta med att ta itu med denna, som vi anser, angelägna fråga om allmän arbetslöshetsförsäkring?

Sedan till reservation 22 som berör rörligheten på arbetsmarknaden.

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

*Arbetsmarknads-
politiken*

Enligt centerpartiet bör stimulanser införas för att få kvalificerad arbetskraft till de landsdelar som har särskilda rekryteringssvårigheter. Jag måste i likhet med Anders G Högmark verkligen poängtera hur viktigt detta är för en långsiktigt bra utveckling i många delar av vårt land. Det stora problemet inom såväl det fria näringslivet som offentlig sektor är att man har svårt att rekrytera kvalificerad arbetskraft. Jag vill påstå att misslyckas man i det här avseendet gör det svenska samhället en betydande välfärd förlust. Därför måste vi bli djärvare och ge incitament till de enskilda människorna.

Vi från centern har föreslagit att det skall vara möjligt att göra avskrivningar av de årliga studiemedelsavgifterna så länge man bor och arbetar i stödområde A eller B. För den enskilde skulle effekten bli ca 10 000 kr. mera per år i plånboken. Det tror vi är ett så pass kraftfullt incitament att det skulle ge resultat direkt.

Reservation 23 gäller vårdens situation. Där återfinns samma problemområden. Alla vet vi att det fortfarande är utomordentligt besvärligt. Man behöver inte gå till de allra mest glesbefolkade delarna av Norrland, utan situationen är mycket besvärlig i t.ex. Bergslagskommunen Smedjebacken som jag kommer ifrån. Det är svårt att rekrytera bl.a. läkare. Vi menar att man bör ge flyttningsbidrag till läkare och tandläkare i samband med t.ex. AT-tjänstgöring. Alltså: Ökade incitament för en utökad allmän välfärd. Dessa nyckelgrupper klarar vi oss helt enkelt inte utan. Därför vill jag gärna speciellt trycka på vikten av snabba och effektiva insatser.

När det gäller flyttningsbidraget bör principen enligt centerns uppfattning vara att både främja regional balans och minska belastningen på statsbudgeten, skapa balans mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraften. Medlet är att i fortsättningen låta arbetsgivarna i expansionsorterna stå för kostnaderna för rekrytering av arbetskraften från utflyttningsorterna. Egentligen blir då centraliseringens kostnader synliga på ett helt annat sätt än nu när samhället går in och subventionerar den typen av rörlighet.

Vi lägger därmed ett konkret förslag, fru talman, till att svalka av överhettningen, som Kjell-Olof Feldt uttryckte det, på arbetsmarknaden i storstäderna. Vi konstaterar inte bara att det behövs åtgärder utan lägger alltså också ett konkret förslag.

Merkostnadsbidraget bör följa samma principer och utgå enbart vid flyttning till stödområden, Bergslagskommunerna och sydöstra Sverige. För att klara den inomregionala balansen bör det icke gälla de mest expansiva städerna i dessa landsdelar. Detsamma gäller medflyttningsbidraget. Det är väldigt viktigt att betona att det för att lyckas rekrytera nyckelpersoner ofta är nödvändigt att skaffa arbete för båda makarna i familjen. Vi menar att 90 % av den totala lönesumman bör utgå i bidrag det första året. Observera att det är fråga om en höjning till 90 % – och också omfattar stödområdet.

Jag tänkte sedan kommentera reservation 15, där vi kräver att regeringen skall återkomma med förslag till åtgärder för flyktingars och invandrades inträde på den svenska arbetsmarknaden. Charlotte Branting har utförligt motiverat kravet, och jag instämmer i det. Vi konstaterar från centerns sida att detta är en underutnyttjad grupp på den svenska arbetsmarknaden. Det finns många andra skäl också, t.ex. att skapa förståelse mellan invandrare, flyktingar och hela den svenska befolkningen. Vi tror att vi skulle kunna

minska eventuella motsättningarna om vi kunde skapa ett snabbare inträde på den svenska arbetsmarknaden. Det är mycket angeläget.

Reservation 28 tar upp en förlängd utbildning för avbytare inom jordbruket. Det är inte så vanligt att kalla avbytareyrket inom jordbruket för bristyrke, men så är faktiskt fallet. Bara 30 % av behovet är tillgodosett i dag. En orsak, som vi ser det, är att den förberedande praktiken i dag inte ingår i utbildningen. Enligt centerens uppfattning bör den ingå i densamma. Det innebär en förlängning till 40 veckor. Det skulle faktiskt också ge Sveriges bönder en chans till den ledighet som praktiskt taget alla andra grupper på arbetsmarknaden är berättigade till.

Vi har ytterligare ett förslag som gäller jordbruket, nämligen att starta eget-bidrag bör utgå i hela landet på samma premisser som inom Norrland. Det är dyrt och svårt att starta eget vid sidan om jordbruket i dag i Sverige. Det är dyrt att etablera sig som jordbrukare också. Därför behövs den här typen av insatser. Det är en problematik som verkligen är generell för hela landet, och då bör också möjligheterna stå öppna för hela Sveriges yta.

Naturligtvis ser man dessa frågor i anknytning till Landsbygd 90-kampanjen. Jag hoppas verkligen att socialdemokraterna tycker som vi. Efter kampanjens avslutande väntar vi beslut om konkreta åtgärder i små praktiska frågor av den typ som jag här nämnt.

Avslutningsvis: Vi har i de reservationer och särskilda yttranden som vi har fogat till betänkandet försökt förena – och här är vi i stort sett eniga med övriga partier – den höga ambitionen beträffande full sysselsättning totalt sett i den svenska ekonomin med krav på regional balans för en långsiktig, uthållig och bra utveckling, däri inbegripet även en hög livskvalitet. I vissa fall innebär ett bifall till våra förslag att man koncentrerar åtgärderna till de mest utsatta landsdelarna. Det tror jag är en allmän utveckling som vi måste räkna med när det gäller arbetsmarknadspolitik.

Eftersom tiden medger det, måste jag ändå kommentera några av de tidigare inläggen. Det blev ett meningsutbyte mellan Anna Horn af Rantzien och Sonja Rembo. Jag måste säga att jag här delar Sonja Rembos uppfattning. Jag är tillräckligt gammal för att ha sett ett annat samhälle än det nuvarande. Dessutom är jag tillräckligt erfaren för att inte så till den grad in-teckna en framtida ekonomisk tillväxt – för det är faktiskt detta som det är fråga om, Anna Horn af Rantzien – för att det skall kunna skapas resurser för att många av människorna i det här landet skall kunna sänka arbetstiden till 4–6 timmar om dagen och därmed minska lönen i motsvarande grad. Det var ju vad man sade från miljöpartiets sida. Jag tror att miljöpartisternas påstående att de har analyserat framtiden litet bättre än vi andra är felaktigt. Jag tror också att det är felaktigt att säga att den närmaste framtiden ger en större chans till ett verkligt val mellan att arbeta och att inte göra det. Det förtjänar ibland att påpekas från denna talarstol att det här nog kan sägas vara litet av ett slags "lyxlir". Jag tror helt enkelt att den här typen av utopier trots allt kräver – om man skall lyckas på lång sikt – att vi nu och inom den närmaste framtiden har en mycket hög sysselsättning i Sverige och att de svenska medborgarna arbetar litet hårdare och effektivare samt att vi organiserar vårt näringsliv effektivare än i dag. Detta är en förutsättning för

att vi skall kunna förverkliga något av miljöpartiets utopiska krav på det här området.

Det är kanske sorgligt att tillhöra skeptikerna i denna församling. Det är roligt att höra optimister, och Anna Horn af Rantzien framträdde på ett sympatiskt sätt, men jag tycker att det finns så stora brister i analysen att de måste påpekas då och då.

Därmed, fru talman, yrkar jag bifall till alla de reservationer där centerpartister återfinns bland undertecknarna.

Anf. 27 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp) replik:

Fru talman! Ja, jag har alltså intecknat framtiden å det våldigaste, men samtidigt vill jag gång på gång påminna om att vi behöver visioner för att skapa ett bättre samhälle. Jag trodde att centerpartisterna var mera inne på det ekologiska tänkandet, men här hör jag en person som enbart talar om högre sysselsättning för att öka resurserna. Vi vet ju i dag att inte enbart resurserna ökas på det här sättet, utan att också miljöförstöringen samtidigt ökar.

Anf. 28 GÖRAN ENGSTRÖM (c) replik:

Fru talman! Min poäng ligger naturligtvis i att det inte finns något absolut samband mellan miljöförstöring och ekonomisk tillväxt. Tillväxten kan ske på ett för miljön bra sätt. Jag tycker att ni undervärderar möjligheterna och att ni i den delen är betydligt mer pessimistiska än vi andra som talar för en balanserad ekonomisk tillväxt med, naturligtvis, en ambitiös miljöpolitik. Men jag vill betona vikten av att, skall vi behålla de sociala trygghetssystemen och kunna skapa resurser för arbetsmarknadspolitiken även i fortsättningen, behövs det stora arbetsinsatser och en effektiv organisation. Jag tillhör faktiskt de centerpartister som då och då försöker påpeka det här. Det är faktiskt nödvändigt, om man vill skapa balans i den här typen av debatt.

Anf. 29 BERNDT EKHOLM (s):

Fru talman! Jag upptäckte att jag hade en motion i det här betänkandet. Efter att ha läst igenom betänkandet litet snabbt fann jag att jag hade anledning att något kommentera min motion. Jag var nämligen inte helt nöjd med utskottets skrivning. Det rör sig om motion 1988/89:A268, som handlar om invandrarakademikernas situation.

Man kan först notera att arbetslösheten bland invandrarna är mycket stor. Det slås ju fast i betänkandet att arbetslösheten bland invandrarna generellt är fyra gånger så stor som bland svenskarna. När det gäller invandrarakademikerna vet vi tyvärr inte särskilt mycket om hur stor arbetslösheten är. Tyvärr får man nog konstatera att felsysselsättningen är mycket stor. Man arbetar alltså inte i det yrke som man har utbildning för. Det cirkulerar uppgifter om att felsysselsättningen skall vara omkring 50-procentig – det anges i en folkpartireservation. För min del har jag andra uppgifter som tyder på att felsysselsättningen är mycket större. Arbetslösheten är kanske inte så stor, men just felsysselsättningen är mycket stor. Detta är allvarligt, eftersom det rör sig om en grupp människor med kunskaper som vi borde utnyttja. Jag tycker att frågan om invandrarakademikerna har fått alldeles för liten

uppmärksamhet i den svenska samhällsdebatten, särskilt med tanke på de stora svårigheter som invandrarakademikerna faktiskt har. Jag vill hävda att det här är fråga om en liten, utsatt grupp i samhället, vilken behöver mer stöd än den hittills har fått. Detta bevisas av att t.o.m. andra generationens invandrare kan drabbas av utslagning på arbetsmarknaden. De får inte de arbeten som de rätteligen borde ha.

Frågan berörs i betänkandet. Det framhålls vad regeringen har gjort. Detta understryks också i propositionen. Det har också gjorts en hel del, och det är bra. Men jag tycker inte att det räcker. Enligt min mening är betänkandet något passivt i denna fråga. Man skulle kunna tackla problemet på ett mer offensivt sätt och peka på vissa av de ytterligare åtgärder som faktiskt kan vidtas. I en generell fras heter det att det är "synnerligen angeläget att ansträngningarna från myndigheternas sida intensifieras". Det är bra, men jag tycker inte att det är tillräckligt aktivt.

Jag har kommit i kontakt med problemet på många olika sätt, bl.a. genom den organisation som tidigare nämnts, nämligen SIPA—Swedish International Professional Association. Detta är en ideell riksorganisation, som har bildats just därför att det visat sig att problemet är så stort. Efter att ha följt det hela har jag faktiskt blivit skrämmd över situationen. Det är orimligt att en grupp skall vara så utsatt i det svenska samhället. Man borde göra allt vad man kan för att vidta betydligt fler åtgärder, särskilt med tanke på att sysselsättningsläget i Sverige är så bra att det faktiskt ropas efter arbetskraft, även kvalificerad och utbildad arbetskraft med akademisk bakgrund. Men de här människorna får ofta inga arbeten och framför allt får de inte de rätta arbetena. Jag tycker inte att det är rimligt att vi låter en kvalificerad invandragrupp, som vi så väl behöver för att utveckla det svenska samhället, gå med fel arbete eller kanske t.o.m. i vissa fall utan arbete.

Ansvar för att vidta åtgärder åvilar självfallet regeringen och de statliga myndigheterna, men jag vill framhålla att också arbetsgivare och fack har ett ansvar i denna fråga. Den enkät som organisationen SIPA har gjort—den kan kanske inte betecknas som en vetenskaplig undersökning, eftersom urvalet är så litet—pekar enligt min mening tydligt på problemet. Det framhålls att en tredjedel av de tillfrågade uppger att arbetsgivarna är negativt inställda till utländsk utbildning. Personligen tror jag att det är värre än så: arbetsgivarna är ofta negativt inställda till utlänningar från vissa länder. Det gäller t.ex. sydeuropéer och asiater, och detta trots att vederbörande kan ha en mycket kvalificerad utbildning och trots att vederbörande dessutom är flerspråkig. De flesta har kanske t.o.m. engelska kunskaper, vilka vi också behöver i den internationella integration som vi mer och mer går in i.

Jag tycker att det finns några ytterligare saker som man skulle kunna göra. Man skulle kunna förbättra svenskundervisningen. Som organisationen SIPA framhållit skulle man kunna fackinrikta fler kurser, så att vederbörande får den specialkompetens som behövs på den svenska marknaden. Vidare behövs det specialkurser inom vissa områden. Gruppen måste också genom olika typer av informationsinsatser marknadsföras. Självfallet behöver man också kartlägga situationen för att kunna vidta de riktiga åtgärderna. I betänkandet framhålls att jag i min motion har pekat på en heltäckande kartläggning. Det har jag inte alls gjort. Jag har pekat på att man bör göra

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

Arbetsmarknads-
politiken

någon form av kartläggning för att få ett bättre grepp. Jag tror också, som det står i betänkandet, att det är svårt att göra en riksomfattande kartläggning, vilket folkpartiet har föreslagit. Men någon form av kartläggning skulle man ju ändå kunna presteras.

Jag tror vidare att det allra viktigaste i detta sammanhang är att man ser till att denna grupp får praktik. På det området tycker jag att man skulle kunna göra mer. Vissa insatser som har gjorts har pekat på att detta är en bra väg att gå. Ger man invandrare praktik så får de lättare möjlighet att komma in på arbetsmarknaden. Man borde därför sätta in betydligt större insatser på detta område. Jag skulle t.o.m. vilja gå så långt som att säga att nyckeln till framgång skulle kunna vara just dessa praktikinsatser.

Jag hoppas att denna fråga skall föras framåt under kommande år, så att vi om några år skall kunna få se att våra invandrarakademiker kommer till nytta på ett helt annat sätt i det svenska samhällslivet.

Anf. 30 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Fru talman! Jag delar Berndt Ekholms kritik mot utskottsmajoriteten och mot regeringens uppfattning. Jag vill bara här passa på att ge ett gott råd och hoppas att flera socialdemokrater också kommer att rösta på folkpartiets reservation nr 14, där dessa synpunkter är företrädde.

Anf. 31 BERNDT EKHOLM (s) replik:

Fru talman! Det kan kanske låta bra. I folkpartiets reservation avstyrks emellertid min motion, och det var inte särskilt snällt. Reservationen tar dessutom egentligen bara upp frågan om en kartläggning. Den går således inte in på problemet och vad man skall göra för att lösa det, utan den talar bara om en riksomfattande kartläggning. Jag håller med utskottsmajoriteten om att det inte är realistiskt att tro på en riksomfattande kartläggning.

Anf. 32 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Fru talman! Jag är övertygad om att med en kartläggning skulle vi kunna lösa många av de problem som man just nu har pekat på från socialdemokratiskt håll.

Anf. 33 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Fru talman! Tidigare i debatten har Sonja Rembo i en replik givit uttryck för en stor skepsis gentemot lokal tillverkning som Anna Horn af Rantzien talade om. Vi i miljöpartiet anser faktiskt att det för såväl människors som för miljöns skull vore värdefullt om den lokala, regionala och nationella självförsörjningen ökade i stället för att gradvis minska.

Miljöpartiet vill ha en ekonomisk utveckling som innebär ökad småskalighet och fortsatt och ökad mångfald när det gäller arbete och näringsliv. En sådan utveckling skulle innebära bibehållen och ökad mångfald i människors kunnande och erfarenheter och arbetsmöjligheter i stället för en fortsättning av den nuvarande centraliserings- och storskalighetspolitiken, som medför en lokal, regional och i vissa fall även nationell utarmning av kunnande, erfarenheter och av mångfald när det gäller arbetsmöjligheter. I det

sammanhanget vill jag särskilt säga att en okritisk anpassning till EG och dess inre marknad skulle innebära en upptrappning av denna utarmning.

Den inriktning på samhällsutvecklingen och den ekonomiska utvecklingen som miljöpartiet vill ha medför således en arbetsmarknad som ger större valfrihet för individen. Det leder också till en ökad valfrihet när det gäller var i Sverige man kan bo, livnära sig och bidra till andras försörjning och en ökad valfrihet när det gäller att fördela sin arbetstid mellan lönearbetstid och obetalt arbete i den informella sektorn. Miljöpartiet vill ha en lagfäst rätt för människor att välja att gå ner i arbetstid till t.ex. tre fjärdedels tid eller halvtid, utan att man t.ex. behöver återopa studier. Det medför naturligtvis sänkt lön, något annat är ju inte ekonomiskt genomförbart.

Med miljöpartiets inriktning för den ekonomiska utvecklingen och för arbetsmarknadspolitikerna ökar valfriheten och välfärden, samtidigt som samhällets sårbarhet minskar. Denna inriktning innebär förvisso inget tvång.

Ökad självförsörjning lokalt, regionalt, i hela landet och i Norden är inte bara viktig för ökad valfrihet på arbetsmarknaden och för ökad välfärd. Det är också en viktig förutsättning för att man skall kunna minska trafik- och transportvolymen på vägarna och i luften. Minskad vägtrafik betyder faktiskt färre olyckor, mindre förbrukning av fossila bränslen – som är en ändlig resurs – och minskad miljöförstöring.

Till Göran Engström vill jag säga att låt oss gemensamt arbeta för en ekonomisk politik och utveckling som just innebär ökad tillväxt i mänsklig välfärd, utan att miljön förstörs. Vi har inte sett tillräckligt av det ännu. Vi tycker att man måste se på tillväxtens innehåll och inte bara okritiskt tala om tillväxt.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag säga att alla arbetsmöjligheter inte är positiva. Det finns saker som man i dag vill göra för att arbetsmöjligheterna skall öka och tillgången på arbete skall tryggas. Det finns bl.a. de som vill fortsätta att satsa på svensk kärnkraft av det skälet. Jag vill varna för att det kan leda till utomordentligt oönskade arbetstillfällen. Det har det gjorts i Sovjetunionen. Man talar om att om man arbetar för mycket så kan man bli utbränd. Det kan också bli fallet när man arbetar med fel saker.

Fru talman! Jag anser att den svenska kärnkraften omedelbart skall avvecklas.

Anf. 34 SONJA REMBO (m):

Fru talman! Jag förstår att Krister Skånberg kände ett behov av att ila till Anna Horn af Rantziens undsättning när det gällde att beskriva miljöpartiets politik och konsekvenserna av den. Det klarläggande som han trodde att han gav tillförde emellertid icke någonting nytt i sak. Om jag kommer ihåg rätt sade Anna Horn af Rantzien att vi behöver bli mer av mångsysslare och överlevnadskonstnärer. I sanning, fru talman, kommer vi att behöva bli verkliga överlevnadskonstnärer om vi skall kunna klara oss med miljöpartiets politik.

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

*Arbetsmarknads-
politiken*

Anf. 35 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Fru talman! Det är väl roligt om vi får användning för vår kreativitet. Jag tycker emellertid inte att man kan se så negativt, som Sonja Rembo gör här, på våra möjligheter att faktiskt också öka självförsörjningen. Jag kan inte förstå vari det negativa skulle ligga.

I ett förslag till statsbudget har vi visat, som Anna Horn af Rantzien redan har påpekat, att vår ekvation går ihop.

Anf. 36 SONJA REMBO (m):

Fru talman! Det ligger ingenting negativt i självförsörjning, under förutsättning att den går att förena med välbstånd, välfärd och en god ekonomi. Den måste också gå att anpassa till den mycket internationella värld som vi i dag lever i. Vi skall faktiskt vara tacksamma för att den är internationell. Det leder otvivelaktigt till mycket större möjligheter när man försöker bevara frihet och fred i världen.

Anf. 37 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Fru talman! Vi har inga skilda uppfattningar när det gäller detta. Det finns även värdefulla inslag. Däremot tror vi inte att man skall sikta på ett ökat utlandsberoende. Det ökar den svenska och den nordiska sårbarheten. Det ökar också risken för påtryckningar. Vi tror att vi kan uppnå de mål som vi tydligen är överens om och ändå kunna öka den lokala, regionala och nordiska självförsörjningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 1 (förutsättningar för arbetsmarknadspolitik)

Först biträdades reservation 1 av Elver Jonsson m.fl. med 128 röster mot 22 för reservation 2 av Lars-Ove Hagberg. 161 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 141 röster mot 132 för reservation 1 av Elver Jonsson m.fl. 40 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (arbetsmarknadspolitikens inriktning)

Hemställan

Först biträdades hemställan i reservation 5 av Kersti Johansson och Göran Engström med 54 röster mot 22 för hemställan i reservation 6 av Lars-Ove Hagberg. 236 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades hemställan i reservation 5 av Kersti Johansson och Göran Engström med 57 röster mot 40 för hemställan i reservation 4 av Elver Jonsson och Charlotte Branting. 215 ledamöter avstod från att rösta.

Därpå biträdades hemställan i reservation 5 av Kersti Johansson och Göran Engström med 57 röster mot 56 för hemställan i reservation 3 av Sonja Rembo m.fl. 200 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 141 röster mot 57 för hemställan i reservation 5 av Kersti Johansson och Göran Engström. 115 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 175 röster mot 20 för den i reservation 7 av Anna Horn af Rantzien anförda motiveringen. 113 ledamöter avstod från att rösta.

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

*Arbetsmarknads-
politiken*

Mom. 3 (arbetsmarknadsverkets organisation m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 8 av Sonja Rembo m.fl., *dels* reservation 9 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (sammansättningen av AMS styrelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (rekryteringen till hantverksyrkena)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Elver Jonsson och Charlotte Branting – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (arbetsförmedlingens arbete med att bereda de anställda inom Samhall anställning hos andra arbetsgivare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (invandrarnas problem att komma in på arbetsmarknaden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 13 av Sonja Rembo m.fl., *dels* reservation 14 av Elver Jonsson och Charlotte Branting, *dels* reservation 15 av Kersti Johansson och Göran Engström, *dels* utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion A286 av Inger Schörling m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (nya riktlinjer för flyttningsbidragen m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (merkostnadsbidraget)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 19 av Elver Jonsson och Charlotte Branting, *dels* reservation 20 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (bidraget för medflyttande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (avskrivning av den årliga studiemedelsavgiften)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (flyttningsbidrag i samband med tandläkares AT-tjänstgöring)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (arbetsmarknadsutbildningens inriktning m.m.)
Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 25 av Sonja Rembo m.fl., *dels* reservation 26 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (utbildning för vårdpersonal inom hemtjänsten)
Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 24 för reservation 27 av Lars-Ove Hagberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 22 (utbildning för avbytare i jordbruket)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 28 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (antalet utbildningsplatser inom det reguljära utbildningsväsendet m.m.)
Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 29 av Sonja Rembo m.fl., *dels* reservation 30 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (bidrag till utbildning inom den offentliga sektorn)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (lokalisering av KAS-administrationen)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 33 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 31 (statsbidraget till KAS)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 34 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (balansering av avgiftsmedel mot statsbudgeten)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 37 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (överföring av avgiftsmedel till statsbudgeten)
Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 39 av Sonja Rembo m.fl., *dels* reservation 38 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 35 (ökade egenavgifter m.m. i arbetslöshetsförsäkringen)
Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 40 av Elver Jonsson och Charlotte Branting – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (en allmän arbetslöshetsförsäkring)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 151 för hemställan i reservation 41 av Elver Jonsson m.fl.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 42 av Lars-Ove Hagberg anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 37 (inträde i arbetslöshetskassa)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 43 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 38 (rekryteringsstöd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 44 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 39 (statsbidrag till sysselsättningskapande åtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 45 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (landskapsvård i samband med arbetsmarknadspolitiska insatser)

Utskottets hemställan bifölls med 253 röster mot 62 för reservation 46 av Elver Jonsson och Charlotte Branting.

Mom. 47 (starta-eget-bidrag till jordbrukare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 47 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 48 (översyn av möjligheterna att förlänga tiden för starta-eget-bidrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 48 av Elver Jonsson och Charlotte Branting – bifölls med acklamation.

Mom. 49 (reglerna för strukturstöd för byggnadsarbetare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 49 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 52 (lagen om byggnadstillstånd m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 51 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

4 § Föredrogs

arbetsmarknadsutskottets betänkande

1988/89:AU12 Arbetslivsfrågor (prop. 1988/89:100 delvis).

Anf. 38 SONJA REMBO (m):

Fru talman! Jag skall i detta avsnitt av dagens arbetsmarknadspolitiska debatt endast uppehålla mig vid den del av arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 12 som berör det majoritetsbeslut som mot socialdemokratisk reservation tagits om en utökning av den försöksverksamhet med flexibla lönebidrag för handikappade ungdomar som hittills bedrivits endast i Kopparbergs och Kronobergs län.

Min kollega, Mona Saint Cyr, kommer senare i debatten att redovisa de moderata ställningstagandena till övriga frågor som tas upp i betänkandet.

Vi moderater har i många år hävdat att ett system med individuella, flexibla lönebidrag som är knutna till den handikappade och avpassade efter graden av nedsatt arbetsförmåga oberoende av vem som är arbetsgivare, skulle ge arbetshandikappade bättre möjligheter att såväl komma in på arbetsmarknaden som stanna kvar där. Ett sådant lönebidrag skulle en handikappad kunna ta med sig till en ny arbetsgivare. Det skulle också kunna förändras såväl uppåt som neråt alltefter förändringar i arbetsförmågan.

Det har rests invändningar mot en sådan konstruktion. Bl.a. har det uttryckts farhågor för att den skulle leda till en ackordering med arbetsgivarerna som kunde upplevas som förnedrande för den handikappade och som skulle kunna driva upp bidragsnivåerna. Det anses också svårt att i varje enskilt fall bedöma graden av arbetsförmåga på ett tillräckligt rättvist sätt.

Jag tycker det finns anledning att respektera sådana farhågor. Det är väl alltid så med olika stödsystem, att de inte enbart har positiva effekter. Vad som bör vara avgörande är om de positiva effekterna överväger och i vilken utsträckning de negativa effekterna kan begränsas och kontrolleras.

De förändringar av lönebidragssystemet som genomfördes för ett par år sedan utgjorde ett steg i riktning mot ökad flexibilitet.

Den utvärdering av lönebidragen som gjorts vid Lunds universitet på uppdrag av EFA visar att lönebidragen troligen är en av de mest kostnadseffektiva arbetsmarknadspolitiska åtgärderna. Vi kan lägga till att de alldeles säkert också utgör den stödform som ger de handikappade bäst möjligheter att få arbete på ordinarie arbetsplatser. Det finns således anledning att vidareutveckla systemet med lönebidrag.

Vad som är mindre positivt i utvärderingen är att möjligheterna till större flexibilitet inte utnyttjats i någon större utsträckning. De svårast handikappade har inte fått det stöd som var avsikten. Fortfarande är det graderingen av arbetsgivarernas rättigheter till lönebidrag som är styrande.

Utredningen förespråkar samma regler för alla arbetsgivarkategorier och klarare regler för bedömning av handikappets svårighetsgrad. Dessutom förordar den regelbundna omprövningar.

Den försöksverksamhet som AMS bedriver i två län har visat att det flexibla lönebidraget gjort det betydligt lättare att få arbete för gravt handikappade ungdomar i öppna marknaden.

Meritvärderingen har inte uppfattats som negativ. Tvärtom har den upplevts ha stor psykologisk betydelse för såväl den arbetssökande som arbetsgivaren.

AMS anser emellertid att försöksverksamheten är alltför begränsad för att man skall kunna dra några bestämda slutsatser och vill därför att den utvidgas.

Det är denna hemställan som utskottsmajoriteten tillmötesgår. Således beviljas ytterligare 30 milj. kr. på anslaget för lönebidrag för att ge AMS möjligheter att utvidga försöksverksamheten med flexibla lönebidrag till att omfatta ungdomar i projektet Arbete åt unga handikappade och andra gravt handikappade ungdomar under 25 år i hela landet.

De partier som i denna fråga bildar utskottsmajoritet, dvs. samtliga utom socialdemokraterna, har ansett denna försöksverksamhet så viktig att de tills vidare har avstått från säryrkanden vad gäller lönebidragen. För moderat del menar vi att utvärderingen av försöksverksamheten kommer att bli vägledande för vår framtida inställning i frågan om lönebidragens konstruktion.

Fru talman! Jag yrkar härmed bifall till utskottets hemställan under mom. 25 och 26 i AU:s betänkande 12 och beklagar att socialdemokraterna inte har anslutit sig till utskottsmajoriteten. Jag vet inte om det är prestigien eller de extra 30 miljonerna som har utgjort oöverstigligen trösklar. Eller är det rent av så att den självgodhet som demonstrerades i den tidigare debatten här i dag har givit socialdemokraterna skyggglappar, så att de inte ser problemen och möjligheterna i den här lönebidragskonstruktionen? Därom kanske denna debatt kommer att ge besked.

Anf. 39 CHARLOTTE BRANTING (fp):

Fru talman! Det här betänkandet tar upp två stora, väsentliga frågor: dels arbetsmiljön, dels åtgärder för arbetshandikappade. Jag kommer att beröra båda dessa frågor, och Kjell-Arne Welin kommer senare i debatten att speciellt kommentera folkpartiets syn på Samhall.

Folkpartiet anser att ett näringsliv i utveckling, goda konkurrensvillkor och en god vinstnivå är viktiga förutsättningar för – och inte ett hot mot – en förbättring av arbetsmiljön.

För flertalet människor är en god och stimulerande arbetsmiljö en av grundförutsättningarna för en god tillvaro. Det är alldeles uppenbart att satsningar på att förbättra arbetsmiljön leder till minskad frånvaro, lägre personalomsättning och ökad produktivitet. Satsning på en god arbetsmiljö är ett viktigt konkurrensmedel i en situation med brist på arbetskraft. Vi upplever ju detta på vissa håll i dag, och det kan alltså ur denna synvinkel vara en positiv utveckling för arbetsmiljön.

Men det finns all anledning att känna oro för arbetsmiljön i dag. Statistiken visar att arbetssjukdomar och arbetsolyckor har ökat från 1982 efter det att sjunkande siffror tidigare redovisats under några år. Ser man till vilka typer av skador det är, finner man att belastningsskadorna ökar kraftigast, främst i fråga om rygg, nacke och axlar. Det handlar om såväl ergonomiska brister som brister i arbetsmiljön i psykosocialt hänseende.

Folkpartiet tycker att det var bra att regeringen mot den här bakgrunden tillsatte arbetsmiljökommissionen. Men vi kan fortfarande inte inse att avgränsningen till de 400 000 farligaste jobben var ett särskilt klokt drag. Inga sakskaäl har redovisats för en begränsning till 400 000. Det innebär onödiga låsningar, och det har också redan visat sig medföra skilda meningar

i kommissionen. Utgångspunkten, menar vi, måste vara bredare än så och omfatta den allmänna utvecklingstrenden inom området som helhet, också på längre sikt. Vi tycker inte att det är rangordningen av arbetena när det gäller farlighet som i alla lägen är det viktigaste. Ibland är det kanske viktigare vilka större förändringar som har skett inom olika områden.

Från folkpartiets sida tycker vi att det är angeläget att se till arbetsmiljöproblemen inom den offentliga sektorn, som ofta kommit i skymundan i förhållande till den privata sektorn, där de klassiska arbetsmiljöriskerna finns, t.ex. inom tillverkningsindustrin. Det är ju faktiskt främst i den offentliga sektorn som antalet anmälda olyckor ökat mellan 1979 och 1986. Det har kommit många larmrapporter om den psykosociala miljön inom den offentliga sektorn. 75 % av socialskreterarna upplever sitt arbete som psykiskt pressande. Lärarnas situation diskuteras ständigt på insändarsidorna, och personalomsättningen är stor när det gäller t.ex. förskoleverksamheten.

Vi menar från folkpartiets sida att vi som politiker har ett dubbelt ansvar för den offentliga sektorns arbetsmiljö, dels som ansvariga för lagstiftning och förvaltning, dels som arbetsgivare. I det senare avseendet kan stat och kommun göra mycket mer än vad man gör i dag för att förbättra arbetsmiljön. Det finns ingen anledning att vänta på kommissionens förslag och slutsatser. Man kan t.ex. öka friheten för personalen att själv fatta beslut och få ett större ansvar, man kan ha ett bättre belöningsystem och stimulera personlig utveckling mycket starkare än man gör inom den offentliga sektorn i dag.

I vår motion och reservation pekar vi också på det viktiga med ekonomiska styrmedel för en utveckling mot en bättre arbetsmiljö. Vi noterar med tillfredsställelse att kommissionen också skall studera detta. Självfallet får det inte innebära att svårplacerad arbetskraft får ytterligare problem med arbete.

Fru talman! Efter denna mer allmänna inledning skall jag särskilt kommentera en folkpartireservation som ligger mig mycket varmt om hjärtat, nämligen den som handlar om arbetsmiljöproblem för kvinnor. Vi i folkpartiet anser att dessa problem särskilt hör lyftas fram också i kommissionens arbete. Självklart är det viktigt att det inte blir ett dubbelarbete med arbetarskyddsstyrelsens uppdrag. Det senare uppdraget handlar faktiskt bara om fyra typiska yrkesområden för kvinnor, och det finns tyvärr många fler s.k. typiska kvinnojobb där arbetsmiljöproblemen är extremt svåra.

Lyft är orsaken till mer än hälften av olyckorna hos kvinnor. Det är bland kvinnor under 25 år som belastningsolyckorna ökar allra mest. Sedan år 1979 har de ökat med 173 % i hushållsarbete. Vårdpersonal, som ofta är kvinnor, ligger i topp tillsammans med sjukvårdsbiträden och hemvårdarinnor vad gäller just belastningsolyckor. Vi i folkpartiet tycker att det finns all anledning att kommissionen får i uppdrag att speciellt beakta kvinnors arbetsmiljöproblematik.

Folkpartiet har också i sin jämställdhetsmotion föreslagit att kvinnor skall ges rätt till omplacering under graviditet. Kan en sådan omplacering inte göras, trots att den önskas, bör rätt till utbygd havandeskapspenning

omedelbart inträda. Det vore intressant att få veta om socialdemokraterna ställer sig bakom ett sådant krav.

Fru talman! Jag skall så övergå till att något kommentera frågorna kring arbetshandikappade i betänkandet. Jag måste faktiskt konstatera att jag där är besviken på socialdemokraternas agerande. I ett läge med arbetskraftsbrist är arbetslösheten bland handikappade dubbelt så hög som bland befolkningen i övrigt. 1986/87 nådde de handikappade arbetssökande rekordnivå. Detta kan bara inte accepteras. Det är absolut nödvändigt att bereda handikappade tillfälle att komma ut på arbetsmarknaden i större utsträckning än vad som sker i dag.

Vad gör då regeringen och utskottets socialdemokratiska ledamöter? Jo, de bromsar och avstyrker en mängd goda förslag till förbättringar från skilda politiska partier. De går t.o.m. emot tunga socialdemokratiska motioner i vilka krävs ett ökat anslag till lönebidrag i likhet med vad representanter från alla andra partier kräver. Socialdemokraterna väljer att reservera sig på den viktiga punkt som Sonja Rembo tidigare berörde, när de vill ha ett bidrag som är 30 milj. kr. lägre än vad vi föreslår i lönebidrag till unga handikappade. Det är både sorgligt och förvånande.

Folkpartiet har i motioner föreslagit en ökning av anslaget till arbetshjälpmedel och lönebidrag på 59,1 milj. kr. Av detta belopp föreslår att vi att 28,5 milj. kr. skall avsättas för anskaffning av datorbaserade hjälpmedel. Resten har vi föreslagit skall gå till lönebidragsplatser med full kostnadstäckning.

Datatekniken och informationsteknologin ger faktiskt möjlighet för många handikappade att övervinna många typer av handikapp. Det är i många fall också ett fantastiskt verktyg för att ge handikappade ett mer fullvärdigt liv, stimulans till arbete och kommunikation med andra människor.

Budgetåret 1988/89 disponerade AMS 20 milj. kr. för avancerade datorbaserade hjälpmedel. Nu har man tecknat ett avtal med en leverantör inom ramen för det s.k. TUFFA-projektet, som vi i folkpartiet beskriver i en motion. Avtalet innebär att leverantören åtar sig att under en fyraårsperiod ta fram 2 000 arbetsplatsutrustningar för arbetshandikappade. AMS anser att man behöver 61 milj. kr. för detta. Men här snålar utskottsmajoriteten med socialdemokraterna i spetsen. Vi i folkpartiet tycker faktiskt att det är ynkligt.

Jag yrkar bifall till reservation 20, som går ut på att AMS får de begärda medlen, dvs. en ökning av anslaget med 28,5 milj. kr.

Sonja Rembo har utförligt kommenterat föreliggande reservation från socialdemokraterna och utskottsmajoritetens skrivning, varför jag nöjer mig med att säga att socialdemokraterna bör ta intryck av debatten och ändra sig i frågan. Annars kommer det att framstå som synnerligen märkligt att många socialdemokrater agerar på detta sätt.

Slutligen, fru talman, vill jag som så många gånger tidigare för folkpartiets räkning beklaga att regeringen valt att ge handikapputredningen nolldirektiv. Vi i folkpartiet är beredda att ge ökade resurser till handikappolitiken. Vi ställer inte olika handikappgrupper mot varandra. Ökade möjligheter till sysselsättning för handikappade kommer också att ges om folkpartiets förslag om en omfördelning av resurserna från socialförsäkringssektorn till

arbetsmarknadsåtgärder i kombination med en ökad flexibilitet i lönebidragssystemet verkligen förverkligas.

Lönebidragsplatserna hos allmännyttiga organisationer bör också kunna öka i antal. Många handikappade har genom åren också fått meningsfulla arbetsuppgifter, något som även har varit till gagn för de olika organisationerna. Det är viktigt att handikappade som exempelvis arbetar på dagcentra ges rätt till lön i stället för pension. I reservation 15 har vi också föreslagit att lagen om allmän försäkring skall ändras så att man i rehabiliterande syfte kan koordinera pension och lön. Landstinget skulle då få möjlighet att betala lön till exempelvis de utvecklingsstörda. Jag vill fråga utskottets socialdemokratiska företrädare varför man inte är beredd att stödja det förslag som vi framför i reservation 15.

Fru talman! I folkpartiet har vi ett brett program för hur man skall öka möjligheterna för att ge de handikappade sysselsättning. Med detta yrkar jag bifall till samtliga folkpartiunderskrivna reservationer.

Anf. 40 KERSTI JOHANSSON (c):

Fru talman! I arbetsmarknadsutskottets betänkande 12 behandlas frågor om arbetsmiljö och åtgärder för arbetshandikappade.

Låt mig inledningsvis konstatera att mycket har gjorts för att få bort dåliga arbetsmiljöer. Den tekniska utvecklingen har förbättrat många jobb. Vidare har kunskaper och medvetenhet hos den enskilde betytt mycket. De fackliga organisationernas roll i arbetsmiljöarbetet ger styrka för konkreta insatser på den enskilda arbetsplatsen i den aktuella situationen.

Trots denna utveckling måste vi ändå konstatera att de nya problem som nu framträder är större än de arbetsmiljömässiga framgångarna. Datautvecklingen innebär t.ex. att allt fler får problem med bildskärmsarbete. Det gäller både ögonproblem samt allergiska och andra reaktioner. Monotona arbetsmoment ger förslitningsskador i jobb som kan uppfattas som fysiskt lätta.

De tunga belastningsskadorna uppträder nu främst i vård- och omsorgsarbete. Det är arbeten som också ofta har pressade psykiska förhållanden.

Att läget är allvarligt inom många områden visar inte minst den starka ökningen av antalet arbetsskadefall och ökningen av sjuktalen för främst långtidssjuka.

I centern har vi i en rad motioner tagit upp konkreta problem som finns och uppstår i arbetsmiljön. Ett par av dessa motioner behandlas i detta betänkande.

I motion A809 pekar vi på att det är angeläget att arbetsmiljön inom många kvinnodominerade områden förbättras. Särskilt viktigt är det att insatserna för hemtjänstens och vårdens arbetsmiljö omedelbart övergår i aktiva konkreta insatser. Det gäller insatser för utbildning och fortbildning samt insatser för att med tekniska hjälpmedel och på annat sätt förbättra arbetsmiljön och minska belastningsskadorna. Det gäller arbetstider och schemaläggning av arbetet, och det gäller den psykosociala arbetsmiljön.

Det tas redan många initiativ på detta område, men det är nu nödvändigt att riksdag och regering ger tydliga signaler till myndigheter och till

kommuner och landsting för att utvecklingsinsatser snabbt skall komma till stånd.

I en annan motion har centern tagit upp arbetsmiljön inom lantbruksnäringen. Det har vi gjort därför att arbetsmiljöproblemen inom lantbruket är stora – större än inom de flesta andra näringar. Svåra olycksfall, arbetsbelastningsskador och exponering av damm och gaser förekommer i alltför stor utsträckning. Detta berör inte enbart lantbrukarna själva utan också andra som är sysselsatta inom näringen, exempelvis avbytare, anställda lantarbeta-re och djurskötare.

Trots mera maskinell utrustning är lantbruksarbete tungt och belastande. Traktorkörning är t.ex. ett arbete som förorsakar en stor del av belastningsskadorna. Mjölkningsarbete innebär – även om tekniken har förfinats – fortfarande stora belastningar på armar, skulderparti och knäleder. Ungefär 50 % av läkar diagnoserna inom lantbrukarnas företagshälsövård, Lantbrukshälsan, berör rygg och leder.

När det gäller olycksfrekvensen finns det undersökningar som visar att den ligger lika högt inom lantbruket som inom de mest drabbade grenarna av andra delar av näringslivet.

Den här motionen behandlas dock i skatteutskottet, därför att vi har begärt bl.a. ekonomiska stimulansåtgärder för att få fram nödvändiga arbetsmiljöinvesteringar.

Vi har ändå en reservation till detta utskottsbetänkande, och den gäller motion A250, där Grethe Lundblad är första namn. Även i denna motion argumenteras för angelägenheten av att förbättra arbetsmiljön i lantbruket. Också vi från centern anser – och det tar vi upp i reservation nr 7 – att det är viktigt att man i det utredningsarbete som nu pågår om de farligaste arbetsmiljöerna inte undervärderar eller glömmer bort hälsoriskerna vid lantbruksarbete. Det kan också finnas anledning för arbetsmiljöfonden att i samarbete med lantbruksforskningen undersöka nya produktionsmetoder och arbetsredskap ur arbetsmiljösynpunkt.

Vi har också i en motion och i reservation nr 9 tagit upp det självverksamma skogsbruket, som är en hårt olycksdrabbad bransch. Vi anser att det är högst befogat med en fortsatt medelstillsdelning för anordnande av säkerhets-dagar i skogsbruket. Erfarenheterna visar nämligen att projekt av det här slaget är ett bra sätt att föra ut kunskap i syfte att minska antalet arbetsskador. Fortsatt medelstillsdelning här är alltså angelägen.

Jag går nu över till nästa avsnitt i betänkandet, som handlar om åtgärder för arbetshandikappade, och då vill jag betona att centern anser att rätten till arbete skall gälla *alla* vuxna människor i samhället. Det är också målet för arbetsmarknadspolitik. Men verkligheten visar att allt fler människor slås ut från arbetsmarknaden. Många har också svårigheter att få ett arbete.

Kraven på de arbetssökande har ökat. Det avspeglas i den arbetslöshetsstatistik gällande handikappgrupperna som har redovisats. Trots stödåtgärder för att underlätta inträdet på arbetsmarknaden och trots den arbetsmarknadsrättsliga lagstiftningen är vissa handikappgrupper missgynnade. De behandlas inte jämlikt i arbetslivet.

Den öppna arbetsmarknaden måste bli öppen i ordets egentliga bemärkelse. Det ställer ökade krav på insatser bl.a. från skolans sida. Skolan har

skyldighet att tillsammans med de arbetsvårdande myndigheterna underlätta övergången från skola till arbete.

Alla unga handikappade och nyhandikappade skall ha alternativ försörjning till förtidspension så länge de deltar i rehabilitering. Ersättningen måste utformas så att den ekonomiskt inte missgynnar enskilda handikappade i förhållande till dem som har pension. Införandet av ett rehabiliteringsstöd som är lägre än förtidspension är en orättvis och olycklig lösning. Dessutom bör ersättningen ha karaktär av lön i stället för stöd.

Varje år förtidspensioneras 2 000 människor mellan 20 och 30 år. Detta kan och får helt enkelt inte accepteras. Ungdomarna måste få möjligheter att pröva vilka arbetsområden som kan vara möjliga att förena med handikappet. Anpassad utbildning och anpassning av arbetsplatsen är avgörande för möjligheterna till sysselsättning.

Om arbetshandikappade inte erhåller arbete kommer stora kostnader på ett flertal olika konton. Det är kostnader som inte analyseras och debatteras och inte heller är utsatta för hårdhänta budgetmanglingar.

Därför är jag glad över – när nu socialdemokraterna visade ointresse – att det i utskottet gick att få en majoritet för att avsätta ytterligare medel till lönebidrag. I centern hade vi gärna sett att den summa som förslagsanslaget nu utökas med hade varit större – men 30 miljoner i tillskott är ändå 30 miljoner och bör vara till god hjälp. I det goda sysselsättningsläge vi nu har är det angeläget att ta till vara de möjligheter detta ger för att vända de handikappades situation till det bättre.

AMS har också i sin anslagsframställning föreslagit att den försöksverksamhet med flexibelt lönebidrag som nu bedrivs i två län skall få utsträckas till samtliga län och omfatta dels ungdomar som ingår i projektet Arbete åt unga handikappade, dels andra gravt handikappade ungdomar under 25 år. Enligt uppgift har den försöksverksamhet som pågått i de två länen – Kronoberg och Kopparberg – gett goda resultat och dessutom varit lönsam för samhället. Att avvakta erfarenheter eller utvärdera försöket förhåller enbart, som vi ser det, viktiga och angelägna satsningar.

Jag yrkar bifall till hemställan i den del av betänkandet som rör lönebidragen och avslag på reservationerna 22 och 23.

Jag vill också ta upp sysselsättningsvolymen inom Samhall. Med företagsgruppen Samhall har statsmakterna skapat ett instrument för att bereda arbete åt arbetshandikappade där behoven finns. Samhalls utveckling från tillkomsten 1979-1980 till 1987 kännetecknas av ett ökande antal sysselsatta arbetshandikappade till en minskande kostnad per arbetstillfälle. För närvarande arbetar ca 28 500 arbetshandikappade i Samhalls 350 produktionsenheter över hela landet.

I sin anslagsframställning för 1988/89 har Samhall redovisat att de har möjligheter och kapacitet att skapa ytterligare 1 000 arbetstillfällen för arbetshandikappade. När nu sysselsättningsläget är så besvärligt för många arbetshandikappade finns det inte skäl att avstå från de möjligheter Samhall pekar på för att utnyttja företagsgruppens kapacitet fullt ut. Ett tillskott av 800–1 000 arbetstillfällen är en angelägen förstärkning av sysselsättningen för handikappade.

Ett arbete inom Samhall är för många människor enda alternativet till en

förtidspension. Ur samhällsekonomisk synvinkel är ett arbete i Samhall mera förmånligt än en förtidspensionering. Att det också är att föredra ur allmänmänskligt perspektiv behöver inte ens sägas.

Slutligen vill jag beröra reservation nr 36, den som handlar om Samhalls styrelse. Med det nya förslag som regeringen har lagt kommer det parlamentariska inflytandet att minska i styrelsen. Det anser vi vara fel. Vi har därför begärt att regeringen skall återkomma till riksdagen med ett nytt förslag, som i stället för att minska det parlamentariska inflytandet breddar det, så att samtliga riksdagspartier blir företrädade i styrelsen. Frågan om representation för landsting och näringsliv i den centrala styrelsen och styrelserna för länsföretagen bör prövas på nytt i det sammanhanget.

Fru talman! Med det anförda yrkar jag bifall till samtliga av centern stödda reservationer till betänkandet.

Anf. 41 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Fru talman! Arbetslivets innehåll är det som har försämrats allra mest på senare tid. Vi kommer inte undan att det i de fina glättade beskrivningarna av utvecklingen i Sverige är detta som syns allra tydligast. De som dödats i arbetslivet är över 100. Vi har arbetsskadade i stor omfattning, och vi har arbetssjukdomar som gör att långtidssjukskrivningarna och antalet förtidspensionerade ökar. Detta är alltså arbetslivets innehåll. Det är arbetslivets dåliga utformning som rekryterar de arbetshandikappade. De arbetshandikappade utgör en ständigt ökande skara som det är svårt att placera. Hur vi skall ha det med Samhall och lönebidrag avgörs i stor utsträckning av hur vårt arbetsliv är utformat, av hur människorna med arbetshandikapp kan klara sig i vårt arbetsliv och om de får en vettig inkomst för framtiden.

När vi talar om arbetsmiljön måste vi erinra oss att den inte var något stort problem förr i tiden. Men i slutet av 60-talet och början av 70-talet kom ett uppsving och man fick klart för sig att arbetsmiljöfrågorna vara stora frågor. Inte minst var det gruvstrejken 1969–1970 som talade om att arbetslivet hade mycket vidare dimensioner än SAF:s § 32 och lönekampen. Med den insatsen blev det ett temporärt avbräck i Saltsjöbadsandan. Regeringen och fackliga toppmän lovade förnyelse av arbetslivets villkor. Vi fick MBL och arbetsmiljölagar framlagda för oss. Men snabbt visade det sig att vi kom tillbaka till Saltsjöbadsandan, fast i nya former. Den snabba teknologiska omvandlingen, strukturomvandlingen på storkapitalets villkor, skapade som sagt nya och liknande villkor.

Det är utifrån hela den bilden som man har tillsatt en arbetsmiljökommission. Jag vill säga att den har tillsatts ganska snabbt, att man tidigt har erkänt de här problemen. Kommissionen skall nu på något vis få fram de allra sämsta jobben i arbetslivet. Men vi från vpk tycker att detta verkar vara en debatt som på något vis överraskar alla, trots att vpk från 70-talet över 80-talet precis har förutsagt detta. Vi är, det har jag sagt förut, inte särskilt stolta över att denna förutsägelse har slagit in. Det är ju många människor som har drabbats av den här utvecklingen. De allra viktigaste arbetsmiljöfrågorna, belastnings- och förslitningsskadorna samt de psykosociala frågorna överlämnades i stort sett till det s.k. MBL-avsnittet. De arbetsorganisationer

som vi har i dag – för det mesta dåliga – grundar sig just på denna lagstiftning och denna anda. De här frågorna är ett resultat av MBL-andan.

I dag handlar det om att se till att alla som arbetar har en utbildning, så att de kan utvecklas i arbetslivet. Lönesystem och arbetsorganisation bör vara sådana att arbetarna får ge uttryck för sina behov. Nästan alla säger nu att det är arbetsorganisationen som skall förändras. Arbetsmiljökommissionens ordförande John Olle Persson sade så i en intervju i TV härommånaden.

Man ställer sig då frågan, inför det arbete som skall göras framöver: Hur skall man förändra denna arbetsorganisation när direktiven och de tidigare beskeden från arbetsmarknadsministern är att förändringen skall ske i samverkan mellan just de parter som i dag styr det arbetsliv som förorsakar problemen? Det är huvudfrågan. Det måste ske någon förändring av relationerna mellan parterna. De direktiv som jag har tagit del av kanske kan ge möjlighet till det. Enligt de uttalanden jag har hört skall inte förhållandet mellan parterna förändras. Då kan man alldeles säkert från arbetarhåll förutse att allt kommer att fortsätta i samma grad. Att få till stånd lagarbete, att bredda arbetsuppgifterna, ordna arbetsväxling och ändra på löneformerna, att få in fler i arbete som kan vara kvar och tål arbetet, att ta bort ackorden samt se till att personalstyrkorna blir större kan jag, med nuvarande lagstiftning och grundlagstiftning, aldrig tänka mig är möjligt.

Därför tycker vi från vpk att det i och för sig är bra att arbetsmiljökommissionen har kommit till. Den är en bekräftelse på att vi har haft rätt. Men vad kommer att hända med dessa direktiv? Vi menar att de flesta av arbetsmiljöproblemen är kända och skulle kunna åtgärdas. Det kanske blir några års förskjutning genom kommissionens arbete. Man kanske också försöker döva debatten, tyvärr. Vi är inte så alldeles optimistiska i fråga om vad arbetsmiljökommissionen kan komma fram till.

En arbetsrättsreform är helt nödvändig. Att facken får mer att säga till om och att man t.o.m. kan sätta prislapp på arbetsmiljön är helt nödvändigt. Det är även viktigt att arbetsmiljölagen ser till att de lokala fackföreningarna har möjlighet att agera på ett kraftfullt sätt, vilket inte är möjligt i dag.

Vi har i vår reservation till motiveringen angående arbetsmiljökommissionen pekat på vad som egentligen skulle behövas. Allra viktigast är kanske ändå en vuxenutbildningsreform. En teknisk-humanistisk utbildning är på sikt oerhört nödvändig, inte minst för arbetsmiljön och det som i avtalen kallas för arbetstillfredsställelse.

Vi har pekat på några åtgärder som omedelbart borde kunna verkställas:

En skärpning av arbetsmiljölagstiftningen vad gäller bl.a. arbetstempo.

Arbetsrehabiliteringen kunde förbättras omedelbart.

En kraftig utbyggnad av forskning och yrkesmedicin.

Åtgärderna mot alkohol och droger borde skärpas.

Den lokala arbetsmiljökampen och skyddsombudens rätt att avbryta arbete är viktiga saker.

En gränsvärdesättning med mycket klarare säkerhetsmarginaler borde vara möjlig att göra redan nu.

Förslitnings- och belastningsskadorna kan åtgärdas, om man anslår medlen.

Arbetskyddsstyrelsen borde ha en annan roll och inte minst kvinnornas arbetsmiljö borde uppmärksammas på ett helt annat sätt.

Företagshälsovården borde få en annan och mer offensiv roll.

Vi menar också att arbetsmiljölagens utformning hotas i framtiden av den EG-anpassning som vi ser framför oss.

Detta är bara summariskt några frågor på arbetsmiljöområdet som borde vara aktuella och som inte borde behöva behandlas av någon kommission. Skulle kommissionen komma fram till det här resultatet, är vi i vpk inte ledsna över det. Men, som jag sade tidigare, när man redan i direktiven säger att relationen mellan parterna och samverkan dem emellan skall fortsätta som tidigare, konstaterar jag att man bygger på samma grunder som skapar de problem som vi har i dag.

Jag vill också säga några ord om arbetsmiljöproblemen för kvinnor. De kvinnor som har kommit ut på arbetsmarknaden under de senaste 10–15 åren – och det är mycket glädjande att de har gjort det – har i många fall hamnat i det största och grövsta klassförtrycket. Kvinnorna hamnar tyvärr i de allra sämsta arbetsmiljöerna. Tendensen på arbetsmarknaden är den att kvinnor drabbas av förslitnings- och belastningsskador och de psykosociala svåra delarna. Det är naturligtvis mycket beklagligt, men för att komma till rätta med förhållandena måste man vidga arbetsmiljökommissionens sätt att se på detta, så att det inte blir de i den traditionella meningen värsta arbetena som kvinnorna hamnar i. Arbetsmiljökommissionen måste se till att den offentliga sektorn, servicenäringarna och övriga områden där kvinnor är anställda kommer med när man tar upp de nya och mycket allvarliga arbetsmiljöproblem som vi har i vårt samhälle.

När vi behandlar frågan om arbetshandikappade kommer vi varje gång till främjandelagen. Här handlar det väl om att man för de handikappade inte använder främjandelagen på ett riktigt och bra sätt. Lagen finns, men den tillämpas inte. Att den inte tillämpas beror på AMS filosofi: att träffa överenskommelser med företagen. Skulle man tvinga företagen att anställa en arbetshandikappad, så kan det uppstå svårigheter i en annan ände. Här har vi alltså denna samförståndspolitik. Vad det handlar om är att göra främjandelagens inriktning och andemening till det som skall gälla i samhället. Så är det emellertid inte. Tyvärr är både företag och myndigheter mycket njujga när det gäller att ta sitt ansvar för de arbetshandikappade. Utvecklingen är oroväckande. Avkastningskravet är större, och det pressas på inte minst från de borgerliga partierna och socialdemokraterna i tid och otid. Samhall kan ju utvecklas till att även det i sin tur slå ut de arbetshandikappade. Det skulle vara en olycklig utveckling. För vår del biträder vi ett socialdemokratiskt motionsförslag om att man måste se över förhållandena, så att Samhall bättre kan uppnå sina sociala mål framöver.

Detta var några frågor som sammanhänger med det föreliggande betänkandet. I betänkandet tas också frågan om lönebidrag upp. En utskottsmajoritet har uttalat att vi skall plussa på anslaget till lönebidrag med 30 milj. kr. Vi är inte helt tillfredsställda med det, men mycket av ansvaret ligger naturligtvis hos regeringspartiet och kanske finansdepartementet, där man är så njujg med att satsa pengar på de arbetshandikappade och se till att de

verkligen kommer in på arbetsmarknaden att utskottet har fått åstadkomma denna stora kompromiss och satsa 30 miljoner.

Låt mig också bara göra en kommentar till betänkandet. Jag är förvånad över att miljöpartiet inte har en enda motivering till exempelvis arbetsmiljökommissionen. När arbetsmiljökommissionen, som jag ser det, har ett mycket starkt direktiv, att den skall ta hänsyn till den av riksdagen fastställda EG-anpassningen, är det väl någonting som miljöpartiet får dras med, eftersom partiet i detta sammanhang inte har haft någonting att säga utan nästan godkänt att arbetsmiljökommissionen skall arbeta på det här sättet.

Jag yrkar bifall till vpk-reservationerna.

Anf. 42 LARS ULANDER (s):

Fru talman! I det föreliggande betänkandet har vi ett för detta utskott helt nytt ämnesområde. Det betyder att arbetsmiljön därmed har kommit till det utskott som redan har arbetslivet som beredningsområde. Vi kan, med valrörelsen i färskt minne, konstatera att arbetsmiljöfrågorna fått en allt större plats i debatten. Det är bra. Trots att det sker storverk i det tysta med en ständig kamp för människovärdiga miljöer, vet vi att arbetsmiljön i vid mening måste inte bara förbättras utan genom forskning och på andra sätt nytändas. Jag tänker då på den fysiska och psykiska miljön. Vi vet att det är två områden och två problemområden som är såsom hand i handske.

Jag skall med en gång kommentera några av reservationerna, och jag börjar med folkpartireservationen. Jag är litet osäker på vad det är som i den ger anledning till ett tillkännagivande till regeringen. Det är för mig ganska oklart. Om man vill vara snäll, skulle man kunna säga att reservationen är harmlös. Vill man vara mindre snäll, skulle man kunna säga att reservationen tyder på att man är okunnig och oengagerad. Det visade sig omöjligt att få råd av Charlotte Branting i hennes inlägg. Man fick inte något kött på benen så att säga om varför folkpartiet vill göra ett tillkännagivande.

Fru talman! Moderaternas reservation är desto mer engagerad. Dock skulle jag vilja säga att reservationen är riktigt ordentligt reaktionär.

Jag skulle ha förstått om kritiken hade riktats mot att krafttag inte har kommit förrän nu eller att det har gjorts för litet tidigare. Men att beteckna en politik som syftar till att spara liv och hälsa som ett behov av lockande vallöften är mer än eländigt. Reservationen säger mer om moderaterna än den säger om arbetarskyddet.

Reservationen talar om stora resurser för att kartlägga skade- och hälsorisker. Visst, Sonja Rembo! Det utförs i dag mycket nyttigt inom arbetarskyddet, men har det inte gått upp för moderaterna att detta inte räcker? Människor skadas i dag på sina arbetsplatser. Från mitt eget område kan jag nämna att 10 % av byggnadsarbetarna i Stockholm varje år skadas på sina arbetsplatser. Då räknas inte förstörda ryggar, nackar och axlar, inte heller de psykiska problemen. När dessa för människor viktiga frågor kläs i politiska krav säger moderaterna att behovet av vallöften styrde.

Moderaterna vet ganska litet om realiteterna på golvet ute på våra arbetsplatser.

Det är alldeles klart att det har väckts stora förhoppningar om ett allt aktivare skyddsarbete ute på arbetsplatserna. Den kommission som tillsatts

har ett svårt arbete framför sig, men ett helt nödvändigt arbete. Att spara människors hälsa och liv är ingenting som man bör raljera med, utan det arbetet behöver allt stöd som kan uppbringas.

I några motioner har frågan väckts om kvinnornas arbetsmiljöproblematik. Med den inriktning som arbetsmiljökommissionens arbete skall ha enligt sina direktiv kommer de särskilda arbetsmiljöproblemen, t.ex. belastnings-skador som tas upp i några av motionerna, att få särskild uppmärksamhet. De förslag som kommissionen skall lämna skall självfallet ha generell tillämpning. De arbetsmiljöproblem som tas upp i motionerna gör ju inte heller skillnad på kön i och för sig utan hänger snarare samman med vissa typer av arbetsuppgifter.

Regeringen har utöver detta uppdragit åt arbetarskyddsstyrelsen att utarbeta ett handlingsprogram för arbetsmiljön i några kvinnodominerade branscher, elektroindustri, förskolor, kontorsarbete och sjukvård. Uppdraget skall redovisas under året till regeringen. Man har också fått pengar för att kunna klara detta.

Fru talman! Jag konstaterar att som vanligt är mängden av reservationer stor i ett betänkande från arbetsmarknadsutskottet. Av de 36 reservationerna har de tre traditionellt borgerliga partierna inte någon enda gemensam reservation. På en punkt har tagits någon form av gemensamt ställningstagande. Det gäller lönebidragen. Problemet med den enigheten är att i varje fall de borgerliga inte vet vad de har beslutat. Det enda de vet är att regeringen har fått, som de tycker, en knäpp på näsan. Men jag skall inte gnälla om den uppseendeväckande behandling som just den här frågan har fått i utskottet. Det kan man för övrigt vänta sig när Börje Hörnlunds kds-syndrom släpps ut i frihet. Min fråga till de borgerliga partierna är: Vad har ni egentligen beslutat? Vad kostar ert beslut?

Att jag ställer frågan beror på att det av den skrivna texten i betänkandet inte är möjligt att avgöra vad som avses med beslutet, och därför är ett besked nödvändigt för den fortsatta handläggningen av dessa frågor.

Fru talman! För oss socialdemokrater är rätten till arbete en huvudfråga. Den rätten skall gälla alla. Därför intar Sverige en tätposition när det gäller kampen för att ge de handikappade det stöd som är nödvändigt för ett liv där arbete naturligt ingår.

Låt mig så göra ytterligare några kommentarer till majoritetens en aning märkliga slutsatser.

Man säger: Medan sysselsättningen är hög och talen för den öppna arbetslösheten är låga har situationen för de arbetshandikappade inte förbättrats. Det är en nidbild av verkligheten. Det förhållandet att fler handikappade söker arbeten vid förmedlingarna betyder inte att deras situation har försämrats. Många som inte tidigare har sökt arbete därför att de inte trott att de skulle få något har fått tilltron tillbaka och söker jobb.

60 % av AMS insatser gäller handikappade och människor med svårigheter på arbetsmarknaden. Alla undersökningar visar att allt fler handikappade får arbete. Under perioden juli 1988–januari 1989 ökade arbetsplaceringarna med 23 % jämfört med samma tid ett år tidigare. Om vi går tillbaka två år och jämför uppgår ökningen av arbetsplaceringarna till 38 %. Det gäller framför

allt placeringar utan subventioner på den öppna marknaden. Också placeringar i arbetsmarknadsinstitutet och AMU har ökat.

Verkligheten är alltså en annan än vad den tillfälliga majoriteten påstått. Jag anser, fru talman, att det finns många skäl att på alla sätt ta upp de handikappades problem, att verka för att alla skall omfattas av rätten till arbete. men då bör det inte göras på det slafsiga sätt som den tillfälliga majoriteten har gjort i det här betänkandet.

Ett par uppgifter som kan vara nyttiga i en debatt som denna: De totala handikappkostnaderna från arbetsmarknadsdepartementets område är i år 8 440 milj. kr. plus 20 % av alla åtgärder, exempelvis inom AMU, beredskapsarbeten och annat. Totalt för alla departement rör det sig om ca 23,5 miljarder i årets budget. I 1989/90 års budget blir summan förmodligen 25 miljarder kronor.

Fru talman! Det finns en passus i betänkandet som gränsar till ren bluff, som jag ser det. Det är när majoriteten skriver: Det har blivit sämre relativt sett. Det kan betyda många saker, men förmodligen betyder det inte att de handikappade har fått det sämre utan att de attraktiva grupperna har blivit ännu mer eftersökta. Jag har med siffror visat att den Hörnlundska skrivningen är felaktig.

Vidare är det så att arbetshandikappade sökande vid förmedlingarna kräver längre handläggningstider; det ligger i sakens natur att fler åtgärder måste prövas och förberedas. Det kan gälla utbildning, anpassning av arbetsplatser, praktik, etc. Är det inte så att den socialdemokratiska sysselsättningspolitiken är så framgångsrik att det krävs dimmiga argument av den typ som här har presterats för att på något sätt misskreditera den?

Det skulle, fru talman, vara klädsamt om de som står bakom betänkandet i den delen förklarade varför man rör sig med sådana begrepp. Vi har i utskottet ibland upptråkande debatter och diskussioner om nödvändigheten av att skriva så att vanligt folk begriper vad vi menar.

Fru talman! Hörnlund deltar i den här debatten på ett något egendomligt sätt. Han har stått för majoritetens skrivning i betänkandet, och debatten för han i Expressen. Han finns inte med i förteckningen över dem som har justerat betänkandet. Det finns ett talesätt som säger att Hörnlund är allestädes när- och frånvarande.

I går kunde man i Expressen läsa en artikel av Börje Hörnlund. Jag hade väntat mig att han skulle stå här i talarstolen i dag och som partiets representant läsa upp den. Vad jag vill säga är att detta är ett ganska svårslaget rekord i osaklighet. Han vill göra gällande att socialdemokratin, i motsats till moderaterna, folkpartiet, centern, miljöpartiet och vpk, skulle vara motståndare till att sätta in resurser för att förbättra de handikappades möjligheter på arbetsmarknaden. Det rör sig om 30 milj. kr. Jag har ganska ordentligt redovisat vilka insatser som görs. Känns sällskapet angenämt, Lars-Ove Hagberg? Jag kan knappast tänka mig det.

Fakta är naturligtvis att vi genom en ekonomisk politik som syftar till arbete åt alla har en oslagbar tätposition när det gäller såväl låg arbetslöshet som hög sysselsättningsgrad och insatser för de handikappade. Hos Börje Hörnlund finns det ingen linje eller långsiktighet i vare sig åtgärder eller politik – det rör sig om politiska utspel.

Fru talman! De handikappade kan lika väl som andra grupper lita på – och det vet de – att socialdemokratin är en garanti för ett samhälle som tar parti för dem som behöver stöttas.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 22 och 23 och i övrigt till utskottets hemställan i tillämpliga delar.

Anf. 43 SONJA REMBO (m) replik:

Fru talman! Lars Ulander är nog den sämsta förlorare jag har sett här i kammaren. När det gäller advokatyr och demagogi hör han däremot till de mer framstående.

Vad har beslutats, frågade Lars Ulander. Det framgick helt klart både av skrivningen i betänkandet och av mitt anförande tidigare i dag. Det finns inga frågetecken, Lars Ulander. Lars Ulanders fråga avslöjar bara hur illa berörd han är av det förhållandet att socialdemokraterna faktiskt har missat att satsa denna blygsamma summa, 30 milj. kr. Han sade själv att man satsar 25 000 milj. kr. på arbetsmarknadspolitiken, men man hade inte 30 miljoner att satsa på att ge arbetshandikappade ungdomar en chans till ytterligare utvidgad försöksverksamhet med lönebidrag, en verksamhet som i den mer begränsade utformning som den har i Kopparbergs och Kronobergs län har visat sig framgångsrik. Jag förstår att Lars Ulander är generad.

Sedan angrep Lars Ulander moderaternas synpunkter på arbetsmiljökommissionen. Jag hade ursprungligen tänkt lämna de frågorna till Mona Saint Cyr, men jag kan nu inte låta bli att bemöta Lars Ulander på den punkten.

Ledamöterna i socialutskottet, som tidigare handlade de här frågorna, var i stort sett eniga i sina betänkanden. De reservationer som fanns var kommunistiska – det måste vi hålla Lars-Ove Hagberg räkning för. Vi har en arbetsmiljölag, vi har en arbetarskyddsstyrelse, vi har en yrkesinspektion, vi har skyddskommittéer, skyddsombud, företagshälsovård och anpassningsgrupper – det finns alltså en stor apparat för detta, och det finns lagstiftning för arbetsmiljöfrågorna.

När socialdemokraterna i valrörelsen behövde mobilisera sina egna väljare och de fackliga organisationerna, som blev demoraliserade av alla affärerna i somras, tog man till två saker: den ena var den sjätte semesterveckan, och den andra var arbetsmiljökommissionen. Och nu skall denna stackars arbetsmiljökommission plötsligt lösa alla problem på arbetsmarknaden. Jag tror, med förlov sagt, herr talman, att socialdemokraterna har en övertro på vad arbetsmiljökommissionen kan åstadkomma. Jag önskar den lycka till i sitt arbete, nu när den finns. Jag hoppas att den gör ett gott jobb, och jag skulle tro att den gör det. Här finns otvivelaktigt mycket att göra – Mona Saint Cyr kommer att återkomma till det längre fram i debatten. Men jag tycker att Lars Ulanders påhopp på moderaterna och på våra synpunkter på arbetsmiljökommissionen är minst sagt ohemult.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 44 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Ulander tycker att reservation nr 1 är harmlös. Jag skulle önska att det fanns litet större engagemang hos Lars Ulander och socialdemokraterna just för att förbättra situationen för de handikappade när det gäller sysselsättningen.

Vi har i den reservationen framfört att vi är kritiska till låsningen till de just 400 000 farligaste jobben. Vi vill att man skall satsa på en förbättring speciellt när det gäller den offentliga sidans arbetsmiljö. Det anser jag inte vara harmlöst, Lars Ulander.

Vidare påstår Lars Ulander att vi inte vet vad vi beslutat om och att beslutet är slafsigt. Jag tror inte alls de unga handikappade som kommer att få del av dessa 30 milj. kr. kommer att tycka att detta är ett slafsigt beslut – tvärtom! Det kommer att hjälpa dem att ingå i det projekt som jag har hört utfallit mycket bra i Kronobergs län för dessa unga handikappade.

Socialdemokraterna har en tendens att försöka få alla frågor som kostar pengar att ingå i handikapputredningen. Socialdemokraterna säger att de tar ansvar för de handikappades situation. Socialdemokraterna tar alltså ansvar genom att föra in frågorna i en utredning som har nolldirektiv! Är det så vi skall lita på socialdemokraternas kamp för förbättrad situation för de handikappade?

Jag vill fråga Lars Ulander om han känner till det s.k. TUFFA-projektet. Om han gör det, vilken är då anledningen till att socialdemokraterna inte är beredda att satsa de pengar som AMS har begärt för att kunna fullfölja det projektet?

Anf. 45 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Lars Ulander uppehöll sig vid arbetsmiljökommissionen och kring hur mycket den skulle utträta.

Vi i centerpartiet anser det vara positivt att arbetsmiljökommissionen och arbetsmiljörådet har kommit till, men vi är inte övertygade om att detta leder till den offensiva, praktiska politik för bättre arbetsmiljö som borde eftersträvas. Risker är ju i stället stor att det blir proklamationer och mycket pappersvändande och få konkreta resultat.

Vi anser också att många farliga arbetsmiljöer redan i dag är kartlagda. Vi vet att det är angeläget att åtgärda dem.

Det är också viktigt att ta vara på den erfarenhet och den kunskap som redan finns, inte minst inom företagshälsovården. Mycket skulle kunna göras långt innan arbetsmiljökommissionen är färdig med sitt arbete, om vi bara kunde få litet större resurser för detta ändamål.

Lars Ulander frågade: Vad innebär det beslut som vi om en stund kommer att fatta i kammaren på förslag av utskottet? Både Sonja Rembo och Charlotte Branting har varit inne på det. Det är oerhört viktigt att vi kan utöka de flexibla lönebidragen och få dem att gälla över hela Sverige. 30 milj. kr. extra är ändå 30 miljoner, och de pengarna bör kunna räcka till en del. Forskningsrapporter visar att det är en god affär för samhället att ge handikappade arbete i stället för att sjukskriva dem eller ge dem förtidspension. AMS har ju också i sin anslagsframställan påtalat att den nuvarande

lönebidragskonstruktionen inte ger tillräckliga möjligheter att kompensera den nedsatta arbetsförmågan hos handikappade ungdomar.

Den kraftigaste kompensationen lämnas ju vid statlig anställning eller anställning hos allmännyttiga organisationer, men det är ju inte alltid dessa arbetsgivare har de allra lämpligaste arbetsuppgifterna för handikappade ungdomar.

Ett flexibelt lönebidrag kan vidga möjligheterna att finna arbeten inom andra delar av arbetslivet. 2 000 människor i åldrarna mellan 20 och 30 år förtidspensioneras varje år, som sagt. Det är allvarligt. Det är viktigt att försöka komma till rätta med det problemet.

Anf. 46 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill med Lars Ulander bara ta upp två frågor. Den ena gäller arbetsmiljön. Lars Ulander talar som en gammal fackföreningsman från 1960-talet mycket om arbetarskydd, men nu gäller det arbetsmiljö och det är egentligen ett mycket vidare begrepp, Lars Ulander. Det är också det som är problemet.

Arbetsmiljön i vid mening är ju så oerhört dålig i dag, och den omfattas inte av arbetsmiljölagen utan sorterar under medbestämmandelagen. Det handlar nämligen egentligen om arbetarnas reella inflytande över arbetslivet.

Jag ställde några frågor som jag tänkte att jag kunde få höra några funderingar kring. Hur skall man kunna klara en annan arbetsorganisation, om man inte kan förändra relationerna mellan parterna; det är den avgörande frågan för att förändra dagens arbetsliv. Det finns även andra frågor i det sammanhanget som också inger oro, t.ex. vad som skall hända 1992 när vi väl kommit med i EG. Kan vi då ändra harmoniseringen? Vi anpassar oss till ett genomsnitt, men sedan vill vi kanske förbättra förhållandena. Sätter då EG stopp för det genom att säga att det inte finns något arbetarinflytande inom EG? Vi kan inte låta skyddsombud och lokal fackförening säga ifrån. Var hamnar vi egentligen?

Jag förstår att just dessa farhågor är det som socialdemokraterna inte vill gå in på. Det är därför regeringen i direktiven till kommissionen har tagit med just dessa EG-frågor.

Så till frågan om lönebidrag. Jag är inte särskild nöjd med utskottet, men det organ som är huvudorsak till detta, Lars Ulander och hans sällskap, är faktiskt regeringen. Jag hade så gärna önskat att vi fått regeringen med oss. Vi är några humanistiska partier i utskottet när det gäller de arbetshandikappade, nämligen folkpartiet, centern och vpk, vilka under årens lopp har velat undan för undan satsa pengar på detta område.

Det är två partier som vi har försökt få med oss: socialdemokraterna och moderaterna. Till min oerhörda besvikelse, måste jag säga – jag ber om ursäkt, Sonja Rembo – var det moderaterna som ville satsa på dessa frågor. Det var inte socialdemokraterna.

Jag hade naturligtvis gärna gjort upp i utskottet med socialdemokraterna – man har gjort ett försök i Kopparbergs län, som inte alls har blivit så bra, eftersom det inte funnits pengar till det – om datorstöd och om att ta bort taket för antalet lönebidragsplatser hos de ideella organisationerna. Under

de förutsättningarna hade jag kanske kunnat göra upp med socialdemokraterna, men tyvärr sade finansdepartementet ifrån. Varken arbetsmarknadsministern eller Lars Ulander hade något att säga till om på den punkten. 30 milj. kr. är bättre än ingenting.

Anf. 47 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman, kära kammarledamöter! Det är länge sedan vi hörde någonting så surt i denna kammare som arbetsmarknadsutskottets ordförande i dag. Jag skall verkligen försöka stålsätta mig för att inte sjunka till herr ordförandens debattnivå.

Det blir en del nederlag för utskottsmajoriteten. Det här betänkandet innehåller ytterligare ett nederlag, för hela tiden försöker majoriteten motarbeta förslaget att databasverksamheten i Pajala, Jokkmokk och Jörn skall få trygghet ett år till. I den frågan stod utskottets minoritet för förnuftet och godtog fempartiuppfattningen. Tänk om samma förnuft fått råda i denna fråga!

Vi har föreslagit 2 000 nya handikapparbetstillfällen med lönebidrag och inom Samhall. Nu hittar vi en minsta gemensamma nämnare, men den är viktig. Det gäller gravt handikappade ungdomar under 25 år runt om i vårt land som genom flexibla lönebidrag skall få chansen att få ett jobb. Mot detta har socialdemokratin reserverat sig! Vart är ni på väg?

Vart är ni på väg, Lars Ulander och fru statsråd?

Jag ringde till en höjdare inom AMS i denna fråga. Han tyckte vårt förslag var fantastiskt bra. Det här är nationalekonomiskt riktigt; samhället tjänar på det.

I samma proposition talas det om en forskarrapport som klargör att det är väldigt lönsamt för samhället att placera handikappade i jobb. Att det dessutom är medmänskligt behöver jag inte ta upp. Men vi har en regering som inte ens gör det bästa i ekonomiskt avseende och framför allt inte gör det för de handikappade! Egentligen är det tråkigt att socialdemokratin har hamnat i detta läge.

Det här är ett förslagsanslag. Orkar AMS göra mera, förutsätter jag att man kommer tillbaka och begär mer pengar. För oss får det nämligen kosta pengar att placera handikappade på arbetsmarknaden – speciellt när man får igen ännu mera pengar från andra konton. Det begriper den sämste kamrer.

Anf. 48 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Det blev en ordentlig uppställning – det var ju också meningen.

Jag vänder mig först till Sonja Rembo. Hon säger att det finns ingenting i de här besluten som man behöver sätta frågetecken för. Får jag då fråga Sonja Rembo: Är Börje Hörnlund och Sonja Rembo nu överens om kostnadssidan? Det är naturligtvis nödvändigt för att kunna gå vidare. Skälet till att jag frågar detta och till att jag riktade en ganska ordentlig kritik mot själva förfarandet i utskottet är att det var få i utskottet som visste speciellt mycket om vad saken gällde. Det blev något av en chock för mig att upptäcka att det var på det sättet. Det är ett rätt speciellt sätt att arbeta, som jag hoppas att vi slipper se mer av i detta utskott. – Nog om detta.

Också när det gäller arbetsmiljöfrågorna kommer Sonja Rembo tillbaka. Vad moderaterna gör är bara att ge klart besked om att det där med arbetsmiljön är fråga om valfläsk, ingenting annat – ett sätt att fånga upp väljare. För oss är det naturligtvis alldeles nödvändigt att gå ut till väljarna med frågor som är stora och viktiga, och frågor om människors hälsa och människors liv är stora och viktiga. Men jag tror inte speciellt mycket på att jag under den här korta stunden kan vare sig undervisa eller informera Sonja Rembo om detta.

Till Charlotte Branting vill jag säga att jag vidhåller att den reservation hon talar om inte är speciellt mycket att hänga i gran. Den som har läst direktiven till arbetsmiljökommissionen vet att det finns ingenting där som talar emot att man kan göra alla de saker som Charlotte Branting tar upp. Det kommer man naturligtvis att göra, för arbetsmarknaden i stort omfattar ju också offentlighetsidan, och även den kommer vi att ta tag i.

Jag fick heller inget besked från Charlotte Branting om vad beslutet innehåller. Det är möjligt att jag kan få det i nästa replik.

Kersti Johansson säger att arbetsmiljökommissionen kan bli proklamationer och pappersvänderi. Nej, det är naturligtvis inte meningen. Hela tanken från svensk arbetarrörelses sida är ju att vi nu skall göra ett ordentligt angrepp på de dåliga arbetsmiljöerna och se till att vi får en bättre situation.

Kersti Johansson säger också att mycket skulle kunna göras före. Ja, det hoppas jag! Jag hoppas att ingen sitter och väntar på att arbetsmiljökommissionen skall lägga fram de förslag som är nödvändiga, utan hela tiden måste vi naturligtvis arbeta med de här oerhört viktiga frågorna.

Får jag sedan säga till Lars-Ove Hagberg att det är riktigt att jag har använt ordet "arbetskydd". Jag tycker det finns skäl att använda både det ordet och ordet "arbetsmiljö". Jag tycker de två orden är värdeladdade på litet olika sätt; möjligen därför att jag är en gammal fackföreningsman.

Många av de frågor som Lars-Ove Hagberg tar upp i sitt resonemang kommer naturligtvis att belysas av kommissionen – det var ju därför den tillsattes. Jag är också säker på att man kommer att tvingas belysa relationerna till MBL liksom frågorna om EG.

Med Börje Hörnlund är det inte mycket mening att resonera i de här frågorna nu. Vi vet ju att han går ut och predikar det evangeliet, att den socialdemokratiska regeringen och majoriteten ingenting gör. Jag försökte på ett stillsamt sätt berätta att vi lägger ned oerhörda pengar, alldeles nödvändiga pengar, på att stärka dem som behöver ha stöd, däribland de handikappade. Det rör sig om 23,5 miljarder kronor i dagsläget. Sedan har man, genom Börje Hörnlunds mycket snabba fötter, lyckats klara ut ett beslut på 30 milj. kr. Detta kan ju anses oerhört fantastiskt i ett annat läge, men sett i förhållande till 23,5 miljarder är det ändå ganska litet, Börje Hörnlund.

Och en sak är alldeles klar: ingen skall ha någon förhoppning om att få något långsiktigt stöd från denna ganska mystiska majoritet. Vad det gäller är att vi har en socialdemokrati i regeringsställning som tar de långsiktiga och viktiga besluten.

Anf. 49 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Jag vet inte riktigt om jag skall tro mina öron när jag lyssnar på Lars Ulander. Jag är förvånad, minst sagt.

30 milj. kr. är 30 milj. kr., Lars Ulander. Det är vad det extra påslaget belöper sig till – icke något mer, icke något mindre. Jag förstår inte att det skall vara så svårt att förstå detta.

Dessutom hade vi från moderat håll reserverat medel för att plussa på lönebidraget, så de pengarna fanns. Därmed kanske vi också får lov att räkna in oss bland de humanistiska partierna, även om en och annan då känner sig vara i dåligt sällskap.

Det problem som uppstod i utskottet berodde snarast på den handläggning som ärendet bestods. Det kunde ha skötts snyggare, det håller jag med Lars Ulander om, men skyll inte på utskottsmajoriteten!

Valfläsk – det var ju socialdemokraterna som utnyttjade arbetsmiljöfrågorna hastigt och lustigt som valfläsk i valrörelsen. Jag håller med Lars Ulander om att detta är alldeles för viktiga frågor för att utnyttjas på det sättet.

Otvivelaktigt finns det arbetsmiljöproblem på arbetsmarknaden. Vi moderater har t.ex. i många år pekat på den galopperande utvecklingen av arbetsskadeförsäkringen, men fram till valrörelsen förra året fanns det inget intresse från socialdemokratisk sida att göra någonting åt detta.

Okej, nu har vi arbetsmiljökommissionen. Jag hoppas att den inte kommer att innebära att man lägger locket på allt arbetsmiljöarbete i avvaktan på kommissionens resultat – den risken finns ju alltid när man gör en sådan historia. En arbetsmiljökommission är en tung organisation, som kommer att ta sin tid innan den får fram sina resultat. Det finns mycket som kan göras under mellantiden.

Även om det generar Lars-Ove Hagberg, måste jag säga att jag tycker det ligger en poäng i att han lyfter fram att MBL-andan ute på arbetsplatserna inte enbart har varit av godo. Däremot kommer jag förmodligen inte att dra samma slutsatser om vad som göras skall, men det är en annan sak. Jag delar hans uppfattning, att det finns mycket som kan förbättras när det gäller relationerna mellan dem som arbetar ute på arbetsplatserna. Det kan leda till en avsevärt mycket bättre arbetsmiljö för människorna.

Anf. 50 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Handikappade har det, trots en bra arbetsmarknad i stort, fortfarande ordentligt besvärligt på arbetsmarknaden.

I två län har man på försök fått placera unga handikappade över hela arbetsmarknaden med flexibla lönebidrag. Mycket gravt handikappade behöver inledningsvis ett stort stöd. Det har gått bra i dessa båda län. Därför har AMS som ansvarig myndighet begärt att få börja med flexibla lönebidrag för sådana ungdomar över hela landet. Detta har man inte hittat på själv, utan det står faktiskt i statsrådets bok från strax efter trettondagen, att samtliga län har begärt att få jobba på det här sättet för att åstadkomma resultat och kunna uträtta något för många gravt handikappade ungdomar.

Nu får AMS börja på att jobba över hela landet – tack vare Anna Horn, Lars-Ove Hagberg, Charlotte Branting och Elver Jonsson, Sonja Rembo.

Anders G Högmark och någon mer, Kersti Johansson och mig. Mot detta har dagens socialdemokrati reserverat sig. Socialdemokraterna har reserverat sig mot att unga, gravt handikappade människor skall få lättare att komma in på arbetsmarknaden. Om jag vore statsråd, skulle jag faktiskt i ett senare anförande föreslå att ärendet går tillbaka till utskottet, för svensk socialdemokrati skall väl ändå inte i denna kammare behöva votera mot en sådan sak. Det vore rimligt att skicka tillbaka ärendet.

Det står om att utreda. Vi vet ju resultaten. Det är bara obotfärdiga som behöver utreda, när det är klara fakta och verba. Här är det alldeles klart att det skall göras något för gravt handikappade, och då skall man inte utreda. Gå till handling!

Fru Thalén, be partikamraterna ta tillbaka ärendet till utskottet, och låt oss så småningom enhälligt ge de gravt handikappade det stöd de behöver!

Anf. 51 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Lars Ulanders och socialdemokraternas reaktioner är sura, och jag tror faktiskt att de innerst inne erkänner att de har gjort ett grovt misstag. Erkänn det öppet, Lars Ulander, det är bra mycket hederligare!

Alla andra partier vill förbättra för de handikappade. Här ställer inte socialdemokraterna upp. Då säger Lars Ulander att han inte får besked från folkpartiet. Men jag sade ju i mitt inledningsanförande att folkpartiet har anslagit 59,1 milj. kr. till tekniska hjälpmedel och en utökning av lönebidragen.

Jag har fortfarande inte fått besked om varför inte socialdemokraterna ställer upp på en förbättring av anslaget till tekniska hjälpmedel. Det är onekligen så, Lars Ulander, att möjligheten att få tekniska hjälpmedel har oerhört stor betydelse för många handikappade. Här sviker socialdemokraterna, precis som de sviker när det gäller lönebidragen. Vi kan inte lita på socialdemokraterna.

Ena minuten säger Lars Ulander att 30 milj. kr. är så litet att det är ingenting att räkna med. Men ställ upp på det då, det är i alla fall något! Jag är övertygad om att de unga handikappade som kommer att få del av pengarna inte kommer att tycka att det är litet eller utan betydelse.

Sedan bollar Lars Ulander med siffror om de handikappades sysselsättningsituation. Men faktum kvarstår, Lars Ulander, att arbetslösheten är dubbelt så hög bland de handikappade som bland befolkningen i övrigt. Man säger på arbetsförmedlingarna att det tar lång tid att åstadkomma en förändring, att det är besvärligt, osv. Men då måste vi se till att arbetsförmedlingarna får ökade möjligheter att ta tag i de här frågorna.

Arbetsförmedlingarna säger också, helt riktigt, att lönebidragspengarna är slut. Ja, det är just därför vi måste se till att öka anslaget till lönebidragen. Tänk om, socialdemokrater, än finns det möjlighet till det!

Anf. 52 LARS ULANDER (s) replik:

Herr talman! Jag börjar med Sonja Rembo. Det är ett rejält besked, men jag vet att det beskedet inte kunde ges sedan utskottet hade fattat sitt beslut. Därför var det ganska viktigt att beskedet kom nu. Det kan vara nyttigt för den fortsatta handläggningen.

Sonja Rembo fortsätter att tala om valfläsk och arbetsmiljö. Jag tycker att det borde kunna vara slut på det resonemanget.

Sedan var det väl ett ordentligt påhopp att säga att ni var överens om att MBL inte alltid är av godo. Jag är säker på att den som blev kramad inte var så där alldeles lycklig över den kramen.

Charlotte Branting tar på nytt upp diskussionen om sina 9,5 miljoner. Förhållandet är ju det att regeringen har lagt fram ett budgetförslag, och vi har nu redovisat att det rör sig om ett belopp i storleksordningen 8,5 miljarder kronor från arbetsmarknadsdepartementet och 23,5 miljarder totalt sett till insatser för handikappade i den senaste budgeten – det blir ungefär 25 miljarder i den kommande. Det är ganska viktiga siffror.

Börje Hörnlund säger att socialdemokraterna har reserverat sig mot att man ser till att unga, gravt handikappade människor får arbete. Det är struntprat, Börje Hörnlund. Det går inte till på det sättet. Alla gravt handikappade som behöver jobb kommer att få det. De pengar som Börje Hörnlund vill anslå är ju inte de enda, utan tack och lov finns det en massa andra pengar – jag har redovisat vilka pengar det finns över huvud taget.

Det vi nyss hörde var det typiskt Börje Hörnlundska sättet att driva propaganda. Sluta med det, Börje Hörnlund! Jag tror att det skulle rensa luften.

Jag är mycket stolt över den socialdemokratiska politiken rent allmänt, när det gäller både arbetsmarknadspolitik och stöttning av de handikappade. Vi gör ett oerhört bra jobb. Sverige är världsledande och kommer även fortsättningsvis att vara det. Fortsätt gärna, go' vänner, att visa intresse för handikappfrågorna. Det är nyttigt att vi har det intresset tillsammans, för här gäller det stora och viktiga frågor.

Tredje vice talmannen anmälde att Börje Hörnlund, Charlotte Branting och Sonja Rembo anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 53 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Som herr ordföranden nämnde, är arbetsmiljöfrågorna ett nytt ämnesområde för arbetsmarknadsutskottet. Det är ett angeläget ämnesområde med ständig aktualitet. Enighet tycks råda om behovet av fortsatta och nya insatser liksom av ständig uppmärksamhet.

På detta område har samhället successivt byggt upp ett såväl lagtekniskt som fysiskt bålverk för att just garantera ett idogt och kunskapsbaserat arbete mot all sorts ohälsa i arbetslivet. Medelålders och äldre ledamöter av denna kammare torde av egna erfarenheter kunna bekräfta, att mycket faktiskt har skett på arbetsmiljöområdet under de senaste årtiondena. Vi har hunnit få en viss överblick. Samtidigt måste man medge att hela tiden dyker nya faror och problem upp.

Emellertid är det ett område som lämpar sig föga för politiskt fariseiska handlingar och symboliska finter. Här är det de konkreta vardagsinsatserna som räknas och ger resultat. Man skall handskas varligt med lidande medmänniskor. Lars Ulanders sluggerkommentarer tidigare bekräftar våra misstankar om motivet bakom kommissionen.

Det samhälleliga bålverk jag nyss nämnde består av ett antal statliga myndigheter och institutioner. De har, var och en inom sitt område, särskilda uppgifter på arbetsmiljöområdet, exempelvis arbetarskyddsstyrelsen och yrkesinspektionen, arbetsmiljöinstitutet, arbetsmiljöfonden och arbetslivscentrum. Också arbetsmarknadsmyndigheterna, riksförsäkringsverket, försäkringskassorna, landstingens hälso- och sjukvård liksom socialtjänsten har viktiga uppgifter, när det gäller samhällets insatser för att minska de negativa följderna av brister i arbetsmiljön.

Det finns sålunda stora resurser och goda förutsättningar att bedriva ett aktivt, åtgärdsinriktat arbete för en bättre arbetsmiljö.

Allt detta, som jag nu räknat upp, är nästan ordagrant arbetsmarknadsministerns ord i samband med direktiven till den arbetsmiljökommission som tillsattes i höstas i anslutning till regeringsdeklarationen. Kommissionen har i år till yttermera visso krönts med en utbrytargrupp, den s.k. generaldirektörsguppen, som i sin tur skall titta extra mycket på värdfrågor, försäkringar, arbetsträning m.m. liksom på den samverkan som kan åstadkommas.

I direktiven till kommissionen föreskrivs t.ex. att den skall förebygga uppkomsten av nya hälsorisker, se hur skador och tillbud följs upp, belysa det lokala arbetsmiljöarbetet, överväga effektiviteten i samordningsfrågor m.m. Är inte allt detta just det som hela den förut uppräknade arbetsmiljöapparaten skall syssla med – ständigt och effektivt?

Man skulle kunna tro att det saknas utredningar på det här området, men så är ingalunda fallet. Kommissionen skall i stället samråda med sådana utredningar och översyner. Så utgör t.ex. rehabiliteringsberedningen ett viktigt underlag för kommissionen. 1986 års företagshälsovårdsreform ses för närvarande över. Kommissionen skall för säkerhets skull följa detta översynsarbete. Därtill skall kommissionen också följa arbetarskyddsstyrelsens pågående, landsomfattande kampanj liksom arbetsmiljöfondens program mot belastningsskador.

Nog får man intrycket, att vallöftet om de 400 000 farligaste jobben nu får tjäna som en slogan inför socialdemokraternas 100-årsjubileum och att kommissionens arbetsuppgifter är en tårta-på-tårta-skapelse.

Den hearing som socialförsäkringsutskottet nyligen genomförde och som bl.a. belyste arbetsmiljöområdet gav emellertid tydliga belägg för hur seriöst man redan med befintlig organisation arbetar med de svåra frågor om ohälsa som kräver en ansamling av resurser och praktiska åtgärder.

Herr talman! Vi moderater anser, att samhällets uppbyggda bålverk skall backa upp och följa, stimulera och utveckla det arbetsmiljöarbete som bedrivs på svenska arbetsplatser under arbetsgivarnas ansvar och i samarbete med skyddstjänsten. Det finns mellan 500 och 600 företagshälsovårdscentraler för detta. De täcker mellan 75 och 80 % av de anställda. De förfogar över 1 200–1 300 läkare, dubbelt så många sjuksköterskor, lika många skyddsenjörer som läkare och ett växande antal sjukgymnaster – i dag ca 800.

Här finns också mycken kunskap om de s.k. farliga arbetsplatserna utöver den som de statliga organen besitter. Tillsammans med skyddsombuden och en allt bättre yrkesinspektion med ny inriktning torde företagshälsovårdscentralerna vara bäst insatta i arbetsmiljöerna på landets företag. En annan viktig samarbetspartner med gedigen kunskap om arbetsmiljön på olika

arbetsplatser är försäkringskassan och även arbetsförmedlingen. Över huvud taget torde alla befintliga organ på arbetsmiljöområdet i samarbete kunna berika varandras kunskaper, så att resultatet kommer de anställda till godo – i deras akuta problem lika väl som i förebyggande insatser.

Men vi har också framhållit att ISA-statistiken, som är ett viktigt instrument för att man snabbt skall kunna konstatera och åtgärda risker och skador, måste effektiviseras. Detta omvittnades också för övrigt vid den nämnda hearingen. Bättre grov och snabb än fin och gammal statistik, uttryckte sig någon. Den kritik som framfördes vid det tillfället framhöll, att nuvarande statistik är generell och mindre användbar på lokal nivå just på grund av efterläpningen och en grov kategoriindelning. Detta påpekades av representanten för statens arbetsmiljönämnd liksom från Kommunförbundet. Statistiken är nämligen en av grundstenarna i det förebyggande arbetet när det gäller arbetsmiljön. Och det är ju dit vi alla ytterst vill komma.

Exempel på yrkesgrupper för vilka skaderiskerna ännu inte framgår klart av statistiken är kvinnor i sjukvård och hemsjukvård, på hotell och restauranger samt i städningsarbeten. dvs. vanliga kvinnliga serviceyrken. Ändå vet vi att bl.a. dessa kvinnliga yrken med moment av statiska arbetsställningar, tunga lyft och repetitiva rörelser är förknippade med stora skaderisker och också svarar för en stor ökning av antalet arbetsskador och sjukskrivningar. Det är ett viktigt memento också till förebyggande insatser, speciellt om man betänker att kvinnorna förväntas öka sin yrkesverksamma tid ute i förvärvslivet jämfört med i dag.

Arbetsmiljötänkandet måste förvisso breddas i det allmänna medvetandet. Först måste det öka hos gruppen produktionstekniker, arbetsledare och designer i arbetsorganisatoriska frågor. Hos oss politiker måste omsorgen givetvis gälla alla samhällsgrupper och yrkeskategorier. Två grupper som ansåg sig glömda och förfördelade i de här sammanhangen var representerade på hearingen. Sälunda uppgavs arbetsskadesituationen inom lantbruket ligga i topp inom hela näringslivet. Den andra gruppen utgjordes av egenföretagarna tillsammans med övriga småföretagare.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna på arbetsmiljöområdet i betänkandet.

Vi står mitt uppe i en högkonjunktur med stark efterfrågan på arbetskraft. Det underlättar våra strävanden att framgångsrikt kunna placera många av de handikappade människor som tidigare inte fått mången chans till arbete, trots att de ivrigt velat ha det. De arbetshandikappade är alltså en tillgång i arbetslivet, om samhället träder in med habilitering och rehabilitering, med utbildning och tekniska hjälpmedel.

Vi moderater brukar understryka, att det är särskilt angeläget att det stöd som ges de arbetshandikappade är individuellt utformat, dvs. knutet till individens behov, och därtill flexibelt med hänsyn till varierande arbetsförmåga och anpassat över tiden. Sonja Rembo har redan redogjort för vår syn på de lönebidrag som riktas just till dessa människor. Vi har därför också förordat en medelsfördelning mellan lönebidragen och statsbidragen till Samhall. Vi anser att Samhall, som erbjuder de dyraste stödformerna, skall reserveras just för de svåraste fallen, som kräver de särskilda resurserna.

Av de arbetshandikappade som arbetar hos Samhall har nära hälften

fysiska handikapp. Men de psykiska handikappen ökar liksom antalet förståndshandikappade, och de socialmedicinska problemen svarar för en femtedel av Samhalls arbetskraft. Det är en oroande ökning av antalet missbrukare av olika slag. Vi anser att man i ökad utsträckning måste lita till kommunernas både arbetsinsatser och resurser på detta område. Det är nämligen en risk i rehabiliteringsarbetet med många missbrukare på en och samma arbetsplats. Därtill är stödbehovet hos missbrukaren omfattande och begränsas inte till enbart arbetsplatsen. Kommunernas socialtjänst har det naturligt övergripande ansvaret, men man måste också utnyttja möjligheterna att samarbeta med enskilda ideella organisationer och kanske erbjuda ett skyddat arbete hos offentlig arbetsgivare.

Herr talman! Jag yrkar bifall till aktuella moderata reservationer i detta sammanhang och därmed också till dem i betänkandet som jag här inte närmare har preciserat.

Anf. 54 KJELL-ARNE WELIN (fp):

Herr talman! Efter att ha suttit här och lyssnat på debatten ett par timmar kan jag inte undgå att göra reflexionen att man på allt sätt försöker göra vitt till svart och svart till vitt. Samtidigt som socialdemokraterna yrkar avslag på 15 motioner om ökade anslag till lönebidrag vill de med bestämdhet hävda garantin för de handikappades välbefinnande i landet. Jag måste säga att jag har väldigt svårt att få en sådan ekvation att gå ihop.

Under alla valrörelser som jag kan minnas har man koncentrerat sig på människors rätt till arbete. Och jag är alldeles säker på att vi skulle få full enighet här i kammaren om det bara var detta det gällde. Det är självklart att människor skall ha rätt till arbete. Det är viktigt ur social synpunkt, ur gemenskapssynpunkt och ur många andra synpunkter för att människor skall känna ett välbefinnande och att de har ett egenvärde. Därför förvånar det mig mycket när socialdemokraterna inte använder sig av de resurser som onekligen finns tillgängliga för att se till att arbetshandikappade kommer ut i arbetslivet. Antalet arbets sökande arbetshandikappade har under 1980-talet ökat från 27 000 till 36 000. Detta har skett samtidigt som Sverige har gått in i en högkonjunktur som borde ha kunnat innebära att alla som ville också skulle ha fått ett arbete.

År 1988 var 100 200 arbetshandikappade föremål för arbetsmarknadspolitiska åtgärder samtidigt som 35 500 var arbetslösa. Vid denna tidpunkt var totalt nästan 300 000 människor förtidspensionerade på heltid.

Samhall hävdar att man är beredd att ge ytterligare arbetshandikappade arbete under 1989, men regeringen vill inte använda sig av denna resurs. Regeringen använder sig bara av ungefär halva denna resurs. Jag har svårt att förstå detta. Om socialdemokraterna anser att alla människor skall ha rätt till arbete, vilket de säger i valrörelserna, borde de rimligtvis se till att de 35 500 arbetshandikappade som är öppet arbetslösa och de förtidspensionärer som skulle kunna gå ut i arbetslivet igen får ett arbete. Men socialdemokraterna låter bli att använda dessa resurser, vilket folkpartiet anser vara utomordentligt olyckligt. Folkpartiet tror nämligen att människor mår bättre av att arbeta än att vara öppet arbetslösa. Och detta gäller kanske inte minst arbetshandikappade människor. Jag tror att om arbetshandikappade män-

niskor, precis som vi andra, får ett arbete, känner de ett mycket större egenvärde än om de bara får pengar från arbetsförmedlingen. Därför borde det vara självklart att socialdemokraterna, om de vill hävda att de utgör en garanti för de arbetshandikappades välbefinnande, skall använda sig av den resurs som Samhall onekligen utgör. Därför tycker jag, liksom tidigare talare, att detta beslut skall omprövas.

Det är också olyckligt att Samhall inte i större utsträckning skapar s.k. inbyggda verkstäder. Först och främst är det ett mycket billigare sätt att driva denna verksamhet, men jag tror att det även har andra positiva effekter. De arbetshandikappade får t.ex. arbeta bland människor som är öppet placerade på arbetsmarknaden.

En annan olycklig omständighet när det gäller Samhall är att det ställs krav på minst fem personer för att Samhall skall få inrätta sådana inbyggda verkstäder. Detta krav borde självfallet tas bort, så att även småföretagare kan anställa arbetshandikappade på Samhalls initiativ.

Många talare har tagit upp lönebidragen. För alla lönebidrag – allmännyttiga bidrag, särskilda lönebidrag, introduktionsbidrag och de statliga lönebidragen – finns det en ram. Det är bara för enskilda företag, kommuner och landsting som det inte finns någon sådan ram. Dessa ramar borde tas bort. Så länge det finns arbetslösa arbetshandikappade tror jag nämligen inte att samhället har råd att ha kvar dessa ramar, och lönebidragssystemet är ett utomordentligt bra system när det gäller att arbetsplacera arbetshandikappade.

I dag används inte socialförsäkringssystemet i arbetsbefrämjande syfte. Men det skulle mycket väl kunna användas för att aktivera människor som har gått sjukskrivna en mycket lång tid. På försök har det runt om i Sverige anordnats projekt i detta syfte, och jag vill hänvisa till Trelleborgsprojektet. Detta system har, då man har aktiverat länsarbetsnämnd, försäkringskassa och arbetsmarknadens parter, visat sig vara mycket lönsamt. Jag har därför mycket svårt att förstå att regeringen inte vill utveckla detta system på ett sådant sätt att socialförsäkringspengar kan användas för direkt arbetsbefrämjande åtgärder på en mycket bredare bas.

Jag har också svårt att förstå Lars Ulanders resonemang om att socialdemokraterna utgör en garanti för de handikappades välbefinnande. När socialdemokraterna tillsatte handikapputredningen fick denna utredning ett 0-direktiv. Jag kan inte tänka mig att en utredning inom ramen för ett 0-direktiv skall kunna sysselsätta alla arbetslösa arbetshandikappade som finns i det här landet. Om regeringen vill visa solidaritet med de arbetshandikappade måste detta få kosta litet mer pengar. Därför anser jag att detta 0-direktiv skall tas bort.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag yrka bifall till samtliga folktopareservationer.

Anf. 55 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Jag tror att jag är den artonde talaren i dagens arbetsmarknadspolitiska debatt. Och om jag nu säger att läget på arbetsmarknaden präglas av stor efterfrågan på arbetskraft, av stigande sysselsättning och av låg arbetslöshet har jag en svag aning om att kammarens ledamöter har hört

dessa formuleringar tidigare under dagen. Jag behöver nog inte fördjupa mig särskilt mycket mer i dessa formuleringar, eftersom flera av talarna under den tidigare debatten och under den nu pågående debatten har varit mycket överens med varandra om just denna beskrivning av dagens arbetsmarknad.

Såvitt vi kan se finns det inte heller i dag några starkare tecken på en omsvängning av detta goda läge under det kommande året. Det betyder att det därför inte finns något behov av en generell förstärkning av arbetsmarknadsmedlen. Däremot innebär det att behovet av en fortsatt aktiv arbetsmarknadspolitik inte blir mindre utan snarare tvärtom.

I den budgetproposition som lades fram i januari redovisade jag vad som bör vara huvudinriktningen för arbetsmarknadspolitiken framöver, nämligen att man skall tillgodose arbetskraftsbehovet inom industrin, vården och omsorgen och att man samtidigt tar till vara den stora efterfrågan på arbetskraft för att på olika sätt stödja dem som trots det goda läget har svårigheter att få fotfäste på arbetsmarknaden. Det skall ske med hjälp av en effektiv platsförmedling, en god utbildning, rehabilitering och andra särskilda åtgärder. På det sättet skall samtliga arbetskraftsresurser kunna tas till vara. De arbetsmarknadspolitiska resurserna skall användas för att öka arbetskraftsutbudet och för att underlätta rörligheten på arbetsmarknaden.

Flera talare har under dagens debattimmar vittnat om att många invandrade och flyktingar har stora svårigheter att komma in på arbetsmarknaden.

Särskilda insatser genomförs nu för att bereda invandrare samma möjligheter som andra att delta i arbetslivet. De i budgetpropositionen föreslagna resursförstärkningarna ger förutsättningar för ett aktivt arbete i denna riktning. Ytterligare en målsättning inför nästa budgetår är att utöka antalet arbetsplaceringar av de arbetshandikappade och se till att vi får en fortsatt minskning av antalet långtidsarbetslösa.

Arbetslinjen och rätten till arbete är riktpunkten för såväl arbetsmarknads- som arbetslivspolitiken. Den nu oroande utvecklingen när det gäller arbetsskador, långtidssjukskrivningar och förtidspensioneringar har uppmärksamrats både i dagens debatt och i omfattande diskussioner, överläggningar, hearingar, seminarier och konferenser under hösten, vintern och våren. Vi ser framför oss nu under våren, sommaren och kommande höst ytterligare diskussioner, redovisningar och redogörelser där man försöker kartlägga just de problem som hänger samman med det som jag nyss beskrivit.

Det här är frågor som rör ofärd i vår välfärd. Den tillsatta arbetsmiljökommissionen har till uppgift att föreslå åtgärder som syftar till att förebygga utslagning men också att föreslå insatser som underlättar för de arbetsskadade att få en ny chans i arbetslivet. Men självfallet skall vi inte, och kan inte, avvakta några utredningsförslag, utan vi skall under tiden aktivt vidta åtgärder genom myndigheterna, på arbetsplatserna, inom sjuk- och hälsovård för att enskilda människor ständigt skall ha möjlighet att komma tillbaka till arbetslivet.

I diskussionerna om arbetslinjen har förslag förts fram om omfördelning av socialförsäkringsmedel till en aktiv arbetsmarknadspolitik. I denna diskussion måste man se till att den enskildes rätt inte kränks eller åsidosätts. Det finns redan i dag inom det nuvarande systemet möjligheter att verka aktivt,

och detta sker också. Men, som påpekats från flera håll, finns det också hinder i systemet, hinder som behöver lösas upp och röjas undan. Så har t.ex. ansvariga inom riksförsäkringsverket, AMS och arbetarskyddsstyrelsen fått arbetsmiljökommissionens uppdrag att finna lösningar som gör att människor får möjlighet att lättare komma in i arbetslivet igen. Under de senaste veckorna och månaderna har också förts en diskussion om förtidspensioneringar.

Nu är inte grundproblemet, vilket bl.a. Lars-Ove Hagberg tog upp, socialförsäkringssystemet och dess medel, utan grundproblemet är de dåliga arbetsmiljöerna och de olika problem som hänger samman därmed. Det är dessa som måste elimineras.

Göran Engström var uppe i debatten tidigare och sade att vi måste få in nya grupper på arbetsmarknaden. Ja, det måste vi; jag delar den uppfattningen. Många andra har också under diskussionen gett uttryck för den uppfattningen. Men hur ser det ut på våra arbetsplatser? Jag har, precis som riksdagsledamöterna, förmånen att få besöka olika sorters arbetsplatser. Många är mycket bra, andra rena skräckexempel. Några har miljöer som är goda och dåliga på samma gång, arbetsuppgifter som till vissa delar är bra men till andra delar förskräckliga och kanske t.o.m. helt enkelt borde tas bort från arbetsmarknaden. Jag har fått förmånen, precis som riksdagsledamöterna, att träffa ganska många arbetsgivare, chefer och arbetsledare. Några av dem är väl medvetna om situationen, driver frågorna i sina företag, på sina myndigheter eller sin kommunala verksamhet. Andra är med förlov sagt utomordentligt aningslösa om vad som krävs för att ta emot människor med olika förutsättningar för arbetsliv. De som skall in på arbetsmarknaden får alltså möta denna något splittrade arbetsmarknad. De här problemen är de största. Vi behöver också ändra systemet för överföring av medel, men grundproblemet är arbetsmiljöerna. Till detta skall arbetsmiljökommissionen kopplas. Arbetsmiljökommissionen är inget partipolitiskt jippo utan resultat av ett utomordentligt seriöst beslut och ett utomordentligt seriöst inslag för att komma till rätta med det som många människor i dag lider av.

Arbetsmarknaden kommer att ställa krav på ökad kunskap och kompetens. Intern kompetensutveckling är i första hand ett arbetsgivaransvar, men den centrala betydelsen för produktivitetens utveckling gör att den även är ett samhällsintresse i stort. I budgetpropositionen aviserade jag en kartläggning av personalutbildningen. Den kommer att utgöra utgångspunkten för övervägandena av formerna för att stimulera kompetensutvecklingen i stort.

Inriktningen på arbetsmarknadspolitiken har inneburit en förstärkning av arbetslinjen. I kompletteringspropositionen, som presenteras om några veckor, kommer jag att utveckla hur regeringen menar att arbetslinjen inom såväl arbetsmarknadspolitik som arbetslivspolitik kommer att förstärkas. En bra arbetsmarknad med stark efterfrågan på arbetskraft är en grundförutsättning främst för dem som har det svårast på arbetsmarknaden. Den viktigaste uppgiften för arbetsmarknadsverket är att få tillgång till så många arbetsplatser som möjligt. Då ger arbetsplatsförmedling och andra aktiva åtgärder alla, också de handikappade, flyktingar och invandrare, en reell möjlighet att nå ett fast arbete på den öppna arbetsmarknaden utan särskilt ekonomiskt stöd. Detta är huvuduppgiften för arbetsmarknadspolitiken och arbetsmarknads-

verket. Är inte det här möjligt krävs särskilda insatser i form av ekonomiskt stöd, kortare eller längre tid.

Det är i diskussionen utomordentligt väsentligt att påpeka att de resurser som vi har till vårt förfogande i form av lönebidrag, särskilda lönebidrag, introduktionsstöd och andra utbildningsstöd utnyttjas fullt ut. Så har inte varit fallet tidigare år. Det har i diskussionen, med hänvisning till de i och för sig väsentliga 30 miljoner kronorna, framställts som om dessa 30 miljoner vore helt avgörande för verksamheten och för hur man får in arbetshandikappade i ett arbete. De ca 25 miljarder som satsats på olika former av stöd åt arbetshandikappade talar enligt min mening ett betydligt tydligare språk.

Flexibla lönebidrag har nämnts vid några tillfällen tidigare. Det har sagts att ökad flexibilitet skulle innebära fler och bättre placeringsmöjligheter. Men det har påtalats, dock inte i debatten i dag, att det finns en viss risk för en ökad meritvärdering av handikappade och mycket tidsödande förhandlingar mellan arbetsförmedling och arbetsgivarna om bidragsnivån. Jag tror att man får acceptera detta, eftersom de redovisningar som har gjorts av de hittillsvarande försöken med flexibla lönebidrag visar på så positiva effekter. Den enda risk som jag tycker man fortfarande måste ha ögonen på och vara mycket vaksam för är meritvärderingen av handikappade. Jag tror att vi måste vara mycket vaksamma och aktsamma så att vi inte hamnar i en situation där vi får en omänsklig gradering av människor.

Vid argumentering för flexibla bidrag har det också sagts att det finns risk för att flexibiliteten enbart innebär att man går uppåt i bidragsnivåerna men knappast får en motsvarande minskning av de högsta bidragen. En mycket stor del av de högst subventionerade platserna finns hos ideella organisationer, ofta med svag ekonomi. Det innebär naturligtvis inte att flexibiliteten ökar.

Nu pågår försök med flexibla bidrag i Kronoberg och Kopparberg. I en skrivelse till regeringen inför kompletteringspropositionen har arbetsmarknadsstyrelsen gjort en kort redovisning av försöken – man har alltså fått i uppdrag att göra en utvärdering. Styrelsen anser att det behövs mera underlag för att bedöma effekterna och resultaten och har därför föreslagit att försöksverksamheten skall utökas och omfatta ytterligare fem län. Jag har samma uppfattning och jag återkommer till denna fråga i kompletteringspropositionen. En fortsatt och utvidgad försöksverksamhet ger oss möjlighet att ytterligare studera effekterna av just försöksverksamheten, som ju hittills har pågått bara sedan budgetårsskiftet. I den utredning som har gjorts av Vassilios Vlachos vid Lunds universitet konstateras mycket riktigt att lönebidragen är samhällsekonomiskt lönsamma. Vassilios Vlachos säger också att begränsningen av platsantalet tvingar fram en noggrann och restriktiv bedömning, och det är denna begränsning som gör att utfallet har varit lönsamt från samhällsekonomisk och finansiell synpunkt. Nu tycker jag att man i detta sammanhang skall väga in fler saker.

Diskussionen under replikskiftet om vad utskottet har föreslagit och inte föreslagit på denna punkt skall jag inte närmare gå in på. Jag vill bara konstatera att det i en av replikerna nämndes att detta ju är ett förslagsanslag. Förslagsanslag innebär ju, vilket jag vill poängtera, att vi styr med ramar, inte med enbart kronor och ören. De flexibla lönebidragen innebär också att vi

använder de medel som frigörs från andra lönebidrag flexibelt för de nya lönebidragsplaceringarna. Som framgår av utskottspromemorian kan vi också se att det varje år frigörs 6 500 lönebidragsplatser för att de skall kunna användas för nya människor som behöver stödet för att komma ut på arbetsmarknaden.

Herr talman! Avslutningsvis vill jag bara säga följande. Jag tror att det, som många har varit inne på, är utomordentligt viktigt att vi använder den arbetsmarknadssituation som vi nu har för att se till att så många människor som möjligt kommer ut i arbetslivet, på den öppna arbetsmarknaden, i de vanliga jobben, och att människorna också får möjlighet att konkurrera om de goda jobben, så att man inte enbart hamnar i de monotona, enklare och trista jobben. Detta gäller inte minst människor med olika slags handikapp. Men då måste, herr talman, såväl arbetsgivare och arbetsledare som ansvariga ute på de olika arbetsplatserna vara beredda att ta emot människor med olika förutsättningar. De måste vara beredda att se över arbetsorganisation och arbetsuppgifter, och de måste också vara beredda att ändra t.o.m. sådana enkla saker som fysiska förutsättningar i form av lokaler, maskiner och annat. Det är nämligen sådana praktiska förutsättningar, i vardagslivet, som öppnar arbetsmarknaden för handikappade människor.

Anf. 56 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Jag får hälsa Ingela Thalén välkommen hit trots hennes förkylning. Nu får vi den debatt som vi började för fem och en halv timme sedan. Jag efterlyste då förutsättningarna för arbetsmarknadspolitiken. Det blir litet svårt att föra en debatt nu, eftersom vi redan har voterat när det gäller det ifrågavarande betänkandet. Därför skall jag begränsa mig till frågan om lönebidraget. Jag tror inte att Ingela Thalén var inne i kammaren när jag höll mitt inledningsanförande. Jag vet inte om hon lyssnade. Hade hon gjort det hade hon hört att jag framhöll att just det som hon talade om, nämligen att det finns betänkligheter när det gäller det flexibla lönebidraget. Det skulle kunna leda till meritvärdering och kunna upplevas som förnedrande. Bidragsnivåerna skulle också kunna bli för höga.

Jag tror att jag när jag talade hade i min hand precis samma promemoria som den Ingela Thalén hänvisade till, den som kommer från AMS. I den redovisas det för hur försöken i Kronobergs län och Kopparbergs län hittills har utfallit. Det framhålls faktiskt följande: Med ett flexibelt bidrag är det betydligt lättare att få arbete för gravt handikappade ungdomar i den öppna marknaden. – Man har inte sett något negativt när det gäller meritvärderingen. Tvärtom uppfattar jag deras kommentar som att det har varit positivt. Man vill också gärna fortsätta och utvidga försöksverksamheten.

Jag kan helt hålla med Ingela Thalén om vad hon sade i slutet av sitt anförande, nämligen att alla arbetshandikappade måste få tillgång också till de goda arbetena och att det krävs att alla på arbetsplatserna ställer upp. Jag stryker med ett tjockt streck under att alla måste ställa upp. Det är helt riktigt, men det förutsätter att vi har ett lönebidragssystem som är utformat så, att de arbetshandikappade kan jämföras med annan personal. Det blir möjligt om vi får ett flexibelt lönebidrag av den karaktär som är aktuell vid försöksverksamheten. Och det är detta som utskottsmajoriteten säger: Vi vill

fortsätta med försöksverksamheten. Jag förstår fortfarande inte varför socialdemokraterna är så negativa till en fortsättning av en försöksverksamhet som har så stor omfattning att utvärderingen kan bli meningsfull. Det är ju bara det som det handlar om, Ingela Thalén! Om regeringen har anslagit 25 000 milj. kr., kan man väl hitta 30 milj. kr. för det här arbetet.

Anf. 57 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! När statsrådet med beklagande säger att hon kommer sent in i debatten, är det onekligen, såvitt jag förstår, något självförvällat. Vi hade faktiskt väntat att departementschefen skulle ta till orda tidigare. Hon sade att mycket av vad hon tänkte säga hade sagts förut. Det låter ju klädsamt. Av det skälet hade man nästan kunnat förvänta sig att statsrådet skulle tala om någonting annat, nämligen om den långsiktiga politiken. Det som i det perspektivet är det verkligt svåra och tunga är de svårigheter som väntar runt hörnet och som vi inte kan vifta bort. Jag tänker t.ex. på arbetsutbudet. Tidigare i debatten har jag sagt att det finns ett välgörande nytänkade inom socialdemokratien och regeringskretsen. Jag har nämnt ekonomisk politik, skattepolitik, detta att äntligen acceptera tanken om överföring av socialförsäkringspengar till aktiva arbetsmarknadspolitiska insatser, m. m. Det är bra. För övrigt står det i budgetpropositionen att den offentliga sektorns förnyelse skall starta. Det säger man efter att i sex år ha haft en särskild minister – låt vara i departemental karantän. Nu har han blivit befriad, och nu skall det bli fart. Det är bra. Det är bara att beklaga att denna sinnesförändring har dröjt alltför länge.

Statsrådet sade att 30 milj. kr. ju inte är någonting jämfört med de miljarder som vi satsar. Men miljarderna gäller ju inte de unga, arbetslösa handikappade. Det gäller en rad andra områden. Här skulle det kunna bli en real och relativt sett kraftig förstärkning.

På socialdemokratiskt håll talar man om att det är viktigt att invandrarna får en chans att få bättre jobb, att handikappade får ett arbete och att jämställdheten säkras. Och det är också viktigt, framhålls det, med arbete inom Samhall och att man gör något beträffande de svårt handikappade ungdomarna. Men det blir ju bara en läpparnas bekännelse, eftersom socialdemokraterna hittills har yrkat avslag på dessa punkter. Statsrådet har inte heller gjort någon insats för att omvända partikamraterna.

När det gäller flexibiliteten visar det sig att både arbetsmarknadsstyrelsen och utskottsmajoriteten förordar en utbyggd försöksverksamhet för 30 milj. kr. i rena pengar, medan socialdemokraterna vägrar att vara med. Arbetslinjen hävdar vi alla, men det gäller inte de svårt handikappade ungdomarna, om socialdemokraterna får bestämma.

Anf. 58 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Herr talman! Jag skall inte älta det som redan har diskuterats i nära sex timmar. Det blir ju då lätt ett varv till på samma tema. Jag kunde emellertid konstatera att arbetsmarknadsministern i alla fall inte har försökt att få socialdemokraterna här i kammaren att tänka om när det gäller lönebidraget. Det är synd, eftersom de handikappade ändå vore värda ett enigt riksdagsbeslut.

Jag hoppade till litet grand när arbetsmarknadsministern talade om välfärd och arbetsmiljö. Vår välfärd, sade arbetsmarknadsministern. Jag har försökt föra en debatt kring dessa frågor tidigare med arbetsmarknadsministern. Det har inte gått så bra. Arbetsmiljö är egentligen någonting globalt. Vad beror vår välfärd på? På vilka människors bekostnad har vi vår välfärd? Vems dåliga arbetsmiljö beror egentligen vår välfärd och vår köpkraft på? Nu skall jag ställa samma fråga till arbetsmarknadsministern ytterligare en gång – jag har gjort det vid något tidigare tillfälle. Varför vill inte socialdemokraterna ta ett ansvar för handeln?

Dålig och usel arbetsmiljö i multinationella företag i u-länderna ger oss mycket billiga varor och därmed välfärd och ökad köpkraft. På vems bekostnad får vi emellertid denna välfärd? Skulle vi inte kunna ta ett solidariskt, globalt ansvar för arbetsmiljön? Det rör inte bara det här lilla Grönköpingslandet, utan arbetsmiljön handlar om någonting globalt.

I vissa länder utnyttjas barnarbetare. Skall vi köpa varor som framställs i multinationella företag som konsekvent anställer barnen i stället för deras föräldrar? Fackföreningarna får ingen möjlighet till inflytande. Varorna blir mycket billiga, och vi får välfärd. Men på vems bekostnad får vi denna välfärd?

När skall arbetsmiljön bli en global fråga också för arbetsmarknadsministern och den socialdemokratiska regeringen? När skall vi ta ett globalt ansvar och inte bygga vår välfärd på andras undergång?

Anf. 59 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Jag tyckte att Ingela Thaléns motivering för att säga nej till ett ökat lönebidragsanslag på 30 milj. kr. var något svag. Hon hänvisar bl.a. till att de handikappade skulle meritvärderas och att det skulle medföra problem. Det är dock onekligen så, Ingela Thalén, att de handikappade meritvärderas redan i dag. Det är tyvärr anledningen till att de inte får arbete.

Jag tror dock inte att jag skall behöva upplysa Ingela Thalén om att de 59,1 milj. kr. som folkpartiet föreslår skall läggas på tekniska hjälpmedel och lönebidrag, naturligtvis är utöver regeringens förslag. Jag vet inte om Lars Ulander medvetet missuppfattade mig. Något annat kan det väl inte vara frågan om. Jag skulle ändock vilja fråga Ingela Thalén varför man från regeringens sida inte vill acceptera AMS begäran om ökat anslag för att kunna genomföra TUFFA-projektet. Till det projektet behövs tekniska hjälpmedel.

Ingela Thalén har ett starkt engagemang i jämställdhetsfrågor och när det gäller att förbättra kvinnors arbetsmiljösituation. Jag skulle därför vilja fråga om inte Ingela Thalén tycker att det vore rimligt att man accepterade förslaget att specifikt peka ut kvinnors arbetsmiljöproblem i kommissionen. Jag ställer frågan mot bakgrund av den rådande svåra situationen, som jag bl.a. tog upp i mitt inledningsanförande. För kvinnor har det skett en ökning på 173 % när det gäller belastningsskador i hushållsarbete, och skador som inträffar inom de typiska kvinnoyrkena.

Jag skulle även vilja ha svar på en fråga som jag ställde i mitt inledningsanförande. Accepterar den socialdemokratiska regeringen vårt förslag om att

gravida kvinnor skall ha rätt till omplacering eller, om sådan omplacering inte går att få, rätt till direkt pengastöd?

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

Arbetslivsfrågor

Anf. 60 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Det var ett ödmjukt tal som vi fick höra, fru statsråd. Det skulle vara intressant att få höra statsrådets uppfattning om problemet som man nu tydligt ser i vårt land i dag. Det förekommer en överhettning på arbetsmarknaden i Storstockholm och på en del andra orter, som hotar dra i gång en löneglidning som prissätter oss ut ur världsmarknaden. Detta skall ställas mot att ganska stora delar av vårt land har alltför låg ekonomisk aktivitet. I dessa delar finns fortfarande ledig entreprenörskapacitet och arbetskraft, och varje arbetstillfälle är oerhört värdefullt.

Fru Thalén höll tal på landsbygdsriksdagen. Därefter satte drygt 600 delegater från hela vårt land i gång med att besluta under ett par dagar. Jag skulle i det sammanhanget vilja fråga om Ingela Thalén är beredd att i positiv anda diskutera de många utvecklingsförslag som kom från dessa 650 delegater. Bland delegaterna fanns också många partivänner till fru Thalén. De ställde eniga upp på många frågor som gällde utveckling av "landsbygdsbetonade" delar av riket.

Sedan vill jag säga några ord om handikappfrågan. Den har egentligen redan diskuterats. I stora delar av landet är det ett väldigt sug efter arbetskraft i goda konjunkurer. Det är just nu som statsrådet skulle ta chansen att satsa hårt på att placera de unga handikappade, och även andra handikappade, på arbetsmarknaden. Det är nu det går bäst. Det är nu det sker till bästa pris. Fru Thalén har själv i sin proposition refererat till den forskarrapport som visar att det är en god affär för riket. Därför borde hon, som lär bli socialdemokratins första dam, kunna tala med Feldt och sifferbitarna på finansområdet. De brukar ju begripa sig på plus och minus.

Anf. 61 KERSTI JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Ingela Thalén tog i sitt anförande upp arbetsmiljökommissionen. Hon sade att den skall föreslå åtgärder, men att man inte för den skall avvakta utredningsförslagen utan under tiden skall vidta åtgärder. Vi får innerligt hoppas att så sker. I många av de motioner som har lagts på riksdagens bord finns konkreta förslag till förbättringar inom olika yrkesområden. Nu hoppas vi givetvis på en positiv behandling av dessa motioner. Läget är faktiskt allvarligt.

Läget är så allvarligt att socialförsäkringsutskottet för litet mer än en månad sedan tog initiativ till en öppen utfrågning om arbetsskador. Till utfrågningen var även arbetsmarknadsutskottet inbjudet. Vi fick då veta att utbetalningen ifrån arbetsskadeförsäkringen för år 1988 var 5,8 miljarder kronor, varav 4,6 miljarder kronor i sjukpenning. I dag arbetar ungefär 1 300 årsarbetstagare med arbetsskadehantering på försäkringskassorna. Även om detta är ett arbete, skulle man säkert kunna finna andra mer positiva arbetsuppgifter för dessa människor, om man kan få ner arbetsskadorna och minska sjukskrivningarna.

Ingela Thalén ställde sedan utökningen med 30 miljoner mot anslagen för arbetsmarknadspolitiska åtgärder på 25 miljarder. Vad jag noterade som

positivt var att arbetsmarknadsministern inte talade på samma nedvärderande sätt om dessa 30 miljoner som utskottets ordförande gjorde. Men hon ställde ändå inte upp på detta. Det tycker jag är synd. Vi har faktiskt goda konjunkturen i dag och borde kunna ta vara på sådana här tillfällen.

Unga människor som inte har ett jobb och dessutom kanske också är handikappade utsätts för stora påfrestningar och får problem som i många fall leder till personliga tragedier. Därför är det angeläget, när nu företagen ropar på arbetskraft, att försöka hjälpa så många som möjligt att komma ut på arbetsmarknaden. Det är positivt för den som behöver arbetskraft, för samhället och för den som är utan arbete, vilket är det allra viktigaste. Därför är det angeläget att arbeta med flexibla lönebidrag över hela landet, som gör att fler handikappade kan gå ut på arbetsmarknaden. Försöksverksamheten i de två länen har ju varit positiv.

Anf. 62 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Det var ett tal som instämde i nästan allt som har sagts här i dag. Alla problem skulle lösas av arbetsmarknadsministern. Till sist säger hon att vi måste göra praktiska saker. Nu måste vi se till att vi får bra arbetsmiljöer, säger hon. Då har vi kommit dit där jag vill att vi skall vara. Hur skall vi då göra? Det som är dåligt i dag och som gör att människor slås ut är ju ett resultat av den situation vi har i praktiken, av de lagar och förordningar och maktförhållanden vi har i samhället. Den fråga som man någon gång måste svara på är: Skall vi ändra på relationerna mellan parterna på arbetsmarknaden, så att de arbetande som utsätts för de dåliga arbetsmiljöerna kan förbättra dessa? Det är den frågan som jag tycker att det är viktigt att svara på när man talar om att man skall förbättra lokaler osv. Vad är det skyddsombud och lokala fackföreningar gör? Jo, de ställer mängder av krav på detta varje dag. Men de slår pannan blodig mot oresonliga arbetsgivare, eller t.o.m. resonliga arbetsgivare, som säger att de förstår detta, men de har inga pengar. De får heller inga pengar till detta av ägarna, för de har andra uppgifter som skall skötas.

Birger Schlaug ställer frågan till arbetsmarknadsministern hur vi skall se på arbetsmiljön och den globala solidariteten. Det är en intressant vinkling. Jag kommer genast att tänka på frågan om facklig samverkan. Om vi skall komma vidare med denna fråga måste medlemmarna i fackföreningarna ha en möjlighet, åtminstone i de koncerner som finns här och har förgreningar utåt, att samverka med sina arbetskamrater och ställa krav. Men det är tydligt att arbetsköparna säger nej till det. Tydligt gör heller inte regeringen någonting åt detta. Jag tycker att det borde vara det första steget som skulle tas. Det har gått alltför lång tid när det gäller att se till att de fackligt verksamma i Sverige i de transnationella, imperialistiska företagen verkligen kan åka ut och se till att utveckla en solidaritet.

Dessutom kommer en annan fråga in i detta sammanhang: Hur kommer EG-harmoniseringen att slå på detta område? Hur kommer det att bli efter 1992, när vi kanske – utifrån arbetsmarknadsministerns ambitionsnivå, vilken jag inte tycker är så förfärligt hög – skall höja kraven? Hur blir det om Sverige skulle vilja höja ambitionsnivån efter 1992? Är vi då inte helt

utlämnade åt andra, odemokratiska instanser här i världen, som kommer att ha ett direkt inflytande på vår arbetsmiljö?

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

Arbetslivsfrågor

Anf. 63 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Sonja Rembo sade att vi var överens. Elver Jonsson sade att det var synd att jag inte kom in tidigare. Det är möjligt. Lars-Ove Hagberg sade att jag inte tillförde något nytt – även om han inte uttryckte det så, uppfattade jag det på det sättet. Det är möjligt att alla, var och en på sitt sätt, har rätt. Jag skall försöka kommentera de andra talarnas inlägg i den ordning de har varit uppe, så långt jag hinner på min repliktid.

Sonja Rembo säger att de arbetshandikappade måste ha lönebidrag för att komma ut i arbetslivet. Några av dem behöver ha det. Min uppfattning är att det finns många människor med olika sorters handikapp som inte är arbetshandikappade i rätt utformad miljö. Dessa människor skall inte ha lönebidrag. Det försökte jag också uttrycka inledningsvis. Dessa människor skall ha ett arbete med vanlig lön, under vanliga förhållanden på en vanlig arbetsplats. Men arbetsplatsen skall vara utformad så att man kan vara på den under normala förhållanden. Det skall dagens arbetsmarknadsläge ge utrymme för, menar jag. Jag är inte emot att man ger lönebidrag. Jag tycker att vi skall använda lönebidraget. Men jag tycker fortfarande, med förlov sagt, att debatten om de 30 miljonerna i förhållande till de 8,5 miljarder från arbetsmarknadsdepartementet som föreslås gå till stöd i olika former för handikappade ute i arbetslivet blir en aning märklig.

Elver Jonsson var inne på den offentliga sektorns utveckling. Han sade att den minister som tidigare hade detta ansvar har suttit inlåst i ett antal år och därför inte kunnat göra någonting. Jag tycker att Elver Jonsson skall åka ut och titta vad som händer och sker ute i kommuner och landsting. Jag kan inte gå in på alltför mycket av det, men det sker faktiskt en omfattande förnyelse inom den offentliga sektorn på en lång rad områden, inte minst på de områden som hänger samman med frikommunsverksamheten och i de landsting som är innefattade i frikommunsverksamheten.

Birger Schlaug ställer en enkel fråga: Hur tar socialdemokratin sitt globala ansvar? Jag skulle kunna vara mycket elak här. Men jag vet att vi kommer att återkomma till varandra om någon vecka och diskutera koncernfackliga frågor. Detta är en av de frågor där vi tar ett globalt ansvar, dvs. vi bidrar till att förutsättningar ges för fackligt arbete över gränserna. Det socialdemokratiska partiet tar definitivt ett globalt ansvar. Som regering tar vi också ett globalt ansvar inom en lång rad områden. Men, Birger Schlaug, detta är en mycket svår, komplicerad fråga. Detta är ingen enkel fråga. Jag beklagar om jag inte kan använda min tid till att debattera just hur vi tar vårt globala ansvar när det gäller import och export, arbetsmiljöer för människor i utvecklingsländer, utbildning för människor i utvecklingsländer och när det gäller den totala miljön, som vi alla skall leva i, både arbetsmiljö och yttre miljö. Departementet har ett mycket nära samarbete med t.ex. ILO. Vi har departementstjänstemän som sitter i ILO:s styrelse. Vi följer politiskt nära arbetet i denna verksamhet, och vi följer från departementets sida definitivt också arbetet i andra organ. På det viset bidrar vi till att förutsättningarna när

det gäller arbetsmiljö- och arbetslivsfrågor skall bli bättre också i andra länder.

Jag tror att det var Charlotte Branting som tog upp frågan om stödet för arbetshjälpmedel. Under ett antal år har jag haft möjlighet att följa de besvärssärenden som handlar om stöd till t.ex. arbetshjälpmedel. Om arbetsgivarnas välvilja i detta sammanhang var lika stor som talförheten hos företrädarna för de borgerliga partierna, tror jag att man skulle kunna komma långt. Ni skulle bli förskräckta om ni fick se oviljan att köpa t.ex. den enklaste stol och justerbara skrivbord för att en människa skall kunna fungera på sin arbetsplats. Till allt detta anser man sig vilja ha pengar från stödet till arbetshjälpmedel, vilket alltså inte är korrekt. Det finns mycket kvar att göra i upplysningssyfte också när det gäller sådana här frågor. Handikappade skall ha arbetshjälpmedel. Men det finns också gränser för vad detta stöd skall användas till. Det har man inte alltid uppfattat ute på arbetsmarknaden.

När det gäller Charlotte Brantings synpunkter om kvinnofrågor och arbetsmiljöfrågor har Lars Ulander mycket noggrant gått igenom det. Jag vill återigen poängtera att arbetsmiljökommissionen har ett ansvar för att gå igenom arbetsmarknaden, både arbetsmarknaden för kvinnor och arbetsmarknaden för män. Dessutom vill jag påpeka det som tidigare har sagts, nämligen att vi, i hänget av jämställdhetsbeslutet, har 60 milj. kr. att arbeta med när det gäller arbetsmiljöer i de kvinnodominerade branscherna.

Börje Hörnlund frågade om jag var beredd att i positiv anda diskutera de förslag som behandlades på landsbygdsriksdagen. Ja, självfallet är jag beredd att inte bara diskutera dem i positiv anda utan också behandla dem i positiv anda, i de avseenden där de berör statlig nivå och sådana nivåer där jag kan vara med och påverka. En del av de projekt som behandlades på landsbygdsriksdagen finns redan inom ramen för sådana projekt där departementet ger anslag. Andra är på väg att föras dit, och jag vet att handläggningen kommer att bli positiv.

Lars-Ove Hagberg sade att det låter som om jag anser att ingenting händer, och att min ambition inte är särskilt hög. Det där är ju ett vanligt sätt att debattera på när man tycker att någonting låter mycket tydligt. I många frågor, Lars-Ove Hagberg, är vi överens, dock icke i flera av de grundläggande frågorna.

Att säga att MBL-andan skulle vara orsaken till att arbetsmiljöerna i dag är dåliga på många håll tycker jag är att dra en felaktig slutsats. MBL har i mycket stor utsträckning bidragit till att vi har kommit så långt som vi har gjort på många av de arbetsplatser där man tidigare haft rent förskräckliga arbetsmiljöer.

Det är klart att när det gäller mycket av det som behöver göras ingår också en översyn av MBL, och vi kommer att titta på denna lag. Jag vet att det i arbetsmiljökommissionen diskuteras huruvida man behöver ändra eller förstärka arbetsmiljölagstiftningen. Men det är väl ändå så – Lars-Ove Hagberg är ju van vid att vara ute på olika arbetsplatser – att om vi skall vara ärliga måste vi säga oss att en del av det som skall göras på en arbetsplats kan man behöva tvinga sig till, medan man när det gäller annat som behöver ske kommer överens om saken. Mycket av det som behöver göras i dag kan man

inte ändra vare sig genom lagstiftning eller på annat sätt därför att man faktiskt inte riktigt vet på vilket sätt man skall bära sig åt, hur välvillig man än är. Det finns nämligen tekniker, låsta produktionsätt och arbetsorganisatörer där man ute på arbetsplatserna inte vet hur man skall lösa problemen, och detta gäller som sagt hur välvillig man än är, hur engagerad man än är.

Detta är åtminstone den verklighet jag möter när jag kommer ut på olika arbetsplatser. Det finns konflikter, det finns behov av maktförskjutning, det finns behov av förändringar, det finns behov av ekonomiska incitament. Men vi skall också vara ärliga och säga att det finns problem som inte kan avhjälpas på grund av att man måste tänka igenom saker och ting, prova sig fram samt ändra arbetsmetoder och produktionsmetoder. Då talar jag inte om ackord, inte om ohemult låga lönesättningar osv., utan jag talar om rent tekniska, produktionsmässiga och arbetsorganisatoriska problem som man inte skall bortse från. Det finns en vilja på många håll, och på andra håll finns det en uppenbar omedvetenhet. Men man kan inte avfärda det hela genom att säga att MBL-andan skulle vara skuld till att vi i dag har en arbetsmiljö som faktiskt är ett stort bekymmer, för då tycker jag att Lars-Ove Hagberg sparkar undan fötterna på sig själv.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 64 TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 65 SONJA REMBO (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att vi har fått en litet svårhanterad debatt här. Det har plötsligt blivit en arbetsmarknadspolitisk generaldebatt, som vi borde ha börjat för sex timmar sedan och som vi då efterlyste. Det är litet svårt för oss i oppositionen att i treminutersreplikerna klara av en sådan debatt, och jag skall därför hålla mig till det som arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 2 handlar om.

I fråga om lönebidragen håller jag fullständigt med Ingela Thalén i hennes analys av vid vilka behov lönebidrag skall användas, liksom när arbetshjälpmedel för handikappade skall komma till användning. Jag tycker att det är utomordentligt bra att det sägs rent ut från kammarens talarstol att det är de som behöver bidragen, det är de som behöver hjälpmedlen, som skall ha dem.

Men Ingela Thalén talar om att dessa 30 milj. kr. för flexibla lönebidrag till gravt handikappade ungdomar är en liten post i det stora hela. Regeringen har satt till 25 000 milj. kr. sammanlagt för arbetsmarknadspolitiska åtgärder, säger arbetsmarknadsministern, och till detta kan läggas de 8 000 milj. kr. som beräknas gå ut via arbetslöshetskassorna samt många tiotals miljarder som går ut genom olika socialförsäkringssystem. Just därför, herr talman, förstår inte jag varför inte alla dessa miljarder och åter miljarder kunde räcka till detta anslag till försöksverksamheten för gravt handikappade ungdomar under 25 år. Vi i oppositionen kunde skrapa ihop 30 milj. kr. så

att försöksverksamheten fick fortsätta. Jag tycker att socialdemokraternas ståndpunkt är ohållbar.

Jag vet inte om jag uppfattade arbetsmarknadsministrernas tidigare anföran- de rätt och att hon menade att det skulle komma någonting om detta i kompletteringspropositionen. Jag reserverar mig för att jag kan ha missupp- fattat saken. Det är klart att socialdemokraterna kan återkomma i komplet- teringspropositionen. Men det kommer inte att behövas, herr talman, för härvidlag finns en majoritet i riksdagen i dag. Vi kommer alldeles strax att fatta beslut om dessa 30 miljoner, och det står socialdemokraterna helt fritt att vara med om det beslutet eller förkasta det. Jag skulle vara glad om socialdemokraterna ställde upp, för då kunde vi få ett enhälligt beslut på denna punkt. Det tycker jag skulle vara en fin markering från riksdagen till de gravt arbetshandikappade ungdomarna.

Försöksverksamheten har så här långt visat sig vara positiv. Den har varit gynnsam för ungdomarna, men den har haft för liten omfattning för att man skall våga dra några helt klara slutsatser. Vi tycker att det är viktigt att vi får besked huruvida den typ av lönebidrag som förekommer i försöksverksam- heten är så bra som det förefaller. Vi behöver få en ordentlig försöksverk- samhet för 30 milj. kr. Detta är ett belopp som ju längre socialdemokraterna försvarar sitt ställningstagande framstår som futtigare och futtigare. Ingela Thalén. Tänk om!

Anf. 66 ELVER JONSSON (fp) replik:

Herr talman! När jag beklagade att statsrådet inte hade varit med tidigare i debatten berodde det närmast på att jag ansåg att det hade kunnat passa väldigt bra att ta upp just de långsiktiga frågorna i arbetsmarknadspolitiken då vi talade om arbetsmarknadspolitikkens förutsättningar och inriktning. Jag tror nämligen att det är mycket angeläget att vi utöver lösningen på de kortsiktiga problemen också har en framförhållning, så att vi för 1990-talet och kanske även för tiden närmast efter sekelskiftet har en uppläggning som gör att vi får en fungerande arbetsmarknad. En sak tror jag nämligen att vi är överens om, och det är att den svenska arbetsmarknaden kommer att utsättas för utomordentliga påfrestningar inte minst när det gäller arbetsutbudet. Det var därför jag skulle ha hälsat statsrådet välkommen att delta i debatten på ett tidigare stadium.

Det är möjligt att jag berörde en känslig sak när jag talade om ministern som inte hade lyckats med den offentliga sektorns förnyelse. Arbetsmark- nadsministern rekommenderade mig att titta på vad som har hänt på landstingsområdet. Förmodligen har regeringen gjort det, för i budgetpropo- sitionen står det att man skall "inleda" den offentliga sektorns förnyelse. Nu är det finansministern som skriver det, och tydligen har han det avgörande ordet.

När det gäller dessa 30 milj. kr. till försöksverksamhet vill statsrådet ånyo göra gällande att det är försumbart om medlen finns eller inte. Men varken arbetsmarknadsstyrelsen eller utskottsmajoriteten har denna uppfattning, utan det är socialdemokraterna här i kammaren som har sagt att det där beloppet kan vi väl ha eller mista, för vi gör så mycket annat. Jag tror att det är väldigt farligt med den typen av jämförelser. Vi får inte glömma bort att

det här gäller den allra mest utsatta gruppen, där man tydligen vill hålla en låg ambitionsnivå. Det är olyckligt.

Vi har från vårt håll framhållit att invandrarna borde få bättre chanser, att jämställdhetsarbetet borde förstärkas och att det skulle beredas fler platser på Samhall. Men socialdemokraterna har sagt nej till detta, och därför skulle jag vilja fråga om arbetsmarknadsministern kanske i kompletteringspropositionen ämnar lägga fram förslag härvidlag. Det är nämligen ett hett önskemål att behoven på alla dessa tre områden skall tillgodoses. Det rör sig om angelägna ting. När det gällde lönebidragsförstärkningen blev det ett socialdemokratiskt nej i utskottet, och det blir kanske på samma sätt i kammaren. Det verkar ovanligt, rent av fel, att socialdemokraterna blev sist på upploppet.

Anf. 67 BIRGER SCHLAUG (mp) replik:

Herr talman! Jag uppfattar arbetsmarknadsministern så att hon inser att arbetsmiljöfrågorna är en global angelägenhet, och det tycker jag är jättebra. Men då kommer nästa fråga. Billiga varor leder ju till att vi kan få mer för pengarna, att köpkraften kan öka och att vår välfärd förbättras. Dessa billiga varor kan vi köpa från multinationella företag som konsekvent har mycket dålig arbetsmiljö och likaledes konsekvent placerar sin verksamhet i u-länderna och utnyttjar människor. Här måste vi utöva påtryckningar. Arbetsmiljöfrågorna är alltså inte en intern angelägenhet för Sverige utan en global angelägenhet.

Finansministern har över huvud taget inte någon gång diskuterat de här frågorna. Jag har faktiskt plöjt igenom finansplanerna för de senaste 20 åren men inte hittat något resonemang om de globala arbetsmiljöfrågorna och deras koppling till vår välfärd och köpkraft. Man får i stället hela tiden läsa om våra egoistiska intressen, vårt behov av billiga varor osv.

Arbetsmiljökommissionen borde också ta upp de här internationella frågorna och hur man skall kunna komma till rätta med dem. Så borde ske åtminstone efter det att man har arbetat under ett år. Arbetsmarknadsministern tillhör den skara av ministrar som jag i högsta grad hyser respekt för, och jag hoppas att arbetsmarknadsministern skall kunna göra också Kjell-Olof Feldt medveten om dessa frågor.

Anf. 68 BÖRJE HÖRNLUND (c) replik:

Herr talman! Arbetsmarknadsministern berörde anslaget om 30 milj. kr. Ja, man kan naturligtvis se detta på två sätt. Är 30 milj. kr. pengar som inte gör någon nytta, är det konstigt. Om 30 miljoner är för stora pengar och om man av den anledningen inte kan bifalla anslaget, är det ju bara att notera att man inte tar fram de pengar till de unga, gravt handikappade som det gäller – det är oftast för dem som de här flexibla möjligheterna behövs. Det handlar dessutom här mindre om pengar och mera om principen att kunna placera dessa personer över hela arbetsmarknaden och över hela landet.

Om AMS sedan kommer tillbaka ett stycke in på budgetåret och säger att det här går mycket bra och att de åtgärder som vidtas är riktiga, behöver kanske ytterligare medel diskuteras, men med de nu aktuella pengarna får

man åtminstone chansen att sätta i gång med en verksamhet som täcker hela landet och hela arbetsmarknaden.

Jag håller vidare med om att ett bidrag till en arbetsgivare för att få en handikappad placerad naturligtvis inte skall vara större än vad som behövs. Det är många gånger så att man med rätt man på rätt plats inte behöver något bidrag.

Jag noterar en positiv inställning till landsbygdsriksdagens förslag. Jag vill därför be arbetsmarknadsministern studera vår arbetslinje, enligt vilken vi vill anslå stora pengar på punkter där ekonomin inte är så stark. Vi spar därmed in kontanta arbetslöshetsunderstöd och vi får ut en mängd nyttigheter: bättre vägar, bättre utbildning, bättre skatteunderlag m.m. Studera det noga, så kan vi kanske vid ett senare tillfälle föra en än mjukare debatt.

Anf. 69 LARS-OVE HAGBERG (vpk) replik:

Herr talman! Jag tycker att det var ett framsteg när arbetsmarknadsministern började diskutera huvudproblemet på arbetsmiljöområdet. Nu tillstår arbetsmarknadsministern att man skall förstärka MBL samtidigt som man i vanlig ordning säger att det skall ske i samverkan med den part som i dag förorsakar den dåliga arbetsmiljön. Det är en ekvation som absolut inte går ihop. I så fall skulle vi ha fått en humanistiskt och idealistiskt inriktad kapitalism just i Sverige, men om man tror att så är fallet är man väl ändå blåögd i överkant.

Ute på arbetsplatserna möter vi en myckenhet av konflikter. Det finns sådant som man är överens om, men i de flesta fall där man kommit överens om miljön på en arbetsplats har ägaren av maktskäl insett att man måste vara överens. Dessutom finns naturligtvis, arbetsmarknadsministern, frågor som man inte har klarat att lösa. Självfallet finns det problem att ta ställning till framöver.

Varför förekommer det inte mera av experiment och funderingar över arbetsorganisationen? Jag ser två orsaker till detta. Den första orsaken är att det nästan har varit stopp på arbetsgivarsidan när det gällt att genomföra experiment och försök av olika slag. Den andra orsaken är att finna i en fråga som jag kan rikta till Ingela Thalén som socialdemokrat och som gäller den socialdemokratiska ideologin om klassarbete: Varför har man inte frigjort facket styrka för att med egna resurser och egna institut genomföra sådana försök? I stället har man förlitat sig på arbetarskyddsstyrelsen, på statliga insatser. Det fanns en tid när fackföreningsrörelsen verkligen ville ha egna resurser, icke bundna till staten.

Jag är mycket ärlig, arbetsmarknadsministern, när jag säger att denna utveckling är resultatet av MBL- och klassamarbetsandan i den år 1976 antagna medbestämmandelagen. Det stadgas där att parterna skall samverka för att öka produktiviteten i mycket hög grad och för att åstadkomma arbetstillfredsställelse. Med en sådan skrivning kommer man inte åt de psykosociala frågorna, förslitningsfrågorna, belastningsfrågorna och alla de frågor som de fackliga företrädarna har att förhandla om. Den ger inte heller någon styrka när det gäller förhandlingar om löneformer som ackord, som i dag sliter ut människor i arbetsmiljön.

Jag ser dock nu ett litet hopp om att MBL och relationerna på

arbetsmiljöområdet skall kunna förändras. Jag uppfattar det sagda som ett löfte och kommer att sprida det. Vi får sedan se hur länge regeringen kommer att stå för att man skall förändra relationerna mellan arbetsköpare och arbetare till förmån för de senare, så att de kan förstärka sina positioner. Om det är avsikten, är det ett mycket positivt besked i dagens debatt.

Anf. 70 CHARLOTTE BRANTING (fp) replik:

Herr talman! Man kan inte göra de jämförelser som Ingela Thalén här vill göra mellan allt som satsas på handikappolitiken och på sysselsättningsområdet och det som vi menar här skall satsas extra på just de gravt handikappade ungdomarna under 25 år. De kommer inte in på arbetsmarknaden ens i den situation som vi har i dag. Gör man inte någonting nu, när man verkligen har möjligheter till det, är det underligt.

Jag fick vidare inte svar på min fråga varför man från regeringens sida inte accepterar AMS anslagsäskande vad gäller de tekniska hjälpmedlen. Det är möjligt att Ingela Thalén inte känner till TUFFA-projektet, som avser teknikupphandling för funktionshindrade i arbetsliv och skola, men i så fall vill jag be Ingela Thalén att studera det noga. Det är ett bra projekt, som syftar till personlig utveckling av handikappade och möjlighet för sådana att få varaktiga jobb.

Jag vill också påminna om frågan om de gravida kvinnornas möjligheter till omplacering. Ställer sig socialdemokraterna bakom det kravet? Jag vill allra sist ta upp en fråga som jag ställt flera gånger men inte fått något svar på – kanske kan jag få ett svar från Ingela Thalén: Ställer sig socialdemokraterna bakom folkpartiets förslag att handikappade på dagcenter inte som i dag skall ha pension utan i stället genom en lagändring skall få möjlighet att erhålla lön? Det skulle vara mycket betydelsefullt för dem att veta att de får en lön för det arbete som de utför.

Detta är mitt sista inlägg i den här replikomgången. Jag måste tyvärr konstatera att socialdemokraternas tal om att de är garanter för de handikappade klingar något ihåligt i dag. Socialdemokraterna säger nej till utökning av antalet lönebidragsanställda, till vårt förslag om ökat anslag till tekniska hjälpmedel och till vårt förslag om ökade medel till handikapputredningen. De fortsätter att hävda att handikapputredningen skall ha nolldirektiv.

Anf. 71 Arbetsmarknadsminister INGELA THALÉN:

Herr talman! Allteftersom debatten fortskrider blir jag mer och mer fundersam över vad det är för förslag som utskottet egentligen har lagt fram. Jag trodde, när jag läste det helt nyligen, att jag hade förstått vad det handlade om, men jag beklagar att jag efter de här senaste genomgångarna inte riktigt förstår det.

Försöken med flexibla lönebidrag omfattar samtliga lönebidrag. I kompletteringspropositionen kommer vi att föreslå, efter en hemställan från AMS, att försöken med de här flexibla lönebidragen skall utökas – från två till fem län. Om jag har förstått utskottsförslaget rätt, skall detta gälla enbart unga handikappade. I argumenteringen sägs att detta är en förutsättning för att projektet Unga handikappade skall fortsätta. Men det är helt fel.

Projektet Unga handikappade kommer att fullföljas inom ramen för regeringens förslag till budget.

Sedan säger Charlotte Branting att man inte kan göra en jämförelse mellan de 8,5 miljarderna och de 30 miljonerna. Självfallet, Charlotte Branting, kan man göra detta. Jag känner också väl till TUFFA-projektet. Det kommer att fullföljas enligt de ursprungliga intentionerna, och de medel till arbetshjälpmedel som behövs finns inom ramen för regeringens budgetförslag.

Anf. 72 ANNA HORN AF RANTZIEN (mp):

Herr talman! Mycket av samhällets stöd till dem som drabbats av arbetsmiljöproblem måste naturligtvis finnas kvar även i vårt framtida samhälle, som jag skissade på förut. Och självfallet stöder vi även den hjälp som behövs i dagens situation och som ges via yrkesinspektionen, arbetsmarknadsstyrelsen, Samhall osv.

Som miljöpartist vill jag ändå gärna framhålla att en absolut nödvändig väg, om vi vill ha en bättre arbetsmiljö i dag, är att förbättra miljön vid källan, dvs. minska utsläppen till luft, mark och vatten – däri inräknat också buller och ökande elektromagnetiska störningar, om vilka vi ännu inte vet hur de kommer att påverka våra sinnen och kroppsfunktioner, alltså psykiska och fysiska störningar som är omöjliga att särskilja. Det är enormt viktigt att vi i tid har uppmärksamheten fäst på denna ytterligare fara för vår hälsa.

Jag blir åter och åter besviken över det lilla utrymme dessa grundläggande problem får i vår ordväxling här i kammaren. Men man tror kanske att det finns vattentäta skott mellan natur och arbetsmiljö. Jag var glad över att Birger Schlaug tog upp frågan om det globala sammanhanget människor emellan. Men det är också ett sammanhang mellan hela vår biosfär och oss själva.

Jag vill även visa på den goda inverkan som närhet och lagomskala har på människans psyke. Särskilt för barn, handikappade, sjuka och gamla ger detta en trygg miljö och psykisk hälsa.

Jag skall inte mycket förlänga den här långa debatten. Min översikt gav jag ju redan i mitt inlägg vid behandlingen av betänkande 11. Lars-Ove Hagberg får ett miljöpartisvar om EG av Birger Schlaug.

Till sist vill jag bara räkna upp de reservationer som vi stöder, för att få dem antecknade till protokollet. Jag skulle ha stött dem tidigare i utskottet, men erkänner lärlingens underlåtenhetsynd; jag skall bättra mig.

Vi yrkar alltså bifall, under mom. 1 till reservation 3, under mom. 3 till reservation 4, under mom. 4 till reservation 7, under mom. 12 till reservation 13, under mom. 14 till reservation 14, under mom. 19 till reservation 17, under mom. 31 till reservation 29, och under mom. 36 till reservation 36.

Anf. 73 BIRGER SCHLAUG (mp):

Herr talman! Jag beklagar att de grönas arbetsmiljömotion inte behandlas i det här betänkandet. Det beror tydligen på någon sorts märklig nyordning i arbetsmarknadsutskottet.

Jag tycker att det är viktigt att ta arbetsmiljöfrågorna på allvar. Ett belysande exempel på att det är allvar är att Miljöcentrum i en rapport, som bygger på officiell statistik, visar att 50 % av alla för tidiga dödsfall i

åldersgruppen 45–69 år orsakas av just arbetsmiljön. Siffrorna gäller Sverige, men man kan självfallet dra paralleller med åtminstone hela Norden och hela Västeuropa.

Det kan mycket väl vara så, att hårda krav på arbetsmiljön kan leda till att den ekonomiska tillväxten minskar. Men skall vi verkligen acceptera att människor offras för att den ekonomiska tillväxten skall hållas hög? Ett av de mest elementära kraven inom arbetsmiljöområdet måste ändå vara att alla gränsvärden blir juridiskt bindande och att de läggs på en nivå där man utgår från hälsoaspekter. Ekonomisk tillväxt kan aldrig vara viktigare än detta.

En annan grundläggande regel bör vara att arbetstagare skall ges full insyn i vad en produkt innehåller. Inga hemligheter kan accepteras. Och skyddsombuden måste naturligtvis ges laglig rätt att omedelbart stoppa produktionen, om arbetsgivaren vägrar att uppge vad produkten innehåller.

Vi lever i dag i ett mycket tillväxtfixerat samhälle, där vinst och snäv företagsekonomisk lönsamhet styr utvecklingen. Detta leder till att arbetsmiljön blir eftersatt. De som i första hand får glädjen av vinsten upplever inte i vardagen hur dålig arbetsmiljö och förnedrande arbetsvillkor drabbar den enskilda individen. I årtionden har man mördat människor och förvandlat människors liv till ett helsike på grund av att det varit lönsamt. Det kan handla om asbest, om lösningsmedel, om orimliga ackordsystem. De som gjort och gör vinsten sitter långt, långt borta. Det anonyma aktiesystemet gör att vi får ett anonymt och ansvarslost ägande. Den som satsar pengar behöver inte ta ansvar för sina pengar. Avkastningen blir viktigare än människors liv och hälsa. Etiken är faktiskt totalt bortblåst.

Ägandet måste alltså komma närmare människorna. Den kooperativa idén måste dammas av. Kanske borde aktieinnehav bindas till ansvar – ansvar för hur pengarna används.

Vi har också frågan om EG. Miljöpartiet fick här en råsop från vpk för att vi inte hade tagit upp den frågan tidigare. Men vpk vet väl var vi står när det gäller EG-frågan. Jag kan säga en gång till, att vi anser att fri rörelse för kapitalet är något fullständigt vansinnigt, eftersom det leder till storskalighet, ökad centralisering, ännu mer anonym ägarkoncentration. Vi får helt enkelt inte sälja ut oss till det ensidiga kapitalets intressen. Det är farligt, och dessutom strider det mot marknadsekonomins grundläggande principer, nämligen att konsument och producent skall veta vilka de är och ha klarhet i vad det är som gäller.

EG-anpassningen leder till en blå planekonomi, en planekonomi som är lika förnedrande som den röda, som finns i öststaterna. Den blå planekonomin, som moderaterna och folkpartiet hyllar, leder till att allt fler beslut fattas i allt färre multinationella företags styrelserum. Det blir en annan planekonomi, och den är lika illa som den röda.

Den svenska arbetarskyddsstyrelsen och likaså kemikalieinspektionen har redogjort för vad en anpassning till EG innebär när det gäller arbetsmiljön. Det är märkligt att en arbetarregering, som man kallar sig för, inte inser vad man håller på att hamna i. I Danmark, som är medlem i EG, har cancermärkningen blivit dramatiskt försämrade när det gäller exempelvis lösningsmedel.

Arbetsmiljökommissionens uppdrag tas upp i ett antal reservationer. Som

Anna Horn af Rantzien sade yrkar vi bifall till reservation 3 underskriven av Lars-Ove Hagberg. I denna reservation berörs många centrala saker som vi har med i vår arbetsmiljömotion, vilken alltså inte behandlas i detta betänkande.

Vi yrkar också bifall till reservationerna 13 och 14 där frågan om gentekniken tas upp. Den frågan har inte diskuterats så mycket i dag, trots att den kanske är 1990-talets största fråga. Samma tankar som under 1930- och 1940-talen genomsyrade nazismen finns nämligen dolda i den gentekniska utvecklingen.

Herr talman! Då, under Hitlers skräckvälde, sorterades människor bort på grund av s.k. felaktiga arvsanlag. Människor av s.k. fel sort steriliserades, och domstolar upprättades med uppdrag att besluta om mord på s.k. felaktiga barn med icke av staten godkända arvsanlag.

Samma rashygieniska tänkande finns illa dolt som en följd av gentekniken. I Sverige har vi sett hur landstingspolitiker presenterar uträkningar på hur många miljoner kronor samhället skulle kunna spara, om fosterdiagnostiken som en följd av gentekniken användes för att sortera bort de barn som inte passar, dvs. barn med fel arvsanlag. Precis samma synsätt som genomsyrade nazismen har vi illa dolt i dagens Sverige. Därför yrkar jag bifall till reservationerna 13 och 14.

Jag skall, herr talman, inte förlänga debatten men vill säga så här. Ingen människa kan ta ansvar för en kärnkraftsolycka, inte ens politiker, och en kärnkraftsolycka leder till en oerhört dålig arbetsmiljö för de människor som tvingas in i de besmittade zonerna. Därför anser jag att kärnkraften skall avvecklas snabbt.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 1 (arbetsmiljökommissionens uppdrag)

Hemställen

Utskottets hemställen – som ställdes mot hemställen i reservation 1 av Elver Jonsson och Charlotte Branting – bifölls med acklamation.

Motivering

Först biträdades den i reservation 2 av Sonja Rembo m.fl. anförda motiveringen med 55 röster mot 38 för den i reservation 3 av Lars-Ove Hagberg anförda motiveringen. 211 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter godkändes utskottets motivering med 232 röster mot 57 för den i reservation 2 av Sonja Rembo m.fl. anförda motiveringen. 13 ledamöter avstod från att rösta.

Elisabet Franzén (mp) anmälde att hon i huvudvoteringen avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Mom. 3 (arbetsmiljöproblem för kvinnor)

Hemställen

Först biträdades hemställen i reservation 4 av Elver Jonsson m.fl. med 93 röster mot 20 för hemställen i reservation 5 av Lars-Ove Hagberg. 194 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställen med 196 röster mot 112 för hemställen i reservation 4 av Elver Jonsson m.fl.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 6 av Sonja Rembo m.fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 4 (arbetsmiljön inom lantbruket)

Utskottets hemställen – som ställdes mot reservation 7 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (yrkesinspektionens roll m.m.)

Utskottets hemställen – som ställdes mot reservation 8 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (säkerhetsdagar i skogsbruket)

Utskottets hemställen – som ställdes mot reservation 9 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (anslag till åtgärder som motverkar kvinnors arbetsmiljöproblem)

Utskottets hemställen – som ställdes mot reservation 10 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (bidragsgivning till facklig bevakning av EG:s integrationsarbete)

Utskottets hemställen – som ställdes mot reservation 11 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (anslag till delegationen för hybrid-DNA-frågor)

Utskottets hemställen bifölls med 251 röster mot 53 för reservation 13 av Elver Jonsson och Charlotte Branting.

Mom. 17 (åtgärder för ökad sysselsättning åt handikappade)

Utskottets hemställen bifölls med 263 röster mot 37 för reservation 15 av Elver Jonsson och Charlotte Branting. 1 ledamot avstod från att rösta.

Elisabet Franzén (mp) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats som frånvarande.

Mom. 18 (handikappades tillgång till arbetsmarknaden)

Utskottets hemställen bifölls med 265 röster mot 40 för reservation 16 av Kersti Johansson och Göran Engström.

Mom. 19 (tillämpning av främjandelagen)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 38 för reservation 17 av Lars-Ove Hagberg. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 20 (anslag till Yrkesinriktad rehabilitering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (datorhjälpmedlens betydelse för handikappade)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (anskaffning av datorutrustning budgetåret 1989/90)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 20 av Elver Jonsson och Charlotte Branting, *dels* reservation 21 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 25 (lönebidragen)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 130 för reservation 22 av Lars Ulander m.fl. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 27 (anslag till Statsbidrag till skyddat arbete hos offentliga arbetsgivare)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (inriktningen av verksamheten vid Samhall)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (avkastningskravet)

Utskottets hemställan bifölls med 282 röster mot 22 för reservation 27 av Lars-Ove Hagberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 31 (inbyggda verkstäder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 28 av Sonja Rembo m.fl., *dels* reservation 29 av Elver Jonsson och Charlotte Branting – bifölls med acklamation.

Mom. 32 (sysselsättningsvolymen vid Samhall)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 67 för reservation 30 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 33 (driftbidraget till Samhall)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 36 (Samhalls styrelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 36 av Kersti Johansson och Göran Engström – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Meddelande om information från regeringssammanträde

Anf. 74 TALMANNEN:

Jag får meddela att statsrådet Lena Hjelm-Wallén i morgon kl. 14.30 kommer att lämna information här i kammaren om bidrag till FN:s katastroffond för Afghanistan. Efter statsrådets information ges tillfälle till korta frågor.

6 § Föredrags

socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU14 Sjukförsäkringen m.m. (prop. 1988/89:100 delvis och 1988/89:83).

Sjukförsäkringen m.m.

Anf. 75 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Sjukförsäkringssystemet har varit föremål för en mycket livlig debatt den senaste tiden, främst beroende på att kostnaderna stigit högst avsevärt, närmare bestämt med 8 miljarder kronor det senaste året. Det finns all anledning att ställa frågan: Har svenska folket blivit så mycket sjukare? Så är naturligtvis inte fallet. Det finns flera orsaker till de enorma kostnadsstegringarna, som inte kan förbigås med tystnad.

En av orsakerna är utan tvivel det nya systemet för korttidssjukpenning, som visat sig vara precis så komplicerat och ha så många bieffekter som vi förutspådde när systemet infördes. Kostnaden för detta system beräknades till 3,2 miljarder, men de verkliga kostnaderna närmar sig 4 miljarder kronor. Jag återkommer senare till en reservation i denna fråga.

Det s.k. sjuktalet, dvs. antalet sjukdagar per person och år, har ökat från ca 18 dagar 1983–1984 till 24–25 dagar för närvarande. Då skall uppmärksammas att en ökning med endast en dag kostar ca 1,2 miljarder kronor. Orsaken till ökningen av sjuktalet kan diskuteras. Det är ett känt faktum att sjukskrivningarna ökar under en högkonjunktur, när det är gott om arbetstillfällen. Vissa månader har antalet sjukskrivningar ökat med upp till 30 %. Enligt riks-försäkringsverkets utredningar kan en kostnadsökning om närmare 1 miljard kronor inte förklaras. Enligt uppgifter från verkets chef kan här inrymmas vad vi i dagligt tal brukar kalla missbruk.

Andelen långa sjukskrivningar ökar av flera skäl. Ett skäl är utan tvivel att vården inte fungerar som den skall. Detta nämns inte i någon utredning. Många människor får stå i sjukhusköer i månader och år och går sjukskrivna

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

Meddelande om information från regeringssammanträde

*Sjukförsäkringen
m.m.*

under väntetiden. Rehabiliteringsarbetet ligger så gott som helt nere, framför allt i arbetsskadeärenden, där det dröjer upp till 3–4 år innan ärendena är avgjorda i högsta instans. Enligt riksförsäkringsverket har försäkringsöverdomstolen ändrat praxis förutom i arbetsskadeärenden också i sjukskrivningsärenden, t.ex. vad gäller sjukskrivning under utbildning. Detta bidrar till längre sjukskrivningar liksom till att sjukskrivna får vänta längre tid på att bli förtidspensionerade på grund av att arbetsanhopningen vid försäkringskassorna har blivit så stor.

Försäkringskassornas kontrollfunktion har varit minimal beroende på att de tvingats prioritera korttidssjukskrivningar och arbetsskadeärenden. Det har t.ex. inte funnits en enda sjukkontrollant i Stockholm på flera år och endast sju åtta sjukkontrollanter i hela landet. Nu skall kontrollen öka, vilket är absolut nödvändigt. Det är uppseendeväckande att en stor majoritet av svenska folket – närmare bestämt 86 % – enligt en opinionsundersökning anser att människor "fuskar" med sjukförsäkringen. Att sjukförsäkringen dessutom används som ett konfliktvapen gör sannerligen inte saken bättre. Alla sådana tendenser måste med kraft avvisas, om vi skall behålla respekten för vårt socialförsäkringssystem. Det är glädjande att vi i opinionsundersökningen kunde konstatera att en majoritet ville att kontrollen skall öka och att man tycks ha förståelse för att politikerna vill vidta vissa åtgärder.

Herr talman! I det här betänkandet behandlas dels anslag som föreslagits i budgetpropositionen, dels ett stort antal motioner från allmänna motionstiden men också propositionen om tillämpningsföreskrifter när det gäller nedsättning av avgifter för pensionärer i sjukhusvård. I det sistnämnda ärendet fattade vi ett beslut för någon månad sedan, varför jag här inte ämnar orda mer om det. Jag vill endast uttrycka min tillfredsställelse över att vi nått en överenskommelse som innebär att en egen bostad, bostadsrätt och/eller fritidshus inte skall utgöra hinder för avgiftsnedsättning.

Därmed övergår jag till reservationerna.

I reservation 1 upprepar vi vårt gamla besparingsförslag om att kompensationsnivån i sjukförsäkringen skall minska till 80 % under de första tre månaderna av en sjukperiod per år. Detta vårt förslag har en naturlig bakgrund i vårt skattesänkingsförslag, som innebär att de flesta faktiskt får mer kvar av sin sjukpenning efter skatt än vad fallet är i dag med den 90-procentiga kompensationsnivån. Besparingseffekten bör tillföras statsbudgeten genom en omfördelning av avgiftsuttaget.

I reservation 2 konstaterar vi att de nya reglerna vid korttidssjukskrivning givit helt orimliga effekter. Vid undersökningar som gjorts vid flera försäkringskassor har konstaterats att det i nio fall av tio gjorts felaktiga utbetalningar. Ersättningsnivåerna har varierat från hälften av den ersättning som bort utgå till dubbel ersättning. På grund av arbetsbelastningen vid kassorna har heller inte kontroller medhunnits. Systemet är svåradministrerat och kräver stora arbetsinsatser från försäkringskassans sida, och trots detta sker alltså massor av felaktiga utbetalningar. I uppemot 45 % av ärendena får man för mycket i ersättning, medan man i 10–20 % av fallen får för litet. Det är naturligtvis mycket otillfredsställande.

Systemets uppbyggnad kan i sig ge orimliga effekter. "Det är inte moraliskt försvarbart att sjuka skall få mer i lön än de som jobbar", utropade

t.ex. Metallfacket vid SKF i Göteborg i LO-tidningen nr 38 förra året. Jag delar den åsikten. I det här fallet gjorde man i Metallklubben så, att man lade "överskottspengarna" i en särskild pott. Men det kan faktiskt inte försvaras att sjukförsäkringssystemet är uppbyggt på det sättet. Här bör alltså en ändring komma till stånd.

Det är alldeles uppenbart att det nya systemet medfört ökade kostnader för sjukförsäkringen, och vi anser att regeringen snarast bör komma med förslag till ett nytt, rättvisande regelsystem för korttidssjukskrivna.

I en interpellationsdebatt för någon vecka sedan gav jag socialministern ett tips om hur man kunde förfara. Det tipset har jag fått från personalen vid min egen försäkringskassa. Det liknar det norska systemet. När man lämnar in sitt sjukintyg lämnar man samtidigt in ett intyg från arbetsgivaren där det uppges hur stort inkomstbortfallet blir, och så får man helt enkelt 90 % av den bortfallna inkomsten – ett mycket enkelt system som skulle ta bort mycket av det krångel som i dag föreligger när det gäller uträkningar.

Socialministern lovade att åtminstone titta på förslaget. Jag hoppas att han tycker att det är bra.

I reservation 4 föreslår vi tillsammans med centerns representanter en s.k. arbetsgivarperiod under de första 14 sjukdagarna. Kostnaderna inom försäkringen kunde på det sättet minskas. De insparade personalresurserna vid försäkringskassorna kunde i stället användas till betydligt angelägnare ändamål, nämligen till rehabilitering av långtidssjukskrivna, vilkas sjukskrivningstid då kunde minskas. För arbetstagarna skulle detta system innebära en god trygghet vid sjukdom, samtidigt som arbetsgivarna finge ett ökat incitament till att motverka arbetsskador genom arbetsmiljöförbättrande åtgärder. Vi anser att regeringen snarast bör förbereda ett sådant förslag, som bl.a. framlagts av riks-försäkringsverkets generaldirektör och som tillämpas t.ex. i Danmark.

I reservation 6 återkommer vi till frågan om egenföretagarnas sjukpenningsskydd. Vi har i flera år påtalat förhållandet att egenföretagare ofta får erlægga betydligt högre socialavgifter än vad vederbörande får ut som socialförsäkringsförmån. De får helt enkelt betala en extra skatt. Sjukförsäkringsavgiften beräknas t.ex. på den taxerade inkomsten, men egenföretagarens sjukpenninggrundande inkomst beräknas i regel endast på vad som motsvarar skälig lön för en anställd.

Många småföretagare, speciellt jordbrukare, har låga nettointäkter och därmed också mycket dålig täckning för inkomstförlust vid sjukdom. Vi anser därför att det finns behov av en frivillig sjukförsäkring som täcker denna inkomstförlust. Den nuvarande frivilliga försäkringen borde kunna utökas så att sammanlagd obligatorisk och frivillig sjukpenning kunde utgå med ett belopp som motsvarar avtalsenlig lön i resp. yrke. Det lägsta ersättningsbeloppet – och avgift som motsvarar detta – bör bestämmas till föräldraförsäkringens grundbelopp. Högsta förmån bör baseras på en inkomst om 7,5 basbelopp. Vi anser att regeringen snarast bör lägga fram ett förslag om en sådan frivillig sjukpenningförsäkring för egenföretagare.

Till sist några ord om det särskilda yttrandet.

I flera motioner har man tagit upp det sneda förhållandet att sjukförsäkringen medger endast hel resp. halv sjukskrivning. En person som kunde

klara sig med en tredjedels sjukskrivning tvingas i dag helt enkelt att sjukskriva sig till hälften. En finare gradering av sjukpenningen skulle naturligtvis vara värdefull från rehabiliteringssynpunkt. Nu har rehabiliteringsberedningen – som för närvarande är på remiss – föreslagit fler sjukpenningnivåer, varför vi nu avstår från att reservera oss. Vi vill emellertid understryka det angelägna i att en sådan reform snarast kommer till stånd.

Därmed, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 3, 4 och 6 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 76 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Folkpartiet slår vakt om den generella socialförsäkringen, som i långa stycken är en frukt av liberal reformpolitik. Jag tycker att det finns skäl att redan i inledningen slå fast denna folkpartiets samlade syn på socialförsäkringssystemen.

Men flera av de systemen lider av akuta brister. Dagens debatt handlar om sjukförsäkringen och i viss mån arbetsskadeförsäkringen, eller om huruvida en samordning av försäkringarna på dessa områden är möjlig eller inte.

Sjukförsäkringen har i dag sådana brister att miljoner strömmar ut ur systemet. Det är pengar som måste finnas för att försäkringssystemet skall fungera. Men framför allt handlar det om vad vi får för sjukförsäkringspengarna. Kommer dessa de människor till del som bäst behöver dem? Är det enda saliggörande att tillföra pengar så att den sjukskrivne får sin ersättning? Självfallet är detta viktigt. Men vad kan de miljoner som strömmar ut ur systemet användas till i stället för som nu till överkompensation?

Låt mig också påminna om att folkpartiet motsatte sig timsjukpenningreformens utformning, därför att riskerna för över- eller underkompensation för den ersättningsberättigade var stora. Rättvisekravet hävdar vi också, nämligen att den som är sjuk skall ha rätt att få rätt sjukersättning.

Herr talman! Är systemet bra som det är? De undersökningar som gjorts inom försäkringskassorna visar att en stor del felaktiga ersättningar utgått och att kompensationsnivåerna varierat från hälften av den ersättning som bort utgå till dubbel ersättning. Dessutom har de nya reglerna visat sig mycket arbetskrävande för kassorna. Det är uppenbart att reglerna har samband med de ökade kostnaderna för sjukförsäkringen och det ökade antalet sjukanmälningar. Den tyngande hanteringen av timsjukpenningen och arbetsskadeförsäkringen har inneburit att försäkringskassorna eftersatt kontrollen i sjukpenningärenden, och de har inte fått tillräcklig tid för rehabiliteringsärenden.

Detta är ett inhumant försäkringssystem som låter människor gå sjukskrivna onödigt lång tid, därför att kassorna inte har tillräcklig tid för rehabiliteringsärenden. Det är också orimligt att medel skall saknas i vården, så att sjukskrivna inte snabbt får operationer utförda och sedan kan gå tillbaka till sina arbeten.

Min erfarenhet från rehabiliteringsarbete säger också att svårigheterna att rehabilitera en människa som väntat i 12–15 månader på en åtgärd är uppenbara. Folkpartiet vill därför se ett bättre samband mellan sjukförsäkringen och sjukvården.

Herr talman! I betänkandet säger utskottsmajoriteten:

”Enligt utskottets uppfattning finns det inte anledning till en sådan översyn av sjukförsäkringen som motionärerna förordar.” Detta är klara besked. Socialdemokraterna i utskottet ser inte problemen. De ser inte hur onödiga miljoner rinner bort i systemet. De ser inte människan bakom varje sjuknämnan – de människor som hellre vill få en operation än stå i sjukvårdsköerna månad efter månad.

Herr talman! I en interpellationsdebatt för någon vecka sedan debatterades här i kammaren sjukförsäkringssystemet. Socialministern var då inte lika säker som socialdemokraterna i utskottet. Han sade bl.a.:

”Slutsatserna i anledning av denna utveckling inom sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen är således i första hand att orsakerna måste klarläggas och åtgärder vidtas för att komma till rätta med situationen. Åtgärderna bör vara inriktade på att förbättra möjligheterna till rehabilitering och till förebyggande insatser.”

Socialministern har alltså förstått problemet. Han är inte lika säker som socialdemokraterna i utskottet.

Varför är ni så kallsinniga? Om man skall sätta in åtgärder i rehabiliterande syfte, så behövs det pengar och personal. Varför vill ni då inte se till att kassornas personal får tid för denna viktiga insats i stället för att administrera ett dåligt system?

Varför delar ni inte socialministerns åsikter om att frågorna är viktiga, att de måste åtgärdas och att pengar måste kanaliseras till de viktigaste insatserna för den sjukskrivne, nämligen snabb rehabilitering och snabb vård för att han snabbt skall komma tillbaka till sitt arbete? Varför är socialdemokratin kluven i denna fråga?

Herr talman! I avvaktan på att socialdemokraterna skall bli överens inbördes om en översyn av sjukförsäkringssystemet anser folkpartiet att ersättning inte skall utgå för insjuknandedagen.

Många insatser krävs inom sjukvården. Självfallet måste alla hjälpa till med de medel som behövs för att korta köerna i vården, för att möjligheterna till rehabilitering skall förbättras och för att tillvaron för handikappade och gamla skall förbättras. Vi anser att en effektiv insjuknandedag skall införas och att den skall kombineras med en 30-dagarsregel, så att inte de som ofta är sjuka skall drabbas oskäligt hårt. Med vårt förslag skulle inte heller någon drabbas av mer än högst 12 karensdagar per år.

Herr talman! Bestämmelserna om beräkning av egenföretagarens sjukpenninggrundande inkomst är i dag inte samordnade med avgiftsuttaget. I dag beräknas avgiften på den taxerade inkomsten, medan sjukpenninggrundande inkomst inte får beräknas högre än skälig lön för liknande arbete. Det medför många gånger högre avgifter än de förmåner som grundas på ersättningen. Bara vetskapen om att egenföretagaren har en många gånger längre arbetsdag än den reglerade arbetstiden för anställda borde motivera att sjukersättningen också beräknades efter den avgift som erläggs. Detta är närmast en självklarhet, och därför bör reglerna ändras.

Många företagare har också låga nettointäkter och får därför mycket dålig täckning för inkomstförluster vid sjukdom. Regeringen bör därför få i

uppgift att lägga fram förslag till en bättre frivillig försäkring för egenföretagarna.

Herr talman! Enligt folkpartiets mening finns inga bärande skäl till att inte tillåta inträde i den frivilliga sjukförsäkringen efter 55 års ålder. Det begränsade skydd som försäkringen ger borde finnas för alla som inte är obligatoriskt försäkrade fram till sin pensionering. Skälen till att man tvingas avveckla ett jordbruk eller ett småföretag innan pensionsåldern inträder kan vara många. Rätten att teckna en frivillig försäkring är därför en självklarhet även för det ringa antal som hamnat i denna situation.

Precis som Gullan Lindblad noterar jag när det gäller avgiftsnedläggning för pensionärer att majoriteten har tillstyrkt folkpartiets förslag att eget boende eller innehav av fritidshus inte skall inräknas vid beräkningen av avgiften för sjukhusvård. Det är bra att den frågan lösts.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till de reservationer som folkpartiet står bakom i betänkandet.

Anf. 77 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Oron över vad som håller på att ske med våra trygghetssystem sprider sig i samhället. Det ökande antalet sjukfrånvarodagar och det stigande antalet arbetsskadeärenden belastar statens ekonomi hårt. För alla berörda som handlägger och administrerar dessa försäkringar är belastningen oerhört stor.

De reformer som regeringen lägger förslag om och en lydig politisk vänsterflygel som regel följer innebär bara mera krångel och större utflöde av pengar. Vad som är mest bekymmersamt är väl den dåliga kunskapen om huruvida dessa strömmar av pengar går till rätt ficka.

När det gäller många av de reformer som genomförts de senare åren har centern givit uttryck för andra uppfattningar rörande fördelningen av de anslagna medlen. Jag är helt övertygad om att vi har haft rätt i våra förslag. Titta bara på vad som håller på att ske med ATP-pensionerna. Alltmera blir de en grundpension, och det var så vi ville ha det från centerns sida. Eller se på timsjukpenningreformen; vi föreslog ett annat system, mindre byråkratiskt men med rättvisa för dem som inte erhöll fullgod ersättning.

I det betänkande som vi behandlar nu för vi återigen fram förslaget om ett arbetsgivarinträde i sjukförsäkringen. Skälen är många. Bl.a. anser vi det riktigt att arbetsgivaren får ett större ansvar för arbetsmiljön. Det får han om han direkt kan avläsa sjukfrånvaron. De kostnader som i dag skall betalas av en arbetsgivare går via ett avgiftssystem som han kanske inte direkt kopplar till det sjukfrånvarotal han har. Genom ett arbetsgivarinträde skulle den sjuke erhålla sin lön och arbetsgivaravgiften kunna sänkas. För försäkringskassorna skulle frikopplingen från de korta sjukfallen innebära mera tid för rehabiliterande insatser för de långtidssjuka. Detta måste vara rätt väg att gå för att lösa en del av det bekymmersamma läget inom sjukförsäkringen.

Om vi ser på förhållanden i våra grannländer, finner vi att Norge sedan många år har arbetsgivarinträde. Ingen av de fackliga företrädarna där för samma argumentation som de svenska fackföreningarna. Tvärtom inser man där vilka ökade möjligheter det finns att kräva insatser från arbetsgivarens sida för att förbättra arbetsmiljön.

I vissa fall träder försäkringskassan in t.ex. vid ersättning till kroniskt sjuka. Det finns all anledning för utskottsmajoriteten att studera omvärlden i denna fråga.

Utskottsmajoriteten har inte kunnat visa något bättre alternativ. Den är inte ens beredd att uppdra åt regeringen att utarbeta ett förslag med denna inriktning. Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

Sjukpenningsskyddet för egenföretagare är inte samordnat med de bestämmelser som gäller för avgiftsuttaget. Avgiften beräknas på inkomsten enligt taxeringen, medan sjukpenninggrundande inkomst inte får beräknas högre än vad som motsvarar skälig lön för liknande arbete. I vissa fall sker beräkningen med stöd av de senaste tre årens taxering. Det innebär att egenföretagare ibland har högre inkomst än den som grundar rätt till förmåner. Detta är naturligtvis inte bra. Vi har från centerns sida motionerat i detta ärende under många år.

Detta förhållande förstärks av att egenföretagare som lantbrukare och småföretagare ofta har låga nettointäkter. Det medför att sjukpenninginplaceringen blir därefter.

För att råda bot mot detta har en motion lämnats från centerpartiet, i vilken vi kräver att det skall ges möjlighet till frivillig sjukförsäkring för egenföretagare. Vi har begränsat ersättningen enligt vissa regler och ser detta som en väg att lösa de för egenföretagarna svåra problemen. Utskottet hänvisar i sitt avslagsyrkande till den översyn som pågår i riksförsäkringsverket. Vi anser att detta arbete bör påskyndas. Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

55-årsgränsen för den frivilliga försäkringen utgör ett hinder för många kvinnor främst att erhålla ett skydd vid sjukdom. Det finns många kvinnor som skulle ha erhållit ett bättre försäkringsskydd om denna gräns inte funnits. Det rör sig förmodligen inte om några större kostnader för försäkringssystemet att ta bort denna gräns. Utskottsmajoriteten anser att detta inte skall ske. Jag yrkar bifall till reservation nr 7.

Även beslutet om borttagande av det avgiftsfria året i sjukvården för pensionärer har visat sig vara felaktigt. Mycken möda och stora svårigheter hade besparats lagstiftare och administration om regeringen tagit fasta på centerns avslagsyrkande. Återigen får vårt utskott behandla konsekvenserna av detta huvudlösa beslut.

Vi vidhåller från centerns sida vårt tidigare ställningstagande i denna fråga. Vi anser att sjukvårdskostnaderna inte skall belasta en pensionär så hårt som de gör när avgift införs från första dagen.

För närvarande får försäkringskassans personal ständiga förfrågningar rörande denna reform, som trots uppskjutet ikraftträdande visat sig synnerligen dåligt förberedd. I klanlighet mäter sig denna handläggning med den som gällde timsjukpenningreformen. I dag vet kassorna fortfarande inte hur den individuella prövningen skall ske. Jag kan försäkra att detta inte är till fördel för en redan hårt arbetande personalgrupp. Det kan vara denna reform med försämringar som får många ur försäkringskassepersonalen att lämna arbetet för mera normala arbetsuppgifter.

Vi har från centerns sida ett andrahandsyrkande i det fall vårt avslagsyrkande inte blir riksdagens beslut. Vårt förslag innebär att vi kräver en

generös prövning av de avgifter som skall tas ut. I detta förslag ligger också ett konstaterande om att det var synnerligen felaktigt att ta bort det avgiftsfria året och i stället införa en avgift som provas för de sämst ställda pensionärerna.

Jag vill fråga företrädarna för förslaget om de har insett att man nu igen inför differentierade sjukvårdsavgifter, men bara för de sämst ställda grupperna. Vilken logik ligger det bakom att just dessa inte skulle kränkas i sin integritet av detta prövningsförfarande? Jag yrkar bifall till reservationerna 8 och 9.

Skall tron på de sociala systemen inom social- och pensionssektorn bibehållas, måste åtgärder nu vidtas för att hejda kostnadsökningen. Har inte regeringspartiet den framförhållningen, bäddar det för nya, stora problem inom en snar framtid. I stället för att pröva nya vägar hävdar regeringsföreträdarna att allt är bra och vägar inte ta till vara goda idéer. Detta är djupt olyckligt.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 4, 6, 7, 8 och 9.

Anf. 78 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Socialförsäkringarna är nu vårt viktigaste fördelningspolitiska instrument. Socialförsäkringarna har också en klart inkomstomfördelande effekt. Det är givetvis huvudorsakerna till att vi ständigt har dessa borgerliga attacker på vårt socialförsäkringssystem.

Just nu har man skjutit in sig på sjukförsäkringen. Anledningen till det är att kostnaderna för sjukförsäkringen har ökat och att sjukalet har ökat med nästan fyra dagar på fyra år. Det är riktigt att det förhåller sig på det sättet.

Gullan Lindblad påstår, insinuant som vanligt, att orsaken till detta är att vi sjukskriver oss i onödan – vi skulle mygla oss till lediga dagar med hjälp av sjukförsäkringen! På så sätt försöker moderaterna skapa misstro mot sjukförsäkringen, så att det skall finnas en möjlighet att komma in och försämma den.

Gullan Lindblad stödjer sig också på riks-försäkringsverket, för att ge riktig tyngd åt sin kritik. Men vad säger egentligen riks-försäkringsverket? Jo, man avfärdar påståendet att vi skulle sjukskriva oss i onödan. Riks-försäkringsverket har särskilt gått ut för att avfärda den kritiken.

Riks-försäkringsverket säger att hälften av ökningen av sjukalet beror på att arbetsskadade nu får sjukersättning under utbildning och rehabilitering och på att de som väntar på förtidspension går sjukskrivna mycket längre nu, eftersom försäkringskassorna är överbelastade och inte klarar av ärendena inom rimlig tid.

Sedan säger Gullan Lindblad: Under en högkonjunktur kan man se att folk sjukskriver sig mycket mer än vad man gör när det är lågkonjunktur. Det förhåller sig faktiskt på det sättet, att när vi har högkonjunktur är det fler människor i arbete. Tidigare gick många av dem på arbetslöshetsunderstöd, och då har man ingen anledning att sjukskriva sig på samma sätt som om man blir sjuk när man har arbete.

Detta är de förklaringar som riks-försäkringsverket lämnar till de ökande sjuktalen, men de borgerliga försitter inte en chans att angripa vårt sociala trygghetssystem!

Herr talman! I detta betänkande finns också den slutliga behandlingen av pensionärernas avgiftssystem under sjukhusvård. Det är en följd av att en majoritet i riksdagen, bestående av socialdemokrater, moderater och folkpartister, har beslutat att avskaffa pensionärernas fria år på sjukhus.

Det här är min tredje period i riksdagen, herr talman, och jag börjar få en viss vana vid att vi förlorar en del omröstningar. Det känns ju aldrig särskilt bra, men det finns vissa graderingar av de känslorna, och jag måste säga att beslutet att avskaffa pensionärernas fria år på sjukhus kändes verkligen plågsamt. Jag känner mig också generad över att vi inte anser oss ha råd att ge våra pensionärer ett fritt år på sjukhus.

Beslutet motiverades bl.a. med att pensionärerna nu har det så gott ställt att de mycket väl kan betala avgiften. Ja, man sade t.o.m. att detta var en rättvisereform. Det skulle bli rättvisa för pensionärerna: de skulle få samma villkor som vi övriga. Men då måste man komma ihåg att det fortfarande finns 674 000 pensionärer som har så låg pension att de får pensionstillskott. Dessa pensionärer har inte så god ekonomi att de kan betala sjukhusavgiften. Om de råkar ha en hyra på 2 000 kr. i månaden – vilket inte är någon ovanlig hyra i dag i nyproduktionen – ligger de som bara har folkpension och pensionstillskott under socialstyrelsens norm för vad som är en skälig levnadsstandard. På den summan skall de då betala en tredjedel av sin pension i avgift för sjukhusvården!

Alla turerna omkring avgiftssystemet visar att riksdagen var fullt medveten om att det finns en stor grupp pensionärer som egentligen inte har råd att betala denna avgift. Därför måste man konstruera ett speciellt system som medför en möjlighet till personlig nedsättning av avgiften. Då hamnar vi, precis som Karin Israelsson sade, i det gamla, förnedrande systemet med differentierade avgifter och en prövning av den individuella ekonomin.

Tidigare drabbades alla pensionärer, även de rika, och då vart det stort gny hos moderaterna. Då slogs vi på samma sida för att få bort systemet. Men nu drabbar systemet bara de fattiga pensionärerna, och då är det tydligen inte angeläget för vare sig moderater eller socialdemokrater att agera emot det.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 8 och 10 i betänkandet.

Anf. 79 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Om Margó Ingvardsson hade hört på allt vad jag sade, hade hon noterat att jag sade att det är viktigt att upprätthålla respekten för vårt socialförsäkringssystem genom att det icke missbrukas, t.ex. när man använder försäkringen som ett konfliktinstrument. Margó Ingvardsson måste väl ändå hålla med om att det inte kan vara rimligt att använda försäkringen vid arbetsmarknadstvister?

Sedan kan jag notera att Margó Ingvardsson i huvudsak upprepade de argument jag hade vad gäller orsakerna till kostnadsökningarna. Jag har också läst riksförsäkringsverkets utredning och har där uppmärksammat bl.a. att cirka en miljard kronor icke kan förklaras, utan där döljer sig enligt verkets chef kanske vad vi i dagligt tal kallar missbruk. Jag vill säga att jag är i mycket gott sällskap, eftersom 90 % av svenska folket har uppfattningen att försäkringen missbrukas. Så jag skäms inte ett dugg för att jag hyscr den misstanken.

Avgifterna skall inte drabba de fattiga, Margó Ingvardsson. Det är just därför som vi tillsammans i majoriteten har tillskapat regler som gör att de som bäst behöver hjälpen också skall få den.

Anf. 80 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag försäkrar Gullan Lindblad att jag har lyssnat på vartenda ord. Jag har t.o.m. gjort anteckningar under hennes anförande.

Visst är vi överens om att man inte skall använda sjukförsäkringen som ett konfliktvapen – det tror jag inte att det råder några som helst delade meningar om. Men vad Gullan Lindblad gör i sitt anförande är att hon blåser under fördomarna om att det skulle förekomma ett allmänt missbruk av sjukförsäkringen. Den kritiken avfärdar riksförsäkringsverket. Försäkringskassorna har också under senare tid gjort extra sjukkontroller som visar att missbruket inte alls är av den omfattning som Gullan Lindblad och andra försöker göra gällande.

Visst finns det delar av vår lagstiftning som missbrukas, och det största missbruket sker inom skattelagstiftningen. Tänk, om moderaterna en enda gång gick upp i riksdagens talarstol och ville ha skärpta regler inom skattelagstiftningen, för att man skulle kunna komma åt det stora skattefusket i det här samhället!

Gullan Lindblad säger att vi med kraft skall avvisa missbruket av socialförsäkringarna. Jag tycker att det är angeläget att vi här med kraft avvisar det förtal av vår sjukförsäkring som moderaterna hänger sig åt.

När det gäller pensionärernas avgifter vid sjukhusvård, om jag hinner beröra dem på den korta repliktiden, säger Gullan Lindblad att systemet med en personlig avgiftsnedläggning har man åstadkommit för att inte de fattiga pensionärerna skall drabbas. Men vad är det som drabbar de fattiga pensionärerna, Gullan Lindblad? Jo, det är just detta att göra en personlig ansökan och redovisa sin ekonomi och tala om varför man inte har råd att betala den fulla avgiften.

Det var just det vi kritiserade när det var fråga om de differentierade sjukhusavgifterna. Men då drabbade systemet även de rika pensionärerna, och då var moderaterna överens med oss om kritiken. Nu tycker Gullan Lindblad och moderaterna att det är ett bra system, när pensionärer som hamnar på sjukhus får lita till vad som kan kallas någon form av välgörenhet.

Anf. 81 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Jag ägnar mig inte åt förtal, Margó Ingvardsson. Jag bara noterar de förhållanden som de facto råder inom socialförsäkringen i dag. Gå bara till folk som arbetar på försäkringskassan, så får Margó Ingvardsson precis samma uppgifter av dem, och de vet faktiskt vad de talar om.

Det viktigaste vi kan göra för att förhindra skattefiffel och annat som Margó Ingvardsson talar om i det sammanhanget är att sänka skattetrycket. En viktig åtgärd för att åstadkomma detta är att vi minskar kostnaderna i de stora transfereringssystemen, precis som det står i årets budgetproposition.

Eftersom det skulle vara så förnedrande att ansöka om nedsatt avgift, vill jag fråga om Margó Ingvardsson i så fall totalt underkänner hela vårt

socialtjänstsystem, för det är ju baserat på att man gör en prövning i förhållande till den hjälpsökandes inkomst.

Sedan vill jag återigen upprepa vad jag sade i förra debatten, nämligen att de pensionärer som är sjukskrivna länge de facto får en förbättrad situation med det nuvarande systemet, och det är en ganska viktig reform.

Anf. 82 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Gullan Lindblad framhårdar i påståendena om att det sker missbruk av sjukförsäkringen och att man känner till det på försäkringskassorna. Då ber jag Gullan Lindblad: Redovisa vad det finns för undersökningar och vad de har kommit fram till! Det finns nämligen inga undersökningar som visar att det skulle pågå ett omfattande missbruk.

Jag tycker att det stora problemet när det gäller människors hälsa och sjukvård är att folk inte stannar hemma när de är sjuka utan går till sina arbeten och smittar arbetskamraterna. Jag känner mig personligen nästan som ett exempel på det i dag. Om den sjukpenningreform som vi nyligen genomfört inte hade skett, skulle folk i ännu större utsträckning fortsätta att gå till arbetet och smitta ner sina arbetskamrater, fast de egentligen borde vara hemma.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 83 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Vi har ett socialförsäkringssystem som verkligen utgör ett skyddsnät för invånarna i vårt land, men det finns ändå brister. Några av dem skall jag peka på, och några försämringar har skett under den korta period som jag har suttit i riksdagen.

För att emellertid börja med en förbättring som nyligen har genomförts, vill jag nämna regeln från 1987, att ersättning skall utgå till alla från insjuknandedagen. Det är en fråga om rättvisa inom befolkningen i stort, då stora grupper tjänstemän sedan länge haft den förmånen. Det är bra att den orättvisan har åtgärdats.

Att sänka kompensationsnivån till 80 % och införa karensdag, vilket det föreligger förslag om, är naturligtvis en besparing, men det skulle drabba låginkomsttagare, småbarnsföräldrar och människor som i dag kanske ofta är sjuka men är kvar på den allmänna arbetsmarknaden och kan vara i en tillfällig svacka. Om deras ekonomi skulle drabbas ännu hårdare än att de får sjukpenning med 90 % av lönen, skulle detta kunna betyda katastrof i vissa lägen.

Det särskilda yttrandet, som handlar om kvarts och tre kvarts sjukskrivning, innebär ett nytänkande inom sjukförsäkringen. Samma förslag har framförts av rehabiliteringsberedningen. Företrädare för flera partier har i det särskilda uttalandet framhållit vikten av att en sådan möjlighet införs, och vi avvaktar den fortsatta behandlingen av beredningens förslag.

De nya sjukpenningnivåerna skulle ha stor betydelse för rehabiliteringsarbetet. Även om några inte kan återgå till åtta timmars arbetsdag, kan de kanske göra en fullgod arbetsinsats under sex timmar. Det är något som miljöpartiet vill införa generellt, men det här är en bra väg.

Tre kvarts sjukpenning är väl i första hand en bra sak när det gäller rehabilitering, eftersom det sällan går att göra en effektiv insats på arbetsmarknaden med så kort arbetstid som en fjärdedel. Men man kanske inte kommer helt bort från sitt arbete, utan man kan fortsätta att hålla kontakten och så småningom öka arbetstiden. Det här är en sak som jag tycker är väldigt viktig.

Intressant är också reservation 6, angående en frivillig sjukförsäkring för egenföretagare. I avvaktan på riks försäkringsverkets översyn av egenföretagarnas sjukpenningsskydd yrkar jag bifall till den reservationen vid mom. 9.

Sedan kommer jag till den andra avdelningen, om nedsättning i särskilda fall av avgiften för pensionärer vid sjukhusvård. Det är riktigt att det första förslaget mildrades en del genom införande av de olika nivåerna. Men miljöpartiet de gröna yrkar ändå på återinförande av friåret för pensionärer. Pensionärer kommer ofta i svåra situationer, när de är sjuka under en längre tid. Skall de kunna bo kvar i sitt egna hem? Skall de hyra en mindre bostad? Skall de ha någon form av institutionsvård? Dessa överväganden är svåra och ångestfyllda för många, och det minsta vi kan ge dem är tid – tid att tillsammans med make eller maka eller andra anhöriga planera för en ny livsform. Detta gäller både lågpensionärer och dem med bättre pensionsförhållanden. Detta friår skulle vara generellt, inte behovsprövat. Det skulle vara lika generellt som barnbidraget. Jag yrkar härmed bifall till reservation 8.

När det gäller prövningen av nedsättningen av sjukhusavgifterna är det viktigt att den blir generös, att hänsyn verkligen tas till möjligheterna och behoven hos pensionärer i vad gäller ekonomiska förutsättningar för rehabilitering, så att de inte genom en dålig ekonomi belastas ytterligare och på det sättet har mindre chans att våga satsa på en rehabilitering.

Även vid kortare sjukhusvistelse än en månad anser vi att nedsättning skall kunna erhållas.

Undantagspensionärerna, som miljöpartiet på annat håll yrkar skall få sitt pensionstillskott, anser vi i dagens läge generellt skall befrias från sjukhusavgift. Det viktiga är då att vi har en generös prövning vid avgiftsbefrielsen. Jag håller med Margó Ingvardsson om att det är mycket svårt och förödmjukande för pensionärerna att behöva be om en sådan. Sedan behöver de naturligtvis hjälp i många fall, och jag förutsätter att de ändå skall få det.

Jag yrkar bifall till reservationerna 9, 10 och 11.

Tack för ordet!

Anf. 84 BÖRJE NILSSON (s):

Fru talman! Den allmänna sjukförsäkringen utgör en av grundstenarna i den sociala tryggheten. Sjukförsäkringen har också förfinats genom ett målmedvetet reformarbete under många år, och en viktig förändring skedde i december 1987, då timsjukpenningen tillkom. Det var en mycket viktig rättvisereform som då genomfördes, och den har väl ungefär fått det utfall som förväntades vid detta tillfälle.

Det bör väl också sägas inledningsvis att det betänkande vi nu behandlar tar upp statsbidraget till sjukförsäkringen, alltså det som täcks i budgeten. I betänkandet behandlas också ersättning för närståendevård, en reform som

träder i kraft den 1 juli i år. Denna reform innebär att närstående till svårt sjuka ges rätt till ledighet från sitt arbete med ersättning motsvarande sjukpenningen. Det är alltså ytterligare ett steg för att förbättra tryggheten.

Efter att ha lyssnat på inläggen och studerat reservationerna kan jag konstatera att det inte finns så värst mycket nytt i argumentationen. Till dels är det hela en upprepning från interpellationsdebatten om sjukförsäkringen strax före påsk. Gullan Lindblad tog då liksom nu upp kostnadsökningen. Sigge Godin sade i dag att pengarna rinner ut ur systemet, och man har också vid något tillfälle i debatten sagt att det läcker ur sjukförsäkringen och att något måste ske. I det perspektivet skall man alltså se sänkt kompensationsgrad och karensdagar.

Jag tycker att socialministern i interpellationsdebatten mycket väl klarade ut de här frågorna. Debatten då handlade ganska mycket om de 8 miljarder som sjukförsäkringen har ökat. Man har delvis också kommit in på detta i dag. Riksförsäkringsverket har gjort en analys av kostnadsutvecklingen och säger att det finns en rimlig förklaring till vart de 8 miljarderna har tagit vägen, och det har också redovisats. 2 miljarder beror på högre löner och därmed högre sjukpenning, och det är en naturlig effekt av systemet. 1,1 miljard beror på fler långa sjukskrivningar. Det är en fråga som i och för sig kan diskuteras. 0,4 miljard beror på ökat antal sjukskrivningar och 3,7 miljarder på den nya timsjukpenningreformen. Den här ökningen var nästan helt efter beräkningarna, och det är alltså inga dramatiska avvikelser.

Jag vill liksom Margó Ingvardsson säga att det inte finns någon orsak att tala om missbruk av systemet. Det är att angripa själva försäkringen. Vi har långa sjukfall, och de ökar. Där finns en mycket stor kostnad. Sjuktalet ökar också. Det har förändrats från tid till annan, och det är ingenting ovanligt. Det hänger delvis samman med konjunkturbilden. Sjuktalet var högre på 70-talet och sjönk i början av 80-talet. Nu är man tillbaka på 70-talsnivån, kan man säga. Det är helt normala förändringar som kan ske.

Jag tycker att man resonerar på ett felaktigt sätt när man skjuter in sig på en försämring av försäkringen. Naturligtvis måste man gå till grundorsaken: Vad är grundorsaken till långa sjukfall, vad är grundorsaken till sjuktalet? Jo, det är till mycket stor del en dålig arbetsmiljö, som man nu tar upp i arbetsmiljökommissionen. Det beror delvis också på brister i rehabiliteringen. Det är alltså grundorsakerna man måste angripa i stället för att ge sig på själva sjukförsäkringen. Därför avvisar vi mycket bestämt det förslag som kommer från moderaterna, i första hand, och folkpartiet om försämring av sjukförsäkringen, eftersom det skulle få mycket kännbara effekter för de försäkrade.

Försäkringen är ju till för att skydda människor från att utöver en dålig hälsa också få en förstörd ekonomi. Avsikten är alltså att man skall ha råd att söka vård eller stanna hemma när man blir sjuk, så att man snabbare och säkrare kan återfå sin hälsa och återkomma till arbetslivet.

Denna ambition som vi står för är oerhört viktig ur hälsosynpunkt. Vi tror att det också är god samhällsekonomi att de enskilda människorna har möjlighet att sköta sin hälsa. Därför avvisar vi alltså mycket bestämt de här gamla förslagen om försämringar i sjukförsäkringen genom sänkt kompensationsgrad och karensdagar.

När man diskuterar timsjukpenningen gäller det främst kompensations-effekterna. Jag vill understryka det som utskottet säger på s. 5, nämligen att "de undersökningar som hittills gjorts av kompensationsnivån vid kortare sjukfall avser ett mycket begränsat material". Och vidare: "Riksförsäkringsverket har inte kunnat dra några säkra slutsatser av undersökningen utan ansett det nödvändigt att ytterligare analysera orsakerna till kompensations-effekterna."

Vi menar att det i dag inte finns något säkert underlag, och därför måste man gå vidare. Det är alltså för tidigt att liksom göra en slutredovisning eller bedömning av timsjukpenningen, utan det får anstå.

Arbetsgivarinrådet har också diskuterats tidigare under åren. I samband med genomförandet av timsjukpenningreformen tecknades en rad avtal om sjuklön. Vi menar att det är oerhört viktigt att följa upp konsekvenserna av dessa avtal när det gäller försäkringen. Det är också det som skall ske. Därför avvisar vi i dag förslaget om att man skall utreda frågan om arbetsgivarinrå-
de. Vi tror inte heller att en sådan åtgärd löser rehabiliteringsbehoven ute på arbetsplatserna. Det är ett felaktigt synsätt. Det ligger dessutom en mycket stor fara i om arbetsgivaren skulle bli sjukkontrollant. Det är ju en del av arbetsgivarinrådet. Det får således mycket farliga effekter. Man kan också misstänka att arbetsgivaren skulle få ett direkt ekonomiskt intresse att styra sin anställningspolitik på så sätt att personer som kan förväntas ha hög sjukfrånvaro inte anställs. Det finns således farliga moment i detta förslag. Vi avvisar det därför ifrån utskottets sida.

När det gäller egenföretagarnas sjukpenningsskydd, får vi hänvisa till den översyn som pågår i riksförsäkringsverket. Frågan får därefter redovisas till riksdagen i vanlig ordning.

Jag vill även ta upp frågan om avgift vid sjukhusvård. Den behandlas nu för tredje gången. Beslut i principfrågan fattades i december. Vi menar att man måste respektera riksdagens beslut. Utskottet finner således ingen anledning att ompröva beslutet om att slopa det avgiftsfria året. Det system som har antagits menar vi ger ett totalt sett gynnsammare utfall än tidigare. Pensionärerna får en avgift som är beräknad på samma sätt som för alla andra personer som är intagna på sjukhus, dvs. med hänsyn till inkomstens storlek och inte till inkomstens art. Det är också en viktig utgångspunkt. Avgiften blir också lägre för väldigt många, framför allt för dem som har låga pensioner.

Fru talman! Till sist vill jag påpeka att riksdagen under punkt 17 gör ett tillkännagivande till regeringen beträffande förmögenhet vid boende.

Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i utskottets betänkande.

Anf. 85 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Jag håller verkligen med Börje Nilsson i ett avseende, nämligen att den allmänna sjukförsäkringen är en av grundstenarna i vårt trygghetssystem. Därom råder inga delade meningar i utskottet, i all synnerhet icke ifrån den som i många, många år har arbetat med försäkringen som anställd. Just därför att man månar om försäkringen är det så oerhört viktigt att den icke på något sätt kan misstänkas eller missbrukas. Vi måste verkligen se till att vi har respekt för vårt socialförsäkringssystem.

Jag noterar att Börje Nilsson är mycket nöjd med sakernas tillstånd. Han säger att korttidssjukpenningssystemet har fått ungefär förväntat resultat. Vad säger Börje Nilsson om att det har kostat en miljard utöver vad man hade beräknat? Enligt de utredningar som har gjorts av försäkringskassorna visar det sig att nio av tio får fel sjukpenning utbetald. Man kan inte klara kontrollen. Vad sägs om detta? Är Börje Nilsson också nöjd med att många får en överkompensation från försäkringen, eftersom man dels har den allmänna försäkringen, dels avtalsförsäkringar som gör att man i många fall får ända upp till 120 % i ersättning. Det kan väl ändå inte vara rimligt?

Att samma saker upprepas i dag som före påsk är ganska naturligt. Jag hade då en interpellationsdebatt med socialministern, och det är ju som bekant samma debattör i dag.

Börje Nilsson säger att det inte finns någon orsak att tala om missbruk. Vad säger då Börje Nilsson om den miljard i extra kostnader som över huvud taget inte kan förklaras? Generaldirektören för riks-försäkringsverket har sagt att i den siffran kan naturligtvis dölja sig vad man i dagligt tal kallar för missbruk. Även 90 % av svenska folket anser att man har skäl att misstänka detta.

Jag vill säga några ord om arbetsmiljökommissionen. Förlåt mig, Börje Nilsson, men det är väl om något den obotfärdiges förhinder. Såvitt jag kan förstå är arbetsmiljöerna i Sverige bland de bästa i världen. Tack och lov för att det är så. Samtidigt har vi det högsta antalet arbetsskador som kan noteras i något land. Det stiger oupphörligt i höjden jämfört med exempelvis de andra nordiska länderna. Här sitter man nu och fördröjer tiden och utreder. Under tiden ramlar miljonerna och miljarderna ur systemet.

Börje Nilsson avvisar naturligtvis som vanligt vårt förslag om sänkt kompensationsnivå. Om Börje Nilsson emellertid hade hört på vad jag sade, hade han fått klart för sig att genom att vi samtidigt sänker skatten så får man, trots att vi minskar kompensationsnivån med 10 % de första tre månaderna, faktiskt mera kvar i portmonnän med vårt förslag. Det är viktigt att det kommer fram i denna debatt.

Jag är nöjd med att Börje Nilsson i alla fall inte direkt avvisar förslaget om en arbetsgivarperiod. Det gjorde icke heller socialministern. Han håller dörren öppen. Jag tror att det är viktigt att vi följer upp konsekvenserna av bl.a. de avtal som har ingåtts här. När det gäller den punkten kan vi också vara nöjda.

Till sist vill jag fråga om Börje Nilsson har någon avvikande uppfattning i förhållande till vad som sägs i årets budgetproposition och finansplan om att det är nödvändigt att åtgärder vidtas för att man skall komma till rätta med kostnadsexplosionen. Under perioden 1982–1988 har utgiftsökningen inom socialförsäkringssystemet i reala termer varit 6,4 % per år. Det sägs i klartext i finansplanen att en av de mest angelägna frågorna när det gäller den ekonomiska politiken är att föreslå åtgärder för att klara de snabbt stigande kostnaderna i de stora transföreringssystemen. Är vi överens på den punkten? Jag delar nämligen finansministerns uppfattning i den frågan. Gör Börje Nilsson det?

Anf. 86 SIGGE GODIN (fp):

Fru talman! Socialförsäkringssystemet är till för de människor som drabbas av sjukdom och arbetsskada. Som situationen ser ut i dag drabbas dessa människor inte bara av sin sjukdom utan också av sjukförsäkringssystemets stelbenthet. Det handlar om långa väntetider – väntetider för handläggning och beslut, väntetider för att komma till läkare och för att få sin operation genomförd, osv.

Från folkpartiets sida anser vi att barriärerna mellan de olika systemen måste rivras. Varför avvisar ni socialdemokrater det s.k. Bohusexperimentet, som går ut på att bryta ner gränserna mellan sjukförsäkringen och sjukvården? Vad är det för fel på tanken att öka kapaciteten inom vården så att människor snabbare kommer tillbaka till sitt arbete? Skall regler och vattentäta skott mellan olika system tvinga människor till längre sjukperioder och en svårare väg tillbaka till arbetslivet? Folkpartiet anser att det är viktigt i ett humant samhälle att förkorta lidanden och väntetider. För detta behövs en översyn av sjukförsäkringssystemet så att medel kan överföras från sjukförsäkringen till vården.

För någon vecka sedan sade förre socialministern att det är socialdemokratisk politik att se över socialförsäkringssystemet. Varför är hon så pigg på det nu när hon har lämnat sin post? Varför talar den nya ministern med så mjuka tongångar om problemen, medan utskottets socialdemokrater ingenting har förstått och ingenting vill göra? Jag skulle vilja säga att ni är något slags sega gubbar eller gummor. Skall man tolka detta, Börje Nilsson, så att det är en omsvängning på gång? Det kommer att ske någonting, men det sker på något sätt bakom lyckta dörrar.

I gårdagens Dagens Industri talar man om att regeringen håller på att se över systemet. Man talar om att personalförmåner såsom tjänstebil och annat inte skall få räknas in i sjukersättningen. Man berättar också ganska öppet om vad man håller på med i kanslihuset. Men i utskottet vet ni ingenting. Det kan inte vara sant. Ni vet mycket väl att man måste göra någonting åt detta, därför att det kostar mycket pengar. Man måste göra någonting åt det, framför allt därför att det, vilket folkpartiet tycker är viktigt, drabbar de sjuka människorna, Börje Nilsson.

Börje Nilsson säger också att man får en förstörd ekonomi om man inte får ersättning för insjuknandedagen. Om man har verklig otur kan det handla om maximalt tolv dagar per år. Men man får inte en förstörd ekonomi när man måste vänta månad efter månad, kanske år, på rehabilitering? Då, Börje Nilsson, får man inte en förstörd ekonomi, när man kanske är förstörd för resten av livet och inte kommer tillbaka till sitt arbete. Är det inte rimligt att vi tillsammans erkänner att vi behöver se över sjukförsäkringssystemen, därför att det är viktigt att något görs ganska snabbt? Folkpartiet anser att pensionsberedningen borde få se över detta. Kunde vi inte vara överens om, Börje Nilsson, att det är skäl att vi gör det och inte låter regeringen hålla på med detta bakom lyckta dörrar?

Anf. 87 KARIN ISRAELSSON (c):

Fru talman! Precis som Sigge Godin och Gullan Lindblad har sagt, verkar det som om socialdemokraterna i socialförsäkringsutskottet lever fjärran från verkligheten. Det har kommit många rapporter från regeringskansliet om att något är på gång där när det gäller förändringar och att man är djupt oroad över denna utveckling. Det är inget utfall som förväntades när det gäller timsjukpenningens reformen. Man pratade om helt andra siffror när man pratade om finansieringen. Det måste vara något av en skräck även hos socialdemokraterna, när man ser det ekonomiska utfallet av den reformen, eller också var man dåligt förberedd inför reformen. Reformen var dåligt förberedd och mycket byråkratisk och krånglig. Den var i alla fall inte bra.

I dag fattar vi ett beslut som egentligen har trätt i kraft när det gäller avgifter för sjukhusvård för pensionärer. Det är på samma sätt en dåligt förberedd reform. Men där är det viktigt att man gör besparingar, som uppgår till kanske 200–250 milj.kr. Då spelar pengarna plötsligt stor roll. Men när det gäller ett utflöde av miljarder från försäkringssystemet har det ingen betydelse. Jag tycker att logiken saknas, när Börje Nilsson skall hävda att detta är bra. Så kan det inte vara.

Det är viktigt att gå till grunden med hur systemen utnyttjas och vad som är bäst för de allra flesta. Därför tycker jag att det är riktigt att man också prövar med förändringar. Vårt förslag om arbetsgivarinträde har ni nogsamtidigt avslagit i ett antal år. I Norge hade man i LO-tidningen i mars ett reportage om arbetsgivarinträdet som finns där. Av reportaget framgår att de Metallanslutna i Norge inte kan se att det är något fel med ett arbetsgivarinträde. Man kräver dessutom en utökning av arbetsgivarinträdet till åtta veckor. Det ger verkligen möjligheter att kräva en bättre arbetsmiljö av arbetsgivaren. Åk till Norge och lär av de erfarenheter man har gjort där! Vi har pekat på möjligheterna, men ni har inte tagit chansen att göra något åt detta. Ni tycker att allt är bra och gräver ner er med det.

Anf. 88 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Fru talman! Senast när vi diskuterade pensionärernas avgifter för sjukhusvård framhöll socialdemokrater och moderater att det var en stor rättvisereform. I dag säger Börje Nilsson att systemet med avgifter för pensionärerna redan från första året är mycket gynnsammare än det tidigare systemet. Det kan jag inte begripa, och det tror jag inte heller att pensionärerna begriper. Hur kan det vara gynnsammare att få betala en tredjedel av sin pension varje dag man ligger på sjukhus jämfört med att få ligga på sjukhus ett år gratis? Det måste väl vara gynnsammare att inte behöva betala någonting alls? Jag gissar att det är den grupp som har förbrukat sitt avgiftsfria år på sjukhus som Börje Nilsson talar om och som får gynnsammare villkor. Det får de. Men om det var den gruppen man ville hjälpa, varför då inte direkt införa detta system just för den gruppen och låta de andra pensionärerna ha kvar sitt friår?

Jag gissar att detta är sista gången på en tid som vi kommer att diskutera detta avgiftssystem i kammaren. Jag vill därför passa på och fråga socialdemokraterna: Vilket är rådet till en folkpensionär, som bara har folkpension och pensionstillskott och en hyra så att han kommer strax under socialstyrelsens norm för skälig levnadsnivå och som en månad får ligga 20 dagar på

sjukhus och alltså får en extra utgift på 700 kr.? Enligt de regler som fastställs i dag skall man alltså inte kunna få nedsättning av avgiften vid sjukhusvård mindre än en månad annat än i mycket speciella fall. Vi utgår från att denne pensionär inte har några speciella omständigheter att hänvisa till. Men detta går alltså inte in i pensionärens budget. Vilket är rådet? Är det socialtjänsten som gäller numera för pensionärer, för att de skall ha råd att ligga på sjukhus?

Anf. 89 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Jag skall inte upprepa det som Margó Ingvardsson sade. Det var ungefär det jag tänkte säga. Jag vill emellertid ta upp några andra saker.

Om samma ärende kommer upp igen, hur skall vi då kunna komma med något nytt varje gång? Vi har ju fortfarande samma ståndpunkt, och den framför vi självfallet varje gång. Vi blir också bemötta med så gott som kongruenta svar. Det är självklart. Det ligger i sakens natur att varje parti för fram sina frågor på sitt sätt, när dessa kommer upp. Vi kommer naturligtvis att även när det gäller beslut som har fattats i god majoritetsdemokratisk ordning komma tillbaka med de förslag vi tycker är viktiga. Vi släpper dem inte. Men vi kommer inte varje gång, därför att vi arbetar både på kort sikt, för att få igenom förslag, och på lång sikt, för att påverka.

Jag vill betona att sjukförsäkringen inte missbrukas annat än i undantagsfall. Vi kan aldrig komma ifrån att man någon gång gör det. Det bästa företag eller hushåll har visst svinn. Det kan vi inte komma ifrån. Jag är dock övertygad om att de som sjukskriver sig i stort sett är sjuka. Det finns också någonting som heter psykisk arbetsmiljö. Man kanske inte kan mäta febern där. Men det kan lika väl behövas att man är sjukskriven en längre eller kortare tid av den orsaken.

Gullan Lindblad sade att man sänker skatten – ja, för de högvärlönde. Men det är inte dem jag ömmar för. Jag ömmar för dem som har det sämst. De skatteförslag som har lagts fram från olika partier under den senaste tiden innebär enbart större skattesänkningar för dem som har goda inkomster.

Tack för ordet!

Anf. 90 BÖRJE NILSSON (s):

Fru talman! Det var ett mycket märkligt uttalande som Gullan Lindblad gjorde. Hon ser tydligen också de många arbetsskadorna som missbruk. Det kommer in många anmälningar. I många fall rör det mycket svåra skador i arbetslivet, och det måste man ta på allvar. Det är klart att det måste följas upp av en arbetsmiljökommission, vilket också sker.

Gullan Lindblad återkommer till timsjukpenningen och menar att den ger en överkompensation. Riksförsäkringsverket menar att det material som finns inte är tillräckligt för att göra någon bedömning. Det kan alltså inte heller Gullan Lindblad göra. När tillräckligt material föreligger måste man återkomma och göra en utvärdering av timsjukpenningen.

Gullan Lindblad sade att korttidssjukpenningssystemet hade kostat en miljard mer. Enligt de beräkningar som gjordes när vi genomförde timsjukpenningen skulle kostnaderna ligga på 3,3 miljarder. De verkliga kostnaderna blev 3,7 miljarder. Det är alltså ingen dramatisk ökning. Det är mycket

svårt att göra beräkningar för en reform av denna omfattning. Jag tycker ändå att man har hamnat mycket nära i beräkningen.

Sambandet mellan sjukförsäkring och sjukvård är en viktig fråga, Sigge Godin. Denna behandlas i rehabiliteringsbetänkandet, som är ute på remiss, så det förs en diskussion där. Vi är inte avvisande härvidlag. Frågan är väldigt intressant, och den behandlas som sagt i det nämnda betänkandet. Det är med hänvisning till detta som utskottsmajoriteten har bedömt frågan.

När det gäller utvecklingen av trygghetssystemet tycker jag att Sigge Godin skall läsa historia. Det är socialdemokratin som har fått ta ansvar för tryggheten och för utvecklingen av socialförsäkringen i det här landet. I många fall har ni gått emot, så jag tycker alltså att Sigge Godin skall läsa historia i det här avseendet. Ni återkommer med ungefär samma argumentation och samma handlande som det som förekom i er regering på 70-talet. Ni vill alltså försämra sjukförsäkringen. Det är vi som slår vakt om denna och det är vi som vill utveckla den. Detta är sanningen.

Margó Ingvardsson och övriga ledamöter som reserverat sig när det gäller avgiftsfrågan har ett mycket snävt synsätt. Man måste se saken i sin helhet och tänka på utvecklingen under flera år. Vi kan ta effekterna för förtidspensionärerna som exempel. Det är många unga människor som är utförsäkrade och som är förtidspensionärer. I dag betalar dessa personer en avgift på 55 kr. De är i den åldern då man bygger upp sin situation, sitt liv. I fortsättningen får de betala en avgift på 37 kr. Jag anser alltså att ni ser mycket snävt på den här frågan. Man måste som sagt se mera till helheten och tänka på utvecklingen under en längre tid.

För förtidspensionärer liksom för andra innebär det nya systemet en uppenbar fördel.

Anf. 91 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Jag konstaterar återigen att Börje Nilsson är så nöjd, så nöjd, trots att miljarderna rullar. Vi är sjuka för över 8 miljarder kronor på ett år. Ta en lektion av finansministern, Börje Nilsson! Han har en annan uppfattning än Börje Nilsson om den här saken. Jag fick inget svar huruvida Börje Nilsson ställer upp på finansplanens bedömning att man måste gå in i de stora transfereringssystemen och se till att man sparar pengar, om man över huvud taget skall klara ekonomin framdeles.

Jag sade inte att arbetskadeförsäkringen missbrukas. Däremot är det så – detta har vi diskuterat tidigare, Börje Nilsson – att vi har en arbetskadeförsäkring som går långt utöver de intentioner som lagstiftaren någonsin hade vid införandet av systemet. Man godkänner alla möjliga förslitningsskador som vi kan ha oavsett om vi är i arbete eller ej. Det sades i förarbetena till lagen att sådana skador icke skulle godkännas. Systemet har fullständigt urartat.

Jag tycker inte att Börje Nilsson skall ta för stora ord i munnen när det gäller välfärdspolitiken. I fråga om de stora linjerna, Börje Nilsson, har vi alla i denna riksdag ställt upp för vad vi kallar välfärd. Men – och det är viktigt – om vi skall kunna garantera trygga välfärdssystem i framtiden måste vi ha tillväxt i ekonomin. Detta borde faktiskt göra att Börje Nilsson sover dåligt om nätterna, för när det gäller tillväxt i ekonomin är Sverige sämst bland

OECD-länderna. För att vi skall få tillväxt i ekonomin behövs det sänkta skatter. Det är den politik som moderaterna förespråkar, och den handlar – det vill jag säga till sist – om sänkta skatter för alla, oavsett om man är hög- eller låginkomsttagare.

Anf. 92 SIGGE GODIN (fp):

Fru talman! Jag sade i mitt inledningsanförande att folkpartiet står bakom de generella socialförsäkringssystemen. Detta gjorde jag av det enkla skälet att Börje Nilsson inte skulle behöva ta låt mig säga ett skamgrepp.

Det var en folkpartiledare som en gång sade: Gå hem och läs historia! Det gör naturligtvis vi folkpartister. Vi håller reda på vår historia, Börje Nilsson. Det var en liberal som införde folkpensionen, det var liberaler som jobbade för arbetarskydd och arbetsskadeförsäkring, det är liberaler som självklart tillsammans med representanter för socialdemokratin och företrädare för flera andra partier i Sveriges riksdag har byggt ut socialförsäkringssystemen. Det finns inget som helst skäl att tvista om hur detta har gått till. Det är bara så, Börje Nilsson, att vi skall gå hem och läsa historia.

Varför vill nu folkpartiet ha en översyn av sjukförsäkringen? Jo, därför att det skall vara rättvisa proportioner mellan arbetsskador och sjukförsäkring. Det skall vara en samordning av resurserna när det gäller sjukvård och sjukförsäkring. Det är bra att Börje Nilsson nu erkänner att det kanske är rimligt att man i Bohuslän får prova projektet att snabbare operera människor, så att de kommer tillbaka till sina jobb. Men vi måste också arbeta vidare när det gäller väntetiderna för rehabilitering. Visst är det rimligt att människor som är engagerade i sitt jobb på försäkringskassorna får tid att arbeta med rehabilitering i stället för med att administrera penningssystemen och syssla med en timsjukpenning som inte fungerar i praktiken.

Ge ett svar, eller rättare sagt två svar, Börje Nilsson: Varför är ni oense inom socialdemokratin? Varför säger den förra socialministern att det är god socialdemokratisk politik att ta tag i de här frågorna och lösa dem, och varför har den nuvarande socialministern börjat med detta, medan ni socialdemokrater i Sveriges riksdag, vilken är den viktigaste instansen här i landet, inte ens har tänkt tanken? Jag skulle gärna vilja ha svar på detta.

En annan fråga, Börje Nilsson, gäller följande. En tidning citerar statssekreteraren Anders Lönnberg, och han påpekar på punkt efter punkt att det som folkpartiet har skrivit i sin motion om anledningen till att vi måste se över dessa system och samordningar är någonting som man håller på med – bakom lyckta dörrar. Varför kan ni inte göra detta offentligt, så att vi parlamentariker får delta i jobbet med dessa frågor? Är inte detta viktigt, Börje Nilsson? Det gäller stora väsentliga frågor, och jag hoppas att vi kan vara överens om att vi tillsammans bör arbeta fram lösningarna, så att resultatet blir så bra som möjligt. Dessa saker är som sagt stora och viktiga, och de kostar mycket pengar för landet.

Jag skulle gärna vilja ha svar på mina två frågor.

Anf. 93 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Fru talman! Börje Nilsson tyckte att jag hade ett snävt synsätt, eftersom jag inte förstod att förtidspensionärer och andra grupper fick förbättringar genom det föreslagna avgiftssystemet. Men i mitt tidigare inlägg tog jag ju upp, Börje Nilsson, att det finns grupper som får förbättringar. Jag sade också att om det var dessa förbättringar man ville uppnå med förslaget, då kunde man ju göra som vi inom vpk har föreslagit i vår motion och direkt införa det här avgiftssystemet för förtidspensionärer och andra pensionärer som redan har förbrukat sitt fria år på sjukhus. För den skull behöver man inte ta bort det fria året för alla pensionärer.

Jag ställde också en fråga till Börje Nilsson. Egentligen var det inte min egen fråga, utan det var en fråga som många pensionärer ställer i dag, nämligen följande: Vad skall den pensionär göra som en viss månad har legat på sjukhus, exempelvis 20 dagar, och får en räkning på omkring 700 kr.? Om det gäller en pensionär som bara har folkpension och pensionstillskott finns det inte utrymme i den pensionärens budget för den här sjukhusräkningen. Vad skall pensionären göra i den situationen? Jag fick inget svar från Börje Nilsson. Att inte få något svar, fru talman, det är ju på sätt och vis också att få ett svar. Detta visar att socialdemokraterna inte har något svar på denna fråga, och att man vet att det finns pensionärer som är i den här situationen.

Jag upprepar min fråga: Är det socialtjänstsystemet som skall gälla för pensionärerna framöver för att de skall ha råd att ligga på sjukhus i den utsträckning som de behöver?

Anf. 94 RAGNHILD POHANKA (mp):

Fru talman! Vi har ingen invändning mot differentierade avgifter efter friårets utgång, oavsett om det gäller förtidspensionärer eller om det gäller ålderspensionärer.

Jag vill också ta upp skattefrågan igen, eftersom det där rör sig om ett missförstånd. Mot bakgrund av att skattesänkningen för höginkomsttagarna rör sig om tusenlappar är en skattesänkning om på sin höjd en hundralapp eller däromkring inte mycket för låginkomsttagarna. Den hjälper inte dem när de skall betala sina avgifter för en sjukhusvistelse.

Jag yrkar bifall till reservation 3.

Anf. 95 BÖRJE NILSSON (s):

Fru talman! Vi är inte oense inom socialdemokratin. Vi är helt överens om att man skall göra en analys av finansieringen av försäkringen, och en sådan görs ju också inom regeringskansliet. Men det är viktigt att stryka under att denna analys av försäkringen inte skall ske på de borgerligas villkor.

Till Gullan Lindblad vill jag beträffande kostnaden för timsjukpenningen säga att den var beräknad till 3,3 miljarder kronor men gick upp till 3,7 miljarder. Det är ingen dramatisk ökning av kostnaden.

Avsikten med överkompensationen för timsjukpenningen var att ge en rimlig ersättning till de timanställda, som tidigare hade underkompensation. Timsjukpenningen får alltså ses som en rättvisereform, och den skulle därmed också få kosta pengar.

Sigge Godin! Jag tycker att historien säger något helt annat om folkpartiets

och den övriga borgerlighetens agerande i trygghetsfrågorna i vårt land. Ni var emot ATP. När ni hade regeringsansvaret lade ni fram förslag om sänkt sjukpenning, om karensdagar och om sämre pensioner, och det är såvitt jag förstår ungefär den inriktning som ni fortfarande har.

Margó Ingvardsson är tydligen nöjd med att de utförsäkrade skall betala 55 kronor också i fortsättningen.

Anf. 96 SIGGE GODIN (fp):

Fru talman! Låt mig till Börje Nilsson bara säga att det inte är så många månader sedan som vi i Sveriges riksdag föreslog en allmän arbetslöshetsförsäkring. Det gick socialdemokraterna emot. Eller rättare sagt: ni skänkte bort 2,5 miljarder kronor till fackföreningsrörelsen för att göra det i stort sett ekonomiskt omöjligt att genomföra en sådan försäkring. Så är det med den typ av socialförsäkringssystem som ni tycker att man skall ha.

Anf. 97 BÖRJE NILSSON (s):

Fru talman! Ja, också det förslaget lade ni fram redan på 70-talet. Men sedan gick ni in i regeringen och gjorde ingenting åt frågan. Det visar väl hur det är ställt med folkpartiets ärliga avsikt när det gäller arbetslöshetsförsäkringen.

Anf. 98 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Nu har det i alla fall konstaterats att det skall göras en analys av sjukförsäkringen, och det är alltid något. Håller vi på ett tag till, Börje Nilsson, börjar vi kanske rent av bli överens.

När det gäller överkompensationen i avtalsförsäkringarna vill jag råda Börje Nilsson att ta ett samtal med sin socialminister. Denne sade nämligen i den debatt som vi nyligen hade att det ligger ett stort ansvar på arbetsmarknadens parter att verkligen se till att det inte blir en överkompensation.

Överläggningen var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i ärendet.

Mom. 1 (sänkt kompensationsnivå)

Utskottets hemställan bifölls med 247 röster mot 57 för reservation 1 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 2 (effektiv insjuknandedag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Sigge Godin och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (regler vid korttidssjukdom)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (arbetsgivarinträde)

Utskottets hemställan bifölls med 211 röster mot 93 för reservation 4 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 5 (översyn av sjukförsäkringen)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 37 för reservation 5 av Sigge Godin och Barbro Sandberg.

Mom. 9 (egenföretagares sjukpenningsskydd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (55-årsgränsen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Sigge Godin m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (återinförande av friåret)

Utskottets hemställan bifölls med 229 röster mot 75 för reservation 8 av Karin Israelsson m.fl.

Mom. 15 (generös prövning m.m.)

Först biträdde reservation 10 av Margó Ingvardsson med 26 röster mot 21 för reservation 11 av Ragnhild Pohanka i motsvarande del. 256 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 9 av Karin Israelsson och Rune Backlund med 42 röster mot 40 för reservation 10 av Margó Ingvardsson. 220 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Karin Israelsson och Rune Backlund – genom uppresning.

Mom. 16 (generell avgiftsbefrielse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Ragnhild Pohanka i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av morgondagens arbetsplenum.

8 § Kammaren beslöt kl. 17.52 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

9 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

Pensioner

Anf. 99 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Den 10 januari 1989, dvs. den dag vi återsamlades efter julupphållet, skrev Dagens Nyheters välkände kommentator Sven Svensson följande:

”Det är synd att politikerna misstror väljarna ännu mer än vad väljarna misstror politikerna. I dag vore det politiskt relevant att diskutera hur det sociala försäkringssystemet ska finansieras på 1990-talet och hur tilläggs pensionen, ATP, ska kunna garanteras in på 2000-talet. Men detta är minerade områden, och alldeles för känsliga för regeringen och oppositionen. Regeringen är rädd för den interna oppositionen och oppositionen vill inte anklagas av regeringen för att angripa den sociala tryggheten.”

Efter att ha lyssnat på debatten tidigare i dag måste jag säga att Sven Svensson har både rätt och fel i sitt uttalande. Han har fel när det gäller modet. Här har faktiskt de borgerliga partierna påvisat att sjukförsäkringssystemet måste reformeras. Man har alltså vågat ta i detta minerade område. Sven Svensson har också rätt, och jag beklagar det. En stor del av debatten har inneburit att så misstro mot ärlig och uppriktig mening att göra det bättre för folk. Man kan bedöma saker olika, men jag tycker att man aldrig skall misstro den goda viljan.

När det gäller pensionsfrågorna har även där funnits politiker som har vågat ifrågasätta s.k. heliga kor. I motion Sf338 tas den av Sven Svensson kastade handsken upp. I motionen framförs krav på att pensionsförsäkringarnas utseende i framtiden måste genomlysas på ett betydligt mera genomgripande sätt än som har skett tidigare.

Varför är det så viktigt att pensionsfrågan nu behandlas i hela dess vidd? Det finns få områden där i stort sett alla människor har behov av fasta spelregler. Trygghet inför ålderdomen och möjlighet att leva sitt liv ungefär på samma villkor som under den aktiva tiden har alltid varit något primärt för människors planering. Detta gäller både i vår nuvarande kultur och i äldre kulturer, och det gäller inte minst den ekonomiska planeringen. Som politiker, där vi kan påverka människors ekonomi i så hög grad, får vi inte rädas att ta i detta mycket svåra och långsiktiga problem. Samtidigt måste vi komma ihåg – jag tar faktiskt upp en sak som också berördes före middagsupphållet – hur historien var vid ATP-systemets tillkomst. Jag vill betona att det var den tekniska utformningen av de framtida pensionerna som var stridsfrågan. Det var aldrig fråga om pension eller icke pension.

Går vi tillbaks i historien kan man komma ihåg att det var med knappast möjliga majoritet som beslutet fattades i riksdagen. Frågan vann en minoritet i valmanskåren. Detta ger för oss alla klara politiska restriktioner. Det ökar nämligen kraven på fasta spelregler. Människor måste veta vad de har att rätta sig efter i framtiden. Rättsförluster för gjorda utfästelser, inte för

framtida utfästelser, måste undvikas. Dess värre har många synder blivit begångna under ATP-systemets snart trettioåriga existens. Nu har vi fått allvarliga varningar, bl.a. nu senast genom utredningen SOU 1988:57 om pensionssystemets stabilitet, eller rättare sagt dess bristande stabilitet. Men då kommer man kanske från majoritetens sida att invända att det redan finns en pensionsberedning. Visst, men dessvärre har man i denna beredning inte i uppdrag att göra den helhetsanalys av ATP-systemet som behövs för att man skall komma ifrån osäkrare och nyckfullare styrningar via politiska beslut. Den avgörande och grundläggande frågan är nämligen vem som skall ha rådighet över pensionerna, dvs. över alla våra medmänniskors framtida trygghet. Det är faktiskt individerna, inte politikerna, som sitter med växlande majoriteter.

Jag skall inte förlänga debatten. Dessa problem är så oerhört invecklade att jag tror att man läser in problemen mycket bättre än man hör dem relaterade i kammaren. Därför vill jag hänvisa till problembeskrivningen i motion 1988/89:Sf338. De krav som där tas upp är förslag till riktlinjer för en ny pensionsberedning för att finna hållbara, rättssäkra och ekonomiskt realistiska lösningar på ett svårt problem. Här vill jag betona att detta problem inte är något man bara har mött i Sverige. Jag var i England nyligen, och där hade man samma problem att övergå från ett fördelningssystem, ett s.k. go-as-you-pay-system, till ett mera hållfast system. Men man har börjat lösa dessa problem på ganska vettiga sätt med möjligheter till mer individuella lösningar och möjligheter till utträde. Jag tror att vi skall se oss omkring i världen och försöka finna lösningar som kan passa oss och våra system. Men vi måste ha beredskap till att tänka om.

Vi moderater har dock inte reserverat oss i utskottet till förmån för den motion som jag har berört. Vi har däremot ett särskilt yttrande, och i sak innebär det ingen större skillnad. Vi är litet formella i yttrandet. Vi säger att pensionsberedningen beräknas avsluta arbetet i höst. Okej, man tar i beredningen fram en hel del faktaunderlag, och det är bra. Men är man inte i beredningen beredd att komma med förslag med större inslag av premierreservsystem, som är civilrättsligt säkrare, kommer vi att återkomma och kräva den genomgripande pensionsberedning som behövs för den trygghet jag tror vi alla är eniga om. Det blev alltså ett särskilt yttrande för det ena kravet i motionen.

I motionen finns vidare ett yrkande om 15- och 30-årsreglerna. Vi säger att reglerna skall ligga fast till dess ATP-systemet anpassats till ett nytt regelsystem med inslag av premierreservsystem. Varför är vi så kategoriska i det här hänseendet? Skulle vi inte ha kunnat nöja oss med de skrivningar som finns från utskottet? Nej, regelsystemets utformning i ATP-systemet motsvarar premierreserven i premierreservsystemet. Som bekant får man inte tulla hur som helst på premierreserven. Detta innebär att den typ av regler som från början fanns med i ATP-systemet så långt möjligt bör vara oförändrade. Om de ändras, äventyras pensionssystemets hållfasthet. Det är inte jag som har påstått detta, utan detta har en av de ursprungliga konstruktörerna till systemet i mycket hög grad poängterat, bl.a. i remissyttranden. Jag hänvisar alltså till Åkessoniska utredningen och det som jag tidigare har sagt här i kammaren, att vi inte får glömma bort att reglerna i ATP-systemet är

motsvarigheten till premierreserven i ett premierreservssystem. Jag yrkar bifall till reservation 8.

Det ärende som nu behandlas avser propositionen om anslag till folkpensioner, barnpensioner, vårdbidrag för handikappade barn och vissa yrkes-skadeersättningar samt ett mycket stort antal motioner, varav jag hitintills berört en.

Många av dessa motioner ger förslag om förbättringar av en rad olika förmåner inom folkpensioneringen. Med hänsyn till vad jag tidigare sagt är det inte denna typ av reformer som i nuläget bör genomföras – det är mycket möjligt att de är angelägna, men i nuläget måste vi först rätta till det som kanske har gått fel. En hänvisning till citatet från Sven Svenssons krönika den 10 januari i DN säger allt.

De ändringar som vi moderater föreslår är endast justeringar av mycket gamla orättvisor. Att undantagandepensionärerna inte får pensionstillskott är en sådan orättvisa. Det är inte sä, att principen ursprungligen var helt fel. Men den har blivit fel, vilket beror på att alla förbättringar av folkpensionen under de senaste 20 åren i stort sett har lagts på pensionstillskotten och KBT. Detta har fört med sig att människor som ofta av ekonomiska skäl har haft undantagande befunnit sig i ett mycket utsatt läge. Det rörde sig helt enkelt om människor som inte hade råd att betala ATP-avgiften. Vi får inte glömma den oerhörda strukturrationalisering som under denna tid skedde inom jordbruket, men också inom detaljhandeln. Jag yrkar bifall till reservation 7. Jag vill också säga att det inte kommer att kosta särskilt mycket att begränsa denna orättvisa.

ATP-poäng för vård av eget barn utnyttjas i anmärkningsvärt låg grad. I reservation 9 anges hur rutinerna skulle kunna förbättras. Regeringen bör lägga fram förslag om ett sådant automatiskt tillgodoräkande av vårdår. Jag yrkar bifall till reservation 9.

I reservation 15 behandlas vissa oformligheter vid förtidspension av egenföretagare. De förslag som återfinns i reservationen skulle skapa större rättvisa.

Handikappersättning till blinda nedsätts automatiskt efter 65 års ålder. Hjälpbehovet för en blind person blir inte mindre efter 65-årsdagen. I reservation 16 krävs därför en utredning för en genomgång av nu nämnda regler. Jag yrkar bifall till reservationerna 15 och 16, liksom till reservation 18 som behandlar medelsanvisning till folkpensioner.

För ordningens skull upprepar jag mitt yrkande om bifall till reservationerna 7, 8, 9, 15, 16 och 18.

Anf. 100 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar, socialförsäkringsutskottets betänkande 13, har rubriken Pensioner. Bakom den döljer sig inte endast pensioner utan också andra ersättningar, såsom vårdbidrag och handikappersättning.

Säkert minns en hel del folkpartiets valaffisch i höstas med den skrattande flickan Sanna. Hon är en underbar liten tjej på sju ar, som gillar att leka och busa precis som alla andra barn. Hon har Downs syndrom. Det innebär att hon behöver mer omsorg och hjälp än andra 7-åringar. Hon kan inte klara sig

själv, utan hon måste passas som ett småbarn. Därför har hennes föräldrar valt att arbeta deltid men det är ett högt pris som de får betala för att de själva valt att ta hand om sitt barn.

För inte så många år sedan råddes familjer som fick ett barn med handikapp av både läkare och omgivningen att lämna bort sitt barn till ett vårdhem och helst glömma dess existens. Tack och lov fanns det redan på den tiden starka och kloka människor – oftast kvinnor – som inte följde råden utan själva tog hand om sina handikappade barn. Vi tycker alla i dag att alla barn skall ha rätt att växa upp tillsammans med sin familj.

Vi i folkpartiet tycker därför att Sannas familj och alla andra familjer som lever med barn med handikapp har rätt att få allt stöd och all den hjälp som de kan behöva. Vi krävde i valrörelsen – och har också följt upp dessa krav i vår partimotion från januari i år – att förbättringar måste göras för de här familjerna. Ingen sade emot oss då, men det är här i dag som den verkliga bekännelsen kommer, när vi så småningom skall trycka på den röda eller gröna knappen och ta ställning till folkpartiets förslag om att vårdbidraget skall höjas till 2,5 basbelopp, ca 69 000 kr. mot i dag 53 000 kr. Detta har de andra partierna i utskottet – utom miljöpartiet – sagt nej till.

Det är faktiskt med stor förvåning som vi folkpartister konstaterar att inte alla partier delar vår uppfattning om dessa föräldrars levnadsvillkor. Statsminister Ingvar Carlsson lovade i valrörelsen att se över den här frågan. Ännu har socialdemokraterna inte gjort någonting. Jag undrar: Vad tänker ni egentligen göra för att förbättra situationen för de här familjerna?

Förutom att vi vill höja nivån på vårdbidraget, anser vi också att hela beloppet skall vara pensionsgrundande. I dag är endast den del av vårdbidraget som inte utgör ersättning för merkostnader ATP-grundande. Det innebär i praktiken att de föräldrar som kanske har de mest vårdkrävande barnen, ofta med stora merkostnader, också får de lägsta pensionspoängen. Dessutom övergår vårdbidraget som pension till barnet när det fyller 16 år. Då står den vårdande föräldern utan såväl ersättning som pensionspoäng, men med allt arbete kvar. De tjänar in miljoner åt samhället, men de får mycket liten lön för sitt arbete.

Enligt utskottsmajoritetens uppfattning bör de här föräldrarna i första hand tillgodoses genom en egen pensionsrätt, och den frågan skall prövas av pensionsberedningen. Dessa föräldrar har väntat länge på erkänsla från samhället för sitt arbete. Många av dem är redan i pensionsåldern, andra har inte långt dit. De är oroliga, undrar hur de skall klara sig när de blir gamla och hur det skall gå för deras barn. Regeringen kan inte hela tiden bara hänvisa till pensionsberedningen och på så sätt freda sitt samvete. Den måste arbeta mer aktivt för att lösa dessa föräldrars problem, och – som jag tidigare sade – det rör sig främst om kvinnor.

Herr talman! Leken har en central betydelse i alla barns liv. Barnet får i leken den stimulans och motivation som behövs för att gå vidare i sin utveckling. Den tidiga stimulansen är viktig för alla barn, men speciellt för barn med handikapp. Det gäller att ta vara på alla möjligheter till utveckling. Men barn med handikapp behöver ofta särskilda leksaker, s.k. pedagogiska leksaker, som passar just deras träning genom lek.

De här speciella leksakerna kan man få tillgång till på olika sätt. Vi menar

att när föräldrar själva köper dessa leksaker, som ofta är dyra, bör de kunna räknas som merkostnad vid vårdbidragsprövningen.

Förtidspensionering av handikappade studerande har folkpartiet tidigare och även i år sagt är en olycklig lösning. Rehabiliteringsberedningen lämnade sitt betänkande i december 1988, och det är nu ute på remiss. I princip tycker vi i folkpartiet inte att man skall föregripa det arbetet. Men folkpartiet anser att den här frågan är så väsentlig att riksdagen redan nu bör föreslå regeringen att förtidspensionering av handikappade studerande skall undvikas.

En grupp pensionärer som i dag lever på en mycket låg standard är de som vi brukar kalla undantagandepensionärerna. Enligt nu gällande bestämmelser har de inte rätt till pensionstillskott. Allteftersom tiden går blir denna grupp allt mindre. Yrkanden om att pensionstillskott bör utgå till dessa pensionärer har förekommit under ett antal år. Utskottsmajoriteten hänvisar till att pensionsberedningen skall kartlägga situationen för de berörda pensionärerna. Folkpartiet anser att man inte längre kan låta dessa pensionärer stå utan ekonomiskt stöd. Regeringen bör därför lägga fram förslag om hur ett sådant stöd skall utformas.

Ett annat för handikappade mycket viktigt stöd är handikappersättningen. Rätt till handikappersättning tillkommer försäkrad som fyllt 16 år och som innan han fyllt 65 år för avsevärd tid fått sin funktionsförmåga nedsatt i sådan omfattning:

- att han i sin dagliga livsföring behöver mera tidskrävande hjälp av annan,
- att han för att kunna förvärvsarbeta behöver fortlöpande hjälp av annan eller
- att han eljest behöver vidkännas betydande merkostnader.

Handikappersättning som utges med 34, 50 eller 65 % av basbeloppet utgår alltid till den som är blind, döv eller gravt hörselskadad om handikappet uppstått före 65 års ålder. För blind utgår alltid 65 % och till hörselskadad 34 %, om inte stödbehovet ger anledning till högre ersättning. Handikappersättningen omprövas vid förtidspension eller vid uppnådda 65 år. Det sägs i lagen att handikappersättning till försäkrad som är blind utgör, för tid före den månad då hel ålderspension eller förtidspension enligt denna lag börjar utgå, för år räknat 65 % av basbeloppet. För tid därefter utgör ersättningen 34 % om ej stödbehovet ger anledning till högre ersättning.

De synskadade har reagerat på detta, och jag menar att man borde kunna förtydliga i lagen varför man menar att stödbehovet uppenbarligen inte anses lika stort efter 65 års ålder.

Handikappersättningen skall, som jag tidigare sagt, kompensera människor med funktionshinder för det extra hjälpbehov eller för de merkostnader som de drabbas av. Prövningen om rätt till handikappersättning görs av socialförsäkringsnämnderna.

Det har nu visat sig att denna prövning utfaller mycket olika beroende på vilken försäkringskassa som behandlar ärendet. Detta har framkommit vid en undersökning av förstagångsansökningar som gjorts av Antoinette Hetzler i Lund. Hon har kunnat visa att andelen avslag vid vissa socialförsäk-

ringsnämnder är så stor som 40 %, medan den i andra inte är mer än 10 %.

Det är inte troligt att grunden för ansökningarna skiljer sig i någon större utsträckning, varför avslagen måste bero på olika bedömningar i nämnderna. Folkpartiet tycker att detta är mycket otillfredsställande och anser att man måste göra en översyn av den praktiska tillämpningen av handikappersättningen.

För att få handikappersättning måste man ansöka om den hos försäkringskassan. Om man inte känner till att denna stödform finns ansöker man förstås inte. Det har visat sig att människor gått miste om denna förmån just därför att de inte känt till att den finns. Därför har också möjligheten till retroaktiv ersättning förlängts från tre månader till två år fr.o.m. den 1 januari i år. Men vi får nu inte förledas att tro att denna åtgärd löser alla informationsproblem. När skall information ges, var skall den ges och vem är ansvarig för att den ges? Folkpartiet anser att rutinerna för hur information om rätt till handikappersättning skall nå ut till dem som är berörda måste ses över.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till alla reservationer med folkpartinamn.

Anf. 101 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! De senaste årens debatt om ATP-systemets framtida stabilitet har fått många människor i vårt land att närmare se över hur deras ekonomiska situation kommer att se ut vid pensioneringen. En del upptäcker då att pensionen av olika anledningar inte kommer att bli särskilt stor. Många kvinnor har under senare år gjort den upptäckten. Det är därför inte så förvånansvärt att många kvinnor i dag tecknar privata pensionsförsäkringar.

Spännvidden i de ekonomiska förmånerna är betydande i dagens pensionsystem. Därför finns hela skalan från den pensionär som har enbart folkpension, och som dessutom kanske har gjort förtida uttag, till den som har folkpension och full ATP. Utanför samhällets pensionssystem finns det dessutom olika former av avtalspensioner och privata försäkringar.

För att minska spännvidden har det genom åren införts komplement som skall kompensera den som har låg pension. Det finns i dag pensionstillskott, kommunalt bostadstillägg och särskilda skatteregler för pensionärer. Syftet med dessa kompletterande åtgärder är i sig gott, även om en liten grupp, undantagandepensionärerna, på ett uppseendeväckande sätt har ställts vid sidan av när det gäller en av förbättringarna, nämligen pensionstillskottet. Men när man försöker sammanföra flera olika regelverk på en och samma grupp blir resultatet inte alltid som man tänkt. Vi har genom kombinationen av folkpension, pensionstillskott, KBT och skatteregler fått ett krångligt system som dessutom ger mycket stora marginaleffekter.

Alla har väl i färskt minne de uppretade pensionärer som brukar ringa till telefonväktarprogrammen med finansministern och statsministern och läsa högt ur sina pensionsavier. Trots att de har fått en höjning av grundpensionen har nettoresultatet efter skatt och KBT blivit ett minus. Små höjningar av folkpension eller ATP har ätits upp av sänkt KBT eller ökat skatteuttag. För den enskilde pensionären har detta upplevts som orättvist, och han har haft svårt att förstå orsakssambanden, eftersom systemet innehåller både bidrags-

regler och avdragsregler. Inte ens finansministrar eller statsministrar har lyckats förklara för dessa pensionärer hur systemet fungerar.

Försök har gjorts att mildra effekterna, men inga riktigt bra lösningar har kunnat presenteras. Här i riksdagen har vi haft en följetong, bl.a. när det gäller skattereglerna för pensionärerna.

Vi i centerpartiet har alltid hävdad att samhällets uppgift är att garantera en grundtrygghet. Vi har därför vid olika tillfällen förordat en höjning av grundpensionen, dvs. den del i systemet som utgår lika till alla.

För närvarande arbetar två utredningar som båda påverkar pensionärernas ekonomiska situation, dels pensionsberedningen, dels inkomstskatteutredningen. Nu anser vi att det rätta tillfället har kommit att föra samman de resurser som i dag utgår inom folkpensioneringen och inom det övriga regelverket till en större grundpension som ger en ökad ekonomisk trygghet för de grupper som i dag och även framöver i huvudsak måste lita till folkpensionsdelen. En större grundpension skulle göra det möjligt att avveckla de krångliga KBT-reglerna och förenkla hanteringen i skattesystemet av pensionärsgruppen. Centerpartiet har i reservation 1 framfört att det bör vara en uppgift för pensionsberedningen och inkomstskatteutredningen att presentera ett sådant förslag.

I reservation 5 tar centerpartiet upp vissa frågor som rör växelvården. I dag uppmuntrar samhället de anhöriga att ta ett vårdansvar. Det är ju ingen hemlighet att samhället på det sättet spar pengar. Vi har nyligen här i riksdagen beslutat om en ny ersättning när det gäller anhörigvården. Men när det gäller pensionssystemet hänger inte utvecklingen med.

Det konstateras både i vår partimotion och i motion Sf276 av Marianne Jönsson och Stina Gustavsson att det förekommit att sådana insatser straffats med lägre pension. Det är uppenbart orimligt. Därför begär vi från centerns sida att man ser över bestämmelserna och återkommer med ett förslag som bättre harmoniserar med samhällets i övrigt allmänt positiva syn på växelvården.

En följetong i sammanhanget är frågan om pensionstillskottet till undantagandepensionärer. Vi har i två reservationer påpekat att vi anser att denna pensionärsgrupp skall behandlas på samma sätt som övriga folkpensionärer. Jag tror att det var utskottets tidigare vice ordförande Nils Carlshamre som i en debatt under förra riksmötet sade: Låt oss lösa den här frågan medan det ännu finns några i livet. Jag tycker att detta fortfarande har sin giltighet. Visserligen har frågan fallit framåt under senare år. Vi har fått pensionstillskott till undantagandepensionärerna, och riksdagen har beställt en undersökning om undantagandepensionärernas ekonomiska situation. Jag tror att alla vi som på ett eller annat sätt har kommit i kontakt med undantagandepensionärer kan konstatera att den helt dominerande delen av dem som finns kvar inte på något sätt har en bra ekonomisk situation. Man kan inte säga att de lever speciellt gott. Snarare har de det ganska så knapert. Vi från vår sida tycker att det inte behövs ytterligare utredande och undersökningar i denna fråga. Vad som krävs i dag är att riksdagen vågar fatta beslut i frågan och genom sitt beslut tillerkänner den här gruppen pensionstillskott.

I reservation 9 tas en annan fråga upp som har betydelse för pensionsutfallet för kvinnor som har vårdat egna barn. För några år sedan infördes en rätt

som innebar att kvinnor i efterhand själva fick anmäla till försäkringskassan att de önskade få sina vårdår tillgodoräknade. Det har visat sig att tyvärr inte så många utnyttjar denna rättighet. Om det beror på bristande kunskaper eller om det är andra orsaker är naturligtvis svårt att bedöma. Utskottet har under ett par år sagt att man skall förbättra informationen. Vi kan nu konstatera att det fortfarande inte hänt speciellt mycket där. Då menar vi att det här är en så pass betydelsefull rättighet, eftersom den utan tvivel kommer att påverka utfallet av den egna pensionen, att vi bör undersöka möjligheterna att få en automatisk påföring utan att det skall krävas en speciell anmälan från kvinnan. Vi anför därför i reservation 9 att frågan bör utredas så att det kan bli ett automatiskt tillgodoräknande av vårdåren.

I reservation 10 kommer vi in på en fråga som gäller dem som ägnat sig åt att vårda sina barn i ett tidigare skede, innan ATP-systemet infördes. Jag tänker inte närmare kommentera denna reservation, eftersom Rune Thorén, en av motionärerna, litet senare i debatten kommer att utveckla argumenteringen kring denna reservation.

Däremot finns det ett par ord att säga om reservation 15, som rör förtidspension för egenföretagare. Vi har tidigare här i riksdagen haft diskussioner om egenföretagarnas situation över huvud taget inom socialförsäkringssystemet. Det är bara att konstatera att det är en ganska "knölig" hantering av egenföretagarna, som gör att de inte får en korrekt kompensation i samband med t.ex. förtidspension. Vi tycker att man rimligen borde kunna lösa frågan på något sätt. Det krävs att riksdagen gör en klar markering och säger att det här måste klaras ut inom ramen för det gällande regelsystemet. Frågan har närmare utvecklats i reservation 15.

Till sist bara ett par ord om reservation 4, som rör utländska medborgares rätt till folkpension. Vi kan konstatera att de regler som i dag gäller gör att vissa av dem som kommit hit som asylsökande eller anhöriga till sådana kommer, trots att de är folkpensionärer, att betraktas som socialbidragstagare eftersom de får sin ersättning den vägen. Det här är naturligtvis ingen riktigt bra ordning. Det föreslås i den motion som ligger till grund för reservationen att vi skall se över reglerna för när man skall kunna få folkpension. Vi menar att det ur allmän synvinkel måste vara bättre med ett system som gör att man får folkpension i stället för att vara hänvisad till att leva på socialbidrag och därmed bidra till en ibland kanske mindre positiv diskussion om flyktingars möjlighet att försörja sig i det svenska samhället.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 4, 5, 7, 9, 10, 13 och 15.

Anf. 102 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Visserligen ökar andelen ATP-pensionärer, men fortfarande får ca 670 000 pensionärer ett helt eller reducerat pensionstillskott. Majoriteten av dessa är kvinnor. De har en mycket låg ekonomisk standard.

En folkpensionär som har folkpension, pensionstillskott och ett fullt KBT räknat för en ensamstående har en disponibel månadsinkomst på 4 484 kr. Om man sedan har en hyra på 2 000 kr. – det är inte så ovanligt i dag – kommer man alltså att ha kvar en summa som ger lägre standard än vad socialstyrelsen har angivit som en skälig levnadsnivå. Att de här pensionärerna har en så låg pension beror på att de under sitt yrkesverksamma liv har haft

en låg inkomst. Har man haft en låg inkomst under alla år, har man knappast haft möjlighet att samla i ladorna inför ålderdomen.

Vi anser att det nu är dags att regeringen gör upp en plan för i vilken takt och hur man skall kunna förbättra grundpensionen och pensionstillskottet för att minska klyftorna mellan de pensionärer som aldrig har hunnit uppnå någon ATP-pension och de pensionärer som har en ATP-pension. Vi menar att det är ett rimligt första etappmål att höja grundpensionen till 100 % av basbeloppet och att göra en motsvarande höjning av pensionstillskottet. Vi anser också att man skall göra förändringar inom KBT-systemet, men det behandlar vi inte här i dag utan det skall vi återkomma till. Därför, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 2.

För människor som bor här och inte är svenska medborgare gäller speciella pensionsregler. Man skall alltså ha bott minst fem år här för att bli svensk medborgare. Då kan man också få folkpension. Det här får alltså konsekvenser för den grupp äldre invandrare som har kommit hit genom anknytningsinvandring. De är hänvisade till socialbidrag i dag. Så samhället spar inte pengar på att inte ge den här gruppen pension, utan de får sin försörjning genom ett annat konto. Det tycker vi inte är bra, utan vi menar att regeringen bör få i uppdrag att göra en översyn och återkomma med ett förslag om hur och på vilka villkor utländska medborgare som får ett permanent uppehållstillstånd i Sverige kan få pension, så att de inte är hänvisade till socialbidrag. Jag yrkar bifall till reservation 4.

Herr talman! Reservation 6 gäller efterlevandeskydd för homosexuella sambor. Riksdagen fattade förra året ett beslut om en stor efterlevandereform, som träder i kraft den 1 januari 1990, men homosexuella sambor är utestängda från det skyddet. Vi menar i vpk att samtliga regler inom socialförsäkringens efterlevandeskydd som tillämpas på sambor också skall tillämpas på homosexuella sambor. Regeringen bör få i uppdrag att utforma ett förslag till lagstiftning och snarast lägga fram det för riksdagen. Det är mycket svårt att förstå att detta skulle medföra några tekniska problem.

Jag yrkar bifall till reservation nr 6.

Reservation nr 10 är gemensam för vpk, centern, folkpartiet och miljöpartiet, och den gäller retroaktiv rätt till vårdår. Sedan 1982 finns det en möjlighet för föräldrar att tillgodoräkna sig ATP-år för vård av egna barn, och vi menar att denna rätt bör utsträckas att gälla från 1960, då ATP-systemet infördes.

Vi är medvetna om att vi genom denna reservation frångår vissa principer, men för att kvinnorna skall ha möjlighet att få en rimlig pension måste man, om man skall hålla sig inom detta system, vara beredd att göra förändringar och tänka om i vissa avseenden. Det går inte längre att hänvisa till att kvinnorna skall få bättre villkor den dag sådana samhällsförändringar har uppnåtts att kvinnan har en annan ställning på arbetsmarknaden och i samhället än hon har i dag, utan det måste göras något konkret.

Detta är ett sätt att öka antalet år för kvinnor som är t.ex. i min generation och en tidigare generation. Det var vi som var hemma och vårdade barn på 60-talet, och alla kommer kanske inte att hinna arbeta in de 30 år som behövs för att man skall få full ATP.

Jag yrkar bifall till reservation nr 10.

Avslutningsvis vill jag säga någonting om de s.k. undantagandepensionärerna. Genom ett vpk-initiativ har pensionsberedningen fått i uppgift att göra en översyn av undantagandepensionärernas ekonomiska villkor. Pensionsberedningen arbetar nu med detta och har gett besked om att riksdagen kommer att få dessa uppgifter under våren eller sommaren.

När en enig riksdag alltså har ställt sig bakom förslaget att begära dessa uppgifter, vore det märkligt om vi inte skulle ha tid att vänta några månader för att få se det förslag som vi har begärt innan vi fattar ett beslut. Vpk återkommer därför till frågan om undantagandepensionärerna.

Anf. 103 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Vi har i dag en babyboom – en glädjande utveckling när det gäller Sverige. I övriga delar av världen känner vi väl till kampen för barnbegränsning, som förhoppningsvis leder till en minskning av befolkningstillväxten.

Före påsk antogs en föräldraförsäkring, som skall ge barnen och föräldrarna längre och utökad tid att vara tillsammans under småbarnsåren – en positiv syn på de första årens betydelse.

Samtidigt har vi i dag en åldringsboom, som accelererar mera förutsebart än det ökade antalet födselar. Här vilar ansvaret för en god omvårdnad om de gamla på de vuxna – från senare tonåren, då ett fåtal kommer ut på arbetsmarknaden, eller från 20–25 år, då de flesta ungdomar slussas ut i förvärvslivet, och fram till pensionsåldern. De äldre årgångarna ökar, och det ekonomiska ansvaret är också här stort.

I fråga om äldreomsorgen inför 90-talet har närmare berörts de problem som denna åldersfördelning av landets befolkning medför när det gäller vård och omsorg. Men ansvaret för våra pensionärer gäller i lika hög grad pensioner och andra ekonomiska åtaganden. Det är viktigt att ge ekonomisk och social vård och omsorg under de sista åren. Precis som under de första åren av en människas liv är det då hon behöver mest omsorg och vård.

Många frågor i detta betänkande berörs och behandlas inom pensionsberedningen. Jag kommer att yrka bifall till flera motioner även om samma frågor tas upp till behandling inom pensionsberedningen. Jag yrkar bifall av det skälet att jag vill markera miljöpartiets ståndpunkt och inställning i dessa frågor.

Det viktiga i detta betänkande är för oss att se till att de sämst ställda pensionärerna får bättre villkor och att deras läge absolut inte försämrats på något område.

En höjning av folkpensionens grundbelopp till samma nivå som vpk föreslår i sin reservation ingick i miljöpartiets första pensionsförslag under höstens interna arbete, men i vår ekonomiska budget, den gröna luntan, klarade vi inte detta och föreslår därför endast samma höjning av pensions-tillskottet som vpk föreslår. Vi vill höja det så att det utgör 50 % av basbeloppet, som en kompensation för höjda energiskatter och andra levnadsomkostnader, för att åtminstone de som har låg pension skall hållas skadeslösa.

Jag yrkar bifall till mitt särskilda yrkande, som är utdelat till kammarens ledamöter och som lyder:

mom. 2 beträffande basbeloppsberäkning

att riksdagen med anledning av motion 1988/89:Sf345 yrkande 2 hos regeringen begär förslag att pensionstillskottet till följd av de av miljöpartiet föreslagna skatte- och avgiftshöjningarna skall utgå med 50 % av basbeloppet för ensam pensionär och 100 % av basbeloppet för makar i enlighet med vad som förordats i motionen.

Flyktingar eller anhöriginvandrade som kommit hit och beviljats asyl här eller uppehållstillstånd av annat skäl, när de är i en ålder nära pensionsåldern eller redan har uppnått den, borde åtnjuta vårt grundskydd i stället för att hänvisas till socialvården.

Jag yrkar bifall till reservation 4, som gäller mom. 4 i utskottets hemställan.

All egenvård bör uppmuntras, likaså all vård och omsorg för den vårdbehövande pensionären av make/maka eller andra anförvanter. Miljöpartiet vill öka den informella sektorn, men de ekonomiska styrmedlen får inte styra åt motsatt håll. Den vårdbehövande mår i de flesta fall bättre av en vid behov väl genomförd växelvård. Här finns också pengar att spara.

Jag yrkar därför bifall till reservation 5, som handlar om växelvård. Det händer att en pensionär som är boende i hemmet och mister sin ensamboende ställning därmed får sämre ekonomiska villkor och således knappast kan behålla sitt boende, som ofta är en förutsättning för att det hela skall kunna fungera.

De sämst ställda pensionärerna är utan jämförelse de ca 20 000 s.k. undantagandepensionärerna. Det var de som vid ATP:s införande begärde undantag från ATP. De får självfallet ingen tilläggs pension, eftersom de begärt att ej få delta och ej betalat avgifterna. Många gjorde detta undantagande före 1969, då pensionstillskottet infördes. Även deras fruar var t.o.m. förra året diskriminerade och fick inte något pensionstillskott, men sedan dess, efter nära 20 år, har de fått rätt till detta – något som andra hemmafruar, som inte heller har förvärvsarbetat eller betalat in ATP-avgift, har fått hela tiden sedan 1969.

Det upplevs som en orättvisa för dessa svenskar när utläningar endast behöver ha bott fem år här för att bli pensionärer och få grundpension och pensionstillskott – som jag tycker att de skall få. Men jag menar att detta är att behandla människor olika, och jag tycker att alla människor skall behandlas lika. Det är en fläck på välfärdssamhället att en liten grupp gamla människor skall undanhållas t.o.m. den mest grundläggande ekonomiska trygghet. Jag yrkar bifall till reservation 7.

Sedan kommer en grupp reservationer angående retroaktivitet av ATP-grundande vårdår, dvs. vård under längre tid av barn under tre år. Detta gäller framför allt kvinnor. Det berör ytterst få män. De som har haft barn och varit hemma – jag är själv ett exempel, jag har sex barn och har varit hemma något år extra för varje barn – har ingen chans att nå upp till 30 års ATP. Många låginkomsttagare blir mycket hårt drabbade av detta. De har låg ATP och dessutom inte tillräckligt många år.

Jag yrkar bifall till reservationerna 11, 10 och 9 i nu nämnd ordning, men i första hand till vår egen reservation.

Tack för ordet!

Anf. 104 INGEGERD ELM (s):

Herr talman! Vi behandlar nu i afton budgetpropositionens anslag vad gäller vårdbidrag för handikappade barn, barnpensioner, folkpensioner med handikappersättning och vissa yrkesskadeersättningar. Sammanlagt är dessa anslag uppe i 59 062 500 000 kr., alltså närmare 60 miljarder kronor för ett budgetår. Pensionerna och övriga förmåner är värdesäkrade genom att basbeloppet beräknas utifrån utvecklingen av konsumentprisindex. Basbeloppet för 1989, alltså innevarande år, har fastställts till 27 900 kronor. Pensionerna liksom andra basbeloppsanknutna förmåner kommer därigenom att i år öka med drygt 8 % jämfört med 1988 års ersättningar. Folkpensionernas grundbelopp kommer härmed att i år uppgå till närmare 27 000 kr. för en ensam pensionär och till närmare 44 000 kr. för ett pensionärspar. Till detta kommer pensionstillskott för den som saknar eller har låg ATP. Pensionstillskottet kan uppgå till ca 14 000 kr. för en ålderspensionär i år. Till denna s.k. grundtrygghet för pensionärer skall också räknas det kommunala bostadstillägget liksom extra skatteavdrag.

Delegationen för social forskning har nyligen i en undersökning gjort en internationell jämförelse av pensionärernas ekonomiska villkor. Undersökningen visar att Sverige är ett av de länder som ger den bästa grundtryggheten. Tillsammans med Norge ligger vi allra bäst till vid denna jämförelse. Hela Västeuropa plus USA, Canada, Nya Zeeland och Australien ingår i denna undersökning.

I några motioner och reservationer till detta betänkande förespråkas nu en höjning av folkpensionen och dess grundbelopp samt av pensionstillskottet. Jag vill här framhålla att varje höjning av grundbeloppet medför en avsevärd framtida merkostnad bl.a. beroende på det stora antalet pensionärer. Med det basbelopp som gällde 1988 skulle en höjning med enbart en procentenhet ha kostat ca 500 milj.kr. Som skäl för den här stora ekonomiska satsningen anges att grundtryggheten skulle stärkas och att vi skulle utjämna orättvisor. Men detta är inte riktigt sant, för en höjning av folkpensionens grundbelopp har i sig ingen utjämnande effekt. Folkpensionen utgår med samma belopp till alla pensionärer, oavsett storleken på ATP eller eventuell tjänstepension.

När det gäller att motverka de orättvisor som kan uppstå beroende på marginaleffekterna i vårt pensionssystem är en höjning av grundpensionen inte heller någon verksam metod, under förutsättning att man vill behålla skattefriheten för den som har endast folkpension och pensionstillskott. Varje höjning av de förmånerna medför nämligen att en avtrappning på det extra skatteavdraget måste förskjutas uppåt i inkomstklasserna, om inte ännu kraftigare marginaleffekter skall uppstå. Detsamma gäller för det kommunala bostadstillägget.

Nu är uppfattningarna litet olika hos de två partier som förespråkar en höjning av grundpensionen. Vad jag förstod av centerpartiet är de villiga att ta bort de generösa bestämmelserna i skattehänseende, och vi visste redan tidigare att centerpartiet heller inte har så starka känslor för det kommunala bostadstillägget. När man lyssnade på Margó Ingvardsson framgick det emellertid att vpk förutsätter att såväl den särskilda skattebestämmelsen som det kommunala bostadstillägget skall vara kvar. Båda dessa frågor är

dessutom föremål för utredningar. Förändringen av grundpensionen t.ex. ligger inom ramen för pensionsberedningens arbete. Marginaleffekterna i skattesystemet är det klart uttalat att inkomstskatteutredningen särskilt skall titta på.

Flera av de övriga motioner som vi behandlar i detta betänkande berör också pensionsberedningens utredningsuppdrag. Det gäller pensionsålder och pensionstillskott. Där kommer även undantagandepensionärernas pensionstillskott, som man här har talat om, in. Pensionsberedningen skall på riksdagens uppdrag undersöka verkningarna av att ha ställt sig utanför ATP. Eftersom riksdagen har fattat ett särskilt beslut om detta finner jag Rune Backlunds förslag, att vi nu skall fatta ett beslut och frånga vårt tidigare ställningstagande, litet svårt att genomföra.

I pensionsberedningens uppdrag ingår också, vilket det finns motioner om, pensionspoäng och poängår. I det sammanhanget kommer vi alltså att beröra de 15 och 30 åren. Vi har också tidigare här i riksdagen uttalat vår uppfattning om den bestämmelsen. Vi har med anledning av dessa motioner i betänkandet hänvisat till pensionsberedningens direktiv och pensionsberedningens pågående arbete.

Dock vill jag säga några ord om en av motionerna som handlar om pensionstillskott, nämligen motion Sf327, som är skriven av Sten Östlund och Kjell Nilsson. De tar upp förhållandet att förtidspensionärerna får sänkta pensionsförmåner vid ålderspension. Utskottet anser att det finns skäl för pensionsberedningen att närmare undersöka motionärernas förslag till ändring i detta avseende, och vi föreslår därför att den motionen överlämnas till pensionsberedningen.

När det gäller handikappersättningen, som också ingår i anslaget för folkpensioner, föreligger några motioner som utskottet anser mycket väl kan tas upp till behandling och genomgås av den alldeles nyligen tillsatta kommitté som har att utreda vissa frågor om samhällets insatser för människor med omfattande funktionshinder. Det är den kommitténs huvuduppgift att särskilt kartlägga och analysera de insatser som görs inom socialtjänsten samt för habilitering och rehabilitering. Utgångspunkten skall också vara situationen för barn, ungdomar och vuxna med omfattande funktionshinder samt situationen för de små och mindre kända handikappgrupperna. Jag menar att vi därigenom får en rejäl genomgång och redovisning av vilka förmåner och rättigheter som de handikappade har möjlighet att ta sig till godo. När vi diskuterar förändringar och förbättringar, som vi ju alla är eniga om att vi skall göra, är det värdefullt att till grund för detta förändringsarbete ha en faktaredovisning. Vi i utskottsmajoriteten menar att det kan vara av stort värde att avvakta denna utrednings resultat innan vi går vidare och gör några förändringar.

Så skall jag säga några ord om vårdbidraget för handikappade barn och därmed sammanhängande förmåner. Vårdbidrag utgår till föräldrar som vårdar barn under 16 år, barn som behöver särskild tillsyn och vård på grund av sjukdom eller handikapp. Även merkostnader på grund av sjukdomen eller handikappet skall i det sammanhanget beaktas. Vårdbidraget har tre nivåer, nämligen hel, halv eller en fjärdedels förtidspension och innefattar även rätt till pensionstillskott. Vårdbidraget är skattepliktigt och därmed en

pensionsgrundande inkomst för den förälder som uppbär vårdbidraget. Av vårdbidraget kan dock en viss del bestämmas som ersättning för merkostnader. Denna förändring genomfördes för några år sedan, eftersom man ansåg det rimligt att de merkostnader som ofta är förknippade med denna vård inte skulle beskattas. Det var därför rimligt att till en särskild ersättning utskilja den del som kan uppskattas som merkostnad.

I och med att kostnadsersättningen är skattefri utgör den inte heller grund för rätt till pension eller pensionspoäng. Detta är en ofrånkomlig följd av att vi numera har en särskild skattefri merkostnadsdel i vårdbidraget. Alternativet att, som folkpartiet vill, göra denna ersättning ATP-grundande innebär en återgång till de tidigare reglerna. Hela vårdbidraget skulle då bli skattepliktigt och alltså vara en ersättning för merarbete. ATP-grundande är ju arbetsinkomst och ersättning för bortfallen arbetsförtjänst. Det är orimligt att en ersättning för fördrade levnadsomkostnader skall vara ATP-grundande. Linjerna måste här vara klara – vi måste tala om inkomst av arbete eller ersättning för förlorad arbetsförtjänst.

Vi har nu i kväll liksom under förmiddagen fått lyssna till folkpartiets tal om socialdemokraternas ointresse för handikappade, att det under socialdemokratisk tid över huvud taget inte finns något hopp för handikappade att få det bättre i vårt samhälle, i vårt Sverige. Jag vill säga till Barbro Sandberg att jag inte känner igen mig, om jag tänker tillbaka under åren. Man får inte vara helt historielös när man uttalar en sådan uppfattning. Under de sex borgerliga åren fanns det en utredning om ett bättre bilstöd till handikappade, en utredning som låg i regeringskansliet utan att man över huvud taget intresserade sig för den. Så snart ni kom i opposition igen lade ni fram motioner här i riksdagen om att just detta förslag omedelbart skulle tas fram till ett beslut. Det föreslagna stödet kostade ungefär 70 milj. kr. om året, om jag minns rätt. Förslaget hade utdömts på flera håll. Vi omarbetade det och fick ett förslag och ett beslut som nu gäller. Kostnaden uppgår till drygt 250 milj. kr. Detta bidrag är nu så generöst utformat att det inte är förknippat med tvång att vara i arbete eller att studera, utan man kan få bidraget därför att man är handikappad och behöver en bil. Det kan också utgå till föräldrar till handikappade barn. Det har visat sig att de anslagna pengarna inte alls räcker, trots att det är fråga om en flerdubbling av vad det av folkpartiet omhuldade förslaget skulle ha kostat. Kostnaderna kommer alldeles säkert att uppgå till 400 milj. kr. eller mer under detta år. Vi har nu ett förslag om ytterligare medel till bilstödet. Detta var en jämförelse.

Vi har nyligen på handikappsidan avslutat rehabiliteringsberedningen. Dess betänkande, Tidig och samordnad rehabilitering, är nu ute på remiss. Jag talade tidigare om den kommitté som skall se över och kartlägga samhällets stöd. Detta var ett xplock av vad som under senare år har förekommit på den här sidan. Jag tycker att folkpartiet litet grand skulle tänka över vad som har hänt, innan man går ut och säger att det är folkpartiet som är garanten för att de handikappade skall få en dräglig tillvaro i vårt land.

Herr talman! Jag avslutar med att yrka bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 105 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! När det gäller Ingegerd Elms kommentarer om höjningen av grundpensionen vill jag säga att hon inte tycks ha förstätt var problemen finns. För att kompensera dem som har låg ATP eller saknar ATP har vi infört olika typer av system som skall bättra på grundpensionen. Vi har infört pensionstillskott, KBT och särskilda skatteregler.

När vi höjer folkpensionen kan det, som jag sade i mitt inledningsanförande, inträffa – det har det gjort vid flera tillfällen – att slutresultatet i själva verket blir att man får mindre pengar att röra sig med netto, och det beror på det komplicerade regelsystemet, där KBT kommer in genom skattereglerna. Frågan är vad vi då har vunnit, när vi vill försöka förbättra situationen för de pensionärer som har låg pension.

I det sammanhanget lanserar vi då tanken att man skulle kunna sammanföra systemen: Låt oss ta de pengar som går ut inom KBT eller som i dag används för att åstadkomma förmånliga skatteregler och sammanföra dem till en större grundpension, så att vi skapar en ordentlig pension för dem som antingen står utanför ATP-systemet eller har en mycket låg andel av ATP-inkomster i sin pension.

På det sättet skulle vi kunna normalisera övriga inkomster som rör pensionärerna, så att vi får en enklare hantering av pensionärerna i skattesystemet. Det vill vi att man i pensionsberedningen och i inkomstskatteutredningen skall titta litet närmare på. Det är ett sätt att lösa ett problem som vi uppenbarligen har inom ramen för pensionssystemet.

När det gäller undantagandepensionärerna återkom Ingegerd Elm till att det skall komma ett resultat till sommaren. Vi har aldrig varit speciellt intresserade av den undersökningen. Vi har i flera år hävdat att vi inte behöver mer undersökande och utvärderande av den gruppen. Vad vi efterlyser är att man i rättvisans namn fattar ett principbeslut, som innebär att även de pensionärerna tillförsäkras pensionstillskott eller samma villkor inom ett system där vi satsar på en grundpension, om vi övergår till ett sådant. Därför tycker vi inte att det finns någon anledning att invänta den undersökningen. Vi är som sagt inte speciellt intresserade av den.

För dem som vill förhala och förskjuta handläggningen av den här frågan är det naturligtvis alltid bra att kunna hänvisa till att det pågår någonting, som kanske i sig inte för saken framåt – den majoritet som var anhängare av förslaget om den här undersökningen utlovade ju inte i samband med det att man verkligen skulle föreslå några åtgärder. Något sådant löfte tycks inte det beslutet ha inneburit.

Anf. 106 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! Ingegerd Elm avvisar våra förslag om höjning av grundpension och pensionstillskott med hänvisning till att Sverige har ett bra pensionssystem jämfört med andra länder. Det må så vara, men det är ju knappast någon tröst för alla dessa pensionärer som lever under vad socialstyrelsen anser vara en skälig levnadsnivå. Eller vill Ingegerd Elm påstå att jag har fel eller att beräkningarna är felaktiga?

Verkligheten är faktiskt den att det finns en stor grupp pensionärer som har mindre pengar att disponera per månad än de har som lever på

socialbidrag. Jag tycker att det känns oerhört besvärande när vi vet att Sverige aldrig har varit så rikt som i dag – man kan göra sådana jämförelser också internationellt och se att Sverige tillhör de rikaste länderna i världen. Vi har haft en utveckling på börserna som man inte finner maken till i något annat land, och vi har rekordvinster inom företagen. Då måste det väl kännas besvärande för socialdemokraterna att säga att man inte har råd att se till att alla pensionärer i vårt land har en skälig levnadsnivå!

Sedan säger Ingegerd Elm att våra förslag inte skulle minska klyftorna mellan de högavlönade och de lågavlönade pensionärerna. Det gör de visst det! Det finns ingen annan möjlighet än att höja pensionstillskottet och att höja det kommunala bostadstillägget. Vi utgår alltså ifrån att skatteavdraget och KBT kommer att följa pensionshöjningarna.

Om man ser på vad socialdemokraterna har gjort för att minska skillnaderna mellan högavlönade och lågavlönade pensionärer, finner man att de inte har gjort ett dugg. De har lagt fram förslag som har verkat i precis motsatt riktning. Vad socialdemokraterna de senaste åren har gjort är att höja basbeloppet. Den senaste basbeloppshöjningen på 600 kronor innebar att den som bara hade folkpension och pensionstillskott fick 252 kronor mer i månaden, medan den som hade full ATP fick 850 kronor mer i månaden. Det är ett mycket effektivt sätt att öka klyftorna inom pensionärskollektivet.

Avslutningsvis: Inte ett ord sade Ingegerd Elm om orättvisorna i efterlevandeskyddet för de homosexuella samborna. Vad är den egentliga orsaken till att man inte vill se över det området?

Anf. 107 MARGIT GENNSER (m) replik:

Herr talman! Det finns till intet förpliktande uttalanden, dels i det tidigare behandlade ärendet, dels på s. 15 i det betänkande vi nu diskuterar, om 15- och 30-årsreglerna. Man instämmer i att kvinnor har behov av dessa regler – man kunde ha tillagt att långtidsutbildade också har det – men i princip ger man ingen garanti.

Jag kommer då till den andra sak som jag tycker är viktig: Ett fördelnings-system har sitt skydd i fasta regler. Det är klart att regler under mycket svåra ekonomiska omständigheter kan behöva ändras, men då måste man göra helhetsändringar, och de måste utfalla lika för hela kollektivet och får helst inte ha retroaktiv verkan. Det beror alldeles på krissituationens art. Det är därför vi har påpekat att dessa regler måste ligga fast tills vi går över till ett annat system eller får rejäla inslag av ett annat system, där 15- och 30-årsreglerna egentligen är ointressanta; det är pengarna där som genererar en pension, och det är den avkastning som pengarna ger när de investeras reellt och bra som utgör tryggheten i pensionen. Då slipper man arbeta med konstiga index, där det alltid blir orättvisor. Det är därför vi har avgivit reservationen. Jag tycker det är viktigt att man uppfattar denna väsentliga slutsats.

När det gäller undantagandepensionärerna är det riktigt att pensionsberedningen skall ta hand om den frågan. Men detta är ju en gammal historia, och orsaken till att det har blivit så fel nu är att man aldrig har höjt grundpensionen utan lagt alla standardförbättringar – index- och basbelopps-

förändringar gäller ju bara penningvärdet – på KBT och på pensionstillskott.

De människor som gjorde undantagande och som ofta gjorde det i mycket svåra ekonomiska omständigheter var t.ex. företagare som var tvungna att likvidera och därför gick ur ATP; de hade inte råd med någonting annat. Det tycker jag inte att man skall lägga dem till last så här 30 år efteråt, allra helst som vi här fick höra att utlänningar som har kommit hit som flyktingar och som inte heller har betalat avgifter till ATP skall få pensioner, och det är också riktigt. Då tycker jag man kan visa generositet också mot denna lilla grupp. Det är därför vi yrkar att man skall ordna den här saken redan nu.

Anf. 108 BARBRO SANDBERG (fp) replik:

Herr talman! Ingegerd Elm lägger ord i min mun som jag aldrig har uttalat. Jag har inte sagt att folkpartiet är någon garant för någon. Däremot har vi tidigare i dag hört att socialdemokraterna är världsledande inom handikappområdet.

Om så nu skulle vara fallet skall socialdemokraterna definitivt inte ha hela förtjänsten av det. Folkpartiet har under en rad år framlagt förslag på handikappområdet i form av motioner här i riksdagen, och till vår och de handikappades glädje har socialdemokraterna uppenbarligen tyckt att de förslagen varit bra. Men man har alltid avslagit förslagen här i kammaren och sedan så småningom återkommit med dem som sina egna i budgetpropositionen.

Jag tycker väl inte att man skall haka upp sig på bagateller. Det viktigaste är ju trots allt att missförhållanden åtgärdas. Jag kanske därför kan hoppas på att förslaget om vårdbidraget kommer att gå samma väg som alla de andra. Vi har ju fört fram detta förslag några gånger vid det här laget.

Att ett parti som vill hävda att det är världsbest på handikappområdet inte vill ge stöd till de familjer som har det allra svårast, alltså de som har handikappade barn, är faktiskt för oss folkpartister ofattbart! Visa i handling och inte enbart i ord att ni verkligen är engagerade i dessa frågor!

Ingegerd Elm sade att handikapputredningen är ett exempel på hur bra socialdemokraterna är. Handikapputredningen har nolldirektiv. Socialdemokraterna stoppar undan, så att säga, i denna utredning fråga efter fråga som är besvärlig och kostar pengar. Ändå vill de påstå sig vara garanten och världsledande på området!

Ingegerd Elm berörde det förhållandet att vårdbidraget är skattepliktigt. Vi har föreslagit att hela vårdbidraget, som ju är en ersättning antingen för utträttat arbete eller för att man avstår från förvärvsarbete – jag uppfattade att Ingegerd Elm uttrycker sig litet fel på den punkten – skall ses som arbetsersättning. Det är ju för detta som ersättningen utgår – inte för merkostnader. Merkostnaderna räknas av vid beräkningen av ersättningens storlek, och vi har i vår motion föreslagit att man på något annat sätt skall kunna få merkostnaderna ersatta. Hela vårdbidraget skall alltså ses som ersättning för utträttat arbete eller som ersättning för bortfall av arbetsinkomst.

När det barn, för vilket man har vårdbidrag, blir sexton år får ju barnet

precis samma belopp. Dessutom får det handikappersättning om det har merkostnader.

Ingegerd Elm sade att jag var historielös. Hon tog frågan om bilstödet som exempel. Det påståendet skall jag bemöta i ett senare inlägg.

Anf. 109 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! Man måste ju se denna fråga som en helhet och inte plocka ut och särbehandla olika delar.

Pensionen är låg och pensionstillskottet är lågt för dem som inte har ATP. När de ligger på sjukhus skall de betala en tredjedel av sin pension för vården. De kan förlora KBT. I växelvården kan de också förlora möjligheten att behålla sin bostad när de skall vårda den ena maken som är sjuk.

Jag vill igen nämna undantagandepensionärerna. För mig liknar detta hämnd på dem som inte ville gå med i ATP-systemet. "Tänk om det skulle finnas någon bland dem som är välbeställd!" tycks somliga resonera. Det finns det säkert, men jag känner många av dem och vet att det är en stor grupp som är verkliga småföretagare, framför allt småbönder.

Det finns kvinnor som har förmögenhet, och de får pensionstillskott om de inte har ATP, men undantagandepensionärerna skall inte få det! De har ändå levt hela sitt liv i Sverige och betalat skatt här. Det är en skamfläck på den svenska välfärden att människor skall leva på så låg standard eller behöva begära socialhjälp.

Anf. 110 INGEGERD ELM (s) replik:

Herr talman! Jag börjar med att tala om undantagandepensionärerna och det beslut som vi faktiskt fattade i kammaren. Vi beslöt att pensionsberedningen skulle genomföra en undersökning av dessa pensionärers situation. Vi är i pensionsberedningen i full färd med det arbetet. Att en del av partierna sedan inte kände för det beslutet, så att säga, kan ju inte leda till att vi frångår beslutet. Vi har fattat ett beslut i Sveriges riksdag som enligt god ordning bör fullföljas.

Det råder litet olika uppfattningar hos representanterna för de olika partierna om hur socialdemokraterna ställer sig till pensionsystemet. Margit Gennser påstår att vi socialdemokrater siktat in oss på standardförbättringar enbart avseende pensionstillskotten och de kommunala bostadstilläggen. Margó Ingvardsson och Rune Backlund säger tvärtom. De säger att vi enbart har följt höjningen av basbeloppet.

Det framstår som litet motsägelsefullt när man hör hur företrädare för de olika partierna uppfattar satsningen på våra pensioner. Vi kanske så småningom får någon lösning på hur det egentligen är.

Rune Backlund sade att riksdagen bör kunna sammanföra systemen för att få ett bättre grundskydd, så att vi på det sättet inte längre skall behöva ha kommunala bostadstillägg eller särskilda skatteregler – om jag uppfattade honom rätt. Rune Backlund menade att jag missförstått honom. Det har jag inte. Jag sade nämligen i mitt inledningsanförande att en förändring av pensionerna ligger inom pensionsberedningens arbetsområde. Vi skall i beredningen arbeta med också sådana frågor. Därmed menar vi i majoriteten

att vi inte behöver fatta något ytterligare beslut om vad pensionsberedningen skall göra.

När det gäller skattesystemet talade jag också om att det finns ett särskilt uppdrag till inkomstskatteutredningen. Därför behöver vi inte nu begära en särskild översyn av det området.

Anf. 111 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Jag börjar med sista frågan. Det Ingegerd Elm nu sade måste tolkas på det sättet att pensionsberedningen skall komma med förslag. Då förstår jag inte varför socialdemokraterna i så fall har motsatt sig vårt yrkande. Om det finns sådana tankegångar i pensionsberedningen borde det ha varit lätt att acceptera vårt motionskrav, och vi skulle då inte ha behövt reservera oss i utskottet. Men någon diskussion om att socialdemokraterna var beredda att gå oss till mötes i en diskussion om höjda grundpensioner förekom ju inte i utskottet. Om det hade varit på det sättet hade det naturligtvis varit mycket enklare för oss vid hanteringen av vårt önskemål om att studera möjligheterna på detta område. Men hur det egentligen förhåller sig kanske vi kan få utrett i slutrepliken.

När det gäller undantagandepensionärerna är situationen den att vi inte ser någon anledning att vänta på att utredningsuppdraget skall slutföras. Riksdagens beslut innebär ju inget annat än att en kartläggning har begärts. Det finns ju ingen koppling till att pensionsberedningen i samband med kartläggningen också skall lämna förslag som innebär att denna grupp också skall få pensionstillskott. Så länge dessa två saker inte kopplas samman ser vi ingen anledning att invänta det utredningsarbete som pågår inom pensionsberedningen. Vi tycker att det är en rättvisefråga att denna grupp med det snaraste skall få sina pensionstillskott.

Anf. 112 MARGIT GENNSER (m) replik:

Herr talman! Det skall inte behöva ta lång tid att utreda vad som menas med standardförbättring och icke standardförbättring.

Under de nästan 30 år som ATP-systemet och pensionssystemet har fungerat, alltså sedan 1960, har det hänt två saker i vårt land som har betydelse för denna fråga. Den ena är den fortgående penningvärdeförsämringen, den andra är reallöneförbättringen – även om den har gått mycket långsammare än penningvärdeförsämringen.

Penningvärdeförsämringen tar vi hänsyn till genom basbeloppet. Det betyder att vi försöker betala ut vad som var en krona 1960 och som alltså är många fler kronor 1989. Dessa summor skall alltså vara jämförbara.

Standardhöjning innebär att vi får fler kronor i fast penningvärde att köpa för. Reallönestycket och standardstycket kan förbättras och har förbättrats på folkpensionsnivån, alltså för dem som vi brukar kalla för minipensionärer. Det är de som har mycket liten ATP. Deras standard har vi i huvudsak höjt med pensionstillskott och med KBT. Vi har inte lagt höjningen på grundpensionen, i vart fall förhållandevis mycket litet. Det berodde just på vad som sades tidigare, att det betyder att det blir mycket dyrare eftersom det läggs på grundpensionen.

De personer som valde undantagande hade inte kunnat förutse denna

politik – så sades det inte att det skulle göras. Det är därför jag tycker att man i rättvisans namn skulle kunna se till att de blev likställda med alla andra pensionärer.

Vad gäller frågan om pensionsutredningens kartläggning eller inte konstaterar jag att vår politiska vilja kommer till uttryck i reservationen: denna lilla grupp borde kunna tillgodoses nu. Jag tror inte att det där med att vi har använt begreppet standardförbättringar på olika sätt egentligen bör vara för besvärligt. För mig i alla fall är standardförbättringar detsamma som reallöneförbättringar, som även bör kunna komma till uttryck i folkpensionen.

Anf. 113 BARBRO SANDBERG (fp) replik:

Herr talman! Ingegerd Elm påstod att jag var historielös och att folkpartiet i regeringsställning minsann inte hade gjort någonting för de handikappade.

Därför skall jag fräscha upp historien för Ingegerd Elm och tala om att under den borgerliga regeringstiden 1976–1982 förbättrades stödet till de handikappade från 4 till 15 miljarder. Man förbättrade färdtjänsten, det infördes riksfärdtjänst och bilstödsutredningen tillsattes.

Bilstödsutredningens förslag lades fram just före valet 1982. Sedan tog det sex år för socialdemokraterna att omarbete bilstödet för att få vad man förhoppningsvis tror är ett bättre förslag. Det har gått ganska kort tid sedan det nya bilstödet infördes, så jag tycker vi bör vänta med att bedöma om det är bra eller dåligt.

Ingegerd Elm säger att rehabiliteringsbetänkandet har lagts fram. Det har förvisso kommit, i december, men det är ju ute på remiss, och vi har ingalunda sett något resultat av den utredningen. Därför tycker jag det är att gå händelserna i förväg att ta ut några segrar på det området.

Anf. 114 INGEGERD ELM (s) replik:

Herr talman! I den sista omgången av replikerna vill jag säga att när vi har sittande utredningar brukar vi inte bifalla motioner som begär att utredningarna skall utreda frågor som de faktiskt har direktiv att ta hand om. Denna utredning är, precis som de flesta av våra utredningar, parlamentariskt sammansatt, och samtliga riksdagspartier utom miljöpartiet, som inte fanns när utredningen tillsattes, är representerade. Den vägen har man alltså möjlighet att ta upp vad man anser är särskilt väsentliga frågor som beredningen inte tillräckligt uppmärksammar.

Avslutningsvis vill jag säga några ord till Barbro Sandberg. I sin förra replik till mig sade hon att folkpartiet minsann aldrig sagt sig vara någon garant för något – där fick jag tydligen en bekräftelse på vad jag tidigare sagt. Nu återkommer Barbro Sandberg och säger att under åren 1976–1982, som jag återopade under mitt anförande, steg stödet till de handikappade med ganska mycket pengar. Jo, men under de åren var det ju en prisutveckling som innebar att basbeloppet måste öka ganska mycket varje år. Där finns en hel del av förklaringen till de siffror som Barbro Sandberg talar om.

Handikapputredningen är ute på remiss, och då har vi inga garantier, säger Barbro Sandberg. Jag förstår att det är därför folkpartiet har en reservation som egentligen är ett remissvar. Vi kan vara säkra på att riksdagen kommer

att få utredningen efter remissomgången, och då har vi möjlighet att ta ställning till regeringens förslag med anledning av den.

Det har talats en hel del om vår ersättning till pensionärer och handikappade under de senare åren. Det har sagts att det skulle vara bristfälliga höjningar osv. Jag vill bara helt stillsamt påminna om att den urholkning som skedde med det s.k. borgerliga basbeloppet genom det beslut som fattades i början av 1980-talet rättade vi till på en gång efter regeringsskiftet. Vi återställde alltså basbeloppet till dess riktiga värde från den 1 januari 1983, och det innebar att vi fick göra en extra höjning av basbeloppet från samma dag.

Andre vice talmannen anmälde att Margit Gennser, Barbro Sandberg och Rune Backlund anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 115 RUNE THORÉN (c):

Herr talman! Tillsammans med fyra ledamöter av denna riksdag har jag motionerat om retroaktiv rätt till ATP för vård av barn under tre år. Vi som undertecknat motionen representerar fem av riksdagens partier. Om samma förhållande uppstått när utskottet behandlade denna fråga, hade kammaren besparats åtminstone ett inlägg. Jag hade i så fall gärna avstått – till förmån för alla föräldrar, i de flesta fall kvinnor, som därmed skulle fått en bättre pension på sin ålders höst.

Kvinnor, själva födda på 30-talet resp. 40- och 50-talet som födde barn på 60- och 70-talen har inte rätt till ATP-poäng för den vårdnad av barn som de utförde under dessa år, medan däremot föräldrar som vårdat barn efter 1982 har denna rätt för samma typ av vårdnad. Som har påpekats här i kväll gäller det många gånger kvinnor med låg ATP. Jag frågar: Var finns logiken och rättvisan?

Vi behöver inget nytt system, för det finns redan ett. Vad som behövs är bara ett beslut att samma sak som i dag gäller för föräldrar med barn födda efter 1982 skall gälla fr.o.m. ATP:s genomförande.

I motionen har vi dock inte krävt detta, utan vi har nöjt oss med att föreslå att riksdagen hos regeringen begär en utredning som sedan har att lägga fram förslag om hur denna retroaktivitet skall genomföras.

Utskottsmajoritetens skäl för avslag är mycket tunt, om jag får säga så. Bara därför att man 1982 uttalade att reformen då var klart avgränsad, skulle man inte nu kunna ta upp frågan och genomföra detta förslag. Hur skulle övriga reformer kunna genomföras i vårt land om detta skulle bli en huvudlinje i agerandet?

I 1988 års val mötte jag frågeställningar kring detta problem. Alla som jag talade med ansåg detta vara en rättvisefråga och att reformen borde genomföras. Och jag garanterar att det inte bara var folk från de fyra partier som har ställt upp i utskottet, utan från samtliga partier.

Det förvånar mig därför att moderaterna inte ställt upp i utskottet. Även socialdemokraternas ihärdiga avståndstagande från en reform som i första hand är en rättvisefråga för kvinnor, som ofta inte haft möjlighet att få jobb, är kanske ännu mer förvånande. Rimmar detta verkligen med en socialde-

mokratisk politik för solidaritet och jämställdhet – för det finns väl en sådan?

Upphovsrätten till motionen skall tillskrivas kvinnorna inom TCO, säkert från alla partier. Det är ganska viktigt att veta detta, för det går ju lätt partipolitik i en sådan här fråga. Det var de som hösten 1985 tog upp frågan. Själv uppmärksammade jag den i en tidningsartikel, och jag hade inte svårt att dela den åsikt som artikeln tolkade. Det är en uppfattning som jag inte är ensam om, utan den delas av många som skall sitta i denna kammare när vi kommer att fatta beslut. Hur många det blir får vi se i morgon, när vi går till omröstning. Jag hoppas för många föräldrars skull att vi då kan vända på det hela och yrkar slutligen, herr talman, bifall till reservation nr 10.

Anf. 116 INGEGERD ELM (s):

Herr talman! Jag vet inte vad Rune Thorén har sysslat med tidigare, men det är inte särskilt vanligt att man ändrar lagar med retroaktiv verkan. Det är tvärtom mycket mycket ovanligt att sådana beslut fattas.

Rune Thorén säger att vi inte behöver vara bundna av det förhållandet att dåvarande socialministern Karin Söder vid införandet av ATP-poäng för vård av barn ansåg att den rätten skulle vara klart avgränsad och att någon retroaktiv rätt till ATP-poäng för vård av barn inte borde införas. Men det måste naturligtvis ha varit en välgrundad uppfattning som socialdepartementet hade då också, när man uttalade sig på det sättet.

Det är alltså inte på grund av envishet som vi upprepar det resonemanget, utan det gör vi därför att vi menar att man måste vara mycket restriktiv när man stiftar lagar som har retroaktiv verkan. Utskottet har alltså även denna gång avstyrkt motionen – vi har haft den tidigare.

Jag vill avsluta mitt inlägg med att yrka bifall till utskottets hemställan i den här frågan.

Anf. 117 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag blev ju tilltalad i den här frågan.

Jag tycker att det skall vara konsekvens i ens beslutsfattande. Först fattar vi ett beslut om efterlevandepensioner som har negativa retroaktiva verkningar, där man så att säga tar bort intjänade förmåner. Sedan kommer det motioner – och det är från samma personer som har röstat för beslutet att ta bort förmåner – med förslag om att ge retroaktiva förmåner ända tillbaka till 1960. Det kan leda till vissa administrativa problem, men framför allt är det inte bra för principernas skull.

Effekten av min pedagogiska verksamhet är nog ringa, men jag har försökt tala om att fasthet i regelsystemet – i det här fallet ATP-systemet – är något otroligt väsentligt för att det skall vara någorlunda rättssäkert. Även om det är positiv retroaktivitet, kan man förstöra systemet.

Jag tror inte att vi skall ta till vana att fatta beslut med retroaktiv verkan. Det är klart att det är väldigt trevligt att säga att man skall ge ATP-poäng för alla vårdår sedan 1960, men jag tycker att principerna för folks trygghet för framtiden väger tyngre.

Problemet kan lösas mycket enklare. Det kan lösas skattevägen. Man kan ta kapitalförsäkringar, och vi skulle kunna införa avdragsrätt för premier i sådana försäkringar, som vi hade förr. Då kunde kvinnorna som det här

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

*Riksbyggnaderna,
minneshögtidlighet
m.m.*

gäller få ett mycket bättre skydd, och det hade inte kostat så mycket. Vi vet att kalkylerna är goda.

Det är bakgrunden till vårt ställningstagande. Sedan håller jag med om att en hel del kvinnor på grund av ändringar i äktenskapsbalken och i efterlevandepensioneringen har fått sina förhållanden försämrade, och jag önskar att fler hade tänkt tidigare i de här frågorna.

Anf. 118 RUNE THORÉN (c):

Herr talman! Jag har inte på något sätt kritiserat det beslut som fattades 1982. Jag är klar över att man både i denna fråga och i andra frågor vid ett visst tillfälle kan fatta ett beslut och säga att det inte skall ha retroaktiv verkan. Men att det skulle innebära att vi i dag måste se saken precis likadant, vore att binda kammaren på ett sätt som jag över huvud taget inte kan tänka mig vara tillåtet.

Väldigt många av de kvinnor som det i de flesta fall är fråga om kanske uppbär socialhjälp, bostadsbidrag osv., så i fråga om pengar kanske det inte är så stora summor. Det är detta vi vill att man skall utreda.

När man pratar om trygghet för framtiden osv., undrar jag: Finns det ett rättvisare system än detta? Att ge socialhjälp eller andra bidrag måste vara sämre. Vi har här en princip som har tillämpats sedan 1982, och därför borde det egentligen vara mycket enkelt att i stället tillämpa den från 1960.

Om man anser – jag säger det, herr talman, avslutningsvis än en gång – att solidaritet, rättvisa och inte minst jämställdhet inte bara skall vara honnörsord utan också något som praktiseras i verkligheten, då tycker jag att man skall rösta för bifall till reservation 10.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

11 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU24 Vissa anslag till riksdagen och dess myndigheter (prop. 1988/89:100 delvis).

Riksbyggnaderna, minneshögtidlighet m.m.

Anf. 119 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Förra året väckte jag en motion, i vilken jag – med hänvisning till ett omfattande material angående grundförhållandena m.m. för riksbyggnaderna på Helgeandsholmen – föreslog att en särskild utredning skulle tillsättas med uppgift att undersöka grundförhållandena och de sprickbildningar som alldeles tveklöst äger rum på riksbyggnaderna. Orsaken till att jag föreslog en särskild utredning var den påtagliga oenighet som förelåg mellan sakkunniga på området rörande handläggningen av denna viktiga fråga, något som också markerades i den skrivelse som byggnadsstyrelsen lämnade i ärendet. Under återopande av denna yrkade konstitutionsutskottet avslag på motionen och riksdagen följde utskottet.

Eftersom jag givetvis anser att förra årets handläggning av motionen inte var tillfredsställande, har jag i år återkommit med förslaget om att en särskild utredning skall tillsättas. Och återigen nöjer sig utskottsmajoriteten med att hänvisa till den nyss nämnda skrivelsen för att finna skäl för ett avslagsyrkande.

I skrivelsen hävdas att den kontroll som byggnadsstyrelsen gör av byggnaderna inte visar några tecken på rörelser, som ger anledning till oro för byggnadernas beständighet. Detta är vad som ständigt framhålls, men sanningen är att det bland expertisen på området också finns andra och motsatta meningar om hur det verkligen förhåller sig. Enligt min mening är frågan alldeles för allvarlig för att vad personer med stor kunnsighet och erfarenhet anför och påtalar enbart skall viftas bort som betydelselöst.

Det råder alltså skilda uppfattningar i ärendet och just därför är det väl en rimlig begäran, att en opartisk utredning kommer till stånd. Ingen kan gärna ha något att förlora på att förhållandena utreds på sätt som begärs – många kan däremot ha åtskilligt att vinna på det. Måhända kan prestigen få sig en smäll på något håll, men den bagatellen är försumbar.

I årets motion har jag vidare begärt att kostnadsberäkningar redovisas för den höjning av vattennivån under Helgeandsholmen som byggnadsstyrelsen anser vara nödvändig på sikt. Dessa kostnader bör ställas i relation till de kostnader som en grundförstärkning genomförd i ombyggnadsskedet hade betingat. I byggnadsstyrelsens skrivning sägs ingenting om några kostnader. Trots detta anser utskottet, att de i motionen aktualiserade problemen är föremål för uppmärksamhet, varför någon åtgärd i sammanhanget inte anses vara påkallad. Uppmärksamheten i all ära, men inte ger den besked om några kostnader, vilket saken alltså gällde. Yrkandet om kostnadsredovisning kvarstår alltså oförändrat och bör rimligen leda till åtgärd från förvaltningskontorets sida.

Herr talman! Lars Ahlmark och jag har i en motion till årets riksdag föreslagit, att riksdagen ger förvaltningsstyrelsen i uppdrag att besluta om fortsatt ersättning till byggnadsingenjören Olof af Forselles efter ingången pensionsålder.

Förvaltningsstyrelsen beslutade den 3 december 1986 att "mot bakgrund av af Forselles insatser för riksdagen vid ombyggnadsarbeten under 1950- och 1960-talet och med hänsyn till af Forselles nuvarande situation tillerkänna honom ett belopp ex gratia om 5 000 kr. i månaden med upphörande den 30 april 1989 (den månad då af Forselles uppnår 65 års ålder)".

Genom detta beslut har förvaltningsstyrelsen fastslagit, att af Forselles skall erhålla någon, om än blygsam, ersättning för det betydande inkomstbortfall tvisten med riksdagen har vållat honom. Alldeles uppenbart påverkar dessa förluster hans ekonomiska situation även efter uppnådda 65 års ålder. Den pension han kommer att lyfta är klart otillräcklig. Det är därför fullt rimligt att han även i fortsättningen tillerkänns ett månatligt belopp av förvaltningsstyrelsen. Det är också fullt rimligt att han – mot bakgrund av vad som förekommit i ärendet och de konsekvenser detta fått för honom – utöver detta månatliga belopp tillerkänns ett engångsbelopp.

Konstitutionsutskottet har avstyrkt motionsyrkandet, som alltså gällde ett uppdrag åt förvaltningsstyrelsen att besluta om ersättning, med motiveringen

att en fråga av förevarande karaktär bör behandlas av förvaltningsstyrelsen. Utskottet tar således i motsats till oss motionärer inte ställning till frågan om ersättning, utan anser att denna skall avgöras av förvaltningsstyrelsen. Givetvis beklagar jag att riksdagen inte kommer att fatta beslut i enlighet med vad vi motionärer föreslår, men jag konstaterar samtidigt att utskottets ställningstagande innebär ett direkt uppdrag åt förvaltningsstyrelsen att åter ta upp frågan till behandling. Inför denna behandling vill jag uttrycka förhoppningen, att den utan prestigebundenhet kommer att ske med respekt för och hänsyn till en människa, som under en stor del av sitt liv ägnat riksdagen sina tjänster på ett sätt som rönt stort förtroende. Det borde finnas utrymme för riksdagen att visa Olof af Forselles den uppskattning, generositet och medmänsklighet som ger honom upprättelse och trygghet, måhända också trivsel och glädje i sin tillvaro, när han nu snart går i pension.

Herr talman! Olof af Forselles och hans byggnadsföretag arbetade åt riksdagen utan anmärkning under ca 20 år. Under hela denna tid anförtröddes han en rad uppgifter av ren konsultkaraktär, för vilka han aldrig debiterade några kostnader med hänsyn till att hans företag engagerades för byggnads- och reparationsarbetena på riksdagen. Detta förhållande byggde på ömsesidigt förtroende mellan de ansvariga på riksdagen och byggmästaren. Det finns klart dokumenterade vittnesmål om detta.

Under tiden 1965–1969 gjorde af Forselles på direkt uppdrag av och i nära samarbete med förvaltningsdirektören Sture Lannefjord en mycket grundlig genomgång av riksdagshusets lokaler, funktioner och tekniska skick – helt i enlighet med den av mig nyss nämnda praxis som hade tillämpats under de många år då riksdagen byggde i egen regi med anlitan av af Forselles företag. Det fanns ingen rimlig anledning för af Forselles att förutsätta annat än att han efter samråd med riksdagens förvaltningsstyrelse skulle få utföra de arbeten och de provisorier som han utrett. Alltså debiterade han i detta skede inga kostnader för sitt arbete – alltså under förvissningen att ömsesidigt förtroende skulle gälla.

Det genom af Forselles utarbetade materialet vidarebefordrades emellertid av Sture Lannefjord till byggnadsstyrelsen, där det användes som underlag för arkitekttävlingen om riksdagens hus. Alltjämt bibringades af Forselles uppfattningen att han skulle tilldelas ansvaret att för riksdagens räkning leda arbetet med riksdagens hus, även om hans företag inte skulle engageras i detta mycket omfattande arbete.

Det finns således en tydlig förklaring till att af Forselles inte direkt tog betalt för de angivna utredningsarbetena. När han så varken får utföra de utredda arbetsuppgifterna eller ha ansvaret för arbetet med riksdagens hus, är det en självklarhet att han i efterhand ställer krav på ersättning för gjorda insatser. Att påstå att de angivna arbetsinsatserna ej är utförda är en direkt oförskämhet.

På direkt uppmaning från riksdagshåll deltog af Forselles i samarbete med arkitekten Lennart Billgren i arkitekttävlingen om riksdagens hus med förslaget "Samspel". Detta vann inte tävlingsjuryns bevägenhet i form av pris. Däremot blev förslaget föremål för intresse från riksdagens sida så till vida, att när de tre pristagarna underställdes begäran om revidering mot ersättning av sina förslag, gjordes detta också till Billgren-af Forselles

beträffande "Samspel". De bibringades alltså uppfattningen, att även de skulle få ersättning för sitt revideringsarbete. De utförde ett mycket omfattande arbete under flera månader i denna tro, tills det plötsligt uppdragades för dem att det inte skulle bli fråga om någon ersättning.

Herr talman! Billgren-af Forselles tillställs alltså arbetsmaterial från riksdagens förvaltningskontor rörande revidering av inlämnat byggnadsförslag. Av detta material framgår inte, att just de båda, i motsats till övriga vidtalade, inte skulle få någon ersättning för revideringsarbetet. Därtill kommer att av ett protokollsutdrag från 1974 års riksdagsutredningsprotokoll den 28 februari 1974 (nr 8) framgår, att arkitekten Billgren skulle anmodas att i skissform redovisa förslag till lösning av "Samspel" med bevarande av såväl trapphall som sammanbindningsbana samt att en utomstående arkitekt därefter skulle anmodas göra en utvärdering av förslagen "Samspel", "Vox" och "Aron 1". Alldeles ofrånkomligt föreligger här alltså uppdrag om revidering av "Samspel".

För fullständighetens skull vill jag också redovisa att det föreligger ett annat protokollsutdrag från protokoll nr 10 ca 14 dagar senare. Av detta framgår att ordföranden redogjorde för bakgrunden till det tidigare beslutet att bereda arkitekt Billgren möjlighet till lösning av "Samspel" med högre grad av bevarande. Efter diskussion uppdrogs åt herrar Rosén och Adlercreutz att formulera en skrivelse till Billgren. Av den skulle klart framgå att det inte var fråga om ett utredningsuppdrag.

Detta kan ju synas vara klartext om att det inte var fråga om ett uppdrag. Men verkligheten är den att någon skrivelse aldrig avlevererades, vilket bl.a. framgår av den av f.d. JO Gunnar Thyresson verkställda utredningen. Billgren-af Forselles erhöll således ingen uppgift om annat än att också de skulle få ersättning för sina arbetsinsatser. Det förefaller föga troligt att de båda av ren nöjeslystnad skulle ha kostat på sig många arbetstimmar med åsidosättande av andra arbetsuppgifter för någonting som de inte skulle kunna få något ekonomiskt utbyte av.

Herr talman! När Olof af Forselles uppenbarligen berättigade anspråk på att få ersättning för utförda arbetsuppgifter inte ledde till minsta åtgärd från riksdagens sida, väckte han till slut talan i domstol mot riksdagen. Nu plötsligt agerade förvaltningsstyrelsen och gav genom ett antal riksdagsledamöter af Forselles beskedet att saken skulle ordnas upp och ersättning utgå, om han återkallade sin inlaga i rätten. Ett villkor från förvaltningsstyrelsen var att dom skulle meddelas om att af Forselles talan ogillades. Han råddes att medverka till detta, vilket han också gjorde. Han förespeglades att en upprättelse skulle erbjudas honom omedelbar anslutning till att hans medgivande kommit tingsrätten till handa. Detta skedde den 23 maj 1985, och han uppmanades att vara anträffbar denna dag så att direkt kontakt med förvaltningskontoret skulle kunna etableras.

Någon kontakt togs emellertid inte. När af Forselles väl av sagt sig sina rättsliga möjligheter lyste det generösa erbjudandet om ersättning med sin frånvaro. Försatt i ekonomisk ruin lämnades han maktlös åt sitt öde. Det är inte alldeles enkelt att placera in ord som anständighet och heder från riksdagens sida i detta sammanhang.

Herr talman! Efter framstötter från skilda håll beslutade så förvaltningssty-

relsen den 3 december 1986 att den tidigare angivna ersättningen om 5 000 kr. skulle utgå fram till af Forselles pensionering. Det tog alltså mer än ett och ett halvt år för förvaltningsstyrelsen att efter gjorda utfästelser komma till beslut. Att detta agerande varit till stor skada för riksdagens anseende är ofrånkomligt, men den skadan är ändå ringa i jämförelse med vad som drabbat af Forselles. Det är hög tid för oss alla att inse detta!

Även om det tog lång tid för förvaltningsstyrelsen att komma till beslut och även om detta ter sig synnerligen restriktivt, så är det givetvis bättre med någon ersättning än ingen alls. Bevisligen har förvaltningsutskottet ansett att ersättning skall utgå. Motiveringarna för beslutet kvarstår alltså, och någon anledning att dra en gräns i samband med att Olof af Forselles pensioneras kan därför rimligen inte föreligga. Det är synnerligen angeläget att den nuvarande förvaltningsstyrelsen beaktar detta, när den skall behandla detta ärende.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till båda de reservationer som jag ställt mig bakom i utskottsbetänkandet.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

I anförandet instämde Lars Ahlmark och Nic Grönvall (båda m).

Anf. 120 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Det till omfånget lilla betänkande som vi nu behandlar spänner över ganska vida fält, ifrån förmodade sprickor i riksdagshuset till den franska revolutionen.

Inledningsvis vill jag säga att jag känner stor respekt för Hans Nyhages engagemang i vad gäller fallet med af Forselles. Jag har själv också känt en stor olust inför det fallet. Det är dock problematiskt, eftersom detta är en fråga som ligger under förvaltningsstyrelsen. Det är då inte så lätt för konstitutionsutskottet att gå in i den problematiken. Jag skulle önska och hoppas att man kunde finna en rimlig och vettig lösning på dessa frågor. Jag tycker att det är tråkigt att sådana här fall skall behöva uppkomma.

Herr talman! Jag vill sedan bara säga några ord med anledning av den reservation som jag har lämnat till detta betänkande. Den gäller den franska revolutionen och en eventuell minneshögtidlighet i samband med franska revolutionens 200-årsjubileum. Konstitutionsutskottet, som är riksdagens äldsta utskott, uppstod faktiskt en gång ur en närmast revolutionär process i vårt land 1809. I dag får man i stället konstatera att det snarare råder starka kontrarevolutionära stämningar inom konstitutionsutskottet.

Mitt och Margó Ingvardssons blygsamma förslag att riksdagen skulle erinra om franska revolutionens 200-årsjubileum med en minnesstund avstyrks av utskottet. Anders Björck yrkade avslag på förslaget med formuleringar som måste glädja salig Edmund Burke i hans grav. Enligt Björck kunde franska revolutionens roll reduceras till giljotinen. Det är en intressant formulering av Europaparlamentets president in spe.

Det kan också vara så att man i konstitutionsutskottet reagerar på samma

sätt som en ledande företrädare för den kinesiska folkrepubliken som nyligen fick frågan om franska revolutionens historiska betydelse. Han svarade: Frågan är för tidigt ställd. Det är möjligt att den är det. Svaret kan ju vara riktigt i så måtto att franska revolutionen aldrig upphör att fascinera och alltid debatteras. Ständigt nya avhandlingar och debattböcker skrivs om denna avgörande brytpunkt i mänsklighetens historia.

Den franska revolutionen har spelat en mycket stor roll för några av den moderna tidens dominerande ideologier – liberalismen och socialismen. Att t.ex. den andra socialistiska internationalen bildades jämt hundra år efter franska revolutionen, dvs. 1889, var knappast någon tillfällighet. Under den franska revolutionen antogs också deklarationen – jag tror att det var den första – om mänskliga fri- och rättigheter, som även skulle komma att spela en stor roll och som fortfarande ingår i vårt idéarv. Revolutionens idéer blev snabbt en inspirationskälla och en förhoppning för de förtryckta, inte bara i de europeiska länderna. Revolutionsidéerna fick en betydelse globalt i kampen mot slaveriet. Kort efter franska revolutionen stundade slutet på den tid då miljoner och åter miljoner slavar skeppades från Afrika till kapitalistiska roffarländer.

Jag, Margó Ingvardsson liksom vpk i övrigt tycker att allt detta nog vore värt en liten minneshögtidlighet här i riksdagen. Men det är väl så att vi i vpk numera är ganska ensamma om att slå vakt om det historiska arvet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 3 i betänkandet.

Anf. 121 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Jag skall kortfattat bemöta och yrka avslag på de tre reservationer som har fogats till konstitutionsutskottets betänkande nr 24.

Riksdagen har vid ett flertal tillfällen avslagit moderata motioner som yrkat ersättning till Olof af Forselles för diverse ombyggnadsarbeten under 50- och 60-talen. Utskottsmajoriteten gör det också denna gång och pekar ånyo på att det är riksdagens förvaltningskontors parlamentariskt sammansatta styrelse som har att besluta i frågan. Konstitutionsutskottet överprövar aldrig förvaltningsärenden.

Olof af Forselles får i dag ett belopp på 5 000 kr. per månad ex gratia. Det ankommer alltså på förvaltningskontorets styrelse att bedöma om dess ursprungliga beslut att detta belopp inte skall utgå efter det att af Forselles fyllt 65 år skall kvarstå.

Hans Nyhage återkommer motionsledes med ännu en käpphäst, nämligen att en särskild utredning skall se över i vilket skick våra riksbyggnader på Helgeandsholmen befinner sig. Genom förvaltningskontorets försorg bevakas grundförhållandena kontinuerligt. Förändringar i byggnadernas rörelse bevakas, och grundvattennivån kontrolleras. Planer för åtgärder som kan sättas in när det är behövt finns utarbetade. Vad kan man mer begära? Ja, inte en ytterligare utredning i varje fall.

Vpk reserverar sig till förmån för att riksdagen i början av juni skall fira tvåhundraårsminnet av den franska revolutionen.

Det är möjligen på sin plats att påpeka att den franska revolutionen inte var den stora massans revolution, utan det uppåtsträvande borgerskapets. Det var storfinansen, industriidkare, författare, journalister och advokater

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

*Riksbyggnaderna,
minneshögtidlighet
m.m.*

som ville få adelns och prästernas gamla privilegiesamhälle på fall. Den första stöten sattes in natten mellan den 4 och 5 augusti 1789 då man i nationalförsamlingen beslöt att ett nytt samhälle utan privilegier grundat på jämlikhet skulle skapas.

Medelklassens inflytande återspeglar sig i 1791 års författning där äganderätten förklarades som helig och okränkbar – en uppfattning som för övrigt moderaterna i Sverige i våra dagar vill ha grundlagsfäst. Det märkliga och storslagna i 1791 års författning var emellertid något annat.

Den innehöll något helt nytt, en förklaring om alla människors lika värde och folkets suveränitet. Den franska revolutionens idéer – frihet, jämlikhet och broderskap – har påverkat de flesta länders författningar, inkl. våra egna från 1809 och framåt. Nya progressiva politiska partier har fötts med dessa värderingar som grundval.

Revolutionens tankar bidrog också till att, som Bo Hammar också sade, avskaffa livegenskapen och slaveriet i världen.

Jag kan hålla med om att den franska revolutionen var en avgörande vändpunkt i mänsklighetens historia.

Den franska revolutionen fick också andra mera handfasta följder för Sveriges del. Duglighet blev enda befodringsprincip i den franska armén – något som gjorde det möjligt för en viss ofrälse Bernadotte att avancera till marskalk och därefter, mycket genom skicklig marknadsföring av sin egen person, bli svensk tronföljare.

Utskottet har dock den uppfattningen att skall den svenska riksdagen högtidlighålla en historisk händelse bör den vara av nationell karaktär. Framför allt bör det råda enighet över partigränserna om vad som skall firas. Det gör det inte i detta fall. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan.

Anf. 122 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Två korta frågor till Catarina Rönnung: Anser Catarina Rönnung att fortsatt ersättning skall utgå till Olof af Forselles? Vad har vi att förlora på att en opartisk utredning rörande förhållandena på Helgeandsholmen tillsätts?

Anf. 123 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Jag avser inte att i denna sena timme dra i gång en debatt om historiska händelser med Catarina Rönnung. Min avsikt är självfallet inte att vi i vårt land skall kopiera några av de författningar som tillkom efter den franska revolutionen, inte heller vad som stod där om äganderätten. Jag tror dock att Catarina Rönnung har fel när hon säger att detta var en begränsad rörelse. Den franska revolutionen hade många faser och utvecklades tidvis till en verkligt massomfattande rörelse, som inte bara berörde vissa borgerliga skikt – vilket i och för sig inte är så dåligt det heller, med tanke på de förhållanden som rådde. Men det där kan vi diskutera vid ett annat tillfälle.

Jag tycker att argumentet att vi inte kan fira en händelse av detta slag därför att den inte har ägt rum i Sverige är något egendomligt. I en tid när vi i nästan alla debatter talar om vikten av internationalisering och av att vara

européer och ha vida utblickar, tycker jag nog att riksdagen ibland kunde lyfta blickarna litet över den egna torvan.

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

Anf. 124 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Hans Nyhage har ställt två frågor till mig som det faktiskt ankommer på förvaltningskontorets styrelse att besvara. Om jag skall vara snäll, kan jag konstatera att Hans Nyhage kanske låter sitt goda hjärta skena i väg med sig, delvis på bekostnad av förnuftet. Om jag skall vara något mindre snäll, påstår jag att han faktiskt i årtal har frestat kammarens tålmod med att återkomma med sina propåer, som alltså inte riksdagen utan förvaltningskontorets styrelse är suverän att ta ställning till.

Huvudskälet till att vi inte kan fira den franska revolutionen eller ha en minneshögtidlighet över den är, Bo Hammar, att de politiska partierna inte är överens om en minneshögtidlighet. Jag är för min del kanske mera anhängare av evolutionen, en lång fredlig välståndsutveckling. Evolutionen i Sverige sammanfaller mycket tydligt och väl med den tid det socialdemokratiska partiet har verkat i vårt land. Därför kommer stora delar av svenska folket att fira hundraårsminnet av det socialdemokratiska partiets födelse. Även om riksdagen inte är inblandad i denna fråga kommer det att bli ett betydligt firande i landet.

Anf. 125 HANS NYHAGE (m):

Herr talman! Jag tillåter mig att komma till kammaren med mina propåer utan att fråga Catarina Rönnung om lov. Mina frågor gällde vad Catarina Rönnung själv tycker. Jag frågar alltså: Anser Catarina Rönnung att Olof af Forselles skall ha ersättning även i fortsättningen? Vad anser Catarina Rönnung att vi har att förlora på att en särskild utredning tillsätts rörande Helgeandsholmen?

Anf. 126 BO HAMMAR (vpk):

Herr talman! Catarina Rönnung får litet skiftande repliker här. När det gäller detta med firande av minnen av händelser som har inträffat inom resp. utom landet vill jag erinra om att vi här i landet faktiskt firar julhögtiden. Vad jag vet handlar den om händelser som inträffade i ett helt annat land för ett par tusen år sedan. Jag begär inte att vi skall ha något slags helgdag för att fira den franska revolutionen utan att vi helt modest kan ha en liten minneshögtidlighet.

Catarina Rönnung talade om att det var svårt att nå enighet i utskottet. Jag hade en känsla av att det fanns starka sympatier både på socialdemokratiskt och liberalt håll för att ha en liten minneshögtidlighet. Men man lät de mera kontrarevolutionära krafterna, i form av Anders Björck, bestämma att vi inte skulle genomföra detta.

Anf. 127 CATARINA RÖNNUNG (s):

Herr talman! Det finns andra sätt att sprida den franska revolutionens förträffliga idéer än att anordna en minneshögtidlighet i Sveriges riksdag, Bo Hammar. Man kan t.ex. verka för att historieämnet i skolan får ökad tyngd. Bo Hammar och jag kanske kan göra en gemensam framstöt.

*Riksbyggnaderna,
minneshögtidlighet
m.m.*

Till Hans Nyhage vill jag säga att det inte är min sak att som ledamot i konstitutionsutskottet göra någon överprövning av de förvaltningsärenden som förvaltningskontorets styrelse är suverän att besluta om.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

12 § Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1988/89:NU15 Kontroll genom teknisk provning, m.m.

Kontroll genom teknisk provning, m.m.

Anf. 128 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag ser att Bo Hammar har gått, och det kanske är litet synd. När man nu skall tala om det Europa som är statt i utveckling, skulle man nämligen kunna säga att det kanske funnes skäl att skänka en smula eftertanke åt den franska revolutionens idéer, som ju lade grunden för så mycket god utveckling i Europa. Att vi sedan inte behöver fira den i riksdagen är en annan sak. Det är emellertid väl värt att tänka på, och möjligen också att fira.

Herr talman! Denna i volymhänseende lilla fråga som detta betänkande handlar om är egentligen en mycket viktig fråga och något av en markering av att vi verkligen lever i ett nytt Europa. Det är alltså frågan om att nu öppna ännu en dörr för en europeisk utveckling i vilken vårt land deltar. Det är inte oväsentligt. Jag vill inte precis påstå att jag väntar mig att nationens fäder om 200 år skall fira detta betänkande med något slags högtid i riksdagen. Men det är sannerligen värt en smula eftertanke att Sverige nu antar en lagstiftning som är klart orienterad mot att strömlinjeforma vårt sätt att vara gentemot Europa, för det är vad det handlar om.

Den konvention som riksdagen nu går att anta, eller rättare sagt ratificera, innehåller en del av denna strömlinjeformning av vårt land såsom en del av Europa. Den lagstiftning som betänkandet upptar är ett sätt att ge uttryck för vår vilja att vara européer.

När det gäller frågor som avser teknisk provning kanske man skall säga att det grundläggande med vad vi än må företa oss är att det vi gör möts av konsumenters, industriers och användares förtroende. Förtroendet är nyckelordet. Metoden är underordnad. Så länge den metod som vi lagstiftare kan anvisa för att ge konsumenter trygghet vad avser produkters och tjänsters säkerhet, så är vårt uppdrag fyllt. Låt oss inte tvivla på att den lagstiftning som nu läggs fram syftar just till att åstadkomma förtroende hos konsumenter och användare. Jag tycker att det ackrediteringssystem som lagstiftningen nu knäsetter som en del av svensk teknisk provning är just en åtgärd som skall mötas med förtroende och som syftar till förtroende. Ackreditering är ett system som innebär att de som får uppdraget att fullgöra provningar har mött lagstiftarens eller regeringens förtroende. Med detta skulle man egentligen inte behöva uppehålla sig så mycket mer vid denna fråga, nämligen frågan om

ackrediteringssystemets lagstiftade ställning i vår svenska provningslagstiftning.

Jag skulle snarare vilja uppehålla mig något vid den reservation som är avlämnad av vpk:s och mp:s företrädare i utskottet, nämligen av det skälet att den innehåller just den typ av argument som enligt min mening är så beklagliga i detta slag av ärenden. Det är alldeles uppenbart att den text som vpk:s och mp:s företrädare har i reservationen syftar till att inge något slags föreställning om att Europa har en annan hållning till säkerhets- och provningsfrågor än vad vi svenskar har. Jag tycker det är såväl uppseendeväckande som beklagligt och klandervärt att dessa båda partier låter uttrycka att den här lagstiftningen, den här anpassningen till den europeiska utvecklingen, skulle kunna leda till ett försämrat hälso- och miljöskydd i Sverige. Det ankommer enligt min mening på vpk:s och mp:s företrädare att här i kammaren i kväll ge oss bevis för på vilka grunder ni vågar utslunga dessa anklagelser mot den europeiska gemenskapens strävanden att åstadkomma en inre marknad och villkoren för den. Det är rimligt att ni gör det, och det är också ett krav.

Herr talman! Jag skall därefter med några ord uppehålla mig vid den fråga som har delat borgerligheten, nämligen frågan om i vilken grad vi skall anpassa oss till utvecklingen inom EG. Folkpartiet har valt att föreslå ett återhållande i hela lagstiftningsfrågan i avvaktan på EG:s ståndpunktstagande, medan vi har sagt att man skall observera och följa utvecklingen inom EG. Grunden för vårt ställningstagande är nämligen att båda de metoder som anvisas, sektorsöverenskommelser och ackrediteringssystem, syftar till samma sak och mycket väl kan leva i samma system. Det är sannolikt att EG kommer att använda båda systemen. Mot den bakgrunden och framför allt med tanke på behovet av att kunna organisera den svenska tekniska provningen har vi sagt oss att det är bättre att komma i gång med detta system som är användbart för framtiden och som möjliggör för regeringen att planera. Vi har därför valt att föreslå att utvecklingen inom EG skall observeras. Man får inte rusa iväg och hamna i fel läger. Folkpartiet har valt en annan väg.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till reservation 3.

Låt mig till slut säga några ord om riksprovplatssystemet, reservation 9. Vi anser att konkurrens även i detta väsentliga avseende är en garanti för konsumenterna. Det är en konkurrens som ger många parter tillfälle att delta i den viktiga provningsprocessen under tillsyn och under ansvar. Det är också en garanti för att provningen hålls tillgänglig till rimliga priser och hålls tillgänglig under konkurrens, som i alla andra sammanhang garanterar konsumenten en bättre produkt än en monopolprodukt.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservation 9.

Anf. 129 ISA HALVARSSON (fp):

Herr talman! Jag kan instämma med Nic Grönvall när han säger att ett viktigt inslag i den västeuropeiska integrationsprocessen är arbetet med att avskaffa tekniska handelshinder. Om t.ex. provning och kontroll av produkter måste upprepas i varje land dit de säljs försvåras nämligen handeln och varorna blir dyrare för konsumenterna. Därför är det betydelsefullt att man i

största möjliga utsträckning kan åstadkomma ömsesidiga godtaganden av provnings- och kontrollresultat.

I den proposition som vi nu behandlar föreslås ett system med ackreditering av laboratorier, ett system som man bedömer skall få väsentlig betydelse i det västeuropeiska samarbetet på provnings- och kontrollområdet. Ja, herr talman, man bedömer alltså att det skall få betydelse men man vet inte ännu om så blir fallet. Exakt vilken modell för teknisk provning som blir den internationellt mest gångbara är än så länge oklart, och det är faktiskt inte alls säkert att den modell som regeringen nu föreslår kommer att gälla i det övriga Europa.

Med hänsyn till kravet på svensk anpassning till den kommande västeuropeiska ordningen för provning och certifiering borde det svenska beslutet uppskjutas till dess att EG:s beslut är helt klart. Det är också något som Industriförbundet, Elektroindustriförbundet och Sveriges mekanförbund har värdjat om vid en uppvaktning hos näringsutskottet.

Herr talman! Enligt folkpartiets mening vore det klokast att vänta med beslutet om hur den tekniska provningen skall organiseras och skjuta upp beslutet tills situationen klarnat och vi verkligen vet vilken modell som blir den mest gångbara. Det finns ingen som helst anledning att forcera fram ett beslut och att ha så bråttom att man kanske t.o.m. sätter upp snubbeltråd för sig själv. Något nationellt ackrediteringssystem av den typ som föreslås i propositionen behövs inte i Sverige, såvida inte en anpassning till ett framtida EG-beslut kräver det.

Om nu EG skulle komma fram till att sektoröverenskommelsesystem skulle åstadkomma ömsesidigt erkännande, då vore det ju en ren överloppsgärning att införa ett nationellt ackrediteringssystem. Det skulle bara skapa extra byråkrati och ställa till besvär samt medföra ökade kostnader, utan att bidra till en förbättring av systemet.

Folkpartiet föreslår därför, herr talman, att beslutet om hur den tekniska provningen skall organiseras skjuts upp till dess att situationen klarnat när det gäller vilken modell för teknisk provning som blir den mest gångbara internationellt sett. Varför skall Sverige absolut besluta om en organisation bara några månader före det att EG beslutar om en organisation som kan komma att bli en annan än den av vår regering nu föreslagna?

Herr talman! Jag tycker att detta är fullständigt snurrigt. Motiveringen att ändra och föreslå ett system med ackreditering av laboratorier är ju just att få till stånd ett system på provnings- och kontrollområdet som står i samklang med det västeuropeiska samarbetet. Då skall man väl ändå inte ha så bråttom att man inte ger sig tid att vänta på vad EG slutligt anser sig vilja ha för modell. Det finns inga skäl som talar emot att vi väntar till hösten med att fatta detta beslut för Sveriges del. Tvärtom!

Det nu föreslagna systemet kan komma att avvika från den policy på området som EG inom några månader kommer att fastställa. Risken finns alltså att Sverige nu binder ris åt egen rygg. Det svenska systemet för provning och kontroll bör så långt som möjligt överensstämma med den ordning som tillämpas inom EG. Föreskrivande myndigheter i Sverige skall inte utfärda föreskrifter för provnings- och kontrollförfarandet som i hög grad avviker från vad som gäller inom EG. Av den anledningen är det

fullständigt onödigt att införa ett system som kan komma att behöva ändras inom en snar framtid.

Det blir företag och i slutändan konsumenter som får betala för denna flåsiga brådska.

Herr talman! Jag yrkar bifall till folkpartireservationerna i detta betänkande.

Anf. 130 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Jag vill först börja med att yrka bifall till reservationerna 2, 4, 6, 8 och 10 som är fogade till detta betänkande.

Jag övergår sedan till att något kommentera Nic Grönvalls inlägg i denna debatt. Nic Grönvall nöjer sig inte med att vpk och miljöpartiet kommer med argument för sina ståndpunkter. Nic Grönvall vill ha bevis. Redan innan vi kommit med våra argument, förklarar han att vårt uppträdande är klandervärt. Det är inte ens vad vi kommer att säga som han angriper, utan att vi över huvud taget har haft ståndpunkter. Detta är en mycket häpnadsväckande utgångspunkt i en debatt.

All produktion, all mänsklig användning av verktyg, började sannolikt med att en hane grep tag i en gren och använde den i kampen om en hona. Ur detta ursprungliga, mycket primitiva användande av verktyg har fötts egenproduktionen av hantverksprodukter för att senare med den industriella revolutionen övergå i den mera industrialiserade produktionen av verktyg, material, varor etc.

Ur produktionen, ur behoven av att få säkerhet i användningen av maskiner, få säkerhet och bra produkter, har fötts viss konsumentkontroll, viss kontroll av maskinprovning och viss kontroll i olika andra avseenden. Man kan kontrollera utifrån ergonomiska synpunkter och hållfasthetssynpunkter. Men detta har hela tiden varit en process, där den öppna debatten och diskussionen om olika varors fördelar, nackdelar och brister vuxit fram:

Nic Grönvalls metod är att, utan att förklara på vad förtroendet skall vila, bara tala om att nu måste vi skapa förtroende. Det förtroendet skall vi skapa genom att privatisera kontrollapparaten. Vi skall också skapa det förtroendet genom att ackreditera t.o.m. företagens egna laboratorier till provningsanstalter. Kan Nic Grönvall vara så godtrogen att han tror att en sådan kontroll alldeles spontant, alldeles utan invändningar, väcker ett odelat förtroende?

Jag vill inte påstå att det jag har framfört är bevis på något. Men det är tungt vägande argument mot en ändring av måttssystem, måttregler och kontrollregler, bara för att göra en vara lättare säljbar i olika delar, lättare utbytbar mot pengar. Det är ändå det viktigaste.

Jag vill också hävda att det finns många andra skäl och andra viktiga exempel på hur varorna har växt fram i Sverige. Arbetarskyddet i Sverige, arbetarskyddet i vid mening även när det gäller jordbruket och industriarbetsplatserna, har växt fram på grund av erfarenheter och kunskaper, som man många gånger vunnit genom misstag och dyrköpta erfarenheter om tingens ofullkomlighet och svagheter. Det finns de som har blivit skadade för livet på grund av bristningar i bultar, brister i system och fel i tekniska system. Man har krävt och så småningom fått förändringar. Detta har växt fram

genom en lång och ihärdig process. Det lönar sig inte med värtaliga och demagogiska krav på obetingat förtroende, om man ändå vet att man med detta försöker uppluckra provningssystemet. Det enda skälet till en uppluckring är att man vill ha en lättare trafik, en lättare försäljning, en utbytbar försäljning mellan olika zoner.

Anf. 131 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Paul Lestanders anförande blev just en bekräftelse på det jag ville antyda i mitt inlägg, nämligen att vpk:s företrädare tillåter sig att med åberopande av ett antal angelägna målsättningar för provningar, testningar, säkerhetskontroller osv. göra gällande att det system som riksdagen är på väg att anta, eller de tankar som ligger inom EG-harmoniseringen, skulle innebära en indikation om bristande intresse för arbetarskydd och konsumenters säkerhet. Det är demagogi. Det är att missbruka ordet i denna talarstol. Det finns ingen grund i någon lagstiftning, i någon tanke i Europaharmoniseringen eller i den lagstiftning vi nu arbetar med, som skulle antyda att man inte vill säkra konsumentens och arbetarens trygghet. Paul Lestander, kom hit fram och medge att detta var ett övergrepp mot den fria talerätten i denna kammare.

Vi moderater och alla andra partier här i riksdagen arbetar för att uppnå trygghet för konsumenten och arbetaren i hans miljö. Kom inte och anklaga oss för att vilja åsidosätta den principen när vi föreslår ett system för den säkerhet som är anpassad till harmoniseringen i Europa. Det är att förgripa sig mot talerätten.

Anf. 132 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Det är intressant att studera Nic Grönvalls förmåga att hetsa upp sig och kräva att folk skall göra deklarationer om hur de har förgripit sig mot talerätten och utnyttjat rätten att tala i denna kammare.

Om man föreslår ett system som innebär att t.o.m. företagens egna laboratorier skall kunna ackrediteras för teknisk provning och mätning, och då menar att konsumenten, arbetaren och användaren skall kunna känna trygghet i ett sådant system, samma trygghet som i ett system som har vuxit fram genom årtionden eller århundraden av erfarenheter, facklig kamp, konsumentdebatter och konsumentinsatser, skulle jag naturligtvis kunna vända på det hela och säga att detta är ett övergrepp mot tron på folks förmåga att tänka själva. Nic Grönvall kan ju själv förklara varför han blir så väldigt upprörd i det här sammanhanget. Med förtroende låter jag Nic Grönvall komma med sina teser. Utifrån en mera dialektisk debattmetod, där var och en för fram sina teser och det slutligen blir en syntes av debatten, är det viktigt att båda sidors synpunkter kommer fram. Det är egentligen grunden för demokratin. Att antyda att någon inte bör få använda sin talerätt här i kammaren måste vara något som Nic Grönvall inte menar allvar med.

Anf. 133 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Av det senaste inlägget blir det alldeles uppenbart att Paul Lestanders angrepp på det provningssystem som nu föreslås har sin grund i att han tror att företag inte kan agera hederligt.

Paul Lestander menar tydligen att om ett företag ackrediteras av behöriga myndigheter att företa tester, innebär den omständigheten att det rör sig om ett företag, att det inte är att lita på. Längre än till den punkten tjänar det inte någonting till att diskutera.

Anf. 134 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Jag talar faktiskt inte i termer av hederlighet och ohederlighet. Nic Grönvall krävde i sitt inledningsanförande att vi först och främst skulle känna förtroende eller bygga upp ett sådant. Det var Nic Grönvalls egna ord. Jag delar inte denna något blåögda syn på hur företag arbetar. De riksprovplatser och det mätsystem som vi tidigare haft har växt fram ur en erfarenhet, ur en kunskap och delvis ur en facklig kamp. Jag har mycket större tilltro till detta system.

Anf. 135 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Nic Grönvall sade att nyckelordet är förtroende. Förtroende är inte någonting som kan kommenderas fram. Dessutom anser Nic Grönvall att han kan ställa krav på hur jag skall använda den taletid som jag har antecknat mig för. Jag anser att han icke har den rätten. Möjligtvis skulle jag kunna ställa ett krav också på Nic Grönvall, nämligen att han bör använda orden enligt gängse språkbruk. Som exempel kan nämnas att Europa är den världsdelen som börjar vid Uralbergen och slutar vid Atlanten. Om jag minns rätt innefattar Europa 38 stater. Nic Grönvall talar uppenbarligen om den Europeiska gemenskapen, EG. Jag anser det möjligen vara min rätt att ställa krav på att man använder de begrepp som hör hemma i debatten.

Att vid denna tid på dagen föra en seriös debatt om kontroll genom teknisk provning ter sig inte särskilt inspirerande, men vi sitter väl inte här i kammaren för att ha roligt, utan snarare för att vi har till uppgift att ta ansvar för framtida livsvillkor och livskvalitet. De beslut som vi kommer att fatta i morgon är reella, om än inte formella beslut om EG-harmonisering. För att bereda vägen för en integrerad EG-marknad utan handelshinder skall den produktkontroll som vi hittills haft här i landet stegvis uttunnas och ersättas med en delvis annan metod. Det finns inte tid och möjlighet att gå in på tekniska detaljer. Det räcker med att konstatera att det ackrediteringssystem som här föreslås syftar till att minska den opartiska kontroll som tidigare stegvis introducerats genom införandet av riksprovplatser och riksmätplatser. Dessa skall nu alltmer ersättas med företagens egen självkontroll.

Givetvis utgår väl alla ifrån att de flesta företag agerar hederligt, liksom vi utgår ifrån att de flesta medborgare är hederliga. Ändå anser vi att det ibland finns behov av kontroll och av poliser.

Enligt min mening är dock den allra viktigaste frågan i det här sammanhanget: Vilken typ av samhälle kommer att gynnas i och med EG-harmoniseringen? EG-anhängarna drömmer om ett EG-samhälle med högre effektivitet och högre produktivitet. De frågar sig aldrig om den högre produktiviteten möjligtvis betyder att en ständigt ökad mängd råvaror i en allt högre hastighet kommer att vandra vägen från råvarukällan till sophögen. Vi miljöpartister befarar att detta blir följden av den satsning på ökad internationalisering av produktion och handel som EG-harmoniseringen

syftar till. All erfarenhet pekar på att detta bäddar för energi- och råvaruslöseri – det blir givetvis mycket transporterande fram och tillbaka. Om riksdagen godkänner utskottets förslag, kommer morgondagens beslut att gynna de stora multinationella företagen, och i motsvarande mån missgynna de mindre företagen som inte har en chans att ställa upp med ackrediterade provningsanläggningar.

Vi kan se framför oss ett Europa där Siemens och ASEA Brown Boveri kommer att avgöra vad som är god konsumentkvalitet på elområdet, BASF blir tongivande på kemiområdet och Ciba-Geigy och Sandoz när det gäller mediciner. Utskottsmajoriteten föreställer sig att denna ökade produktivitet är nödvändig för vår välfärd och att de upplysta konsumenterna kommer att göra sina rätta, fria val på en fri marknad. Miljöpartiet tror att detta delvis är vackra drömmar. Konsumenten kommer att vara slagen till slant i monopolen, oligopolens och giganternas värld – den värld som den integrerade marknaden kommer att erbjuda. När det gäller socialdemokraternas inställning till en harmoniserande lagstiftning, varav dagens förslag är en liten del, så finns det ord som påsken påminde oss om, nämligen "Fader förlåt dem, ty de veta icke vad de göra".

Det finns inte någonting som tyder på att socialdemokratin har förstått vad internationalisering, storskalighet och ökad makt åt de multinationella och transnationella bolagen kommer att medföra i form av problem och risker. Det är ställt utom allt tvivel att den ökande självkontroll som dagens beslut om ackrediterade laboratorier kommer att leda till gynnar multiföretagen och i motsvarande mån missgynnar de mindre företagen.

Vi miljöpartister vill naturligtvis inte i och för sig upprätthålla handelshinder bara för deras egen skull. Det finns inte någon anledning att förhindra en standardisering av elektriska stickproppar enbart för att förhindra att de passar eluttagen i flera länder. Storskaligheten skall bekämpas med andra medel.

Å andra sidan finns det ännu mindre skäl att gå storskaligheten till mötes när den kräver att säkerhetsnormer skall urholkas, att gränsvärden skall höjas och att kontrollen av farliga verksamheter skall läggas i företagens egna händer. Miljöpartiets ideologi talar för småskalighet, decentralisering och lokalt självbestämmande. Ju längre bort från den enskilde som besluten fattas, desto större risker för att det fattas skadliga beslut utan att man har någon kunskap om de resursmässiga och ekologiska konsekvenserna, vilka ligger alltför långt bort från beslutsfattaren. Denna ideologi vill vi tillämpa även på det nationella planet. Vi vill inte att det nationella självbestämmandet skall uppges när det gäller viktiga angelägenheter som påverkar den enskildes väl och ve. Normer och provning är sådana viktiga angelägenheter.

Vi är desto mer oroliga, eftersom allt tyder på att en hänsynslös marknadsliberalism tycks ta överhanden inom EG-området med dess typiska exploatering av både människor och miljö. Därför finns det i dag all anledning att varna för de små stegens tyranni. Varje steg verkar litet och ofarligt, men resultatet kan bli förödande. Därför vill vi miljöpartister stämma i bäcken.

Tyvärr har riksdagen redan tagit ett sådant litet steg mot försämrad

produktkontroll. Man har beslutat att den obligatoriska S-märkningen på elmaterial avsedd att anslutas till elnätet skall tas bort, ett beslut som säkerligen gläder vissa stora tillverkare inom EG, t.ex. Siemens, AEG, General Electric Ltd. etc., men som minskar trygghetskänslan för svenska konsumenter. Eftersom beslutet just har fattats har vi inte yrkat på dess omedelbara upphävande men väl på att man omedelbart, efter det att beslutet trätt i kraft, startar en utredning som följer upp konsekvenserna av att S-märkningen gjorts frivillig.

Vi miljöpartister har med tillfredsställelse noterat det system med riksprovplatser som på socialdemokratiskt initiativ har byggts upp och som gjort en klar boskillnad mellan leverantörens intressen och den opartiska kontrollen. Vi är inga beundrare av kärnkraften, men vi medger gärna att detta system verksamt bidragit till säkerheten i svenska kärnkraftverk. Vi är därför bekymrade över att samma socialdemokrati nu är i färd med att rasera det verk som den har byggt upp.

Eftersom vi inte har funnit att det finns något starkt behov av en omorganisation av den svenska kontrollverksamheten utöver den, enligt vår uppfattning, helt negativa anpassningsprocessen till EG, har vi inte funnit något skäl att påyrka en omorganisation av statens mät- och provråd. Om riksdagen, som jag hoppas, avslår utskottets förslag till förändringar av provningsverksamheten, kan det bli tid att diskutera eventuella förbättringar av provrådets organisation.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 2, 4, 6, 8 och 10 i betänkandet.

Anf. 136 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Jag kan förstå att det i denna sena timme anses oanständigt att gå upp i replik, men jag vill göra ett par observationer i Lars Norbergs anförande som jag tycker skall understrykas i protokollet från den här överläggningen.

Den första gäller att ingen av debattörerna Paul Lestander och Lars Norberg har kommenterat den text i reservation 2 som de står bakom, nämligen att en anpassning till EG:s system kommer att leda till ett försämrat hälso- och miljöskydd i Sverige. Det är den typ av grundlösa påståenden som dessa debattörer använder i debatten och som jag menar är helt förödande för en seriös debatt. Man kan inte säga så om man inte kan styrka sina påståenden, herrar Norberg och Lestander. Det är allvarliga anklagelser som ni riktar mot de lagstiftare som är verksamma i riksdagens majoriteter. Om ni skall framföra sådana anklagelser skall ni också materialisera dem.

Lars Norberg sade att detta kommer att leda till att produktkontrollen uttunnas. Man kan inte säga så om man inte också materialiserar eller kvantifierar det påståendet. Det är fråga om ett ackrediteringssystem som syftar till att ackrediteringen skall ske till laboratorier som möter vissa nivåer på allmänt ställda krav, krav som lagstiftaren skall ange och som skall garantera det grundläggande i provningssystemen, nämligen att förtroende uppkommer. Om inte förtroende uppkommer skall inte ackreditering ske. Jag saknar alltså sakligheten hos debattörerna. Den blir så mycket tydligare när Lars Norberg tar till miljöpartiets ständiga argumentationskedja,

nämligen att större marknader leder till att fler råvaror förs till sophögen. Det är den typen av argumentation som möjligen kan användas i enklare sammanhang än i riksdagen, men spara dem till gatan, Lars Norberg!

Till sist: Det Europa som Lars Norberg talar om är också moderaternas Europa. Vi har i många sammanhang framhållit att vår Europapolitik inte bara är en EG-politik. Den är i verklig mening en Europapolitik, och också vårt Europa börjar vid Ural.

Anf. 137 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Det är glädjande att Nic Grönvall erkänner att Europa börjar vid Ural. Jag är litet förvånad, eftersom den harmonisering som vi i dag diskuterar inte inom den närmaste tiden torde bli aktuell i hela Europa. Det är fråga om en harmonisering som avser den gemensamma marknaden, EG och EFTA.

Om vilka försämringar som kan komma att inträffa har det förts åtskilliga debatter i denna kammare. Per Gahrton har haft ett antal meningsutbyten med utrikeshandelsministern och med arbetsmarknadsministern där han har efterlyst dokumentation inom skilda områden. Denna dokumentation står icke till vårt förfogande. Därför är väldigt mycket av det som vi framför faktiskt farhågor som man på logiska grunder kan komma fram till, t.ex. att företag som får utforma sin egen provningsverksamhet möjligen kan frestas att successivt anpassa produkter och provningsverksamhet till varandra, vilket inte alltid är till konsumentens fördel.

Jag anförde exemplet S-märkning. Jag är helt övertygad om att de konsumenter som i fortsättningen frivilligt köper en S-märkt produkt kan vara lika säkra som i dag på att få en kvalitetsmässigt rimligt säker elektrisk apparat till sitt hem. Men de som råkar köpa produkter som inte har denna S-märkning kan, föreställer jag mig, råka få en produkt av sämre kvalitet än som tidigare kunde köpas då S-märkning var obligatorisk i detta land. Därför har vi yrkat att en utredning skall tillsättas för att utreda detta.

Det finns exempel från många områden där det finns dokumenterat att EG-normerna är lägre än normerna i vårt land. Jag har inte möjlighet att räkna upp exempel på detta, men det kan gälla asbest i bromsbelägg och gränsvärden av olika slag, m.m. Det torde finnas anledning att återkomma många gånger till den frågan både här i kammaren och annorstädes.

Vad beträffar vägen mellan råvarukällan och sophögen torde sopstatistiken bevisa att Europa under efterkrigstiden har rört sig i endast en riktning när det gäller sopmängderna.

Anf. 138 NIC GRÖNVALL (m) replik:

Herr talman! Jag är angelägen att framhålla att det som Per Gahrton sagt här i kammaren inte kan få utgöra underlag för referens i en debatt av detta slag.

Anf. 139 SVEN-ÅKE NYGÅRDS (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas proposition 1988/89:60 om kontroll genom teknisk provning och om mätning samt sex motioner som har väckts med anledning av propositionen. Vidare behandlas en motion från

allmänna motionstiden om S-märkningen på elområdet. Behandlingen i utskottet har gett anledning till tio reservationer. Föregående talare har redovisat motiven.

I reservation 1 vill folkpartiet skjuta upp beslutet om hur den tekniska provningen skall organiseras till hösten 1989. Utskottsmajoriteten har här samma uppfattning som regeringen, nämligen att beslut skall fattas nu. Av både organisatoriska och administrativa skäl är det olyckligt med ett uppskov.

I reservation 2 vill vpk och miljöpartiet att man avslår regeringens förslag men har andra motiv än folkpartiet. Utskottsmajoriteten menar att en svensk anslutning till en EFTA-konvention inte behöver påverka våra möjligheter att upprätthålla regler till skydd för hälsa och miljö. Det sägs i konventionen att staterna äger rätt att vidta åtgärder för att förbjuda eller återkalla en produkt på marknaden, detta även om den är provad och kontrollerad i ett annat land.

I reservation 3, som moderaterna står för, krävs att riksdagen uttalar att regeringen noga skall följa utvecklingen vad gäller provning och kontroll. Utskottets majoritet är helt säker på att regeringen följer frågans utveckling mycket noggrant utan ett särskilt beslut i riksdagen.

Reservation 4, som vpk och miljöpartiet står bakom, är en konsekvens av dessa partiers uppfattning när det gäller en anpassning – de är mot den.

I reservation 5 följer folkpartiet upp sin uppfattning och föreslår i konsekvens därmed att riktlinjerna för mät- och provrådets verksamhet inte prövas om.

Även reservation 6 är en uppföljning av tidigare förslag, där vpk och miljöpartiet avstyrker regeringens förslag till riktlinjer. Som jag tidigare har anfört är utskottsmajoriteten av motsatt åsikt.

Reservationerna 7 från folkpartiet och 8 från vpk och miljöpartiet är också uppföljningar från tidigare förslag. Folkpartiet vill skjuta upp frågans avgörande, medan vpk och miljöpartiet vill ha kvar den ordning som finns i dag. Utskottets majoritet menar att det föreslagna ackrediteringssystemet skall vara öppet för all tekniskt godtagbar provningsverksamhet, alltså även mykologiska och mikrobiologiska provningar. Man bör dock bygga upp systemet successivt och prioritera enligt de resurser man har. Det vore fel av riksdagen att fastställa behov och prioritering; detta bör överlätas till samråd med intressenterna i systemet.

I reservation 9 vill moderaterna och folkpartiet ha en utredning om systemet med riksprovplatser. Man hävdar bl.a. att monopolsystemet kan vara ett hinder i det västeuropeiska integrationsarbetet. Utskottets majoritet kan inte finna skäl för en ny utredning om riksprovplatssystemet. Frågan togs senast upp av kontrollformsutredningen, som fann att ingenting hindrar att man i Sverige behåller möjligheten att för särskilda kontrollområden utse riksprovplatser med monopol på den ålagda provningen. I en utvärdering av riksprovplatssystemet 1983 konstaterades att systemet i stort sett hade fungerat väl.

I reservation 10 vill vpk och miljöpartiet att regeringen gör en utvärdering av effekterna av den ändrade kontrollordning för elektrisk materiel som det tidigare fattats beslut om. Den nya kontrollordningen införs den 1 januari

1990. Enligt uppgift avser statens energiverk att studera effekterna av den ändrade ordningen när det nya systemet har gällt en tid.

Reservationens krav är därmed uppfyllt.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets förslag och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 140 ISA HALVARSSON (fp) replik:

Herr talman! Sven-Åke Nygårds angav att det av organisatoriska och administrativa skäl skulle vara olyckligt med ett uppskov av beslutet. Det enda motiv som vi har kunnat få har varit att man vill göra om provrådet till en myndighet av verkstyp. Det skall utses en generaldirektör och en lekmanstyrelse. Jag menar att det här inte är tungt vägande skäl till att införa en ordning som kanske visar sig vara olycklig för både företag och konsument.

Anf. 141 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Anslutning till det nya systemet leder inte till någon försämring, säger Sven-Åke Nygårds. En produkt kan även i fortsättningen återtast om den visar sig vara farlig eller medför risker. Det är alltid något. Men frågan är ju hur ett helt system i totalitet under årens lopp kommer att utfalla. Vår uppfattning är att när man sprider ut ansvaret och kopplar in självkontroll från kommersiella intressen löper man en ökad risk.

Det intressanta är att Sven-Åke Nygårds i sitt anförande säger att det monopol på provning som vi har haft här i Sverige inte har medfört någon nackdel. Det monopolet vill han försvara när han kritiserar en motion från moderaterna och hänvisar till en utvärdering som har gjorts 1983. Det är något motsägelsefullt att i det ena ögonblicket säga att det inte leder till någon försämring att sprida ut ansvaret och förlägga en del av ansvaret hos producenterna, i deras s.k. ackrediterade laboratorier, och i det andra ögonblicket säga att en opartisk statlig monopolkontroll inte innebär några nackdelar. Vår uppfattning är naturligtvis att den innebär fördelar. Kontroll skall vara saklig och opartisk och fristående från kommersiella intressen. Det är vår grundinställning.

Slutligen beträffande uppföljningen: Vi har inte begärt att regeringen skall följa upp avskaffandet av den obligatoriska S-märkningen. Vi har begärt att regeringen skall tillsätta en utredning för att sköta detta uppföljningsarbete eller ge i uppdrag till något lämpligt verk att genomföra en sådan uppföljning. Den bör lämpligen starta samtidigt som den obligatoriska kontrollen tas bort, nämligen den 1 januari 1990. Men detta tillgodoses inte i utskottsmajoritetens förslag.

Anf. 142 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Sven-Åke Nygårds inlägg i debatten var välgörande fritt från magsura påhopp och personangrepp. Det skiljer sig på det sättet väldigt fördelaktigt från många andra inlägg i debatten. Men på en punkt måste väl Sven-Åke Nygårds vara klar över att det nya systemet innebär väldigt stora förändringar i förhållande till det som har varit gällande, nämligen att man nu får en företagsanknuten provning, en provning som företagen själva delvis

står för även om de har sina ackrediterade provplatser. Den provningen får naturligtvis en direkt koppling till företagets intresse av att snabbt få ut nya produkter, nya idéer och uppfinningar, att snabbt göra det kommersiellt lönsamt och att krama ut profiterna ur denna produktion. Det måste vara klart också för Nygårds att vi härmed tar risker som innebär att produktkontrollen blir osäkrare ur konsument- och användarsynpunkt.

Anf. 143 SVEN-ÅKE NYGÅRDS (s) replik:

Herr talman! Isa Halvarsson har alldeles rätt i att det man skall göra är att bygga upp en organisation för den tekniska provningen. Sådant här tar en viss tid, och då är det väl inte så dumt att organisationen är uppbyggd när EG så småningom fattar sitt beslut.

Lars Norberg sade tidigare att vi socialdemokrater inte har förstått vad detta betyder. Till det vill jag bara säga att förmågan att uppfatta är en gåva som är litet olika utbrett.

Jag vill säga till Paul Lestander, att jag har den uppfattningen att det inte behöver vara negativt att provningen läggs ut på det sätt som här har föreslagits. Det finns trots allt en kontroll, som är ganska omfattande, och jag tror inte att man tar för stora risker.

Anf. 144 PAUL LESTANDER (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan bara konstatera att jag och Nygårds kommer att ha olika uppfattningar om risker i denna fråga även fortsättningsvis.

Anf. 145 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Sven-Åke Nygårds sade: Jag tror inte att vi tar för stora risker.

Det är riskabelt att basera allvarliga beslut på förmodanden.

Anf. 146 SVEN-ÅKE NYGÅRDS (s) replik:

Herr talman! Tyvärr är det bara att konstatera att Paul Lestander och jag har olika uppfattningar.

Det kan jag också säga till Lars Norberg. Vi får leva med att vi har olika uppfattningar – det är tyvärr inte mycket att göra åt det.

Anf. 147 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Det förslag som riksdagen nu har att ta ställning till kan sägas ha i första hand två syften: för det första att inom ramen för EFTA få större överensstämmelse i kontroll- och provverksamheten med vad som gäller internationellt, bl.a. inom EG, och för det andra att ge statens mät- och provråd en för sina uppgifter mera lämplig organisation.

Överensstämmelsen med övriga Västeuropa ligger främst i förslaget till ackrediteringssystem, grundat på den EFTA-konvention som undertecknades i juni 1988 och som förutsätter att samtliga EFTA-länder gör på samma vis.

Mot förslaget har dels å ena sidan anförts att det skulle kunna finnas risk för att den nya organisationen och ackrediteringssystemet inte kommer att stämma med den organisation och det system som EG så småningom stannar för. Bl.a. har representanter för näringslivet fört fram sådana farhågor.

Dels har å andra sidan miljöpartiet och vpk i sina reservationer menat att syftet med den föreslagna förändringen enbart är att få till stånd en anpassning till EG och att förslaget därför inte bör genomföras.

Vad gäller risken för att den föreslagna uppläggningsen inte skulle komma att stämma med EG:s, bör det påpekas att förslaget bygger på en EFTA-konvention och alltså på liknande sätt kommer att genomföras inom hela EFTA-sammanslutningen. Inget har heller framkommit som säger att EFTA på denna punkt ligger snett i förhållande till vad som kommer att ske inom EG.

Vad beträffar kritiken att förslaget enbart syftar till en EG-anpassning, motsägs ju detta av att förslaget bygger på en EFTA-konvention. Det är en överdrift att i detta förslag se en risk för något slags anslutningsväg till EG. Att tro att Sverige genom detta mät- och provsystem skulle komma närmare en anslutning till EG är att se bockfötter där inga finns. Det är inte något fel, som Norberg uttryckte det, i att svenska kontakter passar i andra länders vägguttar. Det är också det som förslaget syftar till.

Det finns dessutom flera motiv för vår egen del i Sverige att göra dessa förändringar, bl.a. förändringen av organisationen för statens mät- och provråd.

Det finns inte heller något skäl att anta att detta sätt att genom ackreditering kontrollera produkter skulle vara ett sämre system än det som används i dag. Det är till syvende og sidst frågan om vilka krav som de som medger eller utfärdar ackrediteringen ställer och vilka krav som ställs på de produkter som skall kontrolleras på detta sätt. Om de kraven är de rätta och i tillräckligt hög grad kontrolleras av de myndigheter som har att sköta det är risken för en försämring mycket liten. Jag vill påstå att den över huvud taget inte finns.

Jag vill därför yrka bifall till utskottets förslag.

Anf. 148 LARS NORBERG (mp) replik:

Herr talman! Roland Larsson säger att vi ser bockfötter där inga finns. Jag försökte klargöra att vi ser bockfötter, samtidigt som jag sade att det finns positiva effekter av standardisering och harmonisering av tekniska bestämmelser – det vill jag inte på något sätt förneka. Men när man inför ett stort system, som det här är fråga om, måste man tänka igenom konsekvenserna. Det blir nämligen konsekvenser – det har jag försökt förklara. Även om man säger att det inte blir så stora konsekvenser skall man när det gäller dessa harmoniseringsfrågor varje gång betänka det som jag kallade de små stegens tyranni, dvs. att varje litet steg verkar så harmlöst men att summan av de många stegen kan bli obehaglig.

Anf. 149 ROLAND LARSSON (c) replik:

Herr talman! Om man ser en anpassning till andra länders system på detta område som de små stegens tyranni, är detta naturligtvis inte särskilt positivt. Men om man ser den som en del av den internationalisering som med nödvändighet måste ske på bl.a. detta område är det närmast en självklarhet att vi här i Sverige måste gå denna väg.

Jag vill ånyo understryka att detta förslag bygger på en EFTA-konvention.

Det förutsätter alltså att alla EFTA-länder gör på samma sätt. Om Sverige inte hänger på det här systemet spräcker vi alltså möjligheten för EFTA att komma till en gemensam lösning på detta område. Det innebär att hela EFTA måste välja en annan väg att gå fram, och det tror jag skulle vara mycket svårare, särskilt som det nu är ganska säkert att EG kommer att slå in på en liknande väg, i varje fall på en väg som innebär att detta system mycket väl passar in i sammanhanget.

Anf. 150 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Jag kunde inte låta bli att begära ordet när jag hörde herr Grönvall tidigare i debatten.

Jag har i min hand en liten skrift som heter "EG, Sverige och företagen. En introduktion". Den är utgiven av Svenska arbetsgivareföreningen. Det finns ett litet avsnitt på s. 17 som handlar om konsumentpolitik. Det avslutas med tre rader som jag skulle vilja citera:

"Kommissionen försöker dock begränsa regleringarna till ett minimum. Man avser i stället att verka för bättre produktinformation och tydligare varningar för farliga produkter." Man började stycket med att konstatera: "De lagar som skyddar konsumenterna i EG varierar kraftigt mellan länderna."

Det är en annan anda i detta jämfört med den anda vi har verkat för i Sverige, att mer aktivt skydda konsumenterna och inte bara lämna bättre produktinformation och tydligare varningar. Vi kan också konstatera att EG-kommissionen inte var nöjd med att den obligatoriska S-märkningen av elprodukter togs bort men att det fortfarande krävdes att elprodukterna skulle registreras. Sverige hävdade att man hade gått så långt man kunde. Så kommer då propositionen nr 60. Konsumentverket och KF har i remissyrkanden varnat för att resultatet av propositionen blir säkerhetskrav på lägre nivå än den svenska.

Flera talare har framhållit att det är angeläget att anpassa sig så att man i så stor utsträckning som möjligt har samma provningsförfarande och samma normer som andra länder. Det är självklart. Det behöver inte innebära att man går över till att låta företagen kontrollera sig själva, hur ackrediterade deras provplatser än må vara. Det går att lösa en sådan samordning på andra sätt, utan att utsätta folk för uppenbara risker för lojalitetskonflikter. Inte behövs det mycket fantasi, herr talman, för att förstå att de som arbetar vid sådana här provplatser kan komma att hamna i svåra lojalitetskonflikter. Det är inte säkert att de i en sådan konflikt tar mänsklighetens parti, som t.ex. Ingvar Bratt gjorde i Boforsaffären. Den franska revolutionen, som det har talats mycket om – litet grand flöt t.o.m. över i den här delen av debatten – handlade ju om människans frigörelse, inte om penningens.

Till slut vill jag säga att 40 forskare i samarbete i dag har överlämnat ett uttalande om det som kallas det naturliga steget. Det togs emot av företrädare för alla partier. Det handlar om miljön, om naturresurser och om vår gemensamma framtid. Alla ledamöter kommer, liksom alla andra medborgare i Sverige, att få möjlighet att ta del av detta material. Det delas nämligen ut i brevlådorna. Jag tror inte att man kan vifta bort det dessa forskare talar om, när de visar vad de fria marknadskrafterna hittills har ställt till med, lika

lätt som herr Grönvall avfärdar människor som har annan uppfattning än han själv har.

Anf. 151 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag beklagar, men Krister Skånberg har utvecklat sig till något av miljöpartiets städgumma, som dyker upp i slutet av debatter och sopar upp de rester som kan finnas kvar. Det betyder inte att man kan låta honom stå oemotsagd.

När man inför ett nytt system innebär det inte att systemets krav sänks. Det tycks vara en sanning som är alldeles omöjlig att begripa för miljöpartister. Det är väl bara att konstatera att ensidigheten dokumenteras kraftfullt när Krister Skånberg i ett sammanhang åberopar ett uttalande av ett antal vetenskapsmän. Låt mig påminna honom om att det finns ett annat uttalande av ett mycket större antal vetenskapsmän, som har uttalat sig till förmån för kärnkraften såsom den förnämsta energiformen i världen. Det, Krister Skånberg, var väl värt att ta intryck av.

Anf. 152 KRISTER SKÅNBERG (mp):

Herr talman! Det var en fantastisk avslutning. Att komma in på kärnkraften även i detta sammanhang. Men vi vidhåller nog att en harmonisering av normer och säkerhetskrav kan genomföras på ett sätt som innebär att man inte sänker garden. Harmoniseringen behöver inte utföras på ackrediterade storföretags provplatser. Det är självklart att de olika europeiska länderna i många fall har mycket goda provningsresurser. Jag har ingen anledning att tro att Sverige på något sätt skulle inta en ledande ställning. Chansen är större att det är tyskarna som är duktigast på detta. Det finns alltså synnerligen goda möjligheter att genomföra detta på andra sätt än genom att kommersialisera provningen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

13 § Föredrags
näringsutskottets betänkande
1988/89:NU16 Affärstider.

Affärstider

Anf. 153 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Sedan ett ganska stort antal år har konsumenterna haft möjlighet att handla i stort sett när det passar dem själva. Men så har det alltså inte alltid varit. Vi kan inte heller vara säkra på att det kommer att förbli så. Den socialistiska majoriteten bestående av socialdemokrater, kommunister och miljöpartister har i näringsutskottet uttalat sig för att frågan om de fria affärstiderna måste utredas vidare. Folkpartiet har tillsammans med moderaterna krävt att den utredning som nu pågår skulle läggas ned, och att riksdagen i stället skulle uttala sig för fria affärstider.

Vad finns det egentligen att utreda, herr talman? Är det att en lång rad butiker och varuhus har söndagsöppet, att många konsumenter finner det praktiskt och bekvämt att handla på kvällar och helger? Är det att ett stort antal deltidsarbetande, studerande ungdomar och många andra får arbeta på tider som passar dem i kvällsöppna butiker?

Affärstiderna har faktiskt utretts tidigare. När det senast skedde föreslog socialdemokraterna i den utredningen – en av dem var för övrigt statsrådet Anita Gradin – att affärerna skulle få ha öppet mellan klockan 8 och 20 på vardagar, mellan klockan 8 och 15 på lördagar och två söndagar om året. Men, sade de socialdemokratiska ledamöterna, kiosker får vara undantagna. De kan ha öppet även på andra tider.

Om det förslaget hade genomförts hade resultatet bl.a. blivit att konsumenterna på söndagarna hade kunnat köpa chips, men inte potatis. De hade kunnat köpa socker, men inte salt. Damstrumpor hade gått bra, men herrstrumpor hade man fått försöka alldeles förgäves att få tag i på söndagen. Kassetband hade gått utmärkt, men skivor – nej, det hade man inte fått köpa. Toalettpapper för de nödiga hade också gått att få tag i på söndagen, men hushållspapper för den som spillde ut hade varit uteslutet. Jag tycker att det hade varit en ganska egendomlig konsumentpolitik, om man hade fastnat för den olyckliga linjen. Lyckligtvis avvisade de regeringar som då tillträdde definitivt att återinföra något så dumt som en reglering av affärstiderna.

Vi har här en motion från Maja Bäckström. Hon för ett litet egendomligt resonemang. Hon säger ungefär så här, att när affärerna håller öppet på helgdagar och kvällar måste man betala OB-tillägg till de anställda, och det gör att varorna blir dyrare. Vi vill – det är grundtanken i hennes argumentering – skydda konsumenterna i Sverige mot dessa dyrare varor. Alltså skall man förbjuda helgdagsöppet.

Om detta resonemang fördes vidare, herr talman, skulle det få en hel mängd intressanta men inte särskilda trivsamma konsekvenser, t.ex. följande: Riksdagen bör besluta att butikerna inreds med enkla och billiga hyllor, så att priserna hålls nere. Riksdagen bör besluta att butikerna endast får ha sina lokaler där hyrorna är låga, dvs. inte i den centrala delen av staden där människor vistas under dagar och en del också bor, så att inte kostnaderna vältras över på konsumenterna.

Nej, herr talman, det enda säkra sättet att hålla priserna nere är genom fri konkurrens, fri etableringsrätt och fristående producenter och distributörer. Regleringar skapar inte prispress och gagnar inte konsumenterna. Socialdemokraterna har aldrig lärt sig det. Det är därför man ofta finner motionsförslag från deras sida om förbud mot t.ex. extrapriser, eller med krav på reglering av handeln inom tekoområdet osv.

Maja Bäckström har också känsla för helgdagar, men det är inte en känsla för de ursprungliga helgdagarna, de med kristet förtecken. Nej, vad som verkligen upprör Maja Bäckström är tanken att någon affär skulle kunna hålla öppet första maj. Hon beskriver det som en utmaning mot arbetarrörelsen att ha öppet på arbetarrörelsens högtidsdag. Jag undrar då: Skall man få ha öppet för teater och filmföreläsningar på arbetarrörelsens högtidsdag? Skall TV- och radioutsändningar få förekomma på denna fina högtidsdag? Det innebär ju ändå att människor måste arbeta den dagen. Men jag utgår

ifrån att man gärna vill ha ut de budskap som man deklarerar från olika plattformar första maj, så man kan säkert räkna med att radio och TV ingår i den grupp som får hålla öppet.

Hur är det med tågen? Behöver man verkligen tåg första maj? Det går ju så många andra tåg ändå, i Stockholm fyra fem stycken av olika karaktär men alla med socialistiska förtecken.

Jag tycker att det är en absurd tanke att man inte på första maj liksom på andra helgdagar med olika religiösa förtecken skulle tillåta affärerna att ha öppet, så att de som så önskar kan utnyttja sin frihet att handla när de vill.

Det finns butiker – det vill jag, herr talman, erinra om – som valt att hålla stängt på kvällar och helger. Det är självklart att de skall ha den rätten. De har sina konkurrensfördelar på andra områden än i fråga om öppettiderna. Där handlar uppenbarligen de människor som uppskattar andra sidor av affärernas utbud och service. Låt de människor som vill handla på tider som passar dem göra det! Här skall riksdagsmän och andra politiker helt enkelt hålla tassarna borta.

Anf. 154 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Vi från vpk tycker att den här utredningen bör få fortsätta. Vi anser att utredningsdirektiven var viktiga och att man bör få fortsätta att genomlysna handeln. Det skäms vi verkligen inte för.

Vi har också i utskottsbehandlingen tagit ställning för Maja Bäckströms förslag om att affärerna skall vara stängda vissa helgdagar. Vi i vpk menar att arbetarrörelsens egen fridag, som har tillkommit under så mycken kamp, är en så viktig dag att den också bör högtidlighållas på ett särskilt sätt. Vi menar alltså att det är viktigt att motionens intentioner följs. Våra synpunkter är sammanfattade i reservation 3, till vilken jag yrkar bifall.

Anf. 155 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! Jag tror inte att frågan om affärstider är så enkel som Hadar Cars och företrädarna för de andra borgerliga partierna föreställer sig. Obegränsad frihet kan bli en frihet som går ut över samhällets gemensamma intressen. En fullständigt principiell inställning till var gränsen för friheten skall gå är i varje civiliserat samhälle en omöjlighet. Sedan de fria affärstiderna infördes har öppethållandet ökat våldsamt. Som påpekas i Maja Bäckströms motion leder detta delvis till dyrare varor. Konsumenterna får naturligtvis betala för den fördel som det möjligen är att kunna handla på många s.k. obekväma tider, dvs. för de handelsanställda obekväma tider. Att varorna blir dyrare beror alltså på att man i varupriset måste räkna in kostnader för övertidssättningar och helgersättningar. Att en helt oreglerad handel automatiskt skulle ge det optimala resultatet för svenska folket är inte sannolikt. Och att helt fria affärstider skulle vara det bästa för de affärsanställda är inte heller troligt.

Å andra sidan torde en återgång till den stränga reglering som rädde före 1971 vara en omöjlighet i dagens samhälle. Men det finns enligt vår uppfattning vissa skäl att lägga en hämsko på den ökade kommersialisering, materialism och konsumism som alltmer tycks prägla vårt samhälle. Förslaget att befria de stora kyrkliga helgdagarna juldagen, påskdagen, pingstda-

gen och midsommardagen samt första maj från allt slags affärsliv borde inte bara uppfattas så att det visar respekt för de handelsanställda, som därigenom några få dagar om året får en garanterad samvaro med de sina, utan också uppskattas av kyrkornas folk liksom – föreställer jag mig – när det gäller första maj av arbetarrörelsen. Sist och slutligen skulle det kanske vara nyttigt för hela svenska folket att uppleva att det finns vissa dagar som är annorlunda och som är befriade från de normala kommersiella rutinerna.

Det synes mig vara ett ytterst måttfullt krav som Maja Bäckström framfört, när hon begär att riksdagen skall ge regeringen till känna att den sittande affärstidsutredningen skall ta hänsyn till önskemålet att de stora helgdagarna skall befrias från affärsliv, och jag hoppas att det finns fler i denna kammare än vpk och miljöpartiet som delar den uppfattningen.

Med dessa ord, herr talman, yrkar jag avslag på de motioner som talar för helt fria affärstider, dvs. reservationerna 1 och 2, och bifall till reservation 3.

Anf. 156 BARBRO ANDERSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas två motioner rörande en nyligen tillsatt utredning om effekterna av fria affärstider, dels motion N228 med yrkande att riksdagen uttalar sig för tilläggsdirektiv till utredningen, innebärande förbud mot öppethållande i varuhusen under första maj samt vissa kyrkliga helgdagar, dels motion N316 med yrkande om bibehållande av de fria affärstiderna samt nedläggning av utredningen om affärstiderna.

Regeringen tillsatte i november 1988 en utredning med uppgift att kartlägga och analysera effekterna av fria affärstider i detaljhandeln. Utredaren skall enligt direktiven också ta reda på olika intressenters inställning till affärstiderna.

Utredaren skall särskilt kartlägga och analysera:

- omfattningen och utvecklingen av affärernas öppethållande,
- utvecklingen av anställningsformer – hel- resp. deltid – samt arbetskraftssituationen inom detaljhandeln,
- eventuella samband mellan ökat öppethållande och kostnads- och prisutvecklingen inom detaljhandeln och
- konsumenternas, de anställdas och detaljhandelsföretagens beroende av och inställning till affärstiderna.

Utredningsuppdraget bör redovisas före den 1 maj 1990.

Affärstiderna blev fria år 1972, efter många års reglering, och riksdagen har prövat affärstidsfrågan vid flera tillfällen sedan dess, senast våren 1987. Regeringen hade då aviserat en översyn av frågan, och näringsutskottet uttalade att tiden kunde vara mogen för en sådan översyn. Det har nu resulterat i att nämnda utredning tillsatts.

I motion N316 anförts vikten av att fria affärstider får råda och att riksdagen bör uttala att de fria affärstiderna skall vara kvar. Dessutom anser motionären att utredningen bör läggas ner.

Utskottet konstaterar att regeringen inte har givit utredaren några direktiv om en ny reglering av affärstiderna och att utredningen inte heller har fått i uppdrag att föreslå en sådan, utan uppgiften är att kartlägga och analysera rådande förhållanden. Något särskilt uttalande av riksdagen om att den

nuvarande ordningen skall fortsätta att gälla finner utskottet inte skäl för, och avstyrker därför motion N316 i den delen.

Utskottet står också fast vid sin tidigare positiva inställning till den översyn som pågår och avstyrker därför yrkandet i motion N316 beträffande nedläggning av utredningen.

I motion N228 yrkar motionären att tilläggsdirektiv skall ges till utredningen, innebärande att man förbjuder öppethållande under första maj samt vissa kyrkliga helgdagar. Jag delar motionärens inställning när det gäller öppethållande på första maj, och jag tycker att det är direkt utmanande av handeln att planera för ett öppethållande på första maj i år. Nu har man ju efter påtryckningar från kunder och anställda ändrat sig, och det tycker jag är bra.

Herr talman! Utskottet anser att utredningen bör fortsätta att arbeta efter de direktiv som givits, och att ytterligare lagstiftningsåtgärder inte bör övervägas innan utredningsresultatet föreligger.

Herr talman! Jag tycker inte att det finns någon anledning att så här dags på dygnet kommentera Hadar Cars försök att göra sig rolig i det här ärendet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till näringsutskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 157 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Låt mig först ta tillfället i akt att yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Till Barbro Andersson vill jag säga att jag tycker att hennes inlägg uttrycker misstro mot den nuvarande arbetslagstiftningen och möjligheterna att ge de anställda det skydd i deras arbete som den bör ge. Hennes anförande värnar inte heller människors möjligheter att få arbeta på de tider som de själva vill. Det är naturligtvis så att flertalet som arbetar under helger och liknande, då affärerna håller öppet, gör det av fri vilja. För dem är det ofta den bästa möjligheten att få en extrainkomst vid sidan av annan verksamhet – studier eller vad det nu kan vara.

Paul Lestander liksom Barbro Andersson tycker att första maj är det allra heligaste som vårt samhälle har. Jag tolkar deras uttalanden så att de anser att det är nödvändigt att man har särskilda regler för första maj – till skillnad, kanhända, från andra dagar. Ni skall inga andra gudar hava jämte Marx, är tydligen den paroll med vilken de går fram.

Lars Norberg, slutligen, talade om att man inte skulle ha någon principiell inställning. Det förstår jag så väl. Ett så principiöst parti som miljöpartiet begär jag inte någonting annat av.

Anf. 158 LARS NORBERG (mp):

Herr talman! När det gäller det sista vill jag bara säga att det väl tar en viss tid för Hadar Cars att genomskåda de principer som miljöpartiet följer. Men de finns, och vi har försökt dokumentera dem, så ett visst studium av källskrifterna och ett intelligent iakttagande av vårt uppträdande här i kammaren borde kunna leda till upplysning för Hadar Cars del.

Till Barbro Andersson vill jag bara säga att Maja Bäckströms förslag inte var att man skulle föregripa utredningens resultat och införa en lagstiftning

utan att man skulle ge utredningen i uppdrag att ha förberett en sådan lagstiftning när den framlägger sitt betänkande.

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

Affärstider

Anf. 159 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Karl Marx var ingen gud. Karl Marx var en socialistisk teoretiker, som många av oss kommunister och andra socialister naturligtvis har stor respekt för. Men det är inte på grund av vår respekt för Marx som vi anser att första maj är en mycket viktig helgdag – första maj är arbetarrörelsens internationella mönstringsdag. Det är vår egen helgdag, och därför ser vi på den på ett särskilt sätt. Det innebär ingen förgudning av Marx eller någon annan socialistisk eller kommunistisk teoretiker eller praktiker. Det är helt enkelt ett förhållningssätt till vår historia.

Anf. 160 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Marx är ingen gud, men för Paul Lestander är han uppenbarligen viktigare än Gud.

Till Lars Norberg vill jag säga att man på mycket kort tid klarar att avslöja miljöpartiet.

Anf. 161 BARBRO ANDERSSON (s):

Herr talman! Eftersom en utredning arbetar med det här och eftersom den enligt sina direktiv har fått i uppdrag att göra en översyn – det kan ju hända att den kommer fram till att de rådande förhållandena är bra och bör fortsätta – tycker jag inte att det finns anledning för riksdagen att i dag göra något uttalande åt vare sig det ena eller andra hållet. Utredningen bör fortsätta arbeta i lugn och ro.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

14 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

15 § Anmäldes och bordlades

Motion

med anledning av prop. 1988/89:117 om rättshjälpens organisation, m.m. 1988/89:Ju11 av Rolf Dahlberg m.fl. (m)

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 4 april

1988/89:187 av *Elver Jonsson* (fp) till kommunikationsministern om ökad trafiksäkerhet:

Efter de flesta storhelger kan man konstatera att det stora antalet skadade och döda i trafiken relativt sett ökat. Den senaste påskhelgen är ett exempel på detta. Det finns därför anledning för statsmakten att ta krafttag mot den oacceptabla olycksbild som registrerats de senaste dagarna.

Trafiken är ett komplicerat samspel där hänsyn och omdöme krävs av alla inblandade. Trafiksäkerhet innehåller många moment; det handlar om vägar, fordon, utbildning, lärarnas kompetens men också om krav från omgivningen att trafiken skall tillgodose en rad transportbehov och att allt skall ske i så miljövänliga former som möjligt. Därför är det viktigt att ett regelsystem som både är trafiksäkerhetsfrämjande och folkligt förankrat beslutas på politisk väg. Många av den senaste tidens olyckor beror på de höga hastigheterna, onykterhet i trafiken, bristande kunskap och träning hos förarna samt nedslitna vägar och eftersatt vägunderhåll.

En annan viktig åtgärd är trafikövervakningen, där den alltmer tekniska uppläggningsen av insatserna inte kunnat ersätta de positiva effekter som en stor rörlig trafikpolisstyrka utgjorde. Därför var det olyckligt att man för några år sedan kraftigt reducerade antalet trafikövervakande poliser. Det känns som ett grundläggande fel att låta flera tusen "lapplisar" övervaka den stillastående trafiken medan bara ett par hundra trafikpoliser skall tillse den rörliga – och betydligt farligare – trafiken.

Regeringen har i dagarna lagt fram en proposition om parkeringsövervakningen och man är beredd att stärka och expandera övervakningen av den stillastående trafiken. För egen del anser jag att det måste vara ännu angelägnare att få en förskjutning till förmån för den övervakning som har att tillse de farliga momenten i trafiken. Det är inte bra att många trafikanter kan färdas från Norrland till Skåne utan att upptäcka någon trafikpolis. Att trafikpoliser är närvarande och synliga på våra vägar har en välgörande effekt för en lugn och säker trafikrytm. Regeringen borde därför överväga att återinföra de "bortplockade" trafikpoliserna.

Beträffande hastighetsproblem finns det flera aspekter på frågan. Dels vore det angeläget att de beslutade och skyltade hastighetsbegränsningarna respekterades, vilket skulle innebära en hastighetssänkning överlag. Dels borde det övervägas om en allmän temporär hastighetssänkning inför våra storhelger skulle kunna ha välgörande effekter på trafiksäkerheten. Vid sådana tillfällen är nytto- och yrkestrafiken minimerad medan turisttrafiken i det närmaste ökar explosionsartat. Det innebär att en relativt stor grupp förare, som är föga tränade, kommer ut i en tät och oregelbunden trafik. Regeringen bör omgående överväga insatser för temporära allmänna hastighetsbegränsningar i samband med s.k. storhelger.

Utöver hastighetsfrågan och övervakningsproblem finns det anledning att se över alla de åtgärder som behövs för att uppnå en acceptabel trafiksäkerhet. Här skulle det behövas krafttag och en mer aktiv satsning på flera områden, det må vara vägar, förarutbildning eller åtgärder som påverkar också de mänskliga faktorerna. Det behövs förändringar som innebär radikal sänkning av straffbarhetsgränsen för trafiknykterhetsbrott, men också en aktiv information och trafiksäkerhetspropaganda. Regeringen bör överväga att inleda ett aktivt samarbete med de frivilliga trafiksäkerhetsorganisationerna inför den stundande sommar- och semestertrafiken.

Med anledning av det anförda vill jag till kommunikationsministern ställa följande frågor:

1. Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att allmänt öka trafiksäkerheten och nedbringa antalet skadade och döda i trafiken?
2. Är regeringen beredd att föreslå förändringar som innebär en temporär hastighetsnedsättning inför våra storhelger?
3. Är regeringen beredd att återinsätta de hundra trafikövervakande poliserna i avsikt att skapa en jämn trafikrytm och upprätthålla säkerhet och trivsel på våra vägar?

den 5 april

1988/89:188 av *Carl Frick* (mp) till miljö- och energiministern om miljöhänsynen vid byggande av idrottsanläggningar:

Jag har noterat att regeringen har stoppat ett golfbaneprojekt utanför Västervik. Detta beslut reser frågor av principiell betydelse kring sambandet mellan vissa sporter och miljön.

Ett exempel kan vara belysande. Skövde kommun har trots omfattande motstånd sagt ja till ett golfbanebygge i ett ur naturvårdssynpunkt ytterst känsligt område – Clasborg på en sydsluttning till Billingen. Naturvårdsverket har sagt bestämt nej till projektet. Beslutet i kommunfullmäktige har överklagats till kammarrätten i Göteborg. Ärendet kommer enligt uppgift också att behandlas av länsstyrelsen i Skaraborgs län.

Det område som skall tas i anspråk för golfbanan är ett gammalt kulturlandskap med ängsmark som har en omfattande rik flora. Denna typ av mark är hotad till sin existens i hela landet, och det ligger ett mycket stort värde i att bevara den ur rent botanisk synpunkt men också ur kulturhistorisk synpunkt. Området kan dessutom användas för det rörliga friluftslivet.

För att bevattna golfbanan har man för avsikt att ta vatten från den intilliggande Simsjön, vilket de omkringboende vägras att göra. Vad som är rätt för vissa, är fel för en mängd andra.

Golfbanor behandlas numera med konstgödsel och gifter för att uppnå ensartade och ogräsfria gräsmattor utan störande mångfald. I detta fall omvandlas botanisk mångfald till fåfald. Detta sker i en tid när vi uppmärksammar kväveläckagets dramatiska verkningar i våra vattendrag, hav med algbloomingar och fiskdöd, samt spridning av gifter till vattendrag, grund- och dricksvatten.

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

Meddelande om interpellationer

Sport och idrott skall till sin natur vara uppbyggande och nyttiga och inte vara delaktiga i ett förstörelsearbete.

Med tanke på här framdragna problem måste frågor kring golfbanors planering, placering och skötsel hanteras på ett sätt som inte äventyrar naturresurser med speciella, oersättliga värden och på så sätt att skötseln inte leder till att den allmänna miljöförstörelsen spås på.

Här vilar naturligtvis ett stort ansvar på Svenska golfförbundet och Riksidrottsförbundet.

Frågan är om också inte de högsta natur- och miljövårdande organen måste utfärda riktlinjer, anvisningar och regler för hur idrottsanläggningar skall planeras, placeras och skötas för att de inte skall medverka till att bryta ner vår livsmiljö.

Hur avser man inom regeringen att handha dessa övergripande och viktiga frågor för svensk idrott?

1988/89:189 av *Sten Andersson* i Malmö (m) till finansministern om kärnkraftsavvecklingens betydelse för ekonomin:

Att kärnkraftsavvecklingen, i strid mot resultatet av folkomröstningen 1980, innebär stora påfrestningar på miljön är odiskutabelt. Fossila bränslen är för närvarande det enda realistiska alternativet till kärnkraften med allt vad detta för med sig av negativ miljöpåverkan. Att medvetet försämra en redan hårt belastad miljö är egendomligt och förvånansvärt.

Tyvärr har kostnadsaspekterna inte lika tydligt framgått i avvecklingsdebatten, vilket är beklagligt då dessa riskerar att bli astronomiska. Vår förmåga att bibehålla en hög ekonomisk och social standard kommer att utsättas för svåra prov.

Generaldirektören för statens energiverk har sagt att ny elproduktion blir 50–100 % dyrare än kostnaderna för dagens framställning. Effekterna av en sådan kostnadsexplosion kan bli förödande.

Hushållen kommer att få kraftigt stigande uppvärmningskostnader. Många företag kommer att få stora problem att klara internationell konkurrens i och med att produktionskostnaderna stiger på grund av ökade elpriser. I slutändan får detta som effekt att företagets förmåga att garantera arbetstillfällena äventyras.

Nu försöker man bagatellisera de farhågor jag framfört ovan genom att säga att olika former av kompensation skall utgå för att lindra effekterna av den i onödan föreslagna kärnkraftsavvecklingen. Detta är endast att lägga ut dimridåer, ty allting måste till slut betalas av någon, och i detta fallet blir det svenska folket. Något annat alternativ finns inte!

Är finansministern medveten om att en förtida avveckling av kärnkraften innebär en enorm påfrestning på Sveriges ekonomi, och vilka åtgärder kan förväntas i syfte att lindra verkningarna av kärnkraftsavvecklingen?

Det finns ett mycket nära samband mellan ekonomisk utveckling, sysselsättning, energianvändning och en god miljö. Förnyelsen av energisystemet måste därför baseras på en medveten politisk vilja att hushålla med tillgängliga resurser och en anpassning av energianvändningen till naturens eget energikretslopp.

En offensiv handlings- och framtidsinriktad politik för förnyelse av energisystemet med inriktning mot effektivare energianvändning, övergång till förnybara energislag och avveckling av kärnkraften har avgörande betydelse för möjligheterna att få en långsiktigt stabil samhällsekonomi, att minska sårbarheten samt värna natur och miljö. Användning av energikällor som kol, olja och uran innebär svåra påfrestningar på såväl natur och miljö som samhällsekonomi.

De konkreta politiska åtgärderna måste därför ha en klar långsiktig inriktning och fullfölja fattade beslut i enlighet med fastlagda energi- och miljöpolitiska mål. Planerade reformer på andra politikområden, exempelvis skatteområdet, får således inte ges en sådan inriktning att fastlagda energi- och miljöpolitiska mål äventyras. Det krävs bl.a. beslut som skapar reella förutsättningar för en energimarknad med många och oberoende aktörer, där energihushållning, effektiv energianvändning och utnyttjande av förnybar och miljövänlig energi stimuleras inom ramen för en fungerande social- och miljöanpassad marknadsekonomi.

Av central betydelse för att nå de energipolitiska målen är de ekonomiska incitamenten och styrmedlen. Skatter och avgifter måste utformas så att de främjar utnyttjandet av förnybara och miljövänliga energislag och såväl en effektiv produktion som en effektiv användning av tillförd energi. Den av miljöskäl och samhällsekonomiska skäl motiverade förnyelsen av vårt energisystem måste även bli privatekonomiskt fördelaktig. Det måste även bli lönsamt för den enskilde att spara och hushålla samt använda förnybar energi. Det är bättre att genom ekonomiska stimulanser och styrmedel åstadkomma en eftersträvad utveckling än genom förbud och reglering.

Traditionsenligt inleds årets budgetproposition med följande beskrivning av regeringspolitiken på energiområdet:

”Riktlinjerna för energipolitiken innebär att samhällets behov av en billig och säker energiförsörjning skall tryggas genom ett energisystem som i största möjliga utsträckning är grundat på varaktiga, helst förnybara och inhemska, energikällor. En effektiv energianvändning och en intensifierad energihushållning skall främjas. Stränga krav skall ställas på säkerhet och omsorg om miljön vid användning och utveckling av all energiteknik. Kärnkraften skall användas under en övergångsperiod. Senast år 2010 skall den sista reaktorn tas ur drift.”

De refererade riksdagsbesluten har emellertid inte följts upp med konkreta förslag. Detta är mycket allvarligt, då förtroendet för den beslutade energipolitiken undergrävs och det efter hand blir omöjligt att få t.ex. kommunerna – som har ett avgörande inflytande – att frivilligt göra insatser för energipolitikens genomförande. De stora förluster som många kommuner gjort – när de litat på att energipolitiken skulle fullföljas – försvårar

alltmer samarbetet mellan kommunerna och staten. Hittills har regeringen inte gjort något för att underlätta detta samarbete.

Betecknande för regeringens förhållningspolitik på energiområdet är att nya utredningar, nya handlingsprogram, nya arbetsgrupper, mer forskning och mer utveckling beställs medan de kraftfulla åtgärderna för att främja en förnyelse av energisystemet saknas. Nyligen har ännu en utredning tillsatts som enligt direktiven skall klarlägga de samhällsekonomiska konsekvenserna vid kärnkraftens avveckling.

Samtidigt tillåter regeringen att den konkreta utvecklingen på energiområdet går i helt motsatt riktning, mot en ökad inlåsning i ett miljöstörande och storskaligt energisystem och allt sämre konkurrensmöjligheter för t.ex. inhemska bränslen. Exempelvis skall enligt regeringens förslag under den kommande treårsperioden satsas nära 2 miljarder kronor på att öka produktionen av kärnkraftsel genom byte av ånggeneratorer och turbinrotor i Ringhals 2 samt effekthöjningar av Ringhals 1 och Forsmark 3. Dessa åtgärder har inget som helst stöd i de inledningsvis redovisade riktlinjerna för energipolitiken och strider mot riksdagens övergripande energibeslut. Där- emot har regeringen föreslagit neddragningar i stödet till utbyggnaden av kraftvärme, som har en hög utnyttjandegrad av använd energiråvara.

Energibeskattningsens utformning är ett annat exempel på hur fattade politiska beslut och regeringens konkreta agerande inte stämmer överens. Energibeskattningen är det kanske mest slående exemplet på hur regeringen bedriver en skattepolitik som går emot den av riksdagen fastlagda energipoliti- ken. I propositionen om energiskatter hösten 1983 uttalade regeringen:

- att oljan på sikt kommer att bli allt dyrare oavsett tillfälliga prisvaria- tioner,
- att en inte oväsentlig realprisstegring på oljeprodukter vid behov bör åstadkommas genom skatteändringar och
- att inhemska bränslen skattemässigt skall gynnas framför andra bränslen.

Regeringen slog också fast att uttalandet var avsett att ge energianvändarna klara besked om hur statsmakterna avser att utnyttja skattesystemet och att riksdagen inte skulle ta ställning enbart till de aktuella skattesatserna utan också till vilka riktlinjer som skall gälla för den framtida energiskattepoliti- ken. Riksdagen beslutade enligt regeringens förslag.

Den regeringspolitik som därefter förts har inte beaktat de riktlinjer för energibeskattningen som riksdagen på regeringens förslag har beslutat om. Det låga oljepriset har tillåtits slå igenom och marknadsförutsättningarna för inhemska bränslen har ryckts undan. En betydande kapital- och kunskaps- förlust pågår inom sektorn inhemska bränslen, samtidigt som oljeanvänd- ningen ökar inom sektorn uppvärmning.

En miljöanpassad och framtidsinriktad energibeskattning innebär att miljövänlig och förnybar energi måste gynnas på bekostnad av miljöstörande importerade energislag. Skattebelastningen på arbetskraft bör minskas och skatten på energi och råvaror i motsvarande grad ökas. En sådan omläggning av skatteuttaget skapar incitament för hushållning med tillgängliga naturre- surser och stimulerar till ökande sysselsättning. Det skulle dessutom innebära att de samhällsekonomiska målen, inkl. en god miljö, får en bättre

överensstämmelse med vad som är privat- och företagsekonomiskt fördelaktigt. För såväl samhälle som företag och enskilda hushåll är effektiviseringsvinster och hushållning de mest lönsamma insatserna på energiområdet.

I utredningen om indirekta skatter diskuteras nu införande av mervärdesskatt på energi. En övergång till moms på energi skulle innebära en kraftigt ökad belastning på de enskilda hushållen. Kostnader som i dag bärs i andra länder skulle vältras över på de svenska konsumenterna. Om statens skatteintäkter skall förbli oförändrade, måste skatteuttaget från de svenska hushållen öka med 5–6 miljarder kronor. En övergång till moms på energi skulle vidare på ett ofördelaktigt sätt förändra konkurrensförhållandena mellan olika slag av bränslen. Utan någon form av punktskatter skulle importerade, miljöstörande bränslen gynnas på de inhemska miljövänliga bränslenas bekostnad. Därmed riskerar utlandsberoendet att öka liksom vår sårbarhet. Moms på energi skulle starkt begränsa möjligheterna att utnyttja energiskatten som styrmedel för att nå uppställda miljö- och energipolitiska mål.

Sammantaget skulle en övergång till moms på energi ge betydande negativa fördelnings-, miljö- och energipolitiska effekter som inte är acceptabla och dessutom skulle strida mot både en rättvis fördelningspolitik och de energi- och miljöpolitiska mål som fastlagts. Enligt uppgifter i pressen ser regeringen en övergång till mervärdebeskattning av energi som en del av den planerade skattereformen, trots denna uppenbara konflikt med de energipolitiska besluten.

En analys av den förda regeringspolitiken visar således en motsägelsefull bild. Regeringens uttalanden och konkreta åtgärder på skatte-, energi- och miljöområdena är klart oförenliga. Riksdagens beslut om avveckling av kärnkraften, begäran om ett program för att minska koldioxidutsläppen till vad naturen tål och förord för att koldioxidutsläppen till atmosfären inte bör öka utöver den nivå de har i dag samt bevarande av de fyra utnyttjade älvarna förutsätter såväl en satsning på biobränslen och andra förnybara energikällor som hushållning och effektivisering av energianvändningen. Denna insikt har inte präglat energipolitiken. Den splittrade bilden kan antingen ha sin grund i att regeringen medvetet vill förhindra att fastlagda energipolitiska beslut genomförs alternativt inte kan motstå de krav som ställs av de dominerande aktörerna på energimarknaden. Den kan också vara betingad av motsättningar och kamp mellan de intressen som t.ex. företräder ett kortsiktigt ekonomiskt tänkande och de som företräder ett mer långsiktigt ekologiskt och miljöansvarigt synsätt.

Klart är emellertid att nödvändiga beslut, som syftar till att konkret förnya energisystemet inte tas. Möjligheterna att på ett ekonomiskt och miljömässigt riktigt sätt genomföra kärnkraftsavvecklingen försvåras därmed. Det är alarmerande. Bristen på klara handlingslinjer leder till att omställningen avstannar, eftersom ingen vet vilka förutsättningar som kommer att gälla. Samtidigt har t.ex. kommuner och företag som genomfört investeringar i syfte att förnya energisystemet enligt riksdagens intentioner drabbats av att regeringen låtit energimarknaden utvecklas utan samstämmighet med fattade beslut.

Mot denna bakgrund ställer jag följande frågor till statsministern:

1. Avser regeringen verkställa fattade energi- och miljöpolitiska beslut, i så fall på vilket sätt och när?
2. Kommer regeringen att låta skattepolitiken ta över fattade energipolitiska beslut?
3. På vilket sätt anser sig regeringen hittills ha konkret underlättat genomförandet av kärnkraftsavvecklingen, med start 1995, i enlighet med riksdagens beslut?
4. På vilket sätt vill regeringen – mot bakgrund av beslutet om kärnkraftens avveckling, bevarande av de fyra orörda Norrlandsälvarna, nödvändigheten av att hålla tillbaka koldioxidutsläppen – främja ett uthålligt energisystem baserat på hushållning och effektivare energianvändning samt utnyttjande av i huvudsak inhemska och förnybara energikällor?

1988/89:191 av *Bertil Danielsson* (m) till bostadsministern om kostnaderna för ombyggnad och renovering av bostäder:

I december 1988 beslöt riksdagens majoritet beträffande de s.k. ROT-lånen att höja den garanterade räntan för ombyggnad och renovering av bostäder. Moderata samlingspartiet reserverade sig mot beslutet av främst tre skäl.

För det första anser vi att normalt underhåll och reparationer inte skall subventioneras genom statliga räntestöd. Den avkastning som hyresverksamheten ger skall generera sådana resurser att underhållsåtgärder finansieras inom företaget.

I stället har moderata samlingspartiet föreslagit att skattefri avsättning skall få ske till fastighetsanknutna reparationsfonder. Om man under en övergångsperiod går över till detta system, och bort från ROT-lånen, kommer reparationsverksamheten efter hand att baseras på sunda ekonomiska principer.

För det andra innebär decemberbeslutet om fördubblingen av den garanterade räntan en oacceptabel ryckighet i bostadspolitiken. Under en femårsperiod har regeringen drivit fram en ensidig satsning på ROT-sektorn. Byggbranschen har därför ställt om sina produktionsresurser och inriktat sin verksamhet på underhållssidan i stället för på nybyggnad.

Genom decemberbeslutet avstannar i stort sett all ROT-verksamhet. Byggarna tvingas än en gång att kasta om inriktningen. Denna ryckighet är både resurskrävande och kostnadsdrivande.

För det tredje innebär beslutet att skillnaden mellan nybyggnadsräntan och ombyggnadsräntan blir så stor att fastighetsägare i stället för att bygga om går in för att riva och bygga nytt. En ny rivningsvåg kan befaras. Tecken på en sådan utveckling har redan visat sig.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till bostadsministern:

1. I vilken omfattning sker rivning och nybyggnad i stället för ombyggnad av hus som tekniskt sett borde ha byggts om?

2. På vilket sätt anser bostadsministern att nytillskottet av bostäder främjas – vilket var motivet för decemberbeslutet – om fungerande bostadshus rivs?
3. På vilket sätt påverkas tätorternas stads- och kulturmiljöer när hus rivs som skulle ha kunnat bevaras och rustas upp?
4. Vilka åtgärder avser bostadsministern vidta för att dessa rivningar inte skall leda till kapitalförstöring?

17 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställts

den 4 april

1988/89:564 av *Ulla Pettersson* (s) till arbetsmarknadsministern om arbetsmiljön inom plastindustrin:

Många anställda i företag som arbetar med styrenlöst plast upplever sin arbetsmiljö som ett potentiellt hot mot sin hälsa. Vid ett plastföretag i Visby uppger många av de som arbetar i plasthan att de har besvär i form av huvudvärk, onormal trötthet, balansrubbingar m.m. Sjukskrivningar förekommer ofta i längre eller kortare perioder. Företaget följer de anvisningar som finns och uppmätta styrenhalter i luften understiger fastställda hygieniska gränsvärden.

Arbetsmarknadsministern har uppmärksammats på dessa problem i ett brev från Industriavdelningarnas samorganisation i Visby i oktober 1988.

Pågår arbete för att sänka de hygieniska gränsvärdena för styren?

Avser arbetsmarknadsministern att vidta andra åtgärder för att förbättra arbetsmiljön inom plastindustrin?

den 5 april

1988/89:565 av *Åsa Domeij* (mp) till miljö- och energiministern om Indalsälvens delta:

Indalsälvens delta är Sveriges största havsdelta. Området rymmer stora naturvärden ur en rad synpunkter, både botaniskt, ornitologiskt, geologiskt och naturgeografiskt. Dessutom är området av stort intresse för friluftslivet. För närvarande byggs en ny sträckning av E 4 rakt igenom deltat. Detta trots ett hårdnackat och varaktigt motstånd från en samlad miljö- och naturvårdsrörelse såväl lokalt som nationellt. Projektet var nära att fällas av det kommunala vetot, socialdemokratin var djupt splittrad.

Deltavägen drevs fram i samband med Söråkerspaketet som regeringen gjorde tillsammans med Timrå kommun i samband med nedläggningen av Gullfibers fabrik i Söråker. Regeringen har därför ett särskilt ansvar för exploateringen av deltat. Inför vägbygget utlovades många gånger från ansvariga politiker att vägen skulle byggas "miljövänligt" och att inga

ytterligare exploateringar skulle ske i deltat. Ända planeras nu ett "Deltaland" i anslutning till själva vägen i deltat och industriområden vid dess stränder. Exploatörerna har i lokalpressen nyligen förklarat att intressena bakom "Deltaland" är så stora att varken miljöopinion eller naturvårdsverk kan ändra planerna.

Avser regeringen skydda det som nu finns kvar av Indalsälvens delta efter vägbygget, eller kommer man att tillåta ytterligare exploateringar i det känsliga naturområdet?

1988/89:566 av *Åsa Domeij* (mp) till jordbruksministern om vissa förslag till ändringar i terrängkörningsförordningen:

Regeringen har lagt fram en proposition om förändring i terrängkörningslagen enligt ett förslag från naturvårdsverket. Lagen skall i fortsättningen vara tillämplig på motordrivna fordon i stället för terrängfordon och motorfordon, vilket innebär en utvidgning av tillämpningsområdet. Naturvårdsverket har också föreslagit ändringar i terrängkörningsförordningen som bl.a. innebär att offentliga tjänstemäns och renägares rätt till barmarkskörning i kalvfällsområden avskaffas.

Kommer regeringen att införa de förändringar i terrängkörningsförordningen som naturvårdsverket har föreslagit?

1988/89:567 av *Åsa Domeij* (mp) till miljö- och energiministern om sammansättningen av delegation för miljöprojekt i Sundsvallsområdet:

Miljöministern besökte Sundsvall den 24 februari och presenterade delegationen för det i valrörelsen utlovade miljöprojektet i Sundsvallsområdet. Delegationen visade sig ha följande sammansättning:

- 2 tunga socialdemokratiska namn som tidigare gjort sig kända som typiska exploatörer, och som ofta har slagit hårt mot den lokala miljörörelsen – och lika ofta annonserat att miljöfrågorna har överdrivits och att Sundsvallsområdet har ett oförtjänt dåligt rykte i miljösammanhang,
- 2 fackliga företrädare som bägge gjort sig kända som kritiker av miljörörelsen och som ofta annonserat att arbetstillfällena och billig el måste komma i första hand,
- 1 näringslivsrepresentant från Industriförbundet,
- 3 politiker, varav 2 från oppositionen och varav den ena känd som engagerad naturvårdare,
- 1 representant för miljöintressena, dock inte från miljörörelsen utan en fristående författare från Stockholmstrakten.

Nu kommer visserligen det praktiska arbetet sannolikt att skötas av mer miljöengagerade personer, men jag vill ändå ställa följande fråga till miljöministern:

Varför får inte miljörörelsen någon plats i delegationen, och varför domineras den så starkt av dokumenterade exploateringsintressen?

1988/89:568 av Ingrid Hemmingsson (m) till justitieministern om brottsoffers rätt till skadestånd:

Prot. 1988/89:90
5 april 1989

Enligt brottsskadelagen har en person som blivit utsatt för brottslig handling rätt till ersättning från staten.

Det framgår av lagen att den som tillfogats sak- eller förmögenhetsskada har rätt till brottsskadeersättning om brottet orsakats av någon som rymt eller varit på permission från bl.a. kriminalvårdsanstalt, hem för unga lagöverträdare eller vissa hem för missbrukare.

Brottsskadenämnden har den 15 februari 1989 beslutat att lämna en framställning utan bifall. Brottslingen var dömd till sluten psykiatrisk vård och borde ha vistats på sluten anstalt. På grund av platsbrist blev det i stället ett psykiatriskt sjukhus. Han kunde lätt avvika och begå nya brott, och brottsoffret får då ej ersättning av staten.

Är justitieministern beredd att föreslå ändringar i lagen så att brottsoffren hålls skadeslösa i förekommande fall?

18 § Kammaren åtskildes kl. 22.49.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Meddelande om frågor

Onsdagen den 5 april

Talmannen 83, 93
Andersson, Barbro (s) 163, 165
Backlund, Rune (c) 121, 130, 134
Branting, Charlotte (fp) 35, 42, 49, 62, 67, 78, 87
Cars, Hadar (fp) 160, 164, 165
Ekholm, Berndt (s) 40, 42
Elm, Ingegerd (s) 127, 133, 135, 137
Engström, Göran (c) 36, 40
Exner, Lahja (s) 23, 29, 31
Gennser, Margit (m) 116, 131, 134, 137
Godin, Sigge (fp) 96, 108, 112, 114
Grönvall, Nic (m) 146, 150, 153, 154, 160
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 13, 17, 18, 27, 30, 55, 63, 80, 86
Halvarsson, Isa (fp) 147, 156
Hammar, Bo (vpk) 142, 144, 145
Horn af Rantzien, Anna (mp) 19, 22, 23, 40, 88
Högmark, Anders G (m) 31
Hörnlund, Börje (c) 11, 28, 64, 66, 79, 85
Ingvardsson, Margó (vpk) 100, 102, 103, 109, 113, 123, 130
Israelsson, Karin (c) 98, 109
Johansson, Kersti (c) 52, 62, 79
Jonsson, Elver (fp) 7, 17, 18, 27, 30, 77, 84
Larsson, Roland (c) 157, 158
Lestander, Paul (vpk) 149, 150, 151, 156, 157, 162, 165
Lindblad, Gullan (m) 93, 101, 102, 106, 111, 114
Nilsson, Börje (s) 104, 110, 113, 114
Norberg, Lars (mp) 151, 154, 156, 157, 158, 162, 164
Nygårds, Sven-Åke (s) 154, 157
Nyhage, Hans (m) 138, 144, 145
Pohanka, Ragnhild (mp) 103, 110, 113, 125, 133
Rembo, Sonja (m) 3, 21, 22, 26, 29, 43, 44, 48, 61, 66, 76, 83
Rönnung, Catarina (s) 143, 145, 145
Saint Cyr, Mona (m) 68
Sandberg, Barbro (fp) 118, 132, 135
Schlaug, Birger (mp) 77, 85, 88
Skånberg, Krister (mp) 42, 44, 159, 160
Thalén, Ingela, arbetsmarknadsminister 72, 81, 87
Thorén, Rune (c) 136, 138
Ulander, Lars (s) 58, 64, 67
Welin, Kjell-Arne (fp) 71